

Hodnotenie aktuálneho vývoja spoločnosti predsedom vlády

Prvopočiatkové obdobie činnosti svojej vlády hodnotil premiér R. Fico ako mimoriadne úspešné. Poukazoval najmä na záber a hĺbku uskutočnených opatrení, razanciu, s ktorou sa kabinet pustil do plnenia programového vyhlásenia. Často porovnával výsledky politiky vlastnej vlády a predchádzajúceho kabinetu. Tvrdil, že jeho vláda je oveľa efektívnejšia a prosociálnejšia, než bola vláda M. Dzurindu. Často pritom využíval príležitosť na pozadí prezentácie vlastných úspechov vysloviť kritiku na adresu predchádzajúcej vlády

Najfrekvencovanejšou témou pri takýchto vyjadreniach bola korupcia a klientelizmus. Koncom októbra 2006 R. Fico vyhlásil, že sám bol oslovený s korupčnou ponukou pri riešení problému návratu akcií Transpetrolu, resp. pri privatizácii bratislavského letiska. Kontext spomínaných výrokov mal svedčiť o tom, že išlo o pokračovanie praktík z obdobia predchádzajúcej vlády. Začiatkom novembra 2006 premiér avizoval zverejnenie korupčných káz, spojených s predchádzajúcou vládou, pričom, ako tvrdil, „zoznam takýchto káz je nekončejný“ (*Fico slubuje...*, 2006). Bývalej vláde vyčítal uzatvorenie viacerých nevýhodných obchodných zmlúv, tvrdil, že niektoré zmluvy budú vypovedané. Proces odštátnenia označil za „rabovanie“; vyhlásil, že vláda hľadá spôsoby, ako legislatívne upraviť snahu štátu o vrátenie majetku v prípadoch, keď išlo o „nevýhodné“ zmluvné podmienky. V novembri 2006 Fico vyhlásil, že vláda bude skúmať okolnosti privatizácie Slovenských elektrární; uviedol, že v tejto veci existujú údajne „neuveriteľné súvislosti“ (*SRO: Podľa Fica...*, 2006).

Spomínaná rétorika predsedu vlády o. i. zapadala do tlaku, ktorý vládny kabinet vyvíjal na prirodzené monopoly v rámci rokovaní o znižovaní cien na dodávanú energiu. Premiér dokonca avizoval možnosť zavedenia selektívneho zdaňovania monopolov. Vláda pritom dávala najavo nielen „tvrdý“ postoj voči monopolom, ale aj zámer zmeniť postavenie a kompetencie regulačného úradu v prípade, ak tento úrad prijme rozhodnutia, ktoré budú v rozpore s predstavami vlády. Premiér Fico pritom použil výraz „zderstvo“ v súvislosti so spôsobom, akým monopoly nadobúdali ich terajšie zisky (*Fico: Rešpektujem...*, 2006). Na sneh Smeru-SD Fico vyhlásil, že zahraniční vlastníci SPP sa rozhodli s jeho vládou bojovať, pričom prisľúbil konfrontáciu s nimi, keď uviedol: „Dobre, túto rukavicu zdvihneme.“ (*Fico: Avizuje selektívne...*, 2006)

Premiér niekoľkokrát použil metódu oznámenia verejnosti „priaznivých“ správ v situácii, keď existovala reálna možnosť prijatia nepopulárnych sociálno-ekonomických opatrení. Koncom novembra 2006 Fico oznámil, že vláda nebude rušiť vlakové spojenia (hoci informáciu o takomto kroku zverejnil tesne predtým minister dopravy Lubomír Vážny); ubezpečil tiež občanov, že vláda sa nechystá zvyšovať vek odchodu do dôchodku. Rozhodne poprel správy, že by vládny kabinet pripravoval opatrenia na realizáciu takéhoto kroku.

Premiér opakovane vyhlasoval, že politika vlády, na čele ktorej stojí, potvrdzuje, že je možné spojiť hodnoty sociálneho štátu s efektívnou ekonomickou politikou, že je možné „kombinácia budovania sociálneho štátu s dodržiavaním prísnej finančnej disciplíny“ (*Fico: Spojiť sociálny...*, SITA, 12. 12. 2006). Ani raz vo svojich verejných prejavoch nepripustil, že pod pozitívne makroekonomické parametre sa podpisali aj výsledky činnosti predchádzajúcej vlády.

Postoje vládnych predstaviteľov v otázke národnostných vzťahov na Slovensku

Jedným z najväčších politických problémov, ktorým nová vládna koalícia musela čeliť v začiatkovom období svojej existencie, bol rast napätia na južnom Slovensku, médiami hláse-

né incidenty s etnickým pozadím a viditeľné zhoršenie medzištátnych vzťahov medzi Slovenskom a Maďarskom. Keď po vzniku novej vládnej koalície vyjadrili predstavitelia Strany európskych socialistov (PES) nevôľu nad tým, že jedna z členských strán PES vstúpila do vlády s SNS, predseda Smeru-SD a vlády Fico na obranu svojho postupu tvrdil, že vláda bude plniť „sociálnodemokratický“ program a zabezpečí štandardný režim dodržiavania práv národnostných menšín v súlade s medzinárodnými záväzkami SR. Pre zástupcov PES však táto forma argumentácie nebola prijateľná, pričom po stretnutí s Ficom v Bruseli avizovali, že na najbližšom zasadnutí predsedníctva PES v októbri 2006 sa jej členovia budú zaoberať možnosťou pozastavenia členstva Smeru-SD. Otvorene protimaďarské a xenofóbne výroky predsedu SNS Slotu a rozpačité postoje premiéra Fica (ten síce tvrdil, že nesie zodpovednosť iba za činnosť vlády a nezodpovedá za výroky zástupcov koalíčných strán, niekoľkokrát sa však Slotu zastal, keď napríklad uviedol, že jeho slová z rozhovoru v českom denníku *Lidové noviny* boli prekrútené) iba posilnili imidž vládnej koalície ako zoskupenia, ktoré môže byť zdrojom napätia v medzietnických vzťahoch.

V auguste 2006 bolo hlásených niekoľko incidentov s použitím verbálneho a fyzického násillia na etnickom základe vrátane útoku na študentku maďarskej národnosti Hedvigu Malinovou (ide o najznámejší prípad a zároveň problematickú kauzu, ktorá je predmetom pokračujúceho vyšetrovania; na základe predbežných zistení polícia síce vyhlásila, že k nijakému útoku nedošlo, samotná Malinová však zotrvala na tvrdení, že bola prepadnutá a avizovala podanie na Ústavný súd SR pre porušenie základných práv štátnymi orgánmi). Spomínané incidenty vyvolali širokú verejnú rezonanciu a protesty zo strany SMK a oficiálnych predstaviteľov Maďarskej republiky. Pre reakciu najvyšších vládnych predstaviteľov SR (najmä členov alebo nominantov Smeru-SD) na spomínané incidenty boli príznačné:

- neskorá osobná reakcia predsedu vlády, vyhýbanie sa zaujatiu jasnejšieho postoja;
- odsúdenie nacionalizmu a extrémizmu v podobe všeobecných formulácií;
- osobná účasť vysokopostavených vládnych predstaviteľov na komunikačných aktivitách, cieľom ktorých bolo spochybniť alebo poprieť pravdivosť informácií o násilných incidentoch;
- zdôrazňovanie rozhodného postupu policajných orgánov SR pri vyšetrovaní incidentov a ich prevencii na potvrdenie skutočných zámerov vlády a jej vzťahu k incidentom podobného druhu;
- odmietanie súvislosti medzi účasťou SNS vo vláde a spomínanými incidentmi;
- kritika SMK a naznačovanie súvislosti medzi odchodom SMK do opozície a rastom etnického napätia na Slovensku;
- tvrdenia o organizovanom pozadí kampane, nepriateľskej voči SR, ktorej aktérmi mali byť predstavitelia SMK a politické sily v Maďarsku.

Koncom augusta 2006 minister zahraničných vecí Ján Kubiš vyhlásil, že „proti Slovensku sa rozbehla diskreditačná kampaň“; o. i. ju dal do súvislosti s návštevami predstaviteľov SMK v Budapešti a s ich rokovaniami s maďarskými politikmi. Na sneme Smeru-SD koncom septembra 2006 Fico vyhlásil, že po parlamentných voľbách bol podniknutý „jasný pokus izolovať nielen Smer-SD, ale celú vládu nie na stránickej medzinárodnej úrovni, ale v medzinárodných a medzištátnych vzťahoch“ (*Novozvolený predseda...*, 2006). Premiér dal tento pokus „medzinárodne izolovať“ Slovensko do súvislosti s činnosťou opozičných strán. Tvrdil, že „problém nie je v tom, že Smer-SD je vo vláde s LS-HZDS a SNS“, ale v tom, že „vo vláde nie sú súčasné opozičné strany. Takto bolo treba podľa Fica definovať „súboj, ktorý bol spustený proti vládnej koalícii“ (*Novozvolený predseda...*, 2006).

– Bratislava, Trnava, Trenčín, Žilina, Košice, Prešov – boli za primátorov zvolení politici stredopravej orientácie (traja z KDĽ, dvaja z SDKÚ-DS a jeden nezávislý kandidát), v dvoch krajských mestách – Banská Bystrica a Nitra – zvíťazili zástupcovia vládnych strán (obaja zo Smeru-SD). Najsilnejšia vládna strana Smer-SD získala solídne pozície v samosprávnych orgánoch menších sídiel.

3. SYSTÉM POLITICKÝCH STRÁN

3.1. STRANY, KTORÉ PO VOLBÁCH DO NR SR 2006 VYTVORILI VLÁDNU KOALÍCIU

3.1.1. Smer-sociálna demokracia

V roku 2006 sa postavenie strany Smer-SD zásadne zmenilo. Dovtedy opozičná strana sa stala najsilnejšou stranou novej vládnej koalície. Stalo sa tak po parlamentných voľbách v júni 2006. Najväčší volebný zisk – 29,14 % hlasov zúčastnených voličov; 50 poslaneckých mandátov – spomedzi všetkých účinkujúcich strán umožnil predsedovi Smeru-SD R. Ficovi získať poverenie od prezidenta Ivana Gašparoviča na zostavenie vlády. Strana sa rozhodla vytvoriť vládnu koalíciu s ĽS-HZDS a SNS. Toto rozhodnutie významne ovplyvnilo celkovú konfiguráciu politických síl na Slovensku; malo tiež následky pre charakter vzťahov medzi Smerom-SD a európskym združením sociálnodemokratických a socialistických strán – Stranou európskych socialistov (PES).

V priebehu celého roka 2006 Smer-SD zostával najsilnejším politickým subjektom z hľadiska volebnej podpory, pričom po parlamentných voľbách táto podpora, meraná prieskumami verejnej mienky, stúpala. Hoci v poslaneckom klube strany a v jej štruktúrach neboli ani pred, ani po parlamentných voľbách zaznamenané nijaké otvorené konflikty, pri určení kandidačnej listiny na voľby do parlamentu došlo v Smeru-SD k vývoju, ktorý bolo možné považovať za prejav súperenia o vplyv v strane s následným oslabením jednej z konkurujúcich skupín.

V období vládnutia stredopravých síl sa Smer-SD správal ako dôsledne opozičná sila vo viacerých oblastiach verejnej politiky – v ekonomike, sociálnej sfére, v zahraničnej politike. Využíval akúkoľvek vhodnú príležitosť na kritiku vlády SDKÚ-DS – SMK – KDĽ – ANO a premiéra Dzurindu. Obviňoval vládnu koalíciu z klientelistických a korupčných praktík; tvrdil, že sa vláda drží dlhé obdobie pri moci iba vďaka „kupovaniu“ poslancov a že vládna sociálno-ekonomická politika má negatívny dosah na väčšinu obyvateľov Slovenska. Najostrejšiu kritiku vyslovovali predstavitelia Smeru-SD na adresu SDKÚ-DS. Týkalo sa to tak podmienok získavania podpory pre koalíčnú vládu v parlamente, ako aj praktických krokov vlády vo viacerých oblastiach (daňová politika, dôchodkový systém, privatizácia). Veľmi často sa predstavitelia Smeru-SD vyjadrovali k situácii v zdravotníctve; tu prejavili demonštratívnu solidaritu s požiadavkami lekárskeho stavovského organizácií, ktoré sa dostali do konfrontácie s ministrom zdravotníctva Rudolfom Zajacom. Zástupcovia Smeru-SD opakovane vyhlasovali, že v prípade príchodu k moci sa táto strana pokúsi o zásadnú zmenu reforiem, v niektorých prípadoch dokonca o ich zrušenie.

Pred parlamentnými voľbami oficiálne stanovisko Smeru-SD k otázke možných koalíčných partnerov spočívalo v deklarácii, že Smer-SD nikoho nevyklučuje z rokovaní o zostavení novej vlády, vláda však musí byť „medzinárodne akceptovateľná“. Predseda strany Fico síce pripúšťal, že Smer-SD by mohol uzatvoriť isté kompromisy s potenciálnymi koalíčnými

mi partnermi, avšak iba do istej hranice – aby program vlády bol „dominantne sociálnodemokratický“. Vyhlásoval, že od Smeru-SD nemožno očakávať, že pôjde do vlády s „húfom pravicových strán“ iba preto, aby jeho predstavitelia dostali funkcie (*Smer-SD: Nepôjde do vlády...*, 2006). Smer podľa Fica nemal vstúpiť do „pravicovo-liberálnej“, ale iba do „sociálnej“ vlády. Z verejne prezentovaných názorov jednotlivých predstaviteľov Smeru-SD sa dalo usúdiť, že najväčšou prekážkou pre koaličnú spoluprácu Smeru-SD s SDKÚ-DS boli veľké programové odlišnosti dvoch strán (ale aj osobná nevráživosť medzi ich lídrami); pre spoluprácu s LS-HZDS takouto prekážkou bola osoba predsedu LS-HZDS Mečiara a v prípade SMK komplikujúcim faktorom bol „etnický“ charakter SMK a jej politickej línie. V prípade ostatných strán Smer-SD zreteľne svoje výhrady neformuloval. Pred voľbami predseda Smeru-SD opakovane uvádzal, že budúca vláda sa s najväčšou pravdepodobnosťou bude skladať z opozičných strán (t. j. predovšetkým zo Smeru-SD) a strán vtedajšej vládnej koalície. Možnosť vzniku vlády, zloženej zo Smeru-SD, SNS a LS-HZDS, Fico ani raz pred voľbami verejne nepripustil, hoci ju priamo ani nevylúčil. Islo o dosť neštandardný – medzi vyprofilovanými programovými stranami – postup, keď najsilnejšia strana pred voľbami vôbec nepomenovala svojich možných koaličných partnerov, ani nikoho z koaličnej spolupráce nevylúčila.

Okamžite po voľbách do NR SR, v ktorých Smer-SD získal najviac poslaneckých mandátov, sa začali vo vedení Smeru-SD diskusie o rôznych možnostiach vytvorenia novej vládnej koalície. Niekoľko dní po voľbách Smer-SD prostredníctvom podpredsedu strany Roberta Kaliňáka na stretnutí s podpredsedom KDĽH Vladimírom Palkom neoficiálne ponúkol KDĽH vytvorenie vládnej koalície. Následne predseda Smeru-SD uskutočnil sériu stretnutí so zástupcami všetkých strán, ktoré sa dostali do parlamentu. Po prvom rokovaní Fica s predsedom LS-HZDS Mečiarom obaja svorne vyhlásili, že medzi týmito stranami neexistujú nijaké zásadné programové rozdiely. Po stretnutí Fica so Slotom lídri Smeru-SD a SNS skonštatovali, že ani medzi týmito stranami neexistujú nijaké programové rozdiely. Predsedníctvo Smeru-SD napokon poverilo R. Fica rokovať o zostavení vlády s LS-HZDS a SNS. Toto rozhodnutie nepochybne ovplyvnil fakt, že predseda strany Fico presadzoval spoluprácu s LS-HZDS a SNS a mal už uzatvorené predbežné dohody s lídrami oboch potenciálnych koaličných partnerov o rozdelení pozícií vo vládnom kabinete a o ich osobnej neúčasti vo vláde. K rozhodnutiu nadviazať koaličnú spoluprácu s LS-HZDS a SNS viedli Smer o. i. nasledujúce okolnosti:

- presvedčenie, že práve s týmito dvoma niekdajšími opozičnými stranami, ktoré kritizovali viaceré aspekty činnosti Dzurindovej vlády, sa Smeru-SD podarí presadiť svoj „sociálnodemokratický“ program s prvkami etatistického dirigizmu;
- „národná“ orientácia viacerých členov vedenia Smeru, preceňovanie etnicity ako základu politickej spolupráce medzi politickými stranami;
- predchádzajúce skúsenosti z koaličnej a širšej politickej spolupráce s SNS na iných úrovniach (regionálne koalície s účasťou Smeru-SD a SNS v piatich krajoch v roku 2005, spoločná podpora prezidentského kandidáta Ivana Gašparoviča v roku 2004);
- slabšie povedomie členov vedenia Smeru-SD o jeho príslušnosti k európskej rodine sociálno-demokratických strán, ktoré nevstupujú do koalícií so stranami, inklinujúcimi k radikálnemu nacionalizmu (viac o procese ideovo-politickej profilácie Smeru-SD pozri Orogváni, 2006).

S výnimkou poslankyne Európskeho parlamentu a podpredsedníčky Smeru-SD Moniky Beňovej-Flašíkovej, ktorá označila SNS za „extrémistickú stranu“, nikto z popredných pred-

stavitelov Smeru-SD verejne nevyslovil nijaké výhrady či nesúhlas so spojenectvom s LS-HZDS a SNS.

Vytvorenie novej slovenskej vlády s účasťou SNS vyvolalo ostré nesúhlasné reakcie PES. PES reagovala otvorene kriticky, pričom so zdrvujúcou intenzitou. Ostré výhrady voči spojenectvu s SNS vyslovili: predseda PES Poul Nyrup Rasmussen (Dánsko), predseda frakcie PES v EP Martin Schultz (Nemecko), podpredseda frakcie Jan Marinus Wiersma (Holandsko), zástupcovia členských strán z Belgicka, Maďarska, Francúzska, Rakúska. PES zaslala Ficovi list, podpísaný Rasmussenom a Schultzom, v ktorom vyjadrila hlboké znepokojenie nad zložením novej slovenskej vlády i spôsobom, akým predseda Smeru-SD reagoval na výhrady, vyslovené PES. V liste uviedli: „Sme zhrození Vašou ľahostajnosťou k našim obavám.“ (*Fico sa k listom...*, 2006) Schultz označil SNS za „rasistickú, nacionalistickú, netolerantnú a viditeľne extrémne pravicovú stranu“ a spojenectvo s ňou kvalifikoval ako „neprijateľné“. Začiatkom júla 2006 frakcia PES v EP odsúdila spojenectvo Smeru-SD s SNS a navrhla pozastaviť členstvo Smeru-SD. Tento návrh podporilo všetkých 34 členských strán s výnimkou ČSSD. Po rokovaníach s Ficom vyhlásil Rasmussen, že kým bude Smer-SD pôsobiť vo vládnej koalícii s SNS, budú trvať sankcie voči nemu zo strany PES.

Reakcia R. Fica na kritický postoj PES ešte väčšmi prehĺbila nedôveru vo vzťahoch medzi Smerom-SD a PES. Podľa Fica reakcia PES na novú vládu SR bola „objednaná“ predstaviteľmi slovenských stredopravých strán v EP, súvisela s obavami nadnárodných monopolov a finančných skupín z dodatočného zdaňovania ziskov na Slovensku a bola podnietená aktivitami maďarských socialistických poslancov v EP. Podpredseda frakcie PES Wiersma a ďalší predstavitelia tejto frakcie Ficove výroky rozhodne odmietli. O narušených vzťahoch medzi lídrami európskych socialistických a sociálnodemokratických strán a Ficom svedčila jeho neúčast' na stretnutí predsedov členských strán PES vo Viedni koncom augusta 2006. Hoci sa toto stretnutie plánovalo dávnejšie a predseda Smeru-SD dostal naň oficiálnu pozvánku, účasti sa vyhol.

Začiatkom októbra 2006 predsedníctvo PES pozastavilo Smeru-SD členstvo do júna 2007 (stalo sa tak prvýkrát v dejinách tohto medzinárodného stranického združenia). Odvolalo sa pritom na deklaráciu, prijatú na kongrese PES v Berlíne v roku 2001, ktorá zakázala členom PES spolupracovať so stranami, „roznecujúcimi rasové a etnické predsudky a rasovú nenávisť“. Predstavitelia Smeru-SD pritom do poslednej chvíle vyjadrovali nádej, že Smer-SD o členstvo v PES nepríde. Tesne pred rozhodnutím predsedníctva PES predseda NR SR P. Paška dokonca vyhlásil, že je presvedčený o tom, že k pozastaveniu členstva Smeru-SD nedôjde. Návrh R. Fica, aby PES 6 až 10 mesiacov monitorovala Smer-SD a urobila rozhodnutie až na základe vyhodnotenia výsledkov monitoringu, v PES nenašiel podporu. Predstavitelia Smeru-SD sa následne snažili význam pozastavenia členstva v PES bagatelizovať. Paška označil rozhodnutie PES za „unáhlené a zlé“; dodal, že nevidí dôvod na zmenu koalície (*Paška: Rešpektujem rozhodnutie...*, 2006). Uviedol, že SNS nie je extrémistická strana a ustanovenia berlínskeho uznesenia PES o extrémistických stranách by sa preto nemali na túto stranu vzťahovať. Najagresívnejšie na rozhodnutie vrcholného orgánu PES reagovala v mene R. Fica jeho hovorkyňa Silvia Glendová, ktorá vyhlásila, že PES potrestala Smer-SD za to, že táto strana „robí politiku pre ľudí“, bojuje s monopolmi a za to, že nezobrala do vlády SMK (*Brusel trestá...*, 2006). Takúto reakciu podrobila ostrej kritike poslankyňa EP M. Beňová, ktorá prejavila pochopenie pre postoj PES a vyhlásila, že R. Fico zaútočil na PES „neadekvátnymi, neobjektívnymi, a navyše nepravdivými argumentmi“. Turbulencie okolo vzťahov Smeru-SD s PES nevyvolali vnútri strany prejavy nesúhlasu s postupom

vedenia. S výnimkou Beňovej sa všetci ostatní poprední predstavitelia strany s postupom predsedu Fica stotožnili – zhodne tvrdili, že vláda bude plniť svoj „sociálnodemokratický“ program a bude dbať o dodržiavanie práv národnostných menšín.

V roku 2006 sa vo vedení Smeru-SD uskutočnila významná zmena, ktorá ešte väčšmi posilnila pozíciu predsedu Fica a úplne marginalizovala skupinu, blízku niekdajšiemu sponzorovi a zakladajúcemu členovi strany Fedorovi Flašíkovi. V dôsledku tejto zmeny jedna z najaktívnejších predstaviteľiek Smeru-SD, jeho zakladajúca členka a podpredsedníčka Monika Beňova-Flašíková prišla o všetky svoje stranícke pozície. Už okolnosti nezaradenia M. Beňovej na kandidačnú listinu strany pri voľbách do NR SR naznačovali, že ide o spor o pozície v strane, hoci nešlo o priame súperenie o vedúcu funkciu. V januári 2006 Beňová oznámila zámer predčasne ukončiť svoje pôsobenie v Európskom parlamente a uchádzať sa v parlamentných voľbách o miesto poslankyne NR SR a následne aj o kreslo ministerky zahraničných vecí. Tvrdila, že vedenie strany je tomuto zámeru naklonené. Začiatkom marca 2006 predsedníctvo strany schválilo kandidačnú listinu s vedúcimi funkcionármi strany na popredných miestach, pričom samotná Beňová sa umiestnila na druhom mieste. Týždeň po schválení kandidačnej listiny však Beňová nečakane oznámila, že dobrovoľne odstupuje z kandidátky v prospech regionálnych štruktúr strany. Tvrdila, že sa tak rozhodla po návšteve východného Slovenska a sťažnostiach tamojších zástupcov strany na nedostatočné zastúpenie regiónov na kandidátke. Krok M. Beňovej bol veľmi neobvyklý, pretože sa sotva dalo čakať, že zmeny na kandidačnej listine sa uskutočnia v súlade so želaním kandidáta, ktorý odstúpil (na pôvodnú pozíciu Beňovej bol napokon nominovaný podpredseda strany Robert Kaliňák). Odstúpením Beňovej sa však zmeny na kandidačnej listine Smeru-SD pred jej odovzdaním na registráciu neskončili. Z kandidačnej listiny boli „vymazané“ mená ďalších 11 kandidátov, považovaných za osoby blízke F. Flašíkovi, vtedajšiemu snúbencovi M. Beňovej (podľa zverejnených informácií viacerí z nich vstúpili do Smeru-SD iba nedávno, so špeciálnym zámerom dostať sa na kandidačnú listinu).

Symptomické bolo, že Beňová po oznámení svojho odstúpenia z kandidačnej listiny spočiatku tvrdila, že nemá síce záujem o miesto v parlamente, ale má s vedením strany dohodu o tom, že tá ju bude po voľbách angažovať vo výkonnej moci. Po „vyčistení“ kandidačnej listiny od údajných spojencov F. Flašíka však Beňová vydala vyhlásenie, že po voľbách sa už nemieni uchádzať o žiadne ministerské kreslo a vzdáva sa aj postu tieňovej ministerky zahraničných vecí Smeru-SD. Po parlamentných voľbách a po vzniku koalíciej vlády Smer-SD – SNS – LS-HZDS to bola Beňová, ktorá opakovane kritizovala Fica za jeho rozhodnutie. Následne na sneme Smeru-SD, konanom koncom septembra 2006, prišla Beňová o pozíciu podpredsedníčky strany. Tesne pred snemom vyhlásila, že sa v strane zmenili pomery. Tvrdila, že pripravované zmeny vo vedení sú „zahalené tajomstvom“ a informačným embargom (*Som pripravená...*, 2006). Podľa Beňovej v Smeru-SD zavládla „akási eufória po uchopení moci“, pričom vládne „atmosféra poslušnosti“. Na margo situácie, ktorá vznikla medzi ňou a vedením strany na čele s Ficom, Beňová uviedla, že jej odchod do Európskeho parlamentu v roku 2004 vyhovoval niektorým ľuďom, ktorí ju chceli „dostať z postu podpredsedníčky strany“. Po tom, čo začiatkom decembra 2006 Beňová utrpela porážku vo voľbe primátora Bratislavy, jej vplyv v strane poklesol na minimum.

Na riadnom sneme Smeru-SD, konanom koncom septembra 2006 v Trenčíne, bol R. Fico znovu zvolený za predsedu strany. Delegáti zvolili dvoch nových podpredsedov – Mareka Madariča, ministra kultúry a Igora Federiča, riaditeľa Úradu vlády SR; zároveň v podpredsedníckych funkciách potvrdili Dušana Čaploviča, Pavla Pašku, Roberta Kaliňáka a Vladí-

míra Maňku. Snem zároveň zrušil inštitút osobitného postavenia zakladajúcich členov strany (išlo o 34 osôb).

Vo vládnej koalícii, vytvorenej po parlamentných voľbách 2006, zohrával Smer-SD úlohu dominantného partnera s najväčším poslaneckým klubom v parlamente a najväčším počtom zástupcov vo vládnom kabinete. Predseda strany R. Fico dával jednoznačnú prednosť takým spôsobom vnútrokoaličnej komunikácie, ktoré vyplývali z dominantného postavenia jeho strany na úkor komunikácie založenej na paritnom zastúpení partnerov. Tvrdil napríklad, že nie je zástancom častých rokovaní koaličných rád. Na činnosti Smeru-SD sa v období po voľbách dalo pozorovať úsilie urýchlene plniť predvolebné sľuby v otázkach, ktoré mohli pozitívne zarezonovať vo verejnosti (zrušenie poplatkov za návštevu lekára a pobyt v nemocnici, vianočný príspevok dôchodcom, nátlak na výrobcov energie s cieľom znížiť ceny na benzín, plyn a elektrinu, zníženie DPH na niektoré tovary a pod.). Hoci „sociálna“ rétorika lídrov Smeru-SD sa po voľbách do určitej miery zmiernila, strana aj naďalej zotrvala na pozíciách posilnenia úlohy štátu. Pričinila sa o zastavenie privatizácie, prihovárala sa za posilnenie prvého piliera v dôchodkovom systéme na úkor druhého piliera. V rétorike predstaviteľov Smeru-SD bol prítomný silný kriticismus voči prirodzeným monopolom, ktoré sa údajne snažia „zametáť s vládou“ a ktorých zahraniční vlastníci sa vraj rozhodli, že budú s vládou R. Fica bojovať. Politiku prirodzených monopolov voči SR označil Fico dokonca za „diktát“.

Poprední predstavitelia Smeru-SD prezentovali výsledky činnosti vlády ako jednoznačný úspech celkovej politiky strany, ako výsledok aktivít stranického vedenia, ktoré sa usiluje budovať na Slovensku „moderný sociálny štát“. Rok 2006 označil Fico za „prelomový“, keď sa ľavicovej strane podarilo zručiť „pravcový mýtus“ o tom, že „moderný sociálny štát a prosperujúca ekonomika sa vylučujú“ (Fico, 2006). Na slávnostnom sneme Smeru-SD v decembri 2006 vyhlásil, že jeho vláda dokázala urobiť pre ľudí za päť mesiacov svojho pôsobenia viac ako Dzurindova vláda za celých osem rokov (koncom decembra 2006 Fico uviedol, že jeho vláda urobila za pol roka vládnutia pre ľudí toľko, čo by „Dzurindova vláda neurobila ani za 100 rokov“, pozri *Fico: Rok 2006...*, 2006).

Problematický stav slovensko-maďarských medzištátnych vzťahov po vytvorení novej vlády, kritický postoj SMK k vládnej koalícii, súčasťou ktorej je SNS, pretrvávajúci tlak zo strany PES, na ktorom sa podieľali aj maďarskí socialisti – tieto faktory vytvorili zvláštnu atmosféru vo vzťahoch medzi Smerom-SD a predstaviteľmi maďarskej národnostnej menšiny. Na jeseň 2006 predstavitelia Smeru viditeľne pritvrdili kritickú rétoriku voči SMK; začali ju obviňovať z celkovej nelojality ku štátu. Predseda Smeru-SD fakticky podporil úsilie predsedu SNS Slotu škandalizovať predsedu SMK Bugára za jeho údajné „protislovenské“ aktivity počas návštev Budapešti, keď oznámil zámer obrátiť sa na Bugára s listom žiadajúcim vysvetlenie okolností jeho stretnutí s maďarskými politikmi. Veľavravná bola tiež osobná účasť Fica na tlačovej konferencii ministra vnútra Kaliňáka, na ktorej minister prezentoval výsledky vyšetrovania, podľa oboch potvrdzujúce, že k fyzickému násiliu voči študentke maďarskej národnosti Hedvige Malinovej nedošlo. Zástupcovia Smeru-SD dávali do súvislosti kritiku, ktorú vyslovovala SMK na adresu vlády s tým, že SMK sa nestala vládnu stranou po júnových voľbách. Na slávnostnom sneme strany v decembri 2006 zopakoval Fico tvrdenie, že pozastavenie členstva Smeru-SD v PES je zapríčinené tým, že SMK nie je vo vláde. Určitou opatrnosťou však boli poznačené výroky predstaviteľov Smeru-SD o stave interetnických vzťahov na Slovensku. Začiatkom októbra 2006 podpredseda vlády Čaplovič uviedol, že na Slovensku „národnostné napätie nebolo“, len sa údajne odohrali iba „niektoré excesy“, ktoré sa zbytočne zvýraznili (*Čaplovič: Národnostné napätie...*, 2006).

V oblasti zahraničnej politiky boli pozície Smeru-SD poznačené rozpoltenosťou a proti-rečivosťou. Na jednej strane Smer-SD deklaroval orientáciu na integráčne zoskupenia, členom ktorých je Slovensko (EÚ a NATO), na druhej strane niektoré oficiálne dokumenty strany a výroky jej predsedu R. Fica neboli v plnom súlade s týmito deklaráciami – rozchádzali sa s hodnotovým základom spojenectva SR s krajinami EÚ a NATO. Prejavovalo sa to tak v nazeraní na niektoré otázky medzinárodných vzťahov, ako aj na vývoj v krajinách s nedemokratickými režimami. Súčasťou volebného programu Smeru-SD popri deklaráciách o „podpore aktívneho pôsobenia Slovenska v európskych politických a hospodárskych, ako aj transatlantických štruktúrach“ boli aj ustanovenia o tom, že „zahraničná politika strany Smer – sociálna demokracia bude orientovaná na západ a rovnako i smerom na východ, sever a juh“. Otázku pobytu slovenskej ženíjnej jednotky v Iraku premenil Smer-SD na jednu z tém volebnej kampane. Fico tvrdil, že táto jednotka musí byť z Iraku okamžite stiahnutá. Smer-SD ako jedna z mála politických strán na Slovensku nezaujal oficiálny postoj k priebehu prezidentských volieb v Bielorusku v marci 2006, výsledky ktorých Európska únia odmietla uznať. Až po tom, čo režim brutálne zakročil proti opozícii v Minsku a viaceré medzinárodné organizácie, vrátane EÚ, tento zákrok odsúdili, vyslovili jednotliví predstavitelia Smeru-SD súhlas so stanoviskom EÚ. Podpredseda strany R. Kaliňák vyhlásil, že v Bielorusku je diktatúra; P. Paška uviedol, že nie je možné „zatvárať oči pred tým, čo sa dnes v Bielorusku deje“. Samotný R. Fico sa vehementne ohradil voči tvrdeniam, že Smer-SD nebol schopný iniciatívne vydať stanovisko k udalostiam v Bielorusku a vyhlásil, že strana údajne od začiatku podporovala stanovisko EÚ. Fico však ani po tomto vyhlásení nesformuloval vlastný kritický postoj, neuviedol ani jeden fakt z bieloruskej reality, ktorý by si zaslúžil kritické hodnotenie.

3.1.2. Slovenská národná strana

SNS dosiahla v júnových voľbách svoj najlepší výsledok od roku 1992 – 11,73 % hlasov zúčastnených voličov; 20 poslaneckých mandátov. Mohla byť preto právom považovaná za jedného zo skutočných volebných víťazov – aj z hľadiska počtu získaných hlasov, aj z hľadiska premietnutia volebného zisku do postavenia v mocenskom systéme. Po ôsmich rokoch strávených v opozícii (v rokoch 2002 – 2006 ako mimoparlamentná strana) sa SNS stala vládnu stranou. K výraznému volebnému zisku SNS prispeli dva kľúčové faktory. Prvým bolo úspešné vyriešenie problému vnútornej jednoty strany a prekonanie dôsledkov konfliktu medzi dvoma frakciami, reprezentovanými Jánom Slotom a Annou Belousovovou (rod. Malíkovou). Druhým faktorom bolo efektívne oslovenie voličov s nacionalistickou hodnotovou orientáciou vrátane časti bývalých „národne orientovaných“ voličov HZDS.

Dlhé roky sa SNS na politickej scéne zviditeľňovala najmä svojou nacionalistickou rétorikou, protimaďarskými a protirómskymi stanoviskami jej popredných predstaviteľov. Terčom častých verbálnych útokov lídrov SNS bola najmä SMK a Maďarsko. Hoci vo volebnom období 2002 – 2006 SNS deklarovala svoj kritický vzťah voči politike vlády Mikuláša Dzurindu, mnohé aspekty sociálno-ekonomického vývoja SR zostávali mimo jej pozornosti, ak priamo nesúviseli s „maďarskou témou“.

V januári 2006 predseda SNS J. Slota vyhlásil, že cieľom strany je nielen dostať sa do parlamentu, ale stať sa aj súčasťou vlády. Vylúčil pritom povolebnú spoluprácu s SMK a KSS. V marci 2006 Slota uviedol, že strana by chcela získať vo voľbách 12 percent voličských hlasov a v prípade účasti vo vláde má záujem o silové rezorty vrátane ministerstva vnútra

to ktoré, ako uviedol, má záujem osobne) a o rezort školstva. V predvolebnom období sa predseda SNS usiloval o posilnenie imidžu „rozhodného“ politika, obhajujúceho Slovákov pred ich historickými nepriateľmi a bojujúceho „tvrdou rukou“ proti všetkým „nemravnostiam“. Dopúšťal sa pritom agresívnych a urážlivých protimaďarských a homofóbnych výrokov, vyzýval na „zastreenie na mieste“ pedofilov, označoval Holandsko za „zvrhlú zem“, ktorá by mala byť zmetená z povrchu zemskeho, brojil proti „nahlúpym intelektuálom“. Odsudzoval „západnú pakultúru“, ktorá vraj negatívne ovplyvňuje mladých ľudí (SNS: *V predvolebnom programe...*, 2006). Opakovane žiadal zákaz činnosti SMK, ktorú označil za „supernacionalistickú, extrémistickú a veľkomaďarsky šovinistickú“ stranu, ktorá má údajne za programový cieľ likvidáciu slovenskej štátnosti. Prihovárал sa za zmenu zákona o voľbách do samosprávnych orgánov VÚC tak, aby v nich SMK stratila zastúpenie.

Keďže SNS, ktorej lídri dlhé roky používali radikálno-nacionalistickú rétoriku, bola v rokoch 1994 – 1998 súčasťou vládnej koalície HZDS – ZRS – SNS a podieľala sa na autoritárskych praktikách, nezlučiteľných s liberálnodemokratickým politickým režimom, bol jej koaličný potenciál v predchádzajúcom období považovaný za mimoriadne nízky. K jeho dramatickému zvýšeniu prispeli predovšetkým mocenské kalkulácie strany Smer-SD, ktorá ponúkla po parlamentných voľbách 2006 SNS koaličné spojenectvo. SNS sa pritom veľmi usilovala dostať do vlády: odmietala síce spoluprácu s SMK a KSS, ale pripúšťala svoju účasť vo vláde tak so Smerom-SD a LS-HZDS, ako aj s KDĽ a SDKÚ-DS. Predstavitelia SNS nevzniesli nijaké požiadavky programového charakteru v rámci koaličných rokovaní so Smerom-SD – súhlasili prakticky so všetkými návrhmi tejto strany. SNS sa demonštratívne vzdala nárokov svojho predsedu Slotu na osobnú účasť vo vládnom kabinete.

Vstup SNS do vlády vyvolal kritické reakcie na Slovensku i v zahraničí. Išlo najmä o obavy, že SNS môže negatívne ovplyvniť politiku slovenskej vlády voči národnostným menšinám, najmä maďarskej, zvýši napätie v interetnických vzťahoch a prispeje k zhoršeniu vzťahov medzi Slovenskom a Maďarskom. Ostré protimaďarské výroky Slotu, publikované v médiách už po vzniku vlády (TV Markíza, denníky *Die Presse* a *Lidové noviny*), potvrdzovali opodstatnenosť odhadov, že SNS sa aj ako vládna strana bude snažiť udržiavať svoju ťažiskovú „maďarskú“ tému. Pobúrenie doma i v zahraničí, ktoré vyvolávali spomínané výroky J. Slotu, dostali SNS a jej lídra pod tlak v samotnej koalícii. Tlak, ktorý vyvinul Smer-SD na lídra SNS, ho zrejme odradil od otvoreného prezentovania protimaďarských názorov v nasledujúcom období. V tomto období však pokračovali verbálne útoky na SMK zo strany iných čelných predstaviteľov SNS. Strana odsúdila národnostne motivované napadnutie študentky Hedvigy Malinovej v Nitre, avšak po tom, čo polícia oznámila, že vyšetrovanie zastavila, pretože sa prípad údajne nestal, Slotu vyhlásil, že išlo o vykonštruovanú kauzu s cieľom diskreditovať Slovensko. Tvrdo napadol predsedu SMK Bugára, obvinil ho z aktivít zámerne poškodzujúcich SR a žiadal dokonca, aby bol zbavený poslaneckého mandátu. Avizoval zverejnenie informácií, ktoré mali kompromitovať predsedu SMK, ktorý vraj vyzýval maďarských politikov k zásahu proti novej slovenskej vláde v medzinárodných inštitúciách, nijaké dôkazy však napokon nepredložil. V októbri 2006 Slotu žiadal od SMK, aby sa jej predstavitelia verejne dištancovali od „snáh extrémnych síl zo zahraničia, predovšetkým z Maďarskej republiky, ktoré spochybňujú Trianonské dohody“ (Slotu: *SMK...*, Sme, 23. 10. 2006). V októbri 2006 Slotu vyzval „slovenské“ politické subjekty, aby sa dištancovali od spolupráce s SMK dovedy, kým SMK neodsúdi „snahy extrémistov“. Táto výzva SNS ne našla medzi ostatnými politickými stranami pozitívny ohlas; napokon samotný Slotu pri jej zverejnení vyjadril pochybnosti o tom, že SDKÚ-DS a KDĽ na ňu budú kladne reagovať.

Ďalším článkom v reťazi spochybňovania SMK bola snaha pripísať jej predstaviteľom vo vláde Mikuláša Dzurindu nezákonné konanie počas výkonu funkcie.

SNS získala vo vláde tri ministerské pozície: ministra školstva, životného prostredia a výstavby a regionálneho rozvoja. Predstavitelia SNS dávali najavo, že strana má záujem o posilnenie svojho zastúpenia aj v niektorých iných zložkách štátnej moci (napríklad v SIS, Prezídium Policajného zboru SR a pod.). Uvádzali pritom, že SNS záleží na spolupráci so Smerom-SD. Tvrdili, že budú úzkostlivo dodržiavať koalíčné dohody a vládnu koalíciu označovali za „pevnú“. Vo vnútrokoaličných vzťahoch sa strana často prikláňala na stranu Smeru-SD, keď sa táto strana vymedzovala voči LS-HZDS. Postoj LS-HZDS, ktoré kritizovalo spôsob vnútrokoaličnej komunikácie označil Slota za „vbíjanie sa do dverí, otvorených dokorán“ (*Slota: Mečiar sa niekedy...*, 2006). Predseda SNS poukazoval na to, že jeho strana pristupuje v koalícii na kompromisy, ktoré dokonca vychádzajú za rámce jej niekdajších programových východísk. Keď bolo treba zdôvodniť podporu pre politiku vlády, zdôrazňovali predstavitelia SNS oveľa častejšie než kedykoľvek predtým „sociálny“ charakter strany. V polovici októbra 2006 podpredsedníčka SNS Belousovová napríklad uviedla, že program SNS je založený „na hodnotách európskej sociálnej kultúry“ (*STV: Vládu SR...*, 2006).

V októbri 2006 sa v Žiline konal snem SNS, ktorý potvrdil Slotu vo funkcii predsedu na nasledujúce štvorročné obdobie. Vo voľbe nemal protikandidáta. Snem zmenou stanov posilnil kompetencie predsedníctva a prehĺbil centralizovaný charakter strany. V súlade so spomínanými zmenami predsedníctvo prebralo na seba niektoré právomoci miestnych štruktúr – schvaľuje napríklad prijatie každého nového člena. Ako uviedol Slota, zmeny stanov sa uskutočnili s cieľom „prevencie“, aby sa zamedzilo štiepeniu strany zvnútra. Samotnú SNS prirovnal jej predseda vo svojom prejave na sneme k armáde (*SNS: Naša strana...*, 2006). V decembri 2006 Slota označil svoju stranu za „štandardnú politickú silu, ktorá patrí do Európy“ a ktorá „má veľmi ďaleko k extrémnemu nacionalizmu, šovinizmu a neznášanlivosti“ (*Slota: SNS je...*, 2006).

Začiatkom novembra 2006 z poslaneckého klubu SNS odišiel Miroslav Kotian, v dôsledku čoho sa počet členov klubu zmenšil z 20 na 19. Odchod poslanca Kotiana (ten prestúpil do poslaneckého klubu LS-HZDS) mal personálne pozadie a nebol vyústením nijakého významnejšieho vnútrostraníckeho konfliktu. Kotian zdôvodnil svoje rozhodnutie opustiť SNS tým, že nesúhlasil s postupom predsedu strany Slotu, ktorý podľa Kotiana centralizoval moc v strane. Poukázal pritom na zmenu stanov, ktorá sa uskutočnila na sneme strany a ktorá posilnila právomoci predsedníctva a predsedu. Oveľa pravdepodobnejšou príčinou rozhodnutia Kotiana odísť z SNS však bol návrh na jeho odvolanie z pozície predsedu Trenčianskej krajskej organizácie SNS. Ako predseda krajskej organizácie bol totiž Kotian zodpovedný za nominácie kandidátov do komunálnych volieb. Kvôli rozporom v krajskej organizácii, príčinou ktorých bol práve postup Kotiana, neboli v meste Nováky zaregistrovaní kandidáti SNS a koalície, súčasťou ktorej SNS bola (SNS – Smer-SD – SDKÚ-DS), čo vyvolalo veľkú nespokojnosť s Kotianom v centrále strany.

Pozoruhodnou udalosťou celoslovenského významu bola prehra predsedu SNS Slotu v komunálnych voľbách v decembri 2006, slabý výsledok dosiahla SNS aj vo voľbách do žilinského mestského zastupiteľstva. Slotu bol porazený kandidátom stredopravej koalície, zástupcom SDKÚ-DS Ivanom Harmanom. Za roky nepretržitého (od roku 1990) pôsobenia vo funkcii primátora sa Slotovi podarilo vybudovať v Žiline systém vládnutia, založený na netransparentných rozhodnutiach, straníckom a osobnom klientelizme, presadzovaní mo-

enských ambícií primátora a neuspokojivom výkone niektorých ústavných práv občanov (napríklad práva na informácie). Silná pozícia Slotu v žilinskej samospráve bola dlhé roky zdrojom jeho silného postavenia v SNS; porážkou J. Slotu a miestnej straníckej organizácie v komunálnych voľbách prestala byť Žilina (minimálne na štyri ďalšie roky) personálnou a politickou baštou SNS.

Evidentne pod tlakom Smeru-SD a zrejme s vedomím osobitnej pozornosti, ktorú účasti tejto strany vo vláde venovali domáci i zahraniční pozorovatelia, politici a médiá, snažili sa predstavitelia SNS zmieriňovať imidž svojej strany ako radikálnej nacionalistickej sily. Koncom augusta 2006 vydala podpredsedníčka SNS Anna Belousovová v mene strany vyhlásenie k 62. výročiu SNP, v ktorom uviedla, že SNS „s hlbokou úctou a pokorou sa skláňa pred odvahou všetkých účastníkov SNP, ktorí so zbraňou v ruke a často s nasadením vlastného života sa postavili proti zvrátenej ideológii fašizmu a jej nositeľom“ a že „aj vďaka SNP sa Slovensko po druhej svetovej vojne nezaradilo medzi porazené štáty, ale medzi víťazov“ (SNS: *Stanovisko...*, 2006). O tom, že v strane koexistujú rôzne názory na obdobie rokov 1939 – 1945 však svedčili nielen neskoršie výroky samotnej Belousovej, obsahujúce odlišnú interpretáciu podstaty režimu slovenského štátu, ale aj interview pre magazín *.týždeň*, poskytnuté novým ministrom školstva Jánom Mikolajom. Ten pripustil pozitívnejšie hodnotenie úlohy prezidenta vojnového slovenského štátu Jozefa Tisa, ktorý otvorene kolaboroval s nacistami. Začiatkom októbra 2006 SNS zverejnila vyhlásenie podpísané predsedom J. Slotom, v ktorom odsúdila všetky prejavy „rasovej, etnickej alebo národnostnej neznášanlivosti kdekoľvek v Európe“ a prihlásila sa k dodržiavaniu ľudských práv. Predseda SNS sa vo vyhlásení „jednoznačne dištancuje od akejkoľvek formy verbálnych útokov na česť a dôstojnosť občanov Slovenska, ktorí patria k niektorej z menšín“ (SNS: *Politické vyhlásenie...*, 2006). Vyhlásenie J. Slotu bolo zverejnené niekoľko dní pred rozhodnutím PES o pozastavení členstva Smeru-SD. Slota tiež vyhlásil, že SNS už nemá nijaké kontakty s francúzskym politikom Le Penom, lídrom strany Národný front (v minulých rokoch Le Pen navštívil Bratislavu na pozvanie SNS, predstavitelia tejto strany neraz prejavovali politické sympatie k vodcovi NF).

Takmer bezhraničný etatizmus SNS sa prejavoval vo viacerých oblastiach verejného života. V rámci diskusie o zachovaní, resp. zrušení daňovej asignácie podnikli zástupcovia SNS tvrdé verbálne útoky na mimovládne organizácie. Podľa SNS „tri štvrtiny peňazí, ktoré získali MVO, zmizli v neidentifikovateľných rukách. Boli zneužitú na politickú propagáciu. Možno, že sa použili na ružovú revolúciu na Ukrajine alebo v Bielorusku“ (SNS: *Slota vylúčil...*, 2006). SNS plne podporila partokratický model rozdelenia pozícií v štátnej správe, ktorý po svojom nástupe k moci zaviedla nová vládna koalícia. Práve jedna z jej nominácií potvrdila, že táto strana je schopná spájať partokratickú a klientelistickú prax s neskrývaným nepotizmom (išlo o nomináciu 23-ročnej dcéry poslanca NR SR a predsedu krajskej organizácie SNS Jozefa Ďuračku do predstavenstva Trnavskej teplárenskej; do predstavenstva tiež boli nominovaní ľudia blízki Ďuračkovi z čias spoločného podnikania v minulosti).

V novembri 2006 SNS podpísala dohodu o spolupráci a porozumení so spoločenskou organizáciou Parlament Rómov. Slota vymenoval predsedu tejto organizácie Ladislava Fízika za svojho poradcu. Predstavy SNS o riešení tzv. rómskeho problému pritom spočívajú v tom, že „SNS sa na Cigánov pozerá ako na slovenských občanov s problémom civilizačnej adaptácie a pracovných návykov a cigánsku otázku chce preto riešiť nie etnicky, ale sociálne“ (SNS: *Paušálne...*, 2006). Predstavitelia niektorých rómskych organizácií spochybnili oprávnenie Fízika vystupovať v mene rómskej menšiny a vyhlásili, že „zo strany Jána

Slotu ide o podvod s cieľom zmierniť tlak na vládu Roberta Fica, ktorá čelí kritike zahraničia pre účasť SNS vo vládnej koalícii“ (*Podľa časti rómskych...*, 2006).

K otázkam zahraničnej politiky sa predstavitelia SNS v sledovanom období vyjadrovali okrajovo. V júni 2006 SNS žiadala stiahnutie slovenskej vojenskej jednotky z Iraku. V polovici októbra 2006 Slotu na stretnutí slovenských a ruských podnikateľov v Žiline vyhlásil, že ekonomika Slovenska by sa mala orientovať na východ, t. j. na Rusko, pretože, ako uviedol, „slovenská ekonomika nebude rásť, ak bude mať odbyt na preplnenom západnom trhu“ (*Slota: Ekonomika...*, 2006). Koncom novembra 2006 SNS privítala rozhodnutie NATO prizvať Srbsko, Čiernu Horu a Bosnu a Hercegovinu k realizácii programu Partnerstvo za mier (PfP), keďže ide o „pridružovanie slovanských štátov k NATO“, a tým aj k celkovému posilneniu pozície slovanských štátov v NATO (*NATO: SNS víta...*, 2006).

3.1.3. Ludová strana – Hnutie za demokratické Slovensko

V roku 2006 LS-HZDS sa stala vládnu silou. Z hľadiska volebného zisku bol výsledok LS-HZDS v roku 2006 – 8,8% voličských hlasov; 15 poslaneckých mandátov – v porovnaní so všetkými parlamentnými voľbami, konanými na Slovensku od roku 1992, fakticky debaklom. V roku 2006 LS-HZDS získala najmenej voličských hlasov od svojho vzniku, napriek tomu sa ocitlo v novej vládnej koalícii a po ôsmich rokoch zmenilo status. Hoci pred voľbami predseda LS-HZDS Vladimír Mečiar a jeho ďalší poprední predstavitelia ostro útočili na Smer-SD (obviňovali ho z dávania nesplniteľných sľubov, z populistckej demagógie, z presadzovania vplyvu miliardárov pod pláštikom „sociálnodemokratickej rétoriky“), po voľbách LS-HZDS okamžite pozitívne zareagovala na ponuku Smeru-SD vytvoriť spolu vládu koalíciu a súhlasilo aj so spojenectvom s SNS, vedenie ktorej, najmä predsedu Slotu, Mečiar predtým často tvrdo kritizoval (bol dokonca v okamihu vzniku novej vlády v súdnom spore so Slotom, na ktorého podal dve žaloby na ochranu osobnosti koncom roka 2005). Mocenské záujmy, predovšetkým snaha dostať sa do vlády a túžba po spoločenskej rehabilitácii viedli LS-HZDS k tomu, že odsunulo nabok všetky svoje deklarované programové odlišnosti od Smeru-SD a SNS, ako aj dovtedajšiu osobnú nevráživosť Mečiara voči lídrom dvoch spomínaných strán.

Hoci volebný výsledok LS-HZDS bol vskutku slabý (samotná strana ho označila za „neuspokojivý“ a „prekvapujúci“, pričom pred voľbami zástupcovia LS-HZDS tvrdili, že ich subjekt by mal získať až 20 % hlasov), pozíciu Mečiara ako lídra strany to nijako neoslabilo. Práve účasť vo vláde po ôsmich rokoch, strávených v opozícii, zohrala úlohu stabilizujúceho faktora vnútri LS-HZDS.

O silnej pozícii V. Mečiara v LS-HZDS svedčili okolnosti schvaľovania kandidačnej listiny na voľby do NR SR. V polovici februára 2006 podpredseda LS-HZDS Milan Urbáni oznámil, že strana už má vybraných kandidátov do parlamentných volieb. Uviedol tiež, že strana nemieni vstupovať do diskusie s potenciálnymi koalíčnými partnermi o prijateľnosti alebo neprijateľnosti tej-ktorej osoby v LS-HZDS z hľadiska možnej spolupráce. Urbáni vyhlásil: „Predsedom je Vladimír Mečiar a myslím si, že dlho aj ostane.“ (*HZDS chce vyhrať...*, 2006) Zloženie kandidačnej listiny, schválenej na nominačnom sneme LS-HZDS v Prešove v marci 2006 ukázalo, že Mečiar „stavil“ na osvedčených straníkov; mnohí z nich v predchádzajúcom období demonštrovali veľkú lojalitu voči predsedovi strany. Na nominačnom sneme Mečiar vyhlásil, že LS-HZDS si nebude vyberať koalíčných partnerov na základe predsudkov, ale na základe ich predstáv o ďalšom smerovaní krajiny (*LS-HZDS si nebude...*, 2006).

V druhej polovici marca 2006 uviedol, že koaličný potenciál jeho subjektu je vyšší ako kedykoľvek predtým.

Zástupcovia LS-HZDS tvrdili, že extrémistické strany by nemali mať zastúpenie vo vláde (toto stanovisko formulovali spôsobom, ktorý naznačoval, že ide predovšetkým o KSS a SNS); pripúšťali pritom účasť svojho subjektu na koalíciách s ostatnými stranami, tak vládnymi, ako aj opozičnými. Uvádzali, že ich subjektu ide o hľadanie partnerov, s ktorými by mohol uzavrieť dlhodobú dohodu o podpore „pozitívneho programu“ pre Slovensko. Postoje Smeru-SD charakterizoval Mečiar ako „beznadejné sľuby“. Poukázal na to, že ľavicovosť tejto strany je len pózou, keďže Smer-SD má v skutočnosti „miliardárske pozadie“ (Mečiar: *Politiku Smeru...*, 2006). Zároveň však tvrdil, že si vie predstaviť koaličnú spoluprácu aj s touto stranou, dokonca aj v prípade, ak by predsedom vlády bol R. Fico.

Po odchode KDH z vládnej koalície odmietla LS-HZDS myšlienku vytvoriť úradnícku vládu a pristúpilo na širšiu dohodu vládnych a opozičných strán o podmienkach pôsobenia vlády M. Dzurindu do volieb v júni 2006. Podporilo v parlamente návrhy na vyslovenie nedôvery dvom členom vlády – R. Zajacovi a F. Tóthovi, odmietlo však úvahy o vyslovení nedôvery premiérovi Dzurindovi, a tým aj celej vláde, kým „nebude známa alternatíva“. V. Mečiar vyhlásil, že tento postoj nie je v nijakom prípade ústretovým gestom voči Dzurindovi, ale snahou predísť vymenovaniu úradníckej vlády s nejasnými väzbami na „obchodné záujmy a majetkové skupiny“ (TA3: *HZDS nepodporí...*, 2006).

V období pred parlamentnými voľbami 2006 prezentovalo LS-HZDS svoje opozičné stanoviská prakticky vo všetkých kľúčových oblastiach verejnej politiky, správalo sa však voči vláde M. Dzurindu opatrnejšie a umiernenejšie než Smer-SD. Demonštrovalo pripravenosť reagovať „konštruktívne“ na možné signály od vládnych strán o prípadnej spolupráci v budúcnosti. Uplatňovať túto líniu LS-HZDS pomáhala nezmieriteľná opozičná politika Smeru-SD, voči ktorej sa predstavitelia LS-HZDS vymedzovali často rovnako kriticky ako voči politike vlády. V pozadí tohto postoja mohli byť aj úvahy o tom, že pre vtedajšie vládne strany mohlo byť LS-HZDS po voľbách prijateľnejším partnerom než Smer-SD práve z programových dôvodov. V otázke zmluvy o výhrade vo svedomí zaujalo LS-HZDS v podstate odmietavý postoj – vyhlásilo, že by bolo najmenej prijateľným riešením, ak by zmluvu schválila NR SR v jej vtedajšom zložení, v ktorom rozhodujúce postavenie zaujímajú nezávislí poslanci (HZDS: *Súčasná NR SR...*, 2006). Predstavitelia LS-HZDS kritizovali viaceré aspekty politiky vlády v školstve, zdravotníctve, sociálnej politike, verejnej správe, spravodlivosti, sporadicky sa však vyjadrovali pozitívne o niektorých vládnych opatreniach (napríklad o novelizácii zákona o sociálnom poistení).

V júni 2006, počas rokovaní o vytvorení koaličnej vlády so Smerom-SD nevzniesol predseda LS-HZDS V. Mečiar prakticky nijaké programové požiadavky na koaličnú spoluprácu. Bol pripravený na účasť v koalícii tak s SNS, ako aj s SMK. Súhlasil s tým, že jeho subjekt bude mať vo vláde dvoch zástupcov, čo vzhľadom na pomer medzi počtami poslancov v parlamente bolo zjavne v neprospech LS-HZDS. Mečiar dokonca netrval na uplatnení princípu tzv. krížovej kontroly na ministerstvách, podľa ktorého by koaličná strana mala mať štátneho tajomníka v rezorte, kde neobsadila ministerský post. LS-HZDS nielen akceptovalo dominantné postavenie Smeru-SD vo vládnej koalícii, ale svojimi umiernenými mocenskými nárokmi v okamihu vzniku vládnej koalície dokonca priamo prispelo k jeho konštituovaniu.

Po vytvorení vlády sa však LS-HZDS pokúsila svoje postavenie v koalícii rozšíriť, o. i. aj pokusom presadiť vlastného nominanta na post zástupcu riaditeľa SIS. Tento pokus potvrdil, že oblasťou prioritného záujmu LS-HZDS sú tzv. silové zložky. LS-HZDS pomerne často

volila taktiku vnútornej opozície voči silnejšiemu Smeru-SD. Bolo síce vo vládnej koalícii najslabším partnerom, ale zároveň jedinou vládnu stranou, ktorej niektoré stredopravé strany ponúkali po voľbách koaličnú spoluprácu (urobil tak predseda SDKÚ-DS M. Dzurinda). Vytvorilo to pre predsedu LS-HZDS priestor na občasné vydieranie koaličných partnerov, najmä Smeru-SD. Príčinou „opozičných“ postojov LS-HZDS vnútri vládnej koalície pritom neboli programové otázky (hoci LS-HZDS prezentovala svoje stanoviská ako zotrvanie na vlastných programových prioritách), ale mocenské úvahy. Najčastejšie sa „opozičný“ postoj LS-HZDS prejavoval v otázke o nomináciách do významných pozícií v štátnej správe vrátane silových zložiek a štátnych úradov na nižších úrovniach. Pri vyjadrení nespokojnosti s tým, ako Smer-SD pristupuje k obsadzovaniu pozícií v štátnej správe, naznačovali predstavitelia LS-HZDS, že ich podpora pre koaličné návrhy v parlamente sa bude odvíjať od akceptovania „oprávnených“ požiadaviek LS-HZDS na zastúpenie v príslušných inštitúciách. V druhej polovici októbra 2006 V. Mečiar vyhlásil, že intenzita komunikácie v koalícii nie je dostatočná a že ju treba zlepšiť. Uviedol, že koaličné strany (mal na mysli predovšetkým vlastný subjekt) nemajú možnosť sa vysloviť k navrhovaným opatreniam a dostávajú túto možnosť až v parlamente pri ich prerokovaní (*Mečiar: Komunikácia...*, 2006).

Svoju nespokojnosť s postavením v rámci koalície začala LS-HZDS dávať väčšmi najavo po tom, čo sa jeho poslanecký klub rozšíril o ďalšieho poslanca (do LS-HZDS vstúpil bývalý poslanec SNS Miroslav Kotian). Poslanec Kovarčík dokonca vyhlásil, že hoci LS-HZDS nechce otvárať koaličnú zmluvu, nie je možné vylúčiť, že sa tak stane v budúcnosti, ak sa LS-HZDS znovu „posilní“ (t. j. získa ďalšieho prebehlíka z nejakej inej strany). Kovarčík uviedol, že na vedenie strany „tlačia nepokojné regionálne štruktúry“, ktoré sa dožadujú „splnenia požiadaviek zdola“, t. j. obsadenia miest „prednostov úradov, riaditeľov úradov v špecializovanej správe, na krajských a okresných úradoch“. Ten istý Kovarčík v novembri 2006 vyhlásil, že vládna koalícia „stále reálne neprevzala moc“ a že členovia LS-HZDS v regiónoch sú z toho rozčarovaní (*LS-HZDS: Koalícia...*, 2006).

Názorným potvrdením prístupu LS-HZDS k mocenským otázkam vo vnútrokoaličných vzťahoch bola kauza možného vzniku ďalšieho ministerstva, ktoré by malo „patriť“ LS-HZDS. Myšlienku o potrebe vzniku nového ministerstva – ministerstva pre cestovný ruch – ako prvý prezentoval podpredseda parlamentu Viliam Veteška, ktorý použil predovšetkým odborné argumenty (napríklad potrebu prekonať nedostatočnú rozvinutosť turistickej infraštruktúry a zabrániť z toho vyplývajúcim hospodárskym stratám). Skutočné svetlo do prezentovaného zámeru však vniesol predseda LS-HZDS V. Mečiar, keď niekoľko dní po Veteškovom vystúpení vyhlásil, že vplyv HZDS v koalícii je „veľmi malý, zúžený na ministerstvo pôdohospodárstva a aj v tom len na niektoré inštitúcie“ a že „HZDS pripadá v kabinete jeden minister na osem poslancov, kým Smer má jedného ministra na štyri a niečo hlasov v snemovni“ (*Mečiar: HZDS má...*, 2006). Predseda LS-HZDS dal jednoznačne najavo, že návrhom na vznik nového ministerstva sa jeho strana snaží vyrovnáť pomer síl vo vládnej koalícii. Keďže výrok o existujúcej disproporcii vo vláde spojil Mečiar s kritikou predsedu Smeru-SD R. Fica za jeho postoj v otázke Špeciálneho súdu, dalo sa predpokladať, že zverejnenie návrhu na zriadenie nového ministerstva bolo odvetným krokom V. Mečiara v mocenskej hre proti Smeru-SD.

Predseda LS-HZDS V. Mečiar sa často vyhýbal zaujatiu konkrétnych stanovísk v otázkach praktickej politiky, ktoré boli predmetom verejnej a politickej debaty v krajine po nástupe novej vlády (napríklad tlak na tzv. prirodzené monopoly s cieľom prinútiť ich znížiť ceny energie, zastavenie privatizácie, stiahnutie slovenských vojakov z Iraku a pod.). Jasné

stanovisko však zaujal v otázke ďalšieho osudu Špeciálneho súdu, keď žiadal jeho zrušenie. A hoci začiatkom novembra 2006 tvrdil, že by LS-HZDS zvládla „s úsmevom“, ak by sa vláda napokon rozhodla ponechať ŠS, v decembri 2006, keď premiér Fico oznámil, že sa prikláňa k zachovaniu ŠS, Mečiar obvinil premiéra, že nedodržuje dohody dosiahnuté na rokovaniach Koaličnej rady (*Mečiar: HZDS má...*, 2006).

To, že pre LS-HZDS účasť na vláde neznamená iba vlastnú spoločensko-politickú rehabilitáciu, ale že táto rehabilitácia by mala mať aj personálno-symbolický rozmer, prezradil V. Mečiar pár dní po oznámení vzniku novej vládnej koalície, keď vyhlásil, že bývalý riaditeľ SIS Ivan Lexa by mal byť „spoločensky“ a „občiansky“ rehabilitovaný (*Mečiar: Lexa...*, 2006). Spomínaný návrh však nenašiel pozitívny ohlas vnútri vládnej koalície. LS-HZDS zaujalo zásadne odmietavý postoj k návrhu poslancov KDH na zrušenie tzv. Mečiarových amnestií, čo mimoriadne agresívnym spôsobom dal najavo samotný predseda LS-HZDS počas prerokovania spomínaného návrhu v parlamente.

Predstavitelia LS-HZDS prezentovali svoj subjekt ako jednoznačne prointegračnú a proatlantickú politickú silu. V júni 2006 LS-HZDS oznámila, že súhlasí s odchodom slovenských vojakov z Iraku, nie však okamžite, ale „až keď to dovoľí politická situácia“. Koncom novembra 2006 vydala vyhlásenie k aktuálnym zahraničnopolitickým otázkam, v ktorom potvrdilo, že ako „zodpovedný partner súčasnej vládnej koalície bude garantovať upevňovanie Severoatlantického spoločenstva“ a „bude dbať, aby SR a jej vláda plnila všetky záväzky, ktoré jej plynú z členstva v NATO a EÚ“. LS-HZDS vyhlásila, že bude podporovať „pokračovanie integračného procesu v Európe s dôrazom na ďalšie rozšírenie EÚ“ (*LS-HZDS: Vyhlásenie...*, 2006). K problémom Smeru-SD v PES v súvislosti s účasťou SNS vo vláde sa predstavitelia LS-HZDS vyjadrovali zriedkavo. Z dikcie ich výrokov vyplývalo, že ide predovšetkým o problém dvoch strán – Smeru-SD a SNS; podčiarkovali pritom, že jedinou vládnu stranou, ktorá „nemá problém v zahraničí“, je LS-HZDS. (LS-HZDS však stále nie je členom nijakého medzinárodného stranického zoskupenia, v médiách sa v tejto súvislosti objavili informácie, že poslanci za LS-HZDS v Európskom parlamente uvažujú o vstupe do liberálnej frakcie, čo je však v rozpore s deklarovanou orientáciou na hodnoty ľudovej, t. j. konzervatívnej strany.)

V marci 2006 LS-HZDS vydala vyhlásenie, v ktorom jednoznačne odsúdilo „diktátora Lukašenka a jeho spôsoby, ktorými si uzurpuje moc v krajine“. LS-HZDS vyzvalo EÚ, aby „povedala jasné nie Lukašenkovi“ a aby „ho neuznala ako čelného predstaviteľa štátu“ (*LS-HZDS: Odsudzuje...*, 2006). Jednoznačný názor LS-HZDS na okolnosti prezidentských volieb v Bielorusku, najmä mimoriadne ostrý kritický tón voči mocenským praktikám režimu v Minsku sa do značnej miery odlišoval od toho, ako LS-HZDS reagovala na podobné situácie v minulosti, keď buď sa vyjadrovala veľmi zdržanlivo, alebo nezaujímal nijaký postoj.

3.2. PARLAMENTNÉ STRANY, KTORÉ PO VOLBÁCH DO NR SR 2006 PŮSOBIA V OPOZÍCII

3.2.1. Slovenská demokratická a kresťanská únia – Demokratická strana

Po parlamentných voľbách v júni 2006 sa SDKÚ-DS prvýkrát od svojho vzniku v roku 2000 ocitla v opozícii. Jej volebný zisk – 18,35 % voličských hlasov; 31 poslanceckých mandátov – bol síce vyšší ako v predchádzajúcich voľbách do NR SR, nestačil však na to, aby v dal-

šom volebnom období SDKÚ-DS zotrvala v pozícii vládnej strany. Zásadná zmena statusu SDKÚ-DS súvisela s tromi faktormi: s nedostatočným sumárnym volebným ziskom stredopravých strán, ktorý im neumožnil vytvoriť väčšinovú vládnú koalíciu, s odmietavým postojom jednej zo stredopravých strán – KDĽ – k myšlienke spolupráce troch strán bývalej vládnej koalície s LS-HZDS (túto myšlienku presadzoval po voľbách predseda SDKÚ-SD Mikuláš Dzurinda) a s programovou a personálnou nezlučiteľnosťou SDKÚ-DS a strany Smer-SD (táto nezlučiteľnosť znemožnila vytvorenie tzv. veľkej koalície Smer-SD – SDKÚ-DS).

Začiatkom roka 2006 sa SDKÚ-DS stala hlavným aktérom konfliktu vnútri vládnej koalície, ktorý viedol k vystúpeniu z vlády jedného z koaličných partnerov (KDĽ), a napokon aj k vyhláseniu predčasných volieb. V období, ktoré predchádzalo konfliktu, sa SDKÚ-DS všemožne bránila uskutočneniu myšlienky predčasných volieb a jednoznačne odmietala návrhy na ich vyhlásenie (a to i vtedy, keď s podobnými úvahami prichádzali koaliční partneri). Verejne prezentovaným dôvodom odmietania predčasných volieb zo strany SDKÚ-DS bol zámer čo najdlhšie zotrvať pri moci s cieľom realizovať sociálno-ekonomické reformy tak, aby sa stali nezvratnými; nevysloveným dôvodom bol zámer využiť v predvolebnom období pozitívne efekty reforiem na tie skupiny obyvateľstva, ktoré predstavujú voličský potenciál tejto strany.

Začiatkom februára 2006 sa však situácia pre SDKÚ-DS zmenila. Strana bola postavená pred nevyhnutnosť reagovať na ultimatívny tlak KDĽ, pričom prvýkrát od volieb 2002 vznikla situácia, v dôsledku ktorej SDKÚ-DS mohla voličsky profitovať aj z opcie predčasných volieb. Vyústením konfliktu s KDĽ okolo návrhu zmluvy s Vatikánom o výhrade vo svedomí sa síce mohli stať (a napokon aj stali) predčasné voľby, SDKÚ-DS však zaujala postoj, z ktorého celkom realisticky očakávala konkrétny zisk v podobe posilnenej voličskej podpory. Na rozdiel od predchádzajúcich problémových situácií vo vládnej koalícii sa SDKÚ-DS rozhodla tentoraz netlmiť konflikt, ale naopak, zaujať rozhodnejšie stanovisko tak, aby svojho koaličného rivala dostala pod tlak nevyhnutnosti plniť verejne prezentované sľuby (v tomto prípade o odchode z vlády). V tejto súvislosti treba podotknúť, že hoci SDKÚ-DS má v názve odkaz na kresťanskodemokratickú orientáciu, má vo svojom ideovom vybavení aj liberálne prvky a aj ich identifikovateľných nositeľov. Profiluje sa ako strana, ktorá združuje kresťanských demokratov, konzervatívco a liberálov, čo odrážajú jej stanovky, poukazujúce na „spoluprácu kresťanských demokratov a liberálov“, a programové východiská, ktoré hovoria o kresťanských a demokratických hodnotách a o tom, že sa „v strane zišli kresťanskí demokrati, moderní konzervatívci a liberáli“.

V predvolebnom období vyvíjala SDKÚ-DS úsilie na posilnenie programovej stránky svojej činnosti a patričným spôsobom to verejnosti prezentovala. Vo februári uskutočnila sériu 12 programových konferencií, na ktoré pozvala odborníkov z viacerých oblastí (podľa samotnej SDKÚ-DS ich bolo až 500). Vo februári a marci 2006 M. Dzurinda tiež uskutočnil niekoľko stretnutí s vysokoškolskými a stredoškolskými študentmi, tieto stretnutia mali demonštrovať otvorenosť premiéra voči kritickým diskusiám o problémoch spoločenského vývoja SR. SDKÚ-DS sa aj naďalej hlásila k uskutočňovaným reformám a k ich výsledkom. tvrdila, že najmä zásluhou jej predstaviteľov sa tieto reformy stali realitou, pripúšťala však, že v niektorých oblastiach (napríklad v zdravotníctve) pri realizácii reforiem mohlo dôjsť k chybám a omylom. Predseda strany M. Dzurinda zdôrazňoval potrebu zachovať kontinuitu aj po ďalších parlamentných voľbách. Možnosť prerušenia kontinuity pozitívneho vývoja krajiny dával do súvislosti najmä s príchodom strany Smer-SD k moci, ktorej vyčítal populistické sľuby a túžbu po moci.

Začiatkom roka 2006 sa završil proces zlúčenia SDKÚ s DS v podobe presadzovanej predsedom SDKÚ. V januári 2006 sa uskutočnil kongres SDKÚ, ktorý formálne schválil integráciu oboch strán. Faktickým zánikom DS sa pre SDKÚ vytvorili priaznivejšie podmienky na oslovenie voličov tzv. občianskej pravice, hoci dá sa predpokladať, že vzhľadom na minimálne preferencie DS tesne pred zlúčením s SDKÚ jej pôvodní voliči boli touto väčšou stranou zrejme oslovení už dávnejšie pred avizovanou fúziou.

Pozícia samotného Dzurindu v strane bola v roku 2006 dostatočne pevná. Konflikt vnútri vládnej koalície a priebeh výberu kandidátov na voľby do parlamentu jeho autoritu v SDKÚ-DS iba posilnili. Okrem Dzurindu sa nikto v strane neuchádzal o pozíciu volebného lídra. K nijakému významnejšiemu napätiu nedošlo ani okolo určenia kandidačnej listiny strany. Na popredných miestach kandidátky SDKÚ-DS sa ocitli osoby, ktoré možno považovať za blízke a lojálne predsedovi strany. Vnútorné pomery v strane sa nezmenili ani po voľbách. Solídny volebný zisk upevnil postavenie predsedu, hoci ten nezískal vo voľbách najväčší počet prednostných hlasov (predbehli ho Iveta Radičová a Ivan Mikloš). Po voľbách sa v SDKÚ-DS neprejavilo nijaké úsilie meniť pomery v strane.

Odchod SDKÚ-DS do opozície sprevádzali vyhlásenia jej popredných predstaviteľov o tom, že vláda na čele s Dzurindom zanecháva po sebe krajinu v dobrom stave, že SDKÚ-DS sa bude brániť rušeniu reforiem a uskutočňovať tvrdú opozičnú politiku. Po zverejnení výsledkov volieb vyhlásil Dzurinda, že pokračovanie vládnutia stredopravých strán – SDKÚ-DS, KDH a SMK – by bolo pre Slovensko najlepším riešením (*Dzurinda: Pre Slovensko...*, 2006). Neskôr otvorene uviedol, že partnerom pre stredopravý blok by mohlo byť LS-HZDS (*Markíza: Vláda pravice...*, 2006). Koaličná vláda, ktorá by vznikla na základe takéhoto spojenectva, by podľa Dzurindu pokračovala v uskutočňovaní reforiem a v proatlantickej zahraničnej politike. Predseda SDKÚ-DS tvrdil, že takáto vláda by bola stabilná a vnútorné pomery v nej by boli vyvážené. Vznik koalície Smer-SD – SNS – LS-HZDS označili predstavitelia SDKÚ-DS za najhoršie riešenie pre krajinu tak z hľadiska ekonomického, ako aj politického. Zodpovednosť za to, že nedošlo k vzniku vlády, ktorá by zabezpečila kontinuitu s predchádzajúcim obdobím, pripísali KDH. Podpredseda SDKÚ-DS I. Mikloš vyčítal KDH, že znemožnilo vznik vlády programovo blízkych strán, ktoré buď sú členmi Európskej ľudovej strany (SDKÚ-DS, KDH, SMK), alebo sa do nej hlásia (LS-HZDS). Podotkol, že svojím postojom KDH vôbec nezabránilo vstupu HZDS do vlády, o čo sa snažilo (*Mikloš: Koalícia Smer-HZDS-SNS...*, 2006). Podľa Dzurindu prípadnou koaličnou spoluprácou s LS-HZDS by SDKÚ-DS v nijakom prípade nepoprela svoje politické postoje voči minulosti, ale dala by prednosť lepšej alternatíve v záujme krajiny.

Svoj jednoznačný opozičný postoj voči vláde prejavila SDKÚ-DS pri prerokovaní programového vyhlásenia vlády (PVV) v parlamente. Vo svojom takmer hodinu trvajúcom prejave v NR SR M. Dzurinda uviedol, že ide o dokument poznačený populizmom a bezradnosťou. Podľa predsedu SDKÚ-DS sa Smer-SD rozhodol pre „deštrukciu“, opustenie cesty reforiem a návrat krajiny o niekoľko rokov späť. Programové vyhlásenie vlády označil Dzurinda za „asociálne“. Všetci prítomní členovia poslaneckého klubu SDKÚ-DS hlasovali proti schváleniu PVV. SDKÚ-DS sa postavila jednoznačne proti úsiliu novej vlády zrevidovať niektoré opatrenia prijaté v predchádzajúcom volebnom období; vyjadrila nesúhlas s návrhom na zrušenie Špeciálneho súdu, s návrhom zrušiť, resp. obmedziť princíp daňovej asig-nácie pre mimovládne organizácie. Strana poukazovala na klientelistické praktiky troch vládnych strán. Najostrejšiu kritiku vyslovovala na adresu Smeru-SD, o čosi umiernenejšiu rétoriku používala vo vzťahu k LS-HZDS.

V polovici novembra 2006 sa konal kongres SDKÚ-DS, ktorý potvrdil Dzurindu vo funkcii predsedu strany. Vo voľbe predsedu nemal Dzurinda protikandidáta – zo 416 delegátov hlasovalo zaňho 384. Za novú podpredsedníčku strany delegáti kongresu zvolili Ivetu Radičovú, bývalú ministerku práce, sociálnych vecí a rodiny. Tá vstúpila do SDKÚ-DS iba niekoľko dní pred konaním kongresu. V parlamentných voľbách 2006 Radičová získala najviac preferenčných hlasov spomedzi všetkých kandidujúcich predstaviteľov SDKÚ-DS. Ihneď po jej vstupe do strany ju prezídium SDKÚ-DS navrhlo ako kandidátku na funkciu podpredsedníčky. Všetky osoby, odporúčané prezídiom (okrem Radičovej to boli Ivan Mikloš, Pavol Kubovič, Eduard Kukan, Milan Hort a Juraj Liška) boli na kongrese zvolení do podpredsedníckych funkcií. Do funkcie generálneho sekretára zvolili delegáti kongresu Štefana Hudeca, vedúceho volebného štábu strany v rokoch 2002 a 2006, a vedúceho Úradu vlády SR v rokoch 2002 – 2005. Hudec vystriedal vo funkcii Ivana Harmana, ktorý sa v tom čase chystal na súboj o funkciu primátora Žiliny v komunálnych voľbách. Zámeru posilniť vnútornú súdržnosť strany poslúžila zmena stanov SDKÚ-DS, ktorá zrušila existenciu programových platforiem (tie formálne v strane pretrvávali od jej vzniku ako zoskupenia združujúce príslušníkov pôvodnej kresťanskodemokratickej a liberálnej platformy SDK).

Kongres SDKÚ-DS sa zaoberal nielen personálnymi a organizačnými, ale aj programovo-politickými otázkami. Definoval postoj strany k vláde Smer-SD – SNS – LS-HZDS a k jej politike. Predseda Dzurinda na kongrese vyhlásil, že vláda Roberta Fica „nemá víziu, program, projekty ani ľudí, ktorí by takéto projekty pripravili“. Podľa Dzurindu „program súčasnej vlády je moc“. Vládny program označil za „nový boľševicko-populistický experiment“ (*SDKÚ-DS: Fico robí...*, 2006). Ficova vláda podľa SDKÚ síce neruší reformy, ale „kaličí“ ich a oslabuje zahraničnopolitické postavenie Slovenska. Dzurinda obvinil predsedu vlády z praktizovania klientelizmu a korupcie, z pohrdania právom a zákonom. Stranu Smer-SD označil za hlavného politického rivala SDKÚ-DS, za spojencov v boji proti nemu označil SMK a KDH (na kongrese SDKÚ-DS sa zúčastnili predsedovia oboch strán Bugár a Hrušovský, pričom predseda KDH urobil tak dokonca prvý raz od vzniku SDKÚ). Dzurinda nazval SNS stranou s „absolútne nečitateľnou politikou“; o HZDS uviedol, že to je jediná strana vládnej koalície, ktorá je „schopná načúvať argumentom“ (*SDKÚ-DS: LS-HZDS a SNS asistujú...*, 2006).

Dzurinda síce kritizoval činnosť vlády, ale výhrady formuloval výlučne proti Smeru-SD a Ficovi osobne. Podľa predsedu SDKÚ-DS, „Fico robí to, čo robil v opozícii – predstiera a klame ľudí“, nerobí žiadne razantné zmeny, ale „kriví a mrzačí reformy“ a oslabuje zahraničnopolitické postavenie krajiny. Pozitívne výsledky ekonomického vývoja dávali predstavitelia SDKÚ-DS do súvislosti výlučne s vlastnou reformnou politikou v predchádzajúcom volebnom období. Postoj SDKÚ-DS k vláde Fica však podľa Dzurindu nie je založený na snahe ukončiť jej pôsobenie čo najskôr. V tejto súvislosti uviedol: „Nie je to obsah našej opozičnej politiky. Robert Fico má všetky inštrumenty, aby vládol. My budeme brániť reformy“ (*Deštrukcia vlády...*, 2006).

Mimoriadne ostrej kritike podrobovalo SDKÚ-DS postúp vládnych strán pri obsadzovaní pozícií zástupcov štátu v podnikoch so štátnou majetkovou účasťou. Po zverejnení informácií o nomináciách do vedenia spoločností Transpetrol a Cargo vyhlásil M. Dzurinda, že na Slovensku sa „začína nová éra tunelovania“ a že Fico „kryje klientelizmus“. Podľa SDKÚ-DS viaceré nominácie potvrdili blízkosť niektorých podnikateľských skupín k Smeru-SD („akcionári Smeru“, „mecenáši Smeru“). Na ilustráciu menoval najmä podnikateľa Juraja Širokého, ale aj obchodných partnerov Pavla Pašku, terajšieho predsedu NR SR. Koncom

novembra 2006 podpredseda SDKÚ-DS I. Mikloš vyhlásil, že niektoré nominácie zástupcov štátu do vedenia Transpetrolu vytvárajú riziko „ohrozenia národno-štátnych záujmov SR“ (*JOJ: Nominácie...*, 2006).

Zatiaľ čo voči Smeru-SD používali predstavitelia SDKÚ-DS nezmieriteľnú rétoriku, o LS-HZDS sa vyjadrovali zmierlivejšie. M. Dzurinda opakoval tézu, že vláda troch pravicových strán s LS-HZDS by bola pre Slovensko oveľa lepšou alternatívou než terajšia vláda. Podľa Dzurindu dôležitou skúškou pre LS-HZDS bude jeho stanovisko k novelizácii Zákonníka práce. Predseda SDKÚ-DS sa vyhýbal zaujať jasný postoj k otázke, ako sa zachová jeho strana, keď sa LS-HZDS bude oficiálne hlásiť do Európskej ľudovej strany (EPP). Uviedol, že to, že LS-HZDS smeruje k „európskym ľudovcom“, je dobré a že on nebude LS-HZDS „odtláčať a odháňať“, hoci „členstvo v klube“ musí byť podmienené plnením podmienok (*Dzurinda: Skúškou...*, 2006).

SDKÚ-DS prezentovala názor, že vláda R. Fica zhoršuje vyhliadky na priaznivý vývoj krajiny vo viacerých sektoroch – vo verejných financiách, dôchodkovom systéme, v zdravotníctve, energetike, investičnej činnosti. Podľa I. Mikloša faktorom, ktorý ovplyvňuje činnosť vlády, je „ideologická obmedzenosť Roberta Fica“, ktorá spočíva v „apriórnej nedôvere (niekedy prechádzajúcej až do nevráživosti) voči súkromnému vlastníctvu, súkromnému podnikaniu a slobodnej trhovej ekonomike“ (Mikloš, 2006). SDKÚ-DS podrobila kritike schválený štátny rozpočet na rok 2007 aj napriek tomu, že zachováva schodok pod 3-percentnou hranicou, rozpočtu vyčítala jeho „spotrebný“ charakter a nedostatočnú orientáciu na znalostnú ekonomiku. Strana obvinila vládu z podkopávania tretieho sektora návrhom na zrušenie dvojpercentnej asignácie. Kritickú reakciu zo strany zástupcov SDKÚ-DS vyvolali niektoré stanoviská vlády v oblasti zahraničnej politiky. Podpredseda SDKÚ-DS E. Kukan napríklad začiatkom novembra 2006 vyhlásil, že Ficova vláda mení „filozofiu zahraničnej politiky“. Reagoval tak na vyhlásenia predsedu vlády Fica a ministra zahraničných vecí Jána Kubiša o potrebe zlepšiť dvojstranné vzťahy SR a Ruska. V decembri 2006 Kukan podrobil kritike premiéra za jeho výroky znižujúce význam summitu EÚ v Bruseli (*Kukan: Výroky...*, 2006). M. Dzurinda obvinil predsedu vlády z toho, že v snahe vytvoriť negatívny obraz o výsledkoch činnosti predchádzajúcej vlády („veľká chudoba, vysoká nezamestnanosť, nízke dôchodky“) „dehonestuje krajinu“ v zahraničí.

SDKÚ-DS sa podieľala na aktivitách, cieľom ktorých bola koordinácia aktivít opozičných strán. Prvé stretnutie lídrov troch strán – SDKÚ-DS, KDH a SMK – sa uskutočnilo v druhej polovici októbra 2006. Na ňom sa predsedovia dohodli, že budú zladovať svoje postoje pred každou ďalšou schôdzou NR SR. Začiatkom decembra 2006 sa konalo ďalšie stretnutie opozičných lídrov. Hoci SDKÚ-DS bola pomerne aktívna v prezentácii kritických stanovisk voči vláde a vládnej koalícii a v predkladaní vecných návrhov na riešenie existujúcich problémov, jej výkon ako opozičnej strany nezodpovedal možnostiam, vyplývajúcim z jej odborného potenciálu a skúseností.

V kauze okolo prijatia spoločnej deklarácie politických strán proti prejavom extrémizmu zaujala SDKÚ-DS v septembri 2006 postoj odlišný od všetkých ostatných parlamentných strán. Odsúdila síce všetky prejavy neznášanlivosti a nacionalizmu, odmietla však podporiť túto deklaráciu, či už vo verzii navrhnutej SMK, alebo neskôr Smerom-SD. Predstavitelia SDKÚ-DS zdôvodňovali postoj svojej strany predovšetkým politickými nevýhodami, ktoré takáto deklarácia môže spôsobiť Slovensku v zahraničí tým, že vyšle signál o nepriaznivej vnútropolitckej situácii v krajine. To by podľa SDKÚ-DS mohlo viesť k vytvoreniu osobitnej monitorovacej skupiny EÚ pre SR. Predstavitelia SDKÚ-DS spochybňovali tiež

účinnosť spomínanej deklarácie, keďže sa pod ňu mali podpísať všetky parlamentné strany vrátane SNS, ktorej vstup do vlády vlastne spôsobil najväčšie problémy v oblasti interetnických vzťahov. V pozadí odmietavého postoja SDKÚ-DS sa však mohli skrývať aj:

- neochota uľahčiť pozíciu novej vláde, ktorá zápasí s problémom zlého imidžu v zahraničí;
- zámer osloviť časť národne orientovaných voličov interpretáciou vlastného postoja ako obhajoby „národno-štátnych záujmov“ Slovenska v zahraničí;
- snaha odlíšiť sa od ostatných opozičných strán a zviditeľniť osobitné – samostatné a vedúce – postavenie SDKÚ-DS v opozičnom tábore;
- pokračujúce napätie vo vzťahoch medzi SDKÚ-DS a SMK, ktorej M. Dzurinda opakovane vyčítal jej „etnický“ charakter.

V zahraničnopolitickej oblasti zastávala SDKÚ-DS zreteľné proeurópske a proatlantické pozície, trvala na bezpodmienečnom plnení povinností, vyplývajúcich pre SR z členstva v NATO a EÚ, kritizovala pomery v krajinách s nedemokratickým režimom, prejavovala solidaritu s prenasledovanými disidentmi v týchto štátoch a jednoznačne podporovala demokratizačné aktivity. Prostredníctvom M. Dzurindu vyjadrila SDKÚ-DS jasné odsudzujúce stanovisko voči zmanipulovaným voľbám v Bielorusku v marci 2006. O náznak istých zmien v postojoch predstaviteľov SDKÚ-DS k záležitostiam ďalšieho vývoja EÚ svedčili niektoré výroky podpredsedu strany I. Mikloša v prvom polroku 2006. Hoci tieto výroky nijakým spôsobom nemenili celkovú eurooptimistickú orientáciu strany, boli signálom, že s niektorými spoločnými politikami EÚ nemusí SDKÚ-DS v budúcnosti nevyhnutne súhlasiť. Podpredseda strany Mikloš začiatkom marca 2006 vyhlásil, že jeho názor na text Ústavnej zmluvy EÚ sa vyvíja skôr „v neprospech podpory tejto euroústavy“ (*Mikloš potvrdil...*, 2006). Odôvodnil to osobnými skúsenosťami na rokovaníach s partnermi zo „starých“ členských krajín a nesúhlasom s ich prístupmi k riešeniu sociálno-ekonomických problémov vo vlastných krajinách. Tvrdil, že text euroústavy nie je v záujme „pozitívneho ekonomického vývoja SR“. Dzurinda sa na margo spomínaných výrokov vyjadril, že Miklošov postoj je mu „absolútne zrozumiteľný“ a že ho „plne akceptuje“; zároveň však uviedol, že čo sa týka euroústavy, ide o čisto individuálny názor. Mikloš svoj kritický pohľad na ekonomické predpoklady vývoja EÚ potvrdil aj neskôr, keď konštatoval, že cieľ stanovený Lisabonskou stratégiou, aby sa európska ekonomika stala do roku 2010 najkonkurencieschopnejšou na svete, je nereálny a nesplniteľný, keďže najväčšou prekážkou v jeho napĺňaní je „nedostatok politickej vôle a odvahy robiť potrebné reformy, najmä štrukturálne reformy, ktoré sú nevyhnutným predpokladom zvýšenia konkurencieschopnosti EÚ“.

3.2.2. Strana maďarskej koalície

SMK sa po ôsmich rokoch účasti vo vláde v roku 2006 stala opozičnou stranou. Jej volebný zisk v júnových voľbách 2006 – 11,68 % hlasov voličov a 20 poslaneckých mandátov – bol identický so ziskom v roku 2002, odlišná konfigurácia politických síl však znemožnila SMK zostať v pozícii vládnej strany. SMK má druhý najpočetnejší opozičný poslanecký klub v NR SR. V roku 2006 pôsobila ako konsolidovaná politická sila. Pred parlamentnými voľbami vystupovala ako subjekt, ktorému záležalo na kontinuite dovtedajších vývojových trendov krajiny a na pokračovaní vládnutia stredopravých síl; po voľbách prezentovala dôsledne kritický názor na činnosť novej vlády. Zdôrazňovala potrebu obhajoby záujmov občanov maďarskej národnosti, podporujúcich túto stranu vo voľbách a považujúcich ju za svojho

politického reprezentanta. Po dobrovoľnej rezignácii predsedu NR SR Hrušovského vo februári 2006 bol výkonom tejto funkcie poverený predseda SMK a podpredseda parlamentu Béla Bugár, čo posilnilo jeho autoritu ako lídra strany.

Vedenie SMK požívalo dostatočnú autoritu medzi členmi strany, v roku 2006 v SMK neboli zaznamenané nijaké významné vnútrostranícke konflikty. Na úrovni miestnych štruktúr sa však objavovali isté problémy, súvisiace s účinkovaním v regionálnych a komunálnych voľbách. Po slabšom – v porovnaní s rokom 2001 – výsledku strany v regionálnych voľbách 2005 sa v SMK začali objavovať prejavy vnútornej nespokojnosti. Niektorí poprední predstavitelia SMK poukázali na „varujúce signály“. Pál Csáky, ktorý tvrdil, že strana podcenila nedostatočnú mieru informovanosti voličov maďarskej národnosti o regionálnej politike SMK, poukázal na neadekvátnu reakciu ústredného vedenia strany na upozornenia o problémoch, ktoré sa objavovali v krajských organizáciách SMK. Pred komunálnymi voľbami 2006 sa objavili rozpory medzi osobnými ambíciami jednotlivých členov SMK a postojom vedenia niektorých krajských (okresných) organizácií. V dôsledku týchto problémov bolo pozastavené členstvo v strane niektorým kandidátom, ktorí sa rozhodli kandidovať ako nezávislí (to bol o. i. prípad primátora Komárna a poslanca NR SR Tibora Bastrnáka). Na pomery v ústrednom vedení strany spomínané problémy nemali bezprostredný vplyv, nevznikli kvôli tomu nijaké frakčné skupiny, hoci jednotliví členovia vedenia strany – vrátane predsedu Bugára – prikladali situácii v niektorých miestnych organizáciách dostatočnú vážnosť a avizovali, že strana sa bude spomínanými otázkami zaoberať a vyvodzovať personálne aj organizačné dôsledky.

Koncom roka 2006 predseda SMK Bugár oznámil, že na ďalšom kongrese strany v roku 2007 sa bude znovu uchádzať o funkciu predsedu a že je pripravený pôsobiť ako predseda strany ešte aspoň jedno funkčné obdobie. Podľa neho by bolo nefér, keby nekandidoval v nových podmienkach po tom, čo sa strana ocitla v opozícii, pretože to by mohlo byť vnímané ako rezignácia. Zároveň však vyhlásil, že za ďalší výkon funkcie predsedu bude požadovať splnenie istých podmienok. Na základe toho, čo uviedol, sa dalo usúdiť, že má ísť o uskutočnenie personálnych zmien v regionálnych straníckych štruktúrach. Nijaký iný predstaviteľ SMK záujem súperiť s Bugárom o predsednícku funkciu do konca roka 2006 nenaznačil.

Počas vnútrokoaličného sporu medzi SDKÚ-DS a KDH okolo zmluvy o výhrade vo svedomí sa SMK správala veľmi opatrne. Hoci v septembri 2005 SMK spolu s KDH podporila myšlienku uskutočnenia predčasných volieb ako východisko zo situácie, keď vládna koalícia nemala v parlamente väčšinu a parlament bol navyše zablokovaný, napokon od podpory predčasných volieb ustúpila a zdôraznila potrebu dokončenia funkčného obdobia vlády a parlamentu v riadnom termíne. Bugár začiatkom januára 2006 vyhlásil, že neočakáva, že by vládne strany prichádzali s nejakými „populistickými návrhmi“ v predvolebnom období (*Bugár neočakáva...*, 2006). Keď KDH vznieslo ultimatívnu požiadavku na schválenie návrhu zmluvy s Vatikánom o výhrade vo svedomí vo vláde, predseda SMK vyhlásil, že pre SMK je dôležitá predovšetkým stabilita v krajine. Strana navrhovala také riešenia, ktoré mali zachovať súdržnosť vládnej koalície (napríklad posunutie návrhu zmluvy priamo do parlamentu). Prihovárala sa za to, aby sa SDKÚ-DS a KDH dopracovali do spoločne akceptovateľného variantu zmluvy. Po oznámení KDH, že z vlády odstupuje, vyslovila sa SMK jednoznačne za konanie predčasných volieb, za zastavenie privatizácie a transparentné a verejné dohody s opozíciou o podmienkach pôsobenia vlády do volieb. Bugár uviedol, že nečakal až také silné turbulencie vo vzťahoch medzi SDKÚ-DS a KDH, odmietol však zaujať hodnotiaci postoj k stanoviskám uvedených strán. SMK otvorene nevyslovovala výhrady voči

navrhovanej zmluve s Vatikánom, tvrdila, že by túto zmluvu v parlamente podporila, iniciatívne však nepodnikala nijaké kroky, aby bola zmluva schválená. Úsilie KDH v tomto smere SMK ani priamo nepodporila, ani sa proti nemu nepostavila.

Nijaké viditeľné problémy okolo zostavovania kandidačnej listiny na voľby do NR SR sa v SMK neobjavili. Strana sa ani vo voľbách 2006 neotvorila viac voči voličom slovenskej národnosti prípadným umiestnením na kandidačnej listine kandidátov – Slovákov. Bugár v polovici marca 2006 uviedol, že strana by považovala za úspech, ak by vo voľbách získala 10 % voličských hlasov. Pred voľbami vyhlásil Bugár, že by pre krajinu bolo lepšie, ak by tri stredopravé strany, ktoré spolupracovali vo vláde doteraz – SDKÚ-DS, KDH a SMK – tvorili jadro vládnej koalície aj po voľbách 2006. Predstavitelia SMK vyslovovali kritické výhrady voči Smeru-SD, zdôrazňovali najmä rozdielny programový profil SMK a Smeru-SD. Program Smeru-SD „Návrat k sociálnemu štátu“ označil Bugár za neprijateľný pre SMK, pretože ak by sa začal realizovať, tak by „zničil a zruinoval republiku“ (*Bugár: Program..., 2006*). V polovici marca 2006 Bugár označil povolebnú spoluprácu SMK a LS-HZDS za „nepravdepodobnú“ a „úplne vylúčenú“ v prípade, ak by sa o ústavnú funkciu uchádzal V. Mečiar (*Bugár vylúčil..., 2006*).

Pre SMK ako stranu zastupujúcu maďarskú národnostnú menšinu bol najnepriaznivejším dôsledkom volieb fakt, že sa do vlády dostala protimaďarsky orientovaná SNS. Možnosť vstupu SNS do vlády prinútila SMK skorigovať jej pôvodné predstavy o akceptovateľných koalíčných partneroch. Počas rokovaní o zostavení novej vlády demonštrovala SMK pripravenosť vstúpiť do vládnej koalície tak so Smerom-SD, ako aj so stredopravými stranami a LS-HZDS. Spoluprácu so Smerom-SD najprv podmieňovala účasťou na vláde aj jednej ďalšej stredopravej strany a pokračovaním reformnej politiky. Tým si do značnej miery zúžila priestor na vyjednávanie o možnosti vlastnej účasti na vláde. Rozhodnutie KDH o súhlase s účasťou na vláde so Smerom-SD prišlo podľa Bugára neskoro a dostalo SMK do „horšej situácie“ ako keby sa kresťanskí demokrati rozhodli skôr (*Bugár: Vyjadrenie KDH..., 2006*). V záverečnej fáze rokovaní o vytvorení novej vládnej koalície, keď bolo očividné, že Smer-SD sa rozhodol pre spojenectvo s LS-HZDS a zvažuje alternatívne varianty pre prizvanie tretieho partnera, vysielala SMK signály, že by zvažila možnosť koalíčnej spolupráce so Smerom-SD a LS-HZDS v prípade, ak by bola oslovená. Deklarovaným cieľom SMK pritom bolo zabrániť vstupu SNS do vlády. Napokon ponuku od Smeru-SD na účasť v takejto koalícii SMK nedostala.

Vládnu koalíciu Smer-SD – SNS – LS-HZDS označil predseda strany Bugár za „najhorší variant pre Slovensko“. Po vzniku vlády vyhlásil, že v prípade, ak nová koalícia podnikne kroky, ktoré sa negatívne dotknú maďarskej menšiny, bude sa SMK brániť, a to aj prostredníctvom svojich väzieb na „medzinárodné spoločenstvo“, ktoré bude informovať o „každom negatívnom kroku novej vlády“ (*SMK: Pripravení brániť sa proti negatívnym krokom novej vlády – SITA, 8. 7. 2006*). Uviedol, že SMK má obavy zo straty toho, čo sa v menšinovej problematike na Slovensku za predchádzajúcich osem rokov dosiahlo. V auguste 2006 Bugár vyhlásil, že v dôsledku účasti SNS vo vláde sa prostredie na Slovensku a stav slovensko-maďarských vzťahov mení k horšiemu.

Kabinet Roberta Fica podrobovala SMK sústavnej a pomerne ostrej kritike. Podľa SMK je nová slovenská vláda populistická, neustále zavádza a improvizuje, hľadá nepriateľa a nie je dostatočne pripravená na vládnutie. Jej politika je „škodlivá pre občanov“. Jedným z dôvodov kritiky bol vzťah vládnych strán k SMK. V polovici októbra 2006 predseda SMK Bugár vyhlásil, že vláda vytvára „prostredie nepriateľské voči SMK“ a využíva na to kauzu poza-

zmeny členstva Smeru-SD v PES. Objektom kritiky bol často aj samotný premiér Fico. Podľa Bugára „klamal pred voľbami“ (a vďaka tomu sa vraj dostal k moci), keď sľuboval niektoré opatrenia, na ktoré po voľbách „zabudoť“ – napríklad odškodnenie klientov skracovaných nebankových finančných inštitúcií, okamžité stiahnutie slovenských vojakov z Iraku a pod. (Podľa Bugára..., 2006). Strana vyjadrila nesúhlas s pripravovanou zmenou bankovníctva a bankovníctva, ktorá mala zasiahnuť doterajší model prerozdelenia odvodov medzi prvým a druhým pilierom. Bugár pritom zdôraznil, že SMK sa nebude usilovať o to, aby pôsobenie vlády čo najskôr skončilo. Podľa Bugára treba nechať vládu, aby preukázala, že je schopná“, zatiaľ čo opozícia by mala pripraviť do nasledujúcich volieb alternatívu a dovedty by mala upozorňovať na „konkrétne chyby a klamstvá súčasnej vlády“ (Bugár: Koalícia je..., 2006).

SMK sa ohradila proti zámeru vlády znížiť objem finančných prostriedkov na menšinovú kultúru, vyčlenených v štátnom rozpočte na rok 2007; poukazovala na to ako na konkrétny príklad nedodržiavania sľubu zachovať existujúci štandard vzťahu k národnostným menšinám. Kritizovala tiež postup vlády pri čerpaní eurofondov, obsahujúci – podľa SMK – riziko ich neefektívneho využitia. Ako akt nepriateľstva voči sebe vnímala strana odvolanie veľvyslanca SR vo Švédsku Alojza Mészároša (bol nominantom SMK, nikdy však nebol jej členom a nastúpil do funkcie iba v roku 2006). V polovici októbra 2006 Bugár vyhlásil, že SMK už nepovažuje Smer-SD za možného koaličného partnera („S Ficom sme skončili, keď vznikla nová koalícia“), spoluprácu so Smerom-SD označil za „nepredstaviteľnú“ (Béla Bugár: S Ficom..., 2006). Podľa Bugára nádeje SMK na to, že Smer-SD bude tlmiť nacionalistickú politiku SNS, sa nepotvrdili, pričom v Smer-SD pôsobí veľká silne nacionalisticky naladená skupina, ktorá vytvára obraz nepriateľa, čím sa zvyšuje napätie v slovensko-maďarských vzťahoch.

Najaktívnejšie zo všetkých opozičných strán vystupovala SMK a jej predstavitelia v kauze štátneho tajomníka ministerstva pôdohospodárstva Mariána Záhumenského. Bol to bývalý minister pôdohospodárstva Zsolt Simon, ktorý v polovici októbra 2006 upozornil, že nový štátny tajomník sa pričínil o zmenu spôsobu pridelovania dotácií pestovateľom tabaku, v dôsledku čoho dotácie dostala aj spoločnosť, ktorej je Záhumenský akcionárom. V kritike postupu vládných predstaviteľov zástupcovia SMK, najmä Simon, nepoľavovali od vypuknutia až po rozuzlenie celej kauzy, a to i napriek tomu, že premiér Fico sa vyhrážal Simonovi trestným stíhaním za údajné zneužitie funkcie počas pôsobenia vo funkcii ministra pôdohospodárstva. Zdôvodnenie, a najmä postup použitý predsedom vlády R. Ficom na obhajobu M. Záhumenského (vyžiadanie listu európskej komisárky pre pôdohospodárstvo Mariann Fisher Boelovej), označila SMK za „hrubé zneužitie predstavitel' Európskej komisie pre vlastnú politickú agendu“ (SMK: Stanovisko k..., 2006). Predstavitelia SMK žiadali odstúpenie štátneho tajomníka z funkcie a jeho rezignáciu interpretovali ako potvrdenie správnosti argumentov, ktoré uvádzali.

Po zverejnení informácií o násilných incidentoch voči občanom maďarskej národnosti prišla SMK s iniciatívou spoločného vyhlásenia všetkých parlamentných strán proti extrémizmu s cieľom upokojiť situáciu a zorganizovala stretnutie zástupcov týchto strán vo svojom sídle. Strane sa síce nepodarilo dosiahnuť, aby parlamentné subjekty podporili text vyhlásenia, ktoré navrhla (všetky strany zúčastnené na rokovaní v sídle SMK, vrátane SNS, iba verbálne odsúdili extrémizmus), svojím postupom však vyvolala silný tlak na ostatných politických aktéroch, čo napokon viedlo predsedu NR SR P. Pašku k predloženiu vlastného textu deklarácie, ktorú podporilo päť parlamentných strán. SMK zároveň kritizovala predsedu vlády Fica,

že včas neodsúdil prejavy národnostnej neznášanlivosti, najmä hlásené násilné incidenty. Kritizovala ho tiež za to, že obvinil SMK z toho, že tieto témy „živí“, čím podľa nej „urobil z ťažkej témy politikárčenie“. Mimoriadne ostro reagovali zástupcovia SMK na výroky ministra zahraničných vecí Jána Kubiša o tom, že proti Slovensku sa vedie v zahraničí diskreditačná vojna, na ktorej sa o. i. podieľajú politici SMK spolu s istými politickými kruhmi v Maďarsku. Podpredseda SMK Pál Csáky vyhlásil, že ľutuje, že minister Kubiš „klesol až tak hlboko a hľadá obraz nepriateľa najmä v SMK“ (*Csáky: Kubiš hľadá...*, 2006). Najostrejšie sa na adresu vládnej koalície vyjadril výkonný podpredseda SMK Miklós Duray, ktorý v rozhovore pre maďarskú rozhlasovú stanicu Inforádio vyhlásil, že „slovenská vláda pozostáva z jednej tretiny zo Slotovej strany, ktorá je fašistickou stranou“ (*Duray povedal...*, 2006).

Duray bol predstaviteľom SMK, ktorý najradikálnejším spôsobom prezentoval názory na postavenie Maďarov na Slovensku. Začiatkom februára 2006 na konferencii o európskych modeloch autonómie v Budapešti vyhlásil, že medzinárodné spoločenstvo upiera slovenským Maďarom realizáciu práva na sebaurčenie (na rozdiel napríklad od kosovských Albáncov). Konferenciu zorganizovala televízna stanica Duna a Maďarská akadémia vied, medzi jej účastníkmi z Maďarska prevažovali politici a experti názorovo blízki strane Fidesz. Podľa organizátorov podujatia pozvanie na konferenciu dostali aj Bugár a Csáky, tí sa však na konferencii nezúčastnili.

Niektorí členovia vedenia SMK sa nepriamo dištancovali od radikálnych výrokov M. Duraya, ktoré vyslovil na adresu Ficovej vlády po jej vzniku. B. Bugár v tejto súvislosti uviedol, že Durayove výroky robia strane „zlú službu“. Predstavitelia SMK však odmietli dávať spomínané výroky do akejkoľvek súvislosti s rastom napätia v slovensko-maďarských vzťahoch a s hlásenými násilnými incidentmi. Hoci SMK od samého začiatku neskrývala kritický vzťah voči vláde, súčasťou ktorej je SNS a upozorňovala na to, že vládna politika nie je dostatočne ústretová voči menšinám, v celkovom prístupe SMK v otázke národnostných menšín nedochádzalo v druhom polroku 2006 k radikalizácii, pričom predseda B. Bugár priamo vylúčil, že by sa v SMK pod tlakom okolností viedla diskusia o autonómii.

SMK opakovane demonštrovala svoje nastavenie na tesnejšiu spoluprácu s dvoma ďalšími opozičnými stranami, prihovárala sa za spoločný postup opozičných strán v parlamente. Bugár uviedol, že treba urobiť maximum pre to, aby spolupráca SDKÚ-DS, SMK a KDH „bola možná a bola dobrá“. Odmietnutie SDKÚ-DS podpísať text spoločnej deklarácie, odsudzujúcej extrémizmus a národnostnú neznášanlivosť (aj návrh SMK, aj návrh Smeru-SD), však vzťahy medzi SMK a SDKÚ-DS na istý čas skomplikovalo. Výrok M. Dzurindu o tom, že návrh deklarácie z dielne SMK je v rozpore s národnými a štátnymi záujmami SR označil Bugár za „bezodôvodné napadnutie SMK“; dodal, že naopak, práve „Dzurinda škodí záujmom Slovenska“ (*Bugár: Mikuláš Dzurinda...*, 2006). Začiatkom novembra 2006 však Bugár uviedol, že jeho vzťahy s Dzurindom sa „oživilili“ tak, že komunikujú takmer každý deň a že dokážu sa povzniesť nad predchádzajúce negatívne skúsenosti (*Bugár: Opozícia sa poučila...*, 2006).

Po vypuknutí kauzy Hedvigy Malinovej SMK poukazovala na širšie spoločensko-politické súvislosti celého prípadu, najmä na zmenu vlády a účasť SNS na nej. SMK bola jedinou parlamentnou stranou, ktorá vyjadrila pochybnosti ohľadne postupu policajných orgánov pri vyšetrovaní incidentu (z neparlamentných strán s kritikou postupu polície vystúpila OKS). Poslanec SMK Gábor Gál sa ujal právneho zastupovania Malinovej, po niekoľkých dňoch sa však toho vzdal a strana vyhlásila, že jej predstavitelia sa už nebudú k prípadu vyjadrovať, keďže kauza dostáva čoraz výraznejší politický podtón.

SMK hodnotila ako vcelku dobrý vlastný výsledok v komunálnych voľbách (ten bol v podstate porovnateľný s výsledkom komunálnych volieb v roku 2002). Vo voľbách však nastali aj niektorí nezávislí kandidáti, ktorí sa museli vzdať členstva v SMK, keďže miestne stranícke organizácie nominovali iných kandidátov. Výsledky komunálnych volieb potvrdili, že SMK je silne regionálne usadená strana; zároveň naznačili, že v konkrétnych situáciách fenomén etnického hlasovania môžu využiť nielen členovia SMK, ale aj nezávislí kandidáti maďarskej národnosti, ktorí účinkujú vo voľbách popri oficiálne nominovaných kandidátoch SMK.

V zahraničnopolitickej oblasti zastávala SMK jasné proatlantické a proeurópske postoje, vyjadrovala podporu demokratickým silám v krajinách s diktátorskými režimami. V marci 2006 SMK odsúdila bieloruský režim za zmanipulovanie prezidentských volieb, ako aj represie voči opozičným lídrom a nespokojným občanom. SMK aj naďalej udržiavala tesné partnerské vzťahy s maďarskou stranou Fidesz. Koncom novembra 2006 Bugár vo svojom pozdravnom prejave na mimoriadnom kongrese Fidesz zaželal tejto strane, aby sa postavila na čelo obrodného procesu v Maďarsku. Zároveň kritizoval maďarskú vládu za nevhodnú politiku voči zahraničným Maďarom.

3.2.3. Kresťanskodemokratické hnutie

KDH, ktoré bolo súčasťou vládnych koalícií v dvoch po sebe nasledujúcich volebných obdobiach, prešlo do opozície začiatkom roka 2006. Po parlamentných voľbách 2006 v opozičnom postavení zotrvalo. Volebný zisk KDH, vyjadrený v podiele voličských hlasov (8,31 %) a počte poslaneckých mandátov (14), bol síce porovnateľný so ziskom vo voľbách 2002, neumožnil však KDH stať sa vládnu stranou. KDH má v NR SR početne najmenší poslanecký klub.

Práve KDH sa stalo začiatkom roka 2006 iniciátorom vývoja, ktorý viedol k zásadnej zmene v zložení vládnej koalície a k skráteniu funkčného obdobia vlády i parlamentu. Pre nesúhlas s postupom predsedu vlády a SDKÚ-DS Dzurindu v otázke schválenia zmluvy o výhrade vo svedomí KDH začiatkom februára 2006 z vládnej koalície vystúpilo. Postoj KDH v spomínanej kauze potvrdil, že pri určení postoja strany v otázkach praktickej politiky jedným z kľúčových faktorov zostáva uprednostňovanie hodnôt kresťanského konzervativizmu. KDH aj predtým otvorene označovalo schválenie zmluvy za svoju hlavnú prioritu, a napokon sa rozhodlo ju presadiť ultimatívny spôsobom.

KDH prišlo s návrhom, ktorý – i keď sa opieral o jedno z ustanovení programového vyhlásenia vlády z roku 2002 – zohral úlohu rozbušky konfliktu vo vládnej koalícii. KDH zrejme nerátalo s možnosťou, že pripravený návrh zmluvy o výhrade vo svedomí nebude zaradený na rokovanie vládneho kabinetu. Po tom, čo minister zahraničných vecí E. Kukan oznámil, že návrh zmluvy v podobe, ktorú pripravilo ministerstvo spravodlivosti na čele s ministrom D. Lipšicom (KDH), nepredloží na rokovanie vlády, vyhlásil P. Hrušovský, že SDKÚ-DS celý problém spolitizovala. Podľa Hrušovského premiér Dzurinda sa v tejto otázke začal správať nie ako predseda vlády, ale ako líder politickej strany, ktorá cíti blížiacu sa parlamentné voľby (*Hrušovský napadol...*, 2006). Pri takto definovanej situácii sa KDH napokon samo rozhodlo postupovať s prihliadnutím predovšetkým na stranícko-politický rozmer kauzy. Vznesením ultimatívnej požiadavky chcelo vyvinúť tlak na SDKÚ-DS a prinútiť ju urobiť kroky, ktoré by jej síce umožnili pokračovať vo vládnutí do septembra 2006, ale zároveň by ju mohli oslabiť z hľadiska volebnej podpory. Hrušovský pritom uviedol, že pre KDH nie je

zmluva „predvolebnou zbraňou“, ale vecou morálky a hodnôt, otázkou plnenia dohôd a vládneho programu (*STV: Zmluva o výhrade...*, 2006).

Oznámenie o odchode z vládnej koalície na protest proti postupu SDKÚ-DS spojili predstavitelia KDH s mimoriadne ostrou kritikou predsedu vlády M. Dzurindu. Obvinili ho z „nedôstojného a lživého útoku na ministra spravodlivosti Lipšica a na celé hnutie“ (*KDH: Odchádza...*, 2006). Za takýto útok považovali premiérovu interpretáciu okolností prípravy textu zmluvy a motivácie postupu KDH v celej kauze. Hrušovský vyhlásil, že KDH nemôže byť vo vláde, ktorú vedie vierolomný človek; postup predsedu vlády označil za „politiku arogancie a zneužívania moci“. Podľa Hrušovského Dzurinda dohody „flagrantne porušil“ a „vláda, ktorá nedodržuje dohody, je zlá“ (*KDH: Nebude...*, 2006). Zástupcovia KDH sa snažili vyvrátiť odborné výhrady, prezentované kritikmi návrhu zmluvy. Podpredseda KDH V. Palko vyhlásil, že SDKÚ-DS zahrala v prípade zmluvy „protikresťanskou kartou“ (*TA3: SDKÚ zahrala...*, 2006). Vystúpenie KDH z vládnej koalície schválila Rada KDH podľa vlastného komuniké „značnou väčšinou hlasov“. Hoci podľa Hrušovského v diskusii na rade neodznali hlasy kritizujúce postup predsedníctva strany, uviedol, že to bola „dlhá, zodpovedná a otvorená diskusia“.

Po vystúpení z vládnej koalície sa KDH správalo ako strana, ktorá rešpektuje svoje dovtedajšie záväzky a trvalo na tom, aby sa naplnilo čo najviac ustanovení programového vyhlásenia vlády ešte pred skončením volebného obdobia. Vyjadrilo nesúhlas s tým, že NR SR nerokovala o mnohých návrhoch zákonov, ktoré KDH podalo do parlamentu už po odchode z vládnej koalície a ktoré, ako tvrdili predstavitelia KDH, boli v súlade s programovým vyhlásením vlády. Týmto postupom dávalo KDH verejnosti najavo, že je stranou, ktorej programové priority nepodliehajú konjunkturálnym zmenám v závislosti od postavenia v mocenskom systéme.

Do volieb išli kresťanskí demokrati s návrhmi na zlepšenie podmienok života mladých rodín, ktoré – ako tvrdia – sa im nepodarilo presadiť do vládneho programu v roku 2002 (daňové prázdniny pre mladomanželov, mladomanželské pôžičky na bývanie), navrhovali tiež zavedenie otcovskej dovolenky, spoločné daňové priznanie pre manželov, zníženie odvodového zataženia. Prorodinné a prokresťanské zameranie politiky KDH mal znázorniť výber volebného maskota – „Bociana Kristiána“. K témam, ktoré KDH prezentovalo pred parlamentnými voľbami ako ťažiskové, patrila predovšetkým rodina a širší spoločenský rámec jej existencie. Postoje KDH v tejto otázke boli poznačené silným konzervativizmom. KDH sa napríklad postavilo striktne proti návrhu novely zákona o rodine, ktorá mala zaviesť liberalizáciu rozvodového konania. Oznamilo, že predloží do parlamentu vlastný návrh ústavného zákona o ochrane manželstva, ktoré podľa kresťanských demokratov je ohrozené najmä prenikaním iných spôsobov spoluzitia mužov a žien (nezosobášené páry, polygamia moslimských prisťahovalcov do Európy), či dokonca zväzkami osôb rovnakého pohlavia. Pomerne často prezentovali zástupcovia KDH návrhy na úpravu zákonov v oblasti spravodlivosti (návrh novely zákona o prokuratúre, návrh novely Trestného zákona, ktorou sa mala zaviesť trestná zodpovednosť právnických osôb).

Svoju pozíciu v otázke o prijateľných koalíčných partneroch KDH definovalo nasledovne: prostredníctvom predsedu P. Hrušovského vylúčilo možnosť spolupráce s LS-HZDS a možnosť spolupráce so Smerom-SD označilo vzhľadom na program a politiku tejto strany za veľmi problematickú. Hrušovský vyhlásil, že i napriek „nedorozumeniu“ medzi KDH a SDKÚ-DS okolo zmluvy o výhrade vo svedomí by pre KDH bol trojblok SDKÚ-DS – KDH – SMK najprijateľnejším variantom koalíčnej spolupráce.

Po júnových voľbách sa vo vedení KDH v ostrej forme prejavili rozdielne názory na možnosť koalíčnej spolupráce s inými stranami. Zatiaľ čo v prípade možnosti vytvorenia koalície stredopravých strán a LS-HZDS väčšina popredných predstaviteľov KDH zaujala odmietavý postoj (myšlienku spomínanej spolupráce verejne podporil iba jeden z novozvolených poslancov KDH – Stanislav Kahanec), v otázke o možnosti koalíčnej spolupráce so Smerom-SD sa názory jednotlivých predstaviteľov odlišovali. Táto skutočnosť mala dvojaký vplyv na celkovú situáciu strany po voľbách: po prvé, zrejme odradila Smer-SD od predloženia takej ponuky na spoluprácu s KDH, ktorá by mohla viesť k vytvoreniu vlády za účasti oboch strán; po druhé, vniesla silné napätie do samotného KDH s vážnymi následkami pre vnútornú stabilitu a súdržnosť strany.

Zavrnutie myšlienky spolupráce stredopravých strán s LS-HZDS zdôvodňovali predstavitelia KDH predovšetkým neprijateľnou minulosťou tohto subjektu, na čele ktorého stál vtedy V. Mečiar. Komplikujúcim faktorom pre spoluprácu KDH v rámci takejto koalície by okrem toho mohla byť aj pretrvávajúca nedôvera medzi ním a SDKÚ-DS, čo o. i. potvrdzoval fakt, že KDH sa pri hľadaní politickej podpory pre vlastné iniciatívy obracalo najprv (a niekedy iba) na SMK.

KDH už pred parlamentnými voľbami v súlade so svojimi dávnejšími deklaráciami odmietlo koordináciu aktivít s ostatnými stredopravými stranami a po ohlásení výsledkov volieb oznámilo, že nebude svoj postup zladovať s nijakou inou stranou a bude konať samostatne. Skupina členov vedenia – odporcov vstupujú KDH do akejkoľvek vládnej koalície – začala prezentovať svoje názory oveľa iniciatívnejšie než zástancovia myšlienky koalíčnej spolupráce s tými stranami, ktoré by eventuálne boli ochotné ísť s KDH do vlády (predovšetkým Smer-SD). Do tejto skupiny odporcov účasti KDH vo vláde patrili podpredsedovia strany Vladimír Palko a Daniel Lipšic, predseda poslaneckého klubu Pavol Minárik, poslanci František Mikloško a Rudolf Bauer. Niekoľko dní po voľbách Palko oznámil, že počas neformálneho stretnutia dostal od podpredsedu Smeru-SD Kaliňáka ponuku na vytvorenie vládnej koalície Smeru-SD a KDH s prirátaním tretieho člena – buď SMK, alebo SNS. Myšlienku vytvorenia vlády za účasti Smeru-SD a KDH okamžite odmietol podpredseda strany Lipšic, ktorý poukázal na neprijateľný program Smeru-SD, neprijateľný profil popredných členov tejto strany a neprijateľnú minulosť podnikateľských skupín, stojacich v pozadí Smeru-SD.

V nasledujúcich dňoch sa vo vedení KDH rozprúdila vnútorná diskusia o ďalšom postupe, pričom v predsedníctve sa vytvorili dve približne rovnako početné skupiny: zástancovia prechodu do opozície (skupina okolo Palka) a podporovatelia vstupu do vládnej koalície so stranou Smer-SD (Pavol Hrušovský, Martin Fronc, Alojz Pridal, Jozef Šimko a Peter Bobuša). Po prvom „informatívnom“ stretnutí Fica a Hrušovského, na ktorom Smer-SD síce oficiálne neponúkol KDH koalíčnú spoluprácu, ale ponechal v hre možnosť ďalších rokovaní na túto tému, vyhlásil podpredseda KDH Fronc, že nepokúsiť sa o vytvorenie pravicovo-ľavicovej vlády za účasti Smeru-SD a KDH by bolo nezodpovedné a že by to bol „hazard s krajinou“ (Fronc: *Nepokúsiť sa...*, 2006). Dal pritom najavo, že pre KDH by nebola prijateľným partnerom SNS, čím naznačil, že uprednostňuje zostavu Smer-SD – KDH – SMK. Vzápätí sa v prospech rokovaní o vstupe do vlády so Smerom-SD vyslovili krajské rady v Banskej Bystrici, Prešove a Žiline. V predsedníctve KDH sa medzitým dosiahla zhoda, že KDH nevstúpi do takej vlády, súčasťou ktorej bude SNS. Podpredseda strany V. Palko síce pripustil, že ak KDH odpovie pozitívne na prípadnú ponuku Smeru-SD, tak vznikne koalícia Smer-SD – KDH – SMK, vyslovil však zároveň vážne výhrady voči takejto koalícii. Podľa Palka by sa dve menšie koalíčné strany dostali do nerovnomennej pozície voči dominantné-

mu Smeru-SD, pričom by hrozilo riziko destabilizácie vlády. Palko tiež poukázal na rozdiely medzi KDH a Smerom-SD – programové, hodnotové, politické a ľudské (*Palko: Proti...*, 2006).

Dňa 28. júna 2006 predsedníctvo KDH po dlhotrvajúcej búrlivej diskusii prijalo rozhodnutie, že strana sa zúčastní na rokovaníach o zostavení vlády so Smerom-SD a SMK. Predseda KDH P. Hrušovský ako hlavný dôvod rozhodnutia KDH uviedol snahu zabrániť vzniku koalície Smer-SD – SNS – LS-HZDS, ktorú KDH považuje za najhorší variant pre krajinu. Smer-SD však rozhodnutie KDH fakticky ignoroval a ohlásil vznik koalície s SNS a LS-HZDS, ktorá v tom čase už bola prakticky dojednaná.

Neuspokojivý volebný výsledok a rozdielne názory popredných predstaviteľov KDH na jeho povolebné účinkovanie vniesli dovnútra strany silné napätie, ktoré viedlo nielen ku vzniku konfliktnej situácie, ale aj k odchodu niektorých členov vedenia z ich funkcií. Koncom júna 2006 zaslali dvaja zakladajúci členovia KDH, Ivan Čarnogurský, brat bývalého predsedu Jána Čarnogurského a Konštantín Viktorín predsedovi strany Hrušovskému otvorený list, v ktorom označili volebný výsledok KDH za debakel, podrobili kritike postup strany pri prijatí rozhodnutia o koalícnej spolupráci (podľa signatárov listu malo KDH podporiť spoločný postup troch „kresťanských“ strán pri vyjednávaní o možných koalíciách) a vyzvali predsedu Hrušovského na odstúpenie. Postoj predsedníctva KDH pod vedením Hrušovského bol podľa autorov listu „príkladom amatérskeho rozhodovania bez zodpovednosti za politické smerovanie Slovenska“ (*KDH: Zakladajúci členovia...*, 2006). O niekoľko dní po zverejnení spomínaného listu, na ktorý Hrušovský odmietol reagovať, ohlásil podpredseda Palko na spoločnom zasadnutí predsedníctva a poslaneckého klubu, že zo svojej funkcie odstupuje. Ako dôvod uviedol nesúhlas s viacerými rozhodnutiami KDH „v politických a personálnych otázkach“. Palko ohlásil svoj odchod po tom, čo Pavol Minárik, ktorý nebol znovu zvolený za predsedu poslaneckého klubu, automaticky prestal byť členom predsedníctva strany. Demonstratívnu podporu Palkovi vyjadril Lipšic, ktorý uviedol, že by Palko mohol byť dobrým predsedom strany. O niekoľko dní rada KDH odobrila postup predsedníctva, ktoré koncom júna 2006 vyjadrilo súhlas s prípadným vstupom KDH do vládnej koalície so Smerom-SD. Toto rozhodnutie, ktoré znamenalo zjavnú porážku odporcov účasti KDH vo vláde so Smerom-SD, podnietilo ďalších členov skupiny okolo Palka vzdať sa svojich straníckych funkcií. Z funkcie podpredsedov odstúpili Lipšic a Bauer, z predsedníctva odišiel Mikloško, t. j. z najužšieho vedenia strany odišli všetci tí, ktorí mali odlišný názor na spoluprácu so Smerom-SD. Lipšic a Palko pritom odmietli úvahy o štiepení KDH a o založení nového politického subjektu. Na návrh predsedu Hrušovského zvolala Rada KDH mimoriadny snem strany. Palko označil tento krok za omyl. O niekoľko dní neskôr Lipšic vyhlásil, že KDH sa po voľbách spreneverilo svojim hodnotám tým, že pripustilo koalíciu so Smerom-SD. To, čo sa následne stalo (t. j., že Smer-SD odmietol spoluprácu s KDH), označil Lipšic za „najväčšie poníženie strany v jej dejinách“ (*STV: KDH sa podľa...*, 2006).

Predseda KDH P. Hrušovský v polovici júla 2006 vyhlásil, že hoci „časť vedenia je rozdelená“, členská základňa KDH je jednotná. Na mimoriadnom sneme strany v Trnave koncom júla 2006 skupina okolo Hrušovského posilnila svoje pozície. Hrušovský, ktorý sa na sneme vzdal funkcie, bol znovu do nej zvolený výraznou väčšinou hlasov (získal podporu 229 z 299 delegátov, 56 delegátov sa zdržalo a 14 hlasov bolo neplatných). Za podpredsedov boli zvolení Mária Sabolová, Peter Čiernik a Jozef Šimko, osoby považované za lojálne voči predsedovi Hrušovskému. Koncom júla 2006 bola podpredsedníčka KDH Sabolová zvolená za predsedníčku poslaneckého klubu KDH v NR SR.

Hoci na mimoriadnom sneme KDH delegáti formálne neschválili vnútrostranícku diskusiu k vzniknutej situácii, členovia skupiny okolo V. Palka vyhlásili, že aj napriek tomu budú diskutovať s členskou základňou a presviedčať členov strany o správnosti svojho postoja. Noví členovia vedenia, lojálni voči predsedovi Hrušovskému, sa dopúšťali kritických výrokov na adresu Palka a Lipšica za ich postoje, ktoré údajne vtláčali KDH „elitársky“ charakter, a tým zhoršovali vyhliadky strany na získanie širšej podpory verejnosti (KDH: *Podľa Černika...*, 2006).

KDH podrobilo ostrej kritike programové vyhlásenie novej vlády. Poslanec D. Lipšic napríklad vyhlásil, že spomínaný dokument obsahuje o. i. „veci hlúpe, smutné a nebezpečné“. Podľa Lipšica PVV potvrdilo, že vláda nevie spravovať štát. Za zvlášť nebezpečné označil Lipšic to, že vláda chce urobiť krok späť v boji proti mafii a organizovanému zločinu. V septembri 2006 Lipšic žiadal premiéra R. Fica, aby dal návrh na odvolanie Štefana Harabina z funkcie ministra spravodlivosti pre jeho snahy zrušiť Špeciálny súd. KDH odmietlo zámer novej vlády znížiť odvody do druhého piliera dôchodkového systému – označilo tieto snahy za „pokus o demontáž dôchodkovej reformy“. V septembri 2006 KDH spolu s SMK podali do NR SR návrh deklarácie o daňovej suverenite Slovenska, zmyslom ktorej bolo zabrániť harmonizácii daňových systémov členských krajín EÚ.

V závere roka 2006 bolo KDH v značnej miere sústredené na riešenie vnútrostraníckych problémov, najmä názorového rozkolu, ktorý vypukol po parlamentných voľbách v súvislosti s rozhodovaním vedenia hnutia o možných koalíčných partneroch. Členovia skupiny poslancov, ktorí prezentovali názory odlišné od názorov oficiálneho vedenia strany, však nevyvíjali klasickú frakčnú činnosť, nezaložili opozičnú platformu a nezverejnili zámer opustiť KDH, resp. založiť nový subjekt kresťanskodemokratickej orientácie. Predseda KDH P. Hrušovský preto mohol začiatkom novembra 2006 pre médiá konštatovať, že „kríza v KDH nie je“, že „strana je konsolidovaná, má riadne zvolené orgány a má svoj program“. Hrušovský zároveň uviedol, že je to on, terajší predseda, ktorý určuje hlavnú líniu KDH a má ambíciu viesť hnutie aj po budúcom sneme (Hrušovský: *Hlavnú líniu...*, 2006).

Začiatkom decembra 2006 však poslanec F. Mikloško vyhlásil, že vzhľadom na neúspešné účinkovanie KDH v komunálnych voľbách „nastal čas na výmenu vedenia“. Podľa Mikloška terajšie vedenie hnutia nie je schopné viesť KDH tak, aby sa odlíšilo od iných opozičných strán, v dôsledku čoho sa KDH dostalo do „závesu“ SDKÚ-DS, ktorá vyrastá a môže KDH pohltiť (Mikloško: *KDH...*, Pravda, 9. 12. 2006). Vzápätí po rokovaní Rady KDH Hrušovský vyhlásil, že v KDH prebieha mocenský zápas o to, „ako bude vyzeráť vedenie strany“. Uviedol pritom, že nejde o programový alebo ideový spor a že sa nedá hovoriť o existencii dvoch platforiem (Konflikt v KDH..., 2006). Inú interpretáciu situácie poskytli zástupcovia skupiny piatich poslancov. Podľa V. Palka vládne v KDH „rozpoltený stav mysle“ a „cynizmus“; na nadchádzajúcom sneme hnutia sa predstavia „viaceré vízie budúcnosti KDH“ a „ich nositeľmi budú rôzni ľudia“ (Hrušovský: *V KDH je...*, 2006). Koncom decembra 2006 Hrušovský vyhlásil, že napriek rozdielnym názorom členov vedenia KDH členská základňa hnutia je jednotná. Znovu potvrdil, že zvažuje kandidatúru na predsedu na ďalšom sneme.

Nový prvok do vnútrostraníckych pomerov v KDH a perspektívne aj do jeho postojov voči možnostiam koalícnej spolupráce s inými stranami vnieslo zvolenie Jána Čarnogurského, nekďajšieho predsedu KDH, za člena predsedníctva hnutia v polovici októbra 2006. Čarnogurský prejavil záujem o túto pozíciu ešte pred konaním mimoriadneho snemu, vtedy však predseda Hrušovský odmietol zvolať Radu KDH, ktorá v súlade so stanovami volí členov

predsedníctva. Čarnogurský bol napokon zvolený až v druhom kole voľby s minimálnym náskokom. Po svojom zvolení do predsedníctva Čarnogurský poprel, že by mal ambície obsadiť vyššie pozície (podpredsednícku alebo predsednícku funkciu); zdôvodnil to svojimi pracovnými záväzkami ako majiteľa advokátskej kancelárie, ktoré mu znemožňujú vykonávať významnejšie stranícke funkcie. Po svojom zvolení za člena predsedníctva sa Čarnogurský najviac zviditeľnil názorom o tom, že KDH by mohlo spolupracovať aj s LS-HZDS na čele s Mečiarom. Tvrdil, že prípadná účasť KDH vo vláde stredoprávnych síl a LS-HZDS by umožnila hnutiu plniť jednotlivé body jeho politického programu – napríklad prijatie zmluvy o výhrade vo svedomí (*KDH by malo dať...*, 2006). Čarnogurský tiež zopakoval svoje povšimnutiahodné názory na integračné zoskupenia, súčasťou ktorých sa Slovensko stalo v roku 2004. Uviedol, že EÚ je „umelý produkt“ a že „je iba otázkou času, kedy NATO prehrá svoju prvú a jedinou vojnu, ktorú viedlo – v Afganistane“. Podľa neho „NATO nemá budúcnosť“ (*Mečiar je talentovaný...*, 2006).

Ústretový názor Čarnogurského na možnosť spolupráce s V. Mečiarom celkový postoj KDH voči LS-HZDS do konca roka 2006 neovplyvnil. Zástupcovia oboch názorových prúdov spoluprácu s týmto politickým subjektom – kým je vedený Mečiarom – svorne odmietali. Koncom novembra 2006 P. Hrušovský na margo problémových situácií vo vládnej koalícii, keď sa V. Mečiar stával pôvodcom konfliktov okolo straníckych nominácií, vyhlásil, že Mečiar sa nezmenil a že rovnaké problémy s ním by mala aj pravicová vláda, ak by bol jej súčasťou. V. Palko začiatkom decembra 2006 uviedol, že svojimi návrhmi na personálne obsadenie významných pozícií v štátnej správe alebo v podnikoch s majetkovou účasťou štátu sa Mečiar usiluje rehabilitovať éru svojho vládnutia.

Na adresu Ficovej vlády sa predstavitelia KDH vyjadrovali veľmi kriticky. Spájali pritom argumenty odborného (rezortného) charakteru (napríklad v oblasti vnútra, školstva a pod.) a všeobecnopolitické argumenty (najčastejšie sa uvádzal stranícky klientelizmus, populizmus, používanie „spôsobov z minulosti“ a pod.). KDH vytrvalo útočilo na štátneho tajomníka M. Záhumenského a Smer-SD v období kauzy tabakových agrotácií a obvinilo premiéra Fica, že „ponížil Slovensko“ tým, že sa obrátil na Brusel so žiadosťou o stanovisko vo veci, ktorá mala rýdzo domáci charakter. Začiatkom decembra 2006 KDH navrhovalo iniciovať v parlamente odvolanie ministra hospodárstva L. Jahnátka kvôli nomináciám do podnikov s majetkovou účasťou štátu, nenašlo však pre tento návrh podporu u ďalších opozičných strán. Mimoriadne ostro kritizoval ministra vnútra R. Kaliňáka bývalý minister vnútra V. Palko, ktorý vyčítal svojmu nástupcovi zlý systém riadenia na ministerstve. KDH ostro odsúdilo ministra zahraničných vecí J. Kubiša za výzvu, s ktorou sa obrátil na „straníckych nominantov“ vo veľvyslaneckých funkciách a žiadal ich, aby dobrovoľne rezignovali. KDH označilo postup Kubiša za návrat k straníckemu kádrovaniu, prirovnalo ho k čístkám v období Mečiarovej vlády (*KDH: Reakcia KDH...*, 2006).

Schválený štátny rozpočet na rok 2007 označilo KDH za „populistický, nereálny a má sociálny“, „propagandistický a zlý“. Podľa podpredsedu KDH Júliusa Brocku aj napriek dodržaniu kritéria trojpercentného schodku v štátnom rozpočte zostáva cieľ zavedenia eura na Slovensku v roku 2009 „nereálny a nesplniteľný“. KDH predložilo do parlamentu niekoľko návrhov legislatívnych úprav v oblasti kontroly majetku verejných funkcionárov, zúženia imunity poslancov a sudcov, činnosti SIS, ochrany utajovaných skutočností. Koncom septembra 2006 predložilo (po piaty raz) návrh ústavného zákona o zrušení tzv. Mečiarových amnestií. Ani jeden zo spomínaných návrhov KDH nezískal v parlamente podporu potrebnú na jeho schválenie.

V roku 2006 KDH aj naďalej vyslovovalo vážne výhrady k procesu prehlbovania európskej integrácie. Zotrvalo vo svojom negatívnom postoji k členstvu Turecka v EÚ, nič na tom nezmenilo zverejnenie stanoviska pápeža Benedikta XVI., ktorý počas návštevy Turecka pripustil, že by sa táto krajina mohla stať členom EÚ. KDH oznámilo, že súhlasí s návrhom, podporeným nemeckou kancelárkou Angelou Merkelovou, aby EÚ nadviazala s Tureckom vzťahy „privilegovaného partnerstva“. KDH vyjadrilo súhlas s pozastavením prístupových rokovaní s Tureckom, o ktorom rozhodla Európska komisia v decembri 2006. V marci 2006 KDH zaujalo jasné stanovisko v otázke zmanipulovaných volieb v Bielorusku, jednoznačne podporilo požiadavku opozície na opakovanie volieb. Bolo jediným politickým subjektom v SR, ktorý vydal vyhlásenie k reakciám v islamských krajinách na prednášku pápeža Benedikta XVI v Regensburgu. KDH odsúdilo „výzvy radikálnych islamských duchovných k útoku na kresťanstvo na celom svete“ (*KDH odsudzuje...*, 2006). V júni 2006 KDH oznámilo, že má v programe čo najskoršie stiahnutie slovenských vojakov z Iraku, pripomenulo pritom, že bolo od začiatku proti účasti Slovenska na vojne v tejto krajine, ktorú nepovažovalo za vojnu spravodlivú.

3.3. STRANY, KTORÉ DO JÚNA 2006 MALI ZASTÚPENIE V NR SR PROSTREDNÍCTVOM POSLANECKÉHO KLUBU ALEBO SKUPINY NEZÁVISLÝCH POSLANCOV

3.3.1. Komunistická strana Slovenska

KSS utrpela v parlamentných voľbách 2006 porážku, ktorá ukončila jej pôsobenie v NR SR. Neúspech vo voľbách viedol k radikálnym zmenám vo vedení strany. V období pred voľbami do NR SR pokračovala KSS vo svojej nezmieriteľnej kritike vládnych reforiem, podporovala všetky aktivity (tak v parlamente, ako aj mimo neho) zamerané proti vláde stredopravých strán. Po vyhlásení predčasných parlamentných volieb sa strana sústredila na výber kandidátov na kandidačnú listinu, pričom jej zostavovanie sprevádzalo veľké vnútorné napätie a konflikty. V polovici februára 2006 vedenie KSS oznámilo, že strana pôjde do volieb samostatne. Tým fakticky odmietlo výzvu strany Úsvit, založenej bývalým podpredsedom KSS Ivanom Hoptom, na spoločné účinkovanie (Úsvit sa napokon dohodol na spoločnej kandidátke so Združením robotníkov Slovenska). Na tzv. postupových miestach sa na kandidačnej listine umiestnila väčšina poslancov parlamentu. V trnavskej krajskej organizácii KSS sa však proti výsledkom výberu kandidátov ohradila poslankyňa NR SR Dagmar Bollová. Tá bola v tajnom hlasovaní zvolená za krajskú volebnú líderku, čo jej malo zabezpečiť účasť na kandidačnej listine na postupovom mieste. Výsledky hlasovania však boli z procedurálnych dôvodov anulované a namiesto Bollovej bol zvolený iný kandidát. Bollová následne vydala vyhlásenie, v ktorom tvrdila, že „demokracia v komunistickej strane vyzerá tak, že kým sa neprijme rozhodnutie prijateľné pre vedenie, bude sa hlasovanie opakovať“ (*KSS: Čo sa deje...*, 2006). Uviedla niekoľko prípadov porušovania princípov vnútrostraníckej demokracie v strane vrátane falšovania zápisníc a nedodržovania dohodnutých pravidiel financovania. Oznámila, že zvažuje, či vôbec bude kandidovať. Zrejme razancia, s ktorou sa ohradila proti spôsobu, a najmä výsledkom výberu kandidátov, ako aj riziko, že prípadné ďalšie svedectvá Bollovej môžu vyvolať pre vedenie KSS nežiaducu verejnú diskusiu o pomeroch v strane, viedli Ústredný výbor KSS k tomu, že napokon Bollovú zaradil na 10. miesto na kandidačnej listine.

rý bude garantovať udržanie a rozvoj ľudských, hospodárskych, sociálnych a kultúrnych práv smerujúcich k dôstojnej životnej úrovni každého človeka. Systém sociálnej politiky bude nastavený tak, aby bol sociálne spravodlivý a aby zabezpečil rovnosť príležitostí. V rámci *Politiky zamestnanosti* vláda má záujem prijať rásne opatrenia na posilnenie sociálnej inklúzie, predchádzanie vylúčeniu z trhu práce a podporu integrácie znevýhodnených skupín do zamestnania, najmä absolventov škôl, osôb so zdravotným postihnutím, matiek s deťmi a osôb vo veku blízkom dôchodkovému veku. Osobitná pozornosť má byť venovaná podpore príslušníkov rómskych marginalizovaných komunít, najmä v zaostávajúcich regiónoch s vysokou nezamestnanosťou. Politika podpory zamestnanosti bude presadzovaná s dôrazom na zabezpečenie princípov rovnosti príležitostí, pri dôslednom zabezpečovaní zákazu diskriminácie osôb na základe pohlavia, náboženského vyznania alebo viery, rasového pôvodu, národnostného alebo etnického pôvodu, zdravotného postihnutia, veku alebo sexuálnej orientácie. V časti *Pracovné vzťahy a sociálny dialóg* vláda plánuje reformu pracovného zákonodarstva, uvádza, že dôraz bude o. i. kladť najmä na dôsledné uplatňovanie princípu rovnakého zaobchádzania v zamestnaní. Pri presadzovaní *rodovej rovnosti* bude vláda podporovať rovnoprávnosť žien a mužov ako dôležitý faktor rozvoja demokracie a realizácie ľudských práv tak, aby sa naplnili záväzky vyplývajúce z Lisabonskej stratégie, ako aj z medzinárodných zmlúv. Pri realizácii tejto politiky bude vláda striktne dodržiavať zásadu rovnakého zaobchádzania s mužmi a ženami a realizovať kroky k eliminácii akýchkoľvek foriem diskriminácie z dôvodu pohlavia, náboženského vyznania alebo viery, rasového pôvodu, národnostného alebo etnického pôvodu, zdravotného postihnutia, veku alebo sexuálnej orientácie.

Jediným miestom programového vyhlásenia, pojednávajúcim o politickom aspekte dodržiavania ľudských práv, je časť *Demokratický štát*, kde sa vláda zaväzuje „v demokratickom štáte zaručiť všetkým občanom, bez ohľadu na pohlavie, rasu, farbu pleti, jazyk, vieru a náboženstvo, politické či iné zmýšľanie, etnický alebo sociálny pôvod, majetok, rod, alebo iné postavenie, že bude rešpektovať všetky základné ľudské práva a slobody, medzi ktoré patria aj právo človeka, občana slobodne rozhodovať o svojej etnickej identite“. Súčasne však zdôrazňuje, že svojimi rozhodnutiami nebude z týchto dôvodov nikoho ani poškodzovať ani znevýhodňovať, alebo znevýhodňovať (*Programové...*, 2006).

Od schválenia *Programového vyhlásenia vlády SR* uplynulo niekoľko mesiacov, ku koncu roka 2006 konkrétnejšie legislatívne kontúry zámerov novej vlády v ľudsko-právnej oblasti neboli známe.

2.3. SITUÁCIA PO PARLAMENTNÝCH VOLBÁCH 2006

SR v predchádzajúcich rokoch ratifikovala najdôležitejšie dohovory Rady Európy, ani v minulom volebnom období však nepristúpila na ratifikáciu 12. dodatkového protokolu Európskeho dohovoru o ľudských právach, týkajúceho sa všeobecného zákazu diskriminácie akomkoľvek základe. Hoci koncom roka koncom 2007 bude SR predsedať Výboru ministrov RE, nová vláda zatiaľ nenaznačila zámer ratifikovať spomínaný dokument. Ministerka práce, sociálnych vecí a rodiny Viera Tomanová (Smer-SD) sa opakovane vyjadrila, že jej ministerstvo je pripravené posilniť inštitucionálne zázemie rodovej rovnosti, konkrétne kroky sa však zatiaľ neuskutočnili.

Zmena vlády, ktorá sa udiala na Slovensku, vyvolala vzhľadom na reminiscencie na zložité vnútropolitický vývoj SR v rokoch 1994 – 1998 isté otázky nielen doma, ale aj v zahraničí.

ich naliehavosť sa prehĺbila najmä po viditeľnom náraste napätia v slovensko-maďarských vzťahoch v letných mesiacoch 2006. Preto neprekvapilo, že diskutovanými témami v súvislosti so situáciou v SR boli na pôde Rady Európy v spomínanom období obavy z kontinuity demokratického vývoja Slovenska a z narastajúceho napätia v interetnických vzťahoch. Okolnosť útoky proti študentke maďarskej národnosti Hedvige Malinovej 31. augusta 2006 sa stala významným dôvodom na znepokojenie“ (neskôr slovenská polícia uviedla, že k útoku došlo samotná H. Malinová však trvá na tom, že bola prepadnutá a podala sťažnosť na súd SR). R. van der Linden vyhlásil, že „xenofóbia a neznášanlivosť sú nezlučiteľnými základnými hodnotami demokracie“ a ocenil, že slovenské štátne orgány odsúdili extrémistické činy. Predseda PZ RE zároveň vyzval slovenských politikov, aby „v súlade so zásadami členských štátov Rady Európy rešpektovať práva národnostných menšín odsúdiť ako všetky prejavy nenávisť“. V podobnom duchu sa vyslovil aj Výbor PZ RE, ktorý vyzval slovenskú vládu na zintenzívnenie boja proti nenávisťným prejavom.

Po schválení vyhlásenia, odsudzujúceho prejavy extrémizmu a rasovej neznášanlivosti v SR 6. septembra 2006 a po liste predsedu NR SR Pavla Pašku predsedovi PZ RE, v ktorom ubezpečil, že nie je dôvod, aby Európa mala akékoľvek obavy z vývoja na Slovensku, bola plánovaná diskusia o situácii v SR vo Výbore pre rešpektovanie povinností a záväzkov členských štátov (tzv. Monitorovací výbor) PZ RE presunutá na október 2006. Napokon, keďže sa situácia medzitým upokojila, sa rokovanie výboru v októbri 2006 obmedzilo iba na vymenu názorov s predstaviteľmi slovenskej delegácie.

V problémových oblastiach, na ktoré poukazuje Rada Európy a ktoré nechávajú pre novú vládu široké pole pôsobnosti, patria nedostatky v úprave ochrany národnostných menšín. Vláda RE by SR mala skvalitniť pravidlá financovania menšinových kultúr, vzdelávania menšinových jazykoch a rozšíriť jazykové práva na členov menšín, ktorí nie sú slovenskými občanmi. Zatiaľ však Ministerstvo kultúry SR uchopilo celú problematiku odlišným spôsobom – zverejnilo zámer novelizovať zákon o štátnom jazyku a to tak, že sa do zákona zaviedli sankčné ustanovenia. Ide o demonštráciu zámeru, ktorý nemusí byť vnímaný samotnými príslušníkmi menšín ako veľmi ústretový. V prípade, ak sa zároveň dopracuje zákon o používaní jazykov menšín v duchu odporúčania Výboru ministrov RE, nemusia vzniknúť ďalšie problémy, predpokladalo by to však rovnakú vôľu na schválenie obidvoch právnych aktov. Takisto zámer Ministerstva vnútra SR prijať zákon o boji proti terorizmu nemusí nevyhnutne vyvolať znepokojenie aktivistov ľudsko-právnych organizácií v prípade, ak jeho konečná podoba bude v súlade s liberálnym režimom výkonu ľudských práv, najmä občianskych slobôd.

Súhrnne povedané, vychádzajúc z dikcie *Programového vyhlásenia vlády* a jej prvých krokov po nástupe do úradu by sa dalo konštatovať, že v oblasti ochrany a dodržiavania ľudských práv môže i nemusí nastať pozitívny vývoj. Vyskytli sa niektoré náznaky, ktoré môžu byť zdrojom znepokojenia, nemusia sa však naplniť. Bdelosť opozície, nezávislých médií a angažovaných občanov preto bude celkom namieste.

3. DÔLEŽITOSŤ ĽUDSKÝCH PRÁV VO VNÍMANÍ VEREJNOSTI

Z celého komplexu problematiky ľudských práv a ich ochrany v roku 2006 sa zameriame predovšetkým na otázku rovnosti, ktorá súvisí s rovnosťou pred zákonom a právom jednot-

Národnostné menšiny

ANDREJ DOSTÁL

Autent: **PhDr. Michal Vašečka, PhD.**
 Centrum pre výskum etnicity a kultúry
 Fakulta sociálných štúdií, Masarykova univerzita, Brno

1 Úvod	198
2 Postavenie národnostných menšín v právnom a inštitucionálnom systéme SR	198
2.1. Novelizácia zákonov o mene a priezvisku	198
2.2. Zmeny v štátnych inštitúciách zaoberajúcich sa národnostnými menšinami	200
3 Politická situácia národnostných menšín	201
3.1. Politická reprezentácia národnostných menšín	201
3.2. Plnenie programového vyhlásenia druhej vlády Mikuláša Dzurindu v oblasti menšinovej politiky	204
3.3. Zámery vlády Roberta Fica v oblasti menšinovej politiky	205
4 Menšinové jazyky a menšinové kultúry	207
4.1. Zákon o štátnom jazyku a používanie menšinových jazykov	207
4.2. Zoznam obcí s podielom príslušníkov menšín nad 20 %	207
4.3. Štátna podpora pre menšinové kultúry	208
5 Vybrané kauzy súvisiace s menšinami	209
5.1. Protimaďarské výroky Jána Slotu	209
5.2. Kauza napadnutia Hedvigy Malinovej	209
5.3. Vyhlásenie NR SR proti extrémizmu	210
6 Záver	211

Anotácia: Autor sa v kapitole zaoberá situáciou národnostných menšín na Slovensku. Analyzuje ich postavenie v právnom a inštitucionálnom systéme a v politickom prostredí poznamenanom výsledkami parlamentných volieb v júni 2006. Hodnotí plnenie programových zámerov vlády Mikuláša Dzurindu vo vzťahu k národnostným menšinám v uplynulom volebnom období i zámery novej vlády Roberta Fica v tejto oblasti. Zaoberá sa výsledkami parlamentných a komunálnych volieb z hľadiska účinkovania Strany maďarskej koalície ako jedinej reálnej politickej sily zastupujúcej národnostnú menšinu.

Kľúčové slová: extrémizmus, maďarská menšina, menšinové jazyky, menšinové kultúry, menšinové politické strany, národnostné menšiny, programové vyhlásenie vlády, Rada vlády pre národnostné menšiny a etnické skupiny, Strana maďarskej koalície, voľby do NR SR, zákon o matrikách, zákon o mene a priezvisku, zákon o politických stranách.

1. ÚVOD

V roku 2006 neprišlo v postavení národnostných menšín na Slovensku k zásadnejším legislatívnym alebo inštitucionálnym zmenám. Za výraznú zmenu možno považovať zmenu politického prostredia spôsobenú výsledkami parlamentných volieb v júni 2006. V ich dôsledku prestala byť po takmer ôsmich rokoch súčasťou vládnej koalície Strana maďarskej koalície (SMK), ktorej hlavnou politickou agendou je obhajoba záujmov národnostných menšín, predovšetkým maďarskej menšiny. Súčasťou vládnej zostavy sa naopak po rovnakom čase stali Slovenská národná strana (SNS) a Ludová strana – Hnutie za demokratické Slovensko (LS-HZDS), ktoré v rokoch 1994 – 1998 spoluvytvárali tretiu vládu Vladimíra Mečiara, počas ktorej dochádzalo k opakovaným pokusom o obmedzenie práv a zhoršovanie situácie príslušníkov národnostných menšín a k častej konfrontácii s reprezentáciou maďarskej menšiny i ďalších menšín.

Podľa sčítania obyvateľstva z roku 2001 sa na Slovensku hlási k národnostným menšinám 13,1 % obyvateľov. Spomedzi 5 379 455 obyvateľov Slovenska v roku 2001 si 520 528 (9,7 %) uviedlo maďarskú národnosť, 89 920 (1,7 %) rómsku národnosť, 44 620 (0,8 %) českú národnosť, 24 201 (0,4 %) rusínsku národnosť, 10 814 (0,2 %) ukrajinskú národnosť, 5 405 (0,1 %) nemeckú národnosť, 2 602 poľskú národnosť, 890 chorvátsku národnosť a 434 srbskú národnosť. Skutočné zastúpenie rómskej menšiny je pritom podľa odhadov expertov niekoľkonásobne vyššie. Podľa výsledkov sociologického zisťovania zrealizovaného v roku 2004 žije na Slovensku okolo 320 000 Rómov, demografické odhady hovoria až o počte 380 000 – 400 000.

2. POSTAVENIE NÁRODNOSTNÝCH MENŠÍN V PRÁVNOM A INŠTITUCIONÁLNO M SYSTÉME SR

2.1. NOVELIZÁCIA ZÁKONOV O MENE A PRIEZVISKU A O MATRIKÁCH

V roku 2006 nadobudli účinnosť dve parciálne úpravy zákonov týkajúce sa práv príslušníkov národnostných menšín. Išlo o zákon č. 13/2006 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/1993 Z. z. o mene a priezvisku, a zákon č. 14/2006 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 154/1994 Z. z. o matrikách. Obe novely nadobudli účinnosť 1. februára 2006 a dotkli sa aj ustanovení zákonov, majúcich vzťah k právam príslušníkov národnostných menšín.

Právne zákony boli predmetom ostrých politických zápasov v časoch druhej vlády Vladimíra Mečiar a vlády Jozefa Moravčíka v rokoch 1993 – 1994, pretože sa dotýkajú aj úpravy práv príslušníkov národnostných menšín používať svoje mená a priezviská v materinskom jazyku. Zmeny zákonov, ktoré nadobudli účinnosť v roku 2006, do tohto práva zásadnejším spôsobom nezasahujú, iba ho v dvoch aspektoch upravujú iným spôsobom.¹

Prvým zákonom o mene a priezvisku sa týkala prechyľovania ženských priezvisk.² Zákon v § 4 stanovuje, že ženské priezvisko „v slovenskom jazyku sa určuje a používa s náležitou koncovkou slovenského prechyľovania“, zároveň však pripúšťa, že „takéto priezvisko v slovenskom jazyku sa môže používať aj bez tejto koncovky“. Zákon upravuje možnosti zmeny mena a priezviska a definuje dôvody, kedy zmena nevyžaduje povolenie. Novela zákona z roku 2006 sa medzi situácie, v ktorých povolenie na zmenu priezviska nie je potrebné, radila aj zmenu priezviska spočívajúca „v zápise ženského priezviska osoby inej ako slovenskej národnosti bez koncovky slovenského prechyľovania“ (§ 7 ods. 2 písm. d). Možnosť zmeny priezviska spočívajúca vo vypustení slovenskej prechyľovacej koncovky je tak v zákone ešte silnejšie – je explicitne stanovené, že nepodlieha povoleniu zo strany úradov.

Druhým zákonom o matrikách sa dotýkala úradných výpisov z rodných listov príslušníkov národnostných menšín, ktorých meno nebolo zapísané v ich materinskom jazyku, ale v jeho slovenskom ekvivalente. Zákon v § 19 ods. 3 stanovoval, že „v rodnom liste osoby inej ako slovenskej národnosti, ktorej sa tento úradný výpis týka a ktorej meno je zapísané v materinskom jazyku, uvedie sa jej meno v jej jazyku, ak o to písomne požiada“. Zmenou zákona z roku 2006 bolo stanovené, že táto možnosť sa týka iba osoby, „ktorej meno nebolo do 31. decembra 1993 zapísané v matrike v jej materinskom jazyku, ale v slovenskom ekvivalente“. Zároveň sa do textu § 19 ods. 3 doplnila aj veta, že žiadosť musí obsahovať vyhlásenie o národnosti žiadateľa. Zmena bola odôvodnená tým, že od 1. januára 1994 bolo možné zapisovať deťom do matriky aj cudzojazyčné mená, a potrebou „určiť lehotu zápisu mena, na ktoré sa toto ustanovenie vzťahuje, aby sa predišlo svojvoľnému požadovaniu zmeny mena osoby zapísaného mena“ (*Dôvodová správa...*, 2005). Požiadavku na predloženie vyhlásenia o národnosti žiadateľa možno považovať za neoprávnenú, keďže úrady nevidujú inak žiadny dôvod, aby takouto informáciou disponovali. Podobne neexistoval vážny dôvod odmietnuť možnosť požiadať o zmenený výpis z rodného listu osôb, ktorých meno nebolo zapísané v ich materinskom jazyku, ale v jeho slovenskom ekvivalente, iba na osoby narodené do 31. decembra 1993. U osôb narodených po tomto dátume síce bola možnosť zapísať meno do rodného listu v ich materinskom jazyku, avšak táto možnosť nemusela byť využitá v dôsledku neinformovanosti rodičov, a preto by ponechanie predchádzajúcej úprav bolo ústretovejším riešením voči realizácii tohto menšinového práva. Uskutočnené zmeny zákona o matrikách síce nepredstavujú zásadnejší zásah do práva príslušníkov národnostných menšín na používanie ich mien a priezvisk v materinskom jazyku, stanovujú však pre realizáciu tohto práva v istom aspekte prísnejšie podmienky.

Práva príslušníkov národnostných menšín sú zakotvené v Ústave SR (čl. 33 a 34), vo viacerých parciálnych zákonoch (napríklad zákon č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov ná-

¹ Hlavným motívom novelizácie zákonov nebola snaha zmeniť ustanovenia týkajúce sa práva na používanie menšinových mien a priezvisk. Novelky sa týkajú viacerých častí zákonov, uvedená problematika je v nich riešená iba okrajovo.

² Najčastejšie ide o koncovku -ová. Prechyľovanie sa nepoužíva v jazykoch niektorých národnostných menšín, napríklad v maďarčine alebo nemčine.

rodnostných menšín, zákon č. 191/1994 Z. z. o označovaní obcí v jazyku národnostných menšín, zákon č. 300/1993 Z. z. o mene a priezvisku, zákon č. 154/1994 Z. z. o matrikách, zákon č. 29/1994 Z. z. o sústave základných a stredných škôl), medzinárodných dohovoroch (napríklad *Rámcový dohovor Rady Európy o ochrane práv národnostných menšín*, *Európska charta regionálnych alebo menšinových jazykov*) a medzištátnych zmluvách (napríklad *Zmluva o dobrom susedstve a priateľskej spolupráci medzi Slovenskou republikou a Maďarskou republikou*, *Dohoda medzi vládou Slovenskej republiky a vládou Maďarskej republiky o vzájomnej podpore národnostných menšín v oblasti vzdelávania a kultúry*).

Ústava SR v čl. 34 ods. 2 písm. c) garantuje príslušníkom menšín „právo zúčastňovať sa na riešení vecí týkajúcich sa národnostných menšín a etnických skupín“. Na rozdiel od iných práv zakotvených v ústave toto právo nie je upravené nijakým ďalším zákonom a miera jeho naplnenia je závislá od postoja momentálne vládnucej politickej garnitúry a jej ochoty prizývať predstaviteľov menšín k riešeniu otázok týkajúcich sa menšín.

2.2. ZMENY V ŠTÁTNYCH INŠTITÚCIÁCH ZAOBERAJÚCICH SA NÁRODNOSTNÝMI MENŠINAMI

Aj po parlamentných voľbách v júni 2006 a zmene vlády zostala problematika národnostných menšín v kompetencii podpredsedu vlády bez rezortu. Vo vláde Mikuláša Dzurindu to bola funkcia podpredsedu vlády pre európske záležitosti, ľudské práva a menšiny a zastával ju nominant Strany maďarskej koalície (SMK) Pál Csáky. Vo vláde Roberta Fica ide o funkciu podpredsedu vlády pre vedomostnú spoločnosť, európske záležitosti, ľudské práva a menšiny, ktorú po voľbách obsadil nominant Smeru-SD Dušan Čaplovič. V parlamente aj po voľbách zostal zachovaný Výbor NR SR pre ľudské práva, národnosti a postavenie žien. Jeho predsedom sa stal zástupca SMK László Nagy, ktorý túto funkciu zastával aj v predchádzajúcom volebnom období.

Od volieb do konca roku 2006 nedošlo k zmenám na postoch splnomocnenkyne vlády SR pre rómske komunity (Klára Orgovánová), ani riaditeľky sekcie Úradu vlády SR pre ľudské práva a menšiny (Jana Kviečinská).

Na Ministerstve kultúry SR bola samostatná sekcia menšinových kultúr nahradená sekciou menšinových a regionálnych kultúr. Generálnym riaditeľom sekcie menšinových kultúr bol v predchádzajúcom volebnom období Róbert Dohányos, generálnou riaditeľkou sekcie menšinových a regionálnych kultúr sa stala Jana Kresáková. Na Ministerstve školstva SR nemalo menšinové školstvo postavenie samostatnej sekcie ani v predchádzajúcom volebnom období. Odbor vzdelávania národnostných menšín ostal zachovaný aj po voľbách.

Rada vlády pre národnostné menšiny a etnické skupiny je poradným, iniciatívnym a koordinatívnym orgánom vlády pre oblasť štátnej národnostnej politiky. Väčšinu jej členov tvoria zástupcovia organizácií združujúcich príslušníkov národnostných menšín, rada však nemá žiadne rozhodovacie kompetencie a jej závery majú pre vládu iba odporúčací charakter. Štátna rada schvaľuje vláda.

V roku 2006 sa uskutočnilo iba jedno zasadnutie rady.³ Rada na svojom zasadnutí 27. januára 2006 bilancovala svoju činnosť v období 2003 – 2006 a zaoberala sa návrhom aktivít na nasledujúce obdobie. Rada pre nasledujúce volebné obdobie odporučila stanoviť v oblasti menšinovej politiky nasledovné úlohy:

3. Rovnako iba jedno zasadnutie rady ročne sa konalo aj v celom predchádzajúcom volebnom období, teda v rokoch 2003 – 2006.

- upevnenie legislatívneho postavenia národnostných menšín formou prijatia zákona o národnostných menšinách – zákona, ktorý by definoval postavenie národnostných menšín v spoločnosti;
- zabezpečenie financovania národnostných kultúr formou prijatia zákona o financovaní kultúry národnostných menšín, aby existovala zákonná garancia na financovanie národnostných kultúr;
- dopracovanie zákonov vyplývajúcich zo záväzkov SR v zmysle uplatňovania ustanovení Európskej charty regionálnych alebo menšinových jazykov a Rámcového dohovoru na ochranu národnostných menšín (*Informácia o činnosti...*, 2006).

Odporúčania rady sú však pre vládu nezáväznú. Vláda M. Dzurindu zobrala na svojom zasadnutí 7. júna 2006 na vedomie informáciu o činnosti rady v uplynulom volebnom období a zámeroch jej činnosti na ďalšie obdobie. Vláda R. Fica sa činnosťou rady po svojom vymenovaní v roku 2006 nezaoberala. Od parlamentných volieb do konca roka 2006 tak nedošlo k žiadnej zmene v zložení rady a neuskutočnilo sa ani žiadne zasadnutie rady.

V roku 2006 nebola vykonaná ani formálna výmena dvoch členov rady zastupujúcich vládu. Podľa štatútu je predsedom rady podpredseda vlády, ktorý má na starosti problematiku národnostných menšín, a podpredsedom rady minister kultúry. Hoci na týchto vládných postoch došlo zmenou vlády k personálnym zmenám, do zloženia rady sa to v roku 2006 nepremietalo. Podľa čl. 4 ods. 4 štatútu rady jej predsedu a podpredsedu vymenúva a odvoláva vláda, k tomuto aktu však v priebehu roku 2006 neprišlo.

3. POLITICKÁ SITUÁCIA NÁRODNOSTNÝCH MENŠÍN

3.1. POLITICKÁ REPREZENTÁCIA NÁRODNOSTNÝCH MENŠÍN

V priebehu roku 2006 došlo k ďalšiemu zníženiu počtu subjektov orientovaných na príslušníkov národnostných menšín. Začiatkom roku 2005 existovalo v Slovenskej republike 28 politických subjektov orientovaných na národnostné menšiny, ku koncu roku 2005 už boli registrované iba štyri takéto subjekty. Koncom roku 2006 pôsobili už iba dva subjekty, v ktorých názve sa odrážala orientácia na konkrétnu národnostnú menšinu. Jeden ďalší subjekt deklaroval orientáciu na menšiny ako také (nielen národnostné).

3.1.1. Zmeny v štruktúre menšinových politických strán

Zníženie počtu menšinových politických strán súvisí s prijatím nového zákona o politických stranách a politických hnutiach z roku 2005. Ten uložil existujúcim stranám povinnosť do 30. septembra 2005 doručiť na Ministerstvo vnútra SR vyhlásenie o sídle strany a o štatutárnom orgáne strany. Zákon zároveň stanovil, že strany, ktoré si k určenému termínu nespĺnia túto povinnosť, budú od 1. októbra 2005 v likvidácii a zaniknú. V dôsledku nesplnenia tejto povinnosti vstúpilo do likvidácie 24 z dovtedajších 28 menšinových politických strán. Procesom faktickej preregistrácie prešli iba štyri z nich: SMK ako jediná menšinová strana s relevantným vplyvom v celoštátnej i regionálnej politike, dve rómske strany: Rómska iniciatíva Slovenska (RIS) a Strana Rómskej koalície v Slovenskej republike (SRK) a na českú menšinu orientovaná Koalícia Čechov a Slovákov (KČaS).

Nový zákon o politických stranách však politickým subjektom nestanovil iba jednorazovú povinnosť preregistrácie, ale i periodicky sa opakujúcu povinnosť každoročne najneskôr

do 30. apríla predkladať Národnej rade SR výročné finančné správy spolu s účtovnými závierkami overenými audítorom určeným Slovenskou auditorskou komorou (§ 30 zákona). Nepredloženie výročnej správy má za následok udelenie pokuty vo výške 100 000 Sk. Ak správa neobsahuje výrok audítora alebo má iné nedostatky a tieto nedostatky nie sú po výzve odstránené do 30. júna, je strane udelená pokuta v rovnakej výške. Pre formálne existujúce politické strany, ktoré nevyvíjajú reálnu politickú činnosť, nemajú zamestnancov, žiadny väčší majetok, ani príjmy, môžu byť tieto ustanovenia de facto likvidačné. Každoročné platenie auditu a hrozba 100-tisícovej pokuty za jeho nedodanie môže pre takéto subjekty znamenať ťažko prekonateľnú prekážku pre ďalšiu existenciu. Medzi politickými stranami, ktoré v roku 2006 síce dodali výročnú správu za rok 2005, ale nedodali účtovnú závierku overenú audítorom boli aj KČaS a SRK. Tieto strany pritom podľa svojich výročných správ patrili v roku 2005 ku stranám, ktoré nevykázali žiadny príjem finančných prostriedkov a nevladnili žiadny nehnuteľný, ani huteľný majetok (*Informácia o predložení...*, 2006).

KČaS patrila k subjektom, ktoré nevyvíjali viditeľnú politickú činnosť a podľa údajov z registra politických strán a hnutí, ktorý vedie Ministerstvo vnútra SR, je od 12. mája 2006 v likvidácii. Dôvody ukončenia jej činnosti neboli verejne prezentované.

SRK⁴ sa v roku 2006 transformovala na stranu Jednotné Slovensko. K zmene názvu a stanov strany podľa údajov z registra politických strán prišlo 16. marca 2006. Novým predsedom strany sa stal Herman Arvay, v rokoch 2002 – 2006 poslanec NR SR, zvolený za Komunistickú stranu Slovenska. Hoci právne je Jednotné Slovensko nástupcom SRK, politicky je skôr pokračovaním Strany menšín, ktorú v roku 2005 založil Herman Arvay, vtedy už nezávislý poslanec NR SR. Strana menšín bola zaregistrovaná 24. februára 2005, ale už 25. júna 2005 vstúpila do likvidácie, pretože si nesplnila povinnosť do štyroch mesiacov od svojho vzniku podať Ministerstvu vnútra SR návrh na zápis štatutárneho orgánu strany (Dostál, 2006). Jednotné Slovensko sa deklaruje podobne ako Strana menšín ako strana orientovaná na menšiny. H. Arvay na internetovej stránke strany uvádza, že na založení strany sa podieľali reprezentanti rómskej komunity, zástupcovia Rusínov, predstavitelia Bulharov, Čechov, Grékov žijúcich na Slovensku. Spomína aj kontakty so zástupcami Chorvátov, Ukrajincov a Rusov, ale aj Číňanov a Vietnamcov. Z iných ako národnostných menšín sa chce strana orientovať na zdravotne postihnutých občanov a občanov sexuálne inak orientovaných. (www.jednotneslovensko.sk). H. Arvay sa prezentuje ako zakladateľ strany, kontinuita so SRK nie je zdôrazňovaná.

Niekdajší predseda SRK a súčasný podpredseda Jednotného Slovenska Ladislav Fízik v roku 2006 vystupoval najmä ako predseda občianskeho združenia Parlament Rómov v SR. Z tejto pozície v septembri 2006 kritizoval SMK za jej na medzinárodnom poli prezentované postoje k novej vláde, súvisiace najmä s účasťou SNS vo vládnej koalícii. L. Fízik obvinil SMK zo sebeckej politiky a z toho, že počas ôsmich rokov vo vláde uprednostňovala iba jednu národnosť. Podobne sa v tejto súvislosti vyjadril aj predseda jedinej rómskej politickej strany RIS Alexander Patkoló, ktorý povedal, že maďarská menšina nemá žiadne problémy a „problémy vyplývajúce z diskriminácie a rasizmu má jedine rómska menšina“ (*Rómovia sa ohradili...*, 2006). Ladislav Fízik pôsobil v minulosti ako poradca ministra vnútra Vladimíra Palka (KDH). V novembri 2006 sa stal poradcom predsedu SNS Jána Slotu a poradcom ministerstva výstavby a regionálneho rozvoja, na čele ktorého stojí Marian Janušek (SNS).

4. V roku 2000 pôvodne vznikla pod názvom Rómska inteligencia za spolunažívanie. Koncom roku 2001 si zmenila názov na Stranu rómskej koalície.

Volieb do NR SR v júni 2006 sa ako jediná z menšinových strán zúčastnila SMK. Podľa medializovaných informácií bolo zastúpenie príslušníkov menšín na kandidátkach iných strán iba symbolické a zväčša išlo o nevoliteľné miesta (*Strany na kandidátkach...*, 2006). V novej NR SR majú zastúpenie iba dve menšiny – maďarská prostredníctvom všetkých 20 poslancov za SMK a ruská prostredníctvom poslanca Sergeja Chelemendika za SNS.

Komunálnych volieb v decembri 2006 sa zúčastnili všetky menšinové strany. RIS získala šesť starostov a 36 komunálnych poslancov a Jednotné Slovensko dvoch starostov a 15 poslancov. Podľa štatistík, ktoré spracovala Rómska tlačová agentúra sa do zastupiteľstiev dostalo celkovo 213 Rómov (*Rómovia: Do regionálnych...*, 2006).

3.1.2. Politické pôsobenie SMK

SMK bola od parlamentných volieb 1998 súčasťou vládnej koalície. Od volieb 2002 bola v parlamente zastúpená 20 poslancami. V druhej Dzurindovej vláde ju zastupovali štyria členovia (podpredseda vlády Pál Csáky, minister pôdohospodárstva Zsolt Simon, minister výstavby a regionálneho rozvoja László Gyurovszky a minister životného prostredia László Mikiš) a šiesti štátni tajomníci. Po odchode KDĽ z vlády nahradil vo februári 2006 dovtedajšieho ministra školstva Martina Fronca jeho štátny tajomník a nominant SMK László Szegedi, čím sa počet zástupcov SMK vo vláde zvýšil na päť. V súvislosti s odchodom KDĽ do opozície sa jeho predseda Pavol Hrušovský vzdal funkcie predsedu NR SR. Až do ustanovenia nového parlamentu po júnových voľbách bol výkonom funkcie predsedu NR SR poverený jej podpredseda a predseda SMK Béla Bugár.

SMK bola v predchádzajúcom volebnom období najstabilnejšou stranou vládnej koalície. Dve zo štyroch strán, ktoré v roku 2002 vytvorili vládu, v priebehu volebného obdobia vystúpili z vládnej koalície (ANO a KDĽ). Od tretej (SDKÚ-DS) sa odštiepilo Slobodné fórum, odišlo niekoľko poslancov a k niekoľkým zmenám prišlo aj na vládných postoch obsadených touto stranou. Všetci členovia vlády za SMK vymenovaní pri ustanovení vlády zotrvali vo svojich funkciách až do konca funkčného obdobia vlády. Vláda M. Dzurindu v poslednom polroku svojho pôsobenia neriešila žiadne otázky súvisiace s postavením národnostných menšín, a preto v prvej polovici roku 2006 vo verejnej diskusii nerezonovali menšinové otázky, ku ktorým sa SMK vyjadrovala v predchádzajúcich rokoch svojej účasti vo vláde.⁵

Volieb do NR SR v júni 2006 sa SMK zúčastnila ako jediná menšinová politická strana. SMK získala vo voľbách 269 111 hlasov, čo predstavovalo 11,68 % zúčastnených voličov. Z hľadiska absolútneho počtu získaných hlasov išlo o najhorší výsledok SMK v parlamentných voľbách počas existencie samostatnej Slovenskej republiky, vzhľadom na celkovo nižšiu volebnú účasť však z hľadiska podielu získaných hlasov v percentách išlo naopak o najlepší výsledok.⁶ Rovnako ako do volieb, aj po voľbách zastupuje SMK v NR SR 20 poslancov. Dvaja z nich sa stali predsedami parlamentných výborov: László Nagy vo Výbore NR SR pre ľudské práva, národnosti a postavenie žien a Gábor Gál vo Výbore NR SR pre nezlučiteľnosť funkcií.

Po voľbách pripustila SMK možnosť vládnej spolupráce so všetkými parlamentnými stranami s výnimkou SNS. Práve snahou neprípustiť vstup SNS do vlády zdôvodňovala svoju ochotu vytvoriť koalíciu nielen s programovo blízkyimi stranami, ale aj so subjektami s od-

5. Napríklad otázka prijatia zákona o národnostných menšinách alebo zákona o financovaní kultúry národnostných menšín.

6. V parlamentných voľbách v roku 2002 získala SMK 321 069 hlasov (11,16 %), v roku 1998 to bolo 306 623 hlasov (9,12, %) a v roku 1994 ešte ako Maďarská koalícia 292 936 hlasov (10,18 %).

lišnou politickou orientáciou, s ktorými bola v minulosti v konfrontácii. SMK neodmietla projekt SDKÚ-DS na vytvorenie koalície troch pravostredových strán (SDKÚ-DS, SMK, KDH) a Mečiarovho HZDS. Zároveň prijala ponuku víťazného Smeru-SD na povolebné rokovania. Vstup do vlády so Smerom-SD podmieňovala spočiatku účasťou niektorej ďalšej pravostredovej strany. Keď však KDH nedokázalo dlhšiu dobu zadefinovať svoju pozíciu voči Smeru-SD, pripustila SMK dokonca možnosť, že by vládu vytvorila spoločne so Smerom-SD a LS-HZDS.

Po vytvorení vládnej koalície Smer-SD – SNS – LS-HZDS kritizovala SMK spočiatku najmä účasť SNS v nej a vyjadrovala obavy, že takáto vládna zostava bude mať negatívne následky na situáciu národnostných menšín na Slovensku. Výroky predsedu SNS Jána Slotu podľa predstaviteľov SMK zvyšovali národnostné napätie v krajine. Predstavitelia SMK vyjadrovali odmietavé stanovisko k zloženiu vládnej koalície a účasti SNS v nej aj vo vzťahoch so svojimi zahraničnými partnermi a na pôde medzinárodných inštitúcií. Republiková rada SMK vyslovila v júli 2006 hlboké znepokojenie z „nacionalistickej orientácie novej vlády“ a označila za dôležité „pravidelne informovať medzinárodné spoločenstvo o každom negatívnom kroku novej vlády“ (SMK: *Sme pripravení...*, 2006).

V komunálnych voľbách v decembri 2006 bolo zvolených 215 starostov a primátorov kandidujúcich za SMK (v roku 2002 bolo zvolených 233 kandidátov SMK), čo predstavuje 7,4 % z celkového počtu zvolených starostov a primátorov. Zároveň bolo zvolených 1 952 (v roku 2002 to bolo 2 050) kandidátov SMK za poslancov obecných, mestských a miestnych zastupiteľstiev, čo predstavuje 9,17 % zvolených poslancov. Podľa počtu zvolených starostov a primátorov sa SMK stala druhou najúspešnejšou politickou stranou (viac starostov a primátorov bolo zvolených iba za Smer-SD, pričom ešte viac bolo zvolených nezávislých kandidátov). Keďže však niektorí kandidáti SMK boli zvolení v rámci volebných koalícií, celkový počet starostov a primátorov za SMK je ešte o niečo vyšší – podľa údajov zverejnených na internetovej stránke SMK je ich 235.

Neštandardný je prípad Tibora Bastrnáka, primátora Komárna, ktorý bol zvolený ako nezávislý a kandidoval proti oficiálnemu kandidátovi miestnej organizácie SMK. Bastrnák je pritom poslancom NR SR za SMK a kvôli kandidatúre za primátora si pozastavil členstvo v SMK. Vyšší počet komunálnych poslancov ako SMK získali Smer-SD, nezávislí kandidáti, KDH a LS-HZDS.

3.2. PLNENIE PROGRAMOVÉHO VYHLÁSENIA DRUHEJ VLÁDY MIKULÁŠA DZURINDU V OBLASTI MENŠINOVEJ POLITIKY

Programové vyhlásenie prvej vlády Mikuláša Dzurindu sa v oblasti menšinovej politiky zameralo na odstraňovanie deformácií z obdobia vlády Vladimíra Mečiara; programové vyhlásenie druhej Dzurindovej vlády obsahovalo viacero záväzkov zlepšiť postavenie národnostných menšín nad rámec dovtedajšieho stavu. Veľkú časť konkrétnych programových zámerov sa jej však nepodarilo zrealizovať.

Najdôležitejším splneným programovým zámerom Dzurindovej vlády v oblasti menšinovej politiky bolo vytvorenie univerzity pre vysokoškolskú prípravu občanov maďarskej národnosti. Tento zámer sa naplnil zriadením Univerzity J. Selyeho v Komárne zákonom schváleným v októbri 2003. V oblasti školstva sa bezprostredne po parlamentných voľbách v roku 2002 realizoval programový zámer obnoviť odbor národnostného školstva, ktorý krátko

pred voľbami zrušil vtedajší minister školstva Peter Ponický zo Strany demokratickej ľavice. Bod programového vyhlásenia vlády o samostatnom rusínskom vysielaní v Slovenskom rozhlase (SRo) bol zrealizovaný zriadením samostatnej redakcie SRo v Košiciach pre vysielanie v rusínskom jazyku.

Najdôležitejším nesplneným programovým zámerom Dzurindovej vlády bol záväzok pripraviť návrh zákonu o menšinách, vrátane financovania menšinových kultúr. Tento bod programového vyhlásenia vlády sa premietol do plánu legislatívnych úloh vlády ako zámer pripraviť návrh zákona o národnostných menšinách upravujúci právne postavenie národnostných menšín a vytvárajúci právne prostredie pre rozvoj ich národnej identity a návrh zákona o financovaní kultúry národnostných menšín. Oba návrhy mali byť pripravené ešte v roku 2003. Návrh zákona o menšinách nebol v priebehu volebného obdobia pripravený vôbec – v pláne legislatívnych úloh vlády bol postupne presúvaný na rok 2004, potom na rok 2005, až napokon vláda od tohto zámeru odstúpila. Návrh zákona o financovaní kultúry národnostných menšín malo pôvodne pripraviť Ministerstvo kultúry SR, ale túto úlohu nesplnilo. Po presune úlohy do gescie podpredsedu vlády P. Csákyho bol návrh v roku 2004 pripravený, v júli 2004 a vo februári 2005 prerokovaný v rámci medzirezortného pripomienkového konania, v júni 2005 sa návrhom zaoberala Rada vlády pre národnostné menšiny a etnické skupiny, na rokovanie vlády sa však nedostal.

Vláda sa zaviazala vytvárať podmienky pre výuku v materinskom jazyku aj pre rusínsku a rómsku menšinu. Tento záväzok však nebol naplnený vytvorením škôl s vyučovacím jazykom rusínskym alebo rómskym. Vláda sa v programovom vyhlásení ďalej zaviazala pripraviť zákony o STV a SRo, v ktorých zakotví aj vytvorenie samostatnej redakcie pre maďarské vysielanie v STV a SRo. Nové zákony o STV a SRo boli parlamentom schválené v decembri 2003, vytvorenie samostatných redakcií pre maďarské vysielanie v nich však nie je explicitne zakotvené. Oba zákony medzi úlohami týchto verejnoprávnych médií uvádzajú „vysielanie obsahovo a regionálne vyvážených programov v jazykoch národnostných menšín a etnických skupín žijúcich na území Slovenskej republiky“, pričom na zabezpečenie výroby a vysielania programov pre národnostné menšiny a etnické skupiny majú podľa zákona STV aj SRo zriadiť samostatné organizačné zložky.

Dzurindova vláda sa zaviazala v praxi realizovať už podpísanú Európsku chartu regionálnych alebo menšinových jazykov. Tento dokument sa síce na Slovensku uplatňuje, ale s jeho implementáciou boli spojené spory v rámci predchádzajúcej vládnej koalície. Podpredseda vlády P. Csáky a SMK v rámci implementácie charty navrhovali schváliť viaceré opatrenia, ktorými by sa zvýšila úroveň menšinových jazykových práv. Išlo napríklad o zníženie hranice podielu príslušníkov menšiny pre používanie menšinového jazyka v úradnom styku z 20 % na 10 % obyvateľov príslušnej obce alebo o novelizáciu zákona o označovaní obcí v jazyku menšín, ktorá by umožnila označovať dvojjazyčnými názvami aj obce, ktorých názov bol zmenený v rokoch maďarizácie (1867 – 1918) a v rokoch okupácie južného Slovenska horthyovským Maďarskom (1938 – 1945). Ostatné vládne strany však takéto zmeny odmietali, a preto sa nerealizovali (pozri aj Kollár – Bútora, 2006).

3.3. ZÁMERY VLÁDY ROBERTA FICA V OBLASTI MENŠINOVEJ POLITIKY

Zloženie vlády R. Fica vyvolalo obavy, že sa vláda bude pokúšať obmedzovať práva príslušníkov národnostných menšín a viesť konfrontačnú politiku v národnostných otázkach. Dôvodom

obáv bola predovšetkým skutočnosť, že súčasťou vlády sa stala nacionalistická SNS, ktorej hlavnou politickou agendou je národnostná konfrontácia zameraná najmä voči maďarskej menšine a jej politickej reprezentácii – SMK. Predseda SNS J. Slota, ale aj ďalší predstavitelia strany sa v minulosti dopúšťali vo vzťahu k menšinám výrokov, ktoré možno hodnotiť ako extrémistické.

Obavy však vzbudzovali aj reálne skúsenosti s menšinovou politikou tretej Mečiarovej vlády, na ktorej sa podieľali LS-HZDS aj SNS. Obdobie rokov 1994 – 1998 bolo poznačené silným národnostným napätím, konfrontačným prístupom vlády k maďarskej menšine a opakovanými pokusmi obmedzovať práva príslušníkov národnostných menšín. Menšinová politika vlády V. Mečiara bola terčom kritiky nielen zo strany politikov maďarských strán, ale aj ostatnej opozície, médií, ľudskoprávných organizácií a bola jedným z dôvodov vypadnutia Slovenska z integračných procesov vo vzťahu k NATO a EÚ v tomto období. Predstavitelia Ficovej vlády na výhrady a obavy odpovedali tvrdením, že ich vláda bude garantovať dosiahnutú úroveň práv národnostných menšín.

Programové vyhlásenie vlády R. Fica neobsahuje žiadne zámery, ktoré by bolo možné hodnotiť ako smerujúce k zhoršeniu situácie národnostných menšín. Obsahuje naopak niekoľko úloh, ktoré by mohli postavenie národnostných menšín zlepšiť.

V oblasti školstva sa vláda zaviazala „skvalitňovať podmienky národnostného školstva, najmä vo výučbe v materinskom jazyku všetkých národnostných menšín v rámci Európskej charty regionálnych a menšinových jazykov“. Na rozdiel od predchádzajúcej vlády, Ficova vláda vo svojom programe nedeclarovala zámer vytvoriť podmienky pre výučbu v materinskom jazyku explicitne aj pre rusínsku a rómsku menšinu. Za vyššie uvedenou všeobecnou formuláciou navyše nasleduje veta, ktorá je signalizuje istú nedôveru voči národnostným menšinám: „Výučba v jazyku národnostnej menšiny však nemôže ísť na úkor kvality výučby štátneho slovenského jazyka.“

V oblasti kultúry sa vláda zaviazala pripraviť zákon o financovaní kultúry, ktorého súčasťou by mala byť aj „úprava financovania rozvoja a šírenia kultúry národnostných menšín a etnických skupín“. Vláda ďalej deklarovala zámer „prostredníctvom grantového systému zabezpečovať podporu kultúry národnostných menšín a etnických skupín a znevýhodnených skupín obyvateľstva.“ Súčasne podporí aj rozvoj slovenskej kultúry na jazykovo zmiešaných územiach.

Na rozdiel od svojej predchodkyne vláda R. Fica neuvažuje o prijatí zákona o národnostných menšinách, chce však vytvoriť podmienky na zriadenie Úradu pre menšiny v SR.⁷ Vláda sa hlási k snahe rozvíjať multietnický a multikultúrny charakter spoločnosti a chce „permanentne bojovať proti všetkým formám rasovej, etnickej, náboženskej a politickej neznášanlivosti“ a viesť „permanentný zápas proti diskriminácii, rasizmu, antisemitizmu, xenofóbi, extrémnemu nacionalizmu a šovinizmu a za propagáciu pravdy o holokauste“. Vo vzťahu k národnostným menšinám chce vláda postupovať v duchu schválenej dikcie Európskej charty regionálnych alebo menšinových jazykov (*Programové...*, 2006)

Plán legislatívnych úloh vlády na rok 2007 neobsahuje žiadnu úlohu na prijatie či zmena takej právnej normy, ktorá by sa dotýkala práv alebo postavenia príslušníkov národnostných menšín. Plán činnosti vlády na rok 2007 predpokladá, že sa vláda bude v marci zaoberať úpravou štatútu Rady vlády SR pre národnostné menšiny a etnické skupiny a v apríli koncepciou výchovy a vzdelávania národnostných menšín. Na september je medzi úlohy vlády zaradená koncepcia rozvoja regionálnej a miestnej kultúry, ktorej časť sa môže dotknúť

7. Podpredseda vlády Dušan Čaplovič vyhlásil, že zriadenie Úradu pre menšiny by sa mohlo pripraviť do dvoch rokov. Povedal, že chce oslovit zástupcov všetkých menšín, nielen národnostných (*Čaplovič: Zriadenie...*, 2006).

menšinových kultúr. S predložením návrhu zákona o financovaní kultúry sa počíta až v treťom štvrtroku 2008 (*Rámcový plán...*, 2006).

4. MENŠINOVÉ JAZYKY A MENŠINOVÉ KULTÚRY

V roku 2006 neprišlo k žiadnym legislatívnym zmenám, ktoré by ovplyvnili právo na používanie menšinových jazykov. Toto právo je garantované Ústavou SR a upravené zákonom č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín, pričom ich používanie v ďalších oblastiach upravujú ďalšie zákony a podzákonné normy.

4.1. ZÁKON O ŠTÁTNOJ JAZYKU A POUŽÍVANIE MENŠINOVÝCH JAZYKOV

Niektoré ustanovenia zákona č. 270/1995 Z. z. o štátnom jazyku možno považovať za problematické z dôvodu, že môžu byť vykladané obmedzujúco vo vzťahu k používaniu menšinových jazykov, hoci v praxi nedochádza k reálnemu obmedzovaniu príslušníkov menšín pri používaní ich jazykov. Ministerstvo kultúry SR ešte v roku 2005 vypracovalo a do medzirezortného pripomienkového konania predložilo návrh novely zákona o štátnom jazyku, ktorý odstraňoval niektoré z problematických miest zákona vo vzťahu k používaniu menšinových jazykov. Ani prijatím tejto novely by však neboli vyriešené všetky problémy, ktoré v tejto oblasti existujú (Dostál, 2006). Návrh novely zákona o štátnom jazyku nebol v roku 2005 ani v roku 2006 predložený na rokovanie vlády.

Vláda R. Fica neavizovala zámer zákon o štátnom jazyku zmeniť. Dve zo súčasných vládnych strán spoluvytvárali tretiu Mečiarovu vládu, ktorá zákon o štátnom jazyku v roku 1995 presadila. Pôvodná podoba zákona pôsobila na používanie menšinových jazykov ešte viac obmedzujúco. Ústavný súd SR v roku 1999 označil niektoré ustanovenia zákona o štátnom jazyku za protiústavné a zákon bol po parlamentných voľbách 1998 zmenený a v roku 1999 doplnený zákonom o používaní menšinových jazykov. Vzhľadom na vyššie uvedené nemožno očakávať, že by súčasná vládna koalícia vypustila zo zákona o štátnom jazyku tie časti, ktoré môžu pôsobiť obmedzujúco vo vzťahu k používaniu menšinových jazykov, na čo sa nenašla politická vôľa ani v rámci predchádzajúcej vládnej koalície, ktorej súčasťou bola SMK.

Parlament v decembri 2006 schválil novelu zákona o štátnom jazyku. Novela bola súčasťou novely zákona o obchodnom registri, pričom zákona o štátnom jazyku sa dotkla iba okrajovo a vo vzťahu k ustanoveniam obmedzujúcim používanie menšinových jazykov nepriniesla žiadnu zmenu.

4.2. ZOZNAM OBCÍ S PODIELOM PRÍSLUŠNÍKOV MENŠÍN NAD 20 %

Nedoriešeným problémom z predchádzajúceho volebného obdobia ostáva platnosť nariadenia vlády SR č. 221/1995 z 25. augusta 1999, ktorým sa vydáva zoznam obcí, v ktorých občania SR patriaci k národnostnej menšine tvoria najmenej 20 % obyvateľstva. K vydaniu takéhoto nariadenia je vláda splnomocnená zákonom o používaní jazykov národnostných menšín. Zoznam má byť určený podľa posledného sčítania obyvateľstva. To sa na Slovensku uskutočnilo v roku 2001, ale zoznam je vytvorený podľa predchádzajúceho sčítania obyva-

telstva v roku 1991 (Dostál, 2003). Počas predchádzajúcej vlády úpravu zoznamu blokovala SMK. Jej postoj zrejme súvisel s tým, že podľa výsledkov sčítania obyvateľstva v roku 2001 v porovnaní s rokom 1991 poklesol o 11 počet obcí, v ktorých príslušníci maďarskej menšiny tvoria minimálne 20 % obyvateľstva a schválením nového zoznamu by občania maďarskej národnosti v týchto obciach stratili právo používať svoj jazyk v úradnom styku. Na druhej strane počet obcí, v ktorých Rusíni predstavujú viac ako 20 %, za uvedené obdobie stúpil o 23 a ich obyvateľom rusínskej národnosti je v dôsledku neaktualizovania zoznamu upierané ich zákonom garantované právo na používanie materinského jazyka v úradnom styku. Aktualizácia zoznamu obcí, v ktorých príslušníci menšín tvoria minimálne 20 % obyvateľstva môže byť pre vládu R. Fica z politického hľadiska ešte komplikovanejšia ako pre jej predchodkyňu. Možno totiž očakávať, že tento krok sa stretne s kritikou zo strany SMK a bude vnímaný ako odobratie v súčasnosti existujúceho práva na používanie svojho jazyka v úradnom styku časti občanom maďarskej národnosti.

4.3. ŠTÁTNA PODPORA PRE MENŠINOVÉ KULTÚRY

Ministerstvo kultúry SR poskytuje dotácie na kultúrne aktivity národnostných menšín prostredníctvom jedného zo svojich grantových programov. V rokoch 2003 – 2005 sa na podporu kultúry národnostných menšín zo štátneho rozpočtu každoročne vynakladalo 80 mil. Sk. V roku 2006 sa táto čiastka zvýšila na dvojnásobok a štátna podpora menšinovým kultúram dosiahla 160 mil. Sk (*Spolupráca Ministerstva...*, 2006).

Program „Kultúrne aktivity národnostných menšín“ v roku 2006 obsahoval päť podprogramov: živá kultúra (650 podporených žiadostí v celkovej výške 68 491 000 Sk), periodická tlač (45 podporených žiadostí, 28 077 000 Sk), neperiodická tlač (171 podporených žiadostí, 22 878 000 Sk), sochy a pamätné tabule (24 podporených žiadostí, 3 380 000 Sk) a kultúrna politika (100 podporených žiadostí, 37 449 000 Sk). Spolu bolo v rámci programu predložených 1 562 žiadostí s celkovou požiadavkou na podporu vyše 380 mil. Sk.

Návrh na rozdelenie prostriedkov predkladali ministromi komisie zložené zo zástupcov jednotlivých menšín. Pre každú národnostnú menšinu bola vytvorená samostatná komisia, pre maďarskú menšinu dve komisie – pre ústnu kultúru a pre písanú kultúru. Samostatné poradné orgány boli vytvorené pre sochy a pamätné tabule, pre produkciu dokumentárnych filmov, pre elektronické médiá a multimedialne projekty a pre celoslovenské prezentačné aktivity smerom k majorite. Zloženie komisií, informácie o pridelených dotáciách, príslušné predpisy, aj informácie o možnostiach požiadať o dotáciu sú zverejnené na internetovej stránke Ministerstva kultúry SR.

Program Kultúra národnostných menšín ostal jedným z programov v štruktúre Grantového systému Ministerstva kultúry SR aj v roku 2007. Člení sa na štyri podprogramy: živá kultúra, periodická tlač, neperiodická tlač a kultúrna politika (v rámci nej produkcia dokumentárnych filmov a prezentačné aktivity smerom k majorite). Poradné komisie sú aj naďalej zložené z príslušníkov jednotlivých národnostných menšín. Zmena oproti minulým rokom spočíva v tom, že pre podporu maďarskej kultúry sa nezriadili dve komisie, ale len jedna. Celková výška podpory pre kultúru národnostných menšín sa v roku 2007 znížila na polovicu oproti roku 2006, čiže vrátila sa na úroveň 80 mil. Sk spreď roka 2006. Predstavitelia SMK vládu za zníženie dotácie na polovicu ostro kritizovali. Predseda SMK B. Bugár to označil za dôkaz, že premiér R. Fico klamal, keď pred zostavovaním vlády sľúbil, že zacho-

status quo vo vzťahu k menšinám. Podpredseda vlády Dušan Čaplovič zníženie odôvodnil tým, že „tých 80 miliónov (navyše – poznámka autora) bolo vybojovaných SMK, navyše v predvolebnom roku, lebo z tých 80 miliónov si (SMK) 80 miliónov pridělila len maďarskej menšine“. Vyhlásil, že peniaze šli ľuďom blízkym SMK (*Bugár: Fico o prístupe...*, 2006).

5. VYBRANÉ KAUYZY SÚVISIACE S MENŠINAMI

5.1. PROTIMAĎARSKÉ VÝROKY JÁNA SLOTU

Predseda SNS Ján Slotu sa už viackrát dopustil výrokov, ktorými útočil na príslušníkov maďarskej alebo rómskej menšiny. Po vymenovaní vlády vzbudili rozruch jeho vyjadrenia, ktoré poskytol v júli 2006 v rozhovore pre český denník *Lidové noviny*. Vyhlásil, že SNS bojuje proti tým predstaviteľom SMK, ktorí ako menšina utlačujú majoritný slovenský národ na jeho výsostnom území. Vyslovil sa za zákaz SMK s odôvodnením, že predstavitelia SMK nepovažujú za svoju vlasť Slovensko, ale Veľké Uhorsko. Tvrdil, že „na Slovensko preniklo niekoľko tisíc maďarských firiem, ktoré na to dostali špeciálne dotácie maďarskej vlády, aby sa dostali na slovenský juh a tam všetko ovládli“. Na otázku, či si myslí, že Česi majú šťastie, že Sudetských Nemcov na základe Benešových dekrétov vyhнали, odpovedal: „Ja radšej nič nebudem hovoriť. Ja naším českým priateľom, bratom prajem, že sú v takej pohode, v akej sú, aby mohli robiť veľké ramená. Ja im závidím.“ (*Vyhnaní...*, 2006)

Občas, ktorý tieto slová vyvolali, súvisel s tým, že po ôsmich rokoch nevystupoval J. Slotu ako opozičný politik, ale ako predseda jednej z vládnych strán. Maďarská ministerka zahraničných vecí Kinga Gönczová vyhlásila, že maďarská vláda je protimaďarskými vyhláseniami predsedu SNS J. Slotu šokovaná. Vyzvala slovenskú vládu, aby sa od Slotových slov odmlčovala, inak ju o to oficiálne požiadala (*Maďarsko: Slovenská...*, 2006). Premiér Robert Fico komentoval vyjadrenie Gönczovej slovami: „Viete, listov chodí toľko všelijakých po celom svete.“ Prezident SR Ivan Gašparovič sa vyjadril, že nesúhlasí s formuláciou, akú J. Slotu prezentoval. Slovenský minister zahraničných vecí Ján Kubiš v odpovedi K. Gönczovej uviedol, že „slovenská vláda rozhodne odmieta a bude odmietať všetky vyhlásenia a kroky zamerané kýmkoľvek, ktoré by mohli poškodzovať dobré slovensko-maďarské vzťahy a pokojné spolunažívanie občanov“. Podľa neho vláda také prejavy a vyjadrenia kategoricky odsudzuje. Zároveň Gönczovú požiadal, aby individuálne vyhlásenia, ktoré nekorešpondujú s vládnyim programom a so súčasťou kvalitou vzájomných vzťahov neboli zamieňané či vyčítané za postoje vlády SR (*Vláda odmieta...*, 2006).

Slotove vyjadrenia kritizovali aj predstavitelia maďarskej a nemeckej menšiny na Slovensku. Vyjadrenia jednoznačne odmietol predseda Karpatonemeckého spolku na Slovensku Imre Pöss (*Slotove vyjadrenia...*, 2006). SMK podala na Slotu trestné oznámenie pre porušenie zo spáchania trestného činu hanobenia národa, rasy a presvedčenia.

5.2. KAUYZA NAPADNUTIA HEDVIGY MALINOVEJ

Vo parlamentných voľbách sa odohralo niekoľko násilných i verbálnych incidentov, ktoré vyvolali národnostné napätie na Slovensku. Tieto incidenty boli častou verejnosti vnímané v súvislosti s účasťou nacionalistickej SNS vo vláde, extrémistickými prejavmi jej predsedu J. Slotu a zvyšujúcim sa napätím v slovensko-maďarských vzťahoch, tak vnútri krajiny, ako aj medzi Slovenskom a Maďarskom.

Najznámejším sa stal prípad Hedvivy Malinovej, študentky maďarskej národnosti, ktorá ohlásila polícii, že bola napadnutá a zbitá preto, lebo hovorila po maďarsky. Študentka Univerzity Konštantína Filozofa uviedla, že ju 25. augusta 2006 v Nitre napadli dvaja muži, ktorí ju počuli hovoriť po maďarsky. Vypovedala, že dvaja mladí muži s vyholenými hlavami ju zbili a spôsobili jej zranenia, zobrali jej časť osobných vecí, ktoré mala pri sebe a na tričko jej napísali nápis „Maďari za Dunaj“.

Polícia 11. septembra 2006 vyšetovanie zastavila s tým, že skutok sa nestal. Právny zástupca H. Malinovej poslanec NR SR za SMK Gábor Gál, ako aj ďalší predstavitelia SMK kriticky hodnotili postup polície. Podľa H. Malinovej na ňu polícia vyvíjala nátlak a nútila ju, aby sa priznala, že sa nič nestalo. Minister vnútra Robert Kaliňák 12. septembra 2006 na tlačovej besede zverejnil dôkazy, ktoré podľa polície svedčia o tom, že si H. Malinová celý incident vymyslela. H. Malinová to odmietla a proti zastaveniu vyšetovania podala sťažnosť na prokuratúru, jej sťažnosti však nebolo vyhovené. V decembri 2006 podala v uvedenej veci sťažnosť na Ústavný súd SR. SMK sa H. Malinovej spočiatku verejne zastávala a kritizovala postup polície, krátko po septembrovej tlačovej besede R. Kaliňáka však vyhlásila, že sa už nebude k vyšetovaniu tohto prípadu verejne vyjadrovať. G. Gál sa v tom istom čase vzdal zastupovania H. Malinovej. Na H. Malinovou bol neznámou osobou podaný podnet pre podozrenie zo spáchania trestného činu krivej výpovede.

V októbri a novembri 2006 boli v reportážach Eugena Kordu v relácii STV *Reportéri* (príspevky Hedviga, 23. októbra 2006 a Hedviga II., 13. novembra 2006) a v analýze bývalého vysokého funkcionára polície Jozefa Šátka (Šátek, 2006) zverejnené informácie z vyšetovacieho spisu, ktoré vyvracali alebo aspoň spochybňovali argumenty ministra R. Kaliňáka a polície o tom, že sa skutok nestal. Zverejnené informácie poukazovali na tendenčný spôsob narábania s dôkazmi pri informovaní verejnosti o prípade i na to, že spôsob, akým minister informoval o prípade, bol prekročením jeho kompetencií. Kordova reportáž i Šátekova analýza poukázali aj na závažné procesné pochybenia zo strany polície, ktoré nasvedčovali tomu, že polícia sa nesnažila oznámený útok na H. Malinovou riadne vyšetriť, ale od začiatku sa snažila dokázať, že sa skutok nestal a H. Malinová si ho iba vymyslela. E. Korda bol aj v súvislosti s týmito reportážami novým generálnym riaditeľom STV Radimom Hrehom odvolaný z postu šéfredaktora relácie *Reportéri* a následne odišiel z STV.

5.3. VYHLÁSENIE NR SR PROTI EXTRÉMIZMU

Národná rada SR (NR SR) schválila v septembri 2006 spoločné vyhlásenie NR SR k pamätnému dňu obetí holokaustu a rasového násillia a proti prejavom extrémizmu a neznášanlivosti. Poslanci v ňom odsúdili všetky prejavy extrémizmu a rasovej neznášanlivosti. Vyhlásenie bolo reakciou na násilné a verbálne incidenty s národnostným podtextom, ktoré sa objavili po voľbách na Slovensku, ale aj v Maďarsku.

S návrhom na prijatie spoločnej deklarácie parlamentných strán najprv prišla SMK. Ostatné parlamentné strany na stretnutí v sídle SMK síce odsúdili extrémizmus, ale nezhodli sa na texte vyhlásenia, ktorý pripravila SMK. Návrh vyhlásenia, ktorý schválila NR SR, predložil jej predseda Pavol Paška (Smer-SD). Za návrh vyhlásenia hlasovali poslanci všetkých parlamentných strán s výnimkou SDKÚ-DS a poslanca KDH Daniela Lipšica. Predseda SNS J. Slota sa na hlasovaní nezúčastnil.

Vo vyhlásení sa uvádza: „Ak sa obraz otvorenej a tolerantnej spoločnosti pokúša rozbiť niekoľko nezodpovedných a neprispôsobivých jednotlivcov či už prejavmi násillia, alebo rozdúcha-

„... národnostných vášní, takéto činy a gestá rázne odsudzujeme.“ Vyhlásenie zdôrazňuje, že ako zvrchovaný štát so suverénnou vládou je schopná samostatne čeliť akýmkoľvek formám extrémizmu a etnickej neznášanlivosti. „Vyhlasujeme, že budeme veľmi opatrne a uvážlivo narábať s témou národnostných vzťahov, nebudeme z účelového otvárania tejto témy politický kapitál a budeme naďalej politicky prispievať k udržiavaniu korektného obidvostranného spolunažívania na území Slovenskej republiky.“ (*Spoločné vyhlásenie...*, 2006) Vyhlásený záväzok „opatrne a uvážlivo narábať s témou národnostných vzťahov“ a nevytípaný politický kapitál z účelového otvárania tejto témy bude zaujímavé sledovať najmä v prípade Slovenska, pre ktorú bola dosiaľ konfrontačná národnostná politika hlavnou politickou agendou.

ZÁVER

Rok 2006 neprišlo k žiadnym významnejším zmenám v reálnom postavení národnostných menšín na Slovensku. Výrazne sa však zmenilo politické prostredie, v ktorom sa formuje menšinová politika. V dôsledku parlamentných volieb prišlo k zmene vládnej garnitúry.

Prírodných rokoch skončila svoje pôsobenie vo vláde politická zostava, ktorá po roku 1998 realizovala najväčšie deformácie menšinovej politiky z obdobia tretej vlády V. Mečiara. Pôsobenie dvoch vlád M. Dzurindu sa realizovali viaceré pozitívne opatrenia voči národnostným menšinám, nepodarilo sa však naplniť všetky zámery v tejto oblasti a niektoré problémy ostávali nedoriešené. Zákon o štátnom jazyku naďalej vytvára priestor pre možnosť obmedzovania menšinových jazykov. Legislatívne nie je nijako upravené v ústave právomoc príslušníkov menšín podieľať sa na riešení vecí, ktoré sa ich týkajú.

V roku 2006 sa dostala k moci politická garnitúra, ktorá z hľadiska ďalšieho vývoja situácie národnostných menšín predstavuje isté riziko a môže vyvolávať obavy. Dôvodom je nacionalistická rétorika niektorých jej predstaviteľov a v minulosti protimenšinovo orientovaná vládna politika jej významnej časti. Deklarované zámery novej vládnej koalície zatiaľ nevedia o tom, že by mala záujem realizovať opatrenia, ktoré by sa negatívne mohli dotknúť postavenia národnostných menšín na Slovensku. Návrat k vyhranene protimenšinovej oficiálnej politike na spôsob tretej vlády V. Mečiara z rokov 1994 – 1998 nie je vzhľadom na zmenené medzinárodnopolitické postavenie Slovenska pravdepodobným variantom. Menej stretový postoj vlády voči menšinám a najmä občasnú zvyšovanie napätia v slovensko-maďarských vzťahoch však nie sú v budúcnosti vylúčené.

LITERATÚRA

1. Bugár: *Fico o prístupe k menšinám klamal*. Sme, 3. 1. 2007.
2. Čaplovič: *Zriadenie Úradu pre menšiny by sa mohlo pripraviť do dvoch rokov*. TASR, 8. 8. 2006.
3. Dostál, O.: *Národnostné menšiny*. In: Kollár, M. – Mesežnikov, G. (ed.): *Slovensko 2003. Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava, Inštitút pre verejné otázky 2003.
4. Dostál, O.: *Národnostné menšiny*. In: Kollár, M. – Mesežnikov, G. (ed.): *Slovensko 2004. Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava, Inštitút pre verejné otázky 2005.
5. Dostál, O.: *Národnostné menšiny*. In: Kollár, M. – Mesežnikov, G. (ed.): *Slovensko 2005. Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava, Inštitút pre verejné otázky 2006.
6. *Dôvodová správa k vládnemu návrhu zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 154/1994 Z. z. o matrikách v znení neskorších predpisov a zákon Národnej rady*

- Slovenskej republiky č. 145/1995 Z. z. o správnych poplatkoch v znení neskorších predpisov.* Bratislava, Úrad vlády SR 2005.
7. *Informácia o činnosti Rady vlády SR pre národnostné menšiny a etnické skupiny za obdobie rokov 2003 – 2006 a o zámeroch jej činnosti na ďalšie obdobie.* Materiál zo zasadnutia vlády SR dňa 7. 6. 2006. Bratislava, Úrad vlády SR 2006.
 8. *Informácia o predložení výročných finančných správ politických strán a politických hnutí za rok 2005.* Parlamentná tlač 43. Bratislava, Národná rada Slovenskej republiky 2006.
 9. Kollár, M. – Bútorá, M. (ed.): *Predsavzatia a skutočnosť II. Hodnotenie plnenia programového vyhlásenia druhej vlády Mikuláša Dzurindu.* Bratislava, Inštitút pre verejné otázky 2006.
 10. *Maďarsko: Slovenská vláda sa musí dištancovať od Slotových výrokov.* SITA, 24. 7. 2006.
 11. *Návrh Nariadenia vlády SR, ktorým sa vydáva zoznam obcí, v ktorých občania Slovenskej republiky patriaci k národnostným menšinám tvoria najmenej 20 % obyvateľstva.* Bratislava, Ministerstvo kultúry SR 2003.
 12. *Plán legislatívnych úloh vlády na rok 2007.* Schválený vládou SR 10. 1. 2007. Bratislava, Úrad vlády SR 2007.
 13. *Plán práce vlády Slovenskej republiky na rok 2007.* Schválený vládou SR 17. 1. 2007. Bratislava, Úrad vlády SR 2007.
 14. *Programové vyhlásenie vlády Mikuláša Dzurindu.* Bratislava, vláda SR, november 2002. www.vlada.sk
 15. *Programové vyhlásenie vlády Roberta Fica.* Bratislava, vláda SR, august 2006. www.vlada.sk
 16. *Rámcový plán legislatívnych úloh vlády na IV. volebné obdobie.* Schválený vládou SR 11. 10. 2006. Bratislava, Úrad vlády SR 2006.
 17. *Rómovia: Do regionálnych zastupiteľstiev sa dostalo cez 200 Rómov.* RPA, Rómska tlačová agentúra, 28. 12. 2006.
 18. *Rómovia sa ohradili proti vyjadreniam SMK.* Sme, 13. 9. 2006.
 19. *Slotove vyjadrenia pre Lidové noviny pobúrili aj karpatských Nemcov na Slovensku.* TASR, 25. 7. 2006.
 20. *SMK: Sme pripravení brániť sa proti negatívnym krokom novej vlády.* SITA, 8. 7. 2006.
 21. *Spoločné vyhlásenie Národnej rady Slovenskej republiky k pamätnému dňu obetí holokaustu a rasového násillia a proti prejavom extrémizmu a neznášanlivosti.* Bratislava, Národná rada Slovenskej republiky, 6. 9. 2006. www.nrsr.sk
 22. *Spolupráca Ministerstva kultúry Slovenskej republiky so združeniami, zväzmi a spolkami rozvíjajúcimi kultúru národnostných menšín a etnických skupín.* Príloha č. 1 k Informácii o činnosti Rady vlády SR pre národnostné menšiny a etnické skupiny za obdobie rokov 2003 – 2006 a o zámeroch jej činnosti na ďalšie obdobie. Materiál zo zasadnutia vlády SR dňa 7. 6. 2006. Bratislava, Úrad vlády SR 2006.
 23. *Strany na kandidátkach nedali menšinám takmer šancu.* Sme, 29. 3. 2006.
 24. Šátek, J.: *Kauza H. Malinová – analýza postupu polície a kvality dôkazov.* Článok uverejnený na blogu satek.blog.sme.sk, 21. 11. 2006.
 25. *Štatút Rady vlády Slovenskej republiky pre národnostné menšiny a etnické skupiny.* Schválený uznesením vlády Slovenskej republiky č. 292/1999, č. 419/2000 a uznesením č. 410/2005. Bratislava, Úrad vlády SR 2005.
 26. *Vláda odmieta vyhlásenia, ktoré poškodzujú vzťahy s Maďarskom.* SITA, 29. 7. 2006.
 27. *Vyhnání Němců vám závidím.* Rozhovor s predsedom SNS Jánom Slotom. *Lidové noviny*, 22. 7. 2006.
 28. www.jednotneslovensko.sk
 29. www.smk.sk
 30. *Základné údaje – Národnostné zloženie obyvateľstva.* Bratislava, Štatistický úrad SR 2002.
 31. *Zákon č. 85/2005 Z. z. o politických stranách a politických hnutiach.*
 32. *Zákon č. 13/2006 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 300/1993 Z. z. o mene a priezvisku v znení neskorších predpisov.*
 33. *Zákon č. 14/2006 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 154/1994 Z. z. o matrikách v znení neskorších predpisov a zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 145/1995 Z. z. o správnych poplatkoch v znení neskorších predpisov.*
 34. *Zápis z rokovania Rady vlády SR pre národnostné menšiny a etnické skupiny dňa 27. 4. 2006 od 14:00 hod. na Úrade vlády SR, miestnosť č. 004.* Bratislava, Úrad vlády SR 2006.

Verejná mienka¹

ZORA BÚTOROVÁ – OLGA GYÁRFÁŠOVÁ

Oponent: **Martin Slosiarik**
FOCUS

1. Úvod	252
2. Spoločenská klíma	252
2.1. Celková bilancia	252
2.2. Vývoj názorovej polarizácie po voľbách	255
2.3. Percepcia spoločenských problémov a regionálnych nerovností	256
2.4. Hodnotenie reforiem Dzurindovej vlády	258
3. Hodnotenie povolebného vývoja	259
3.1. Povolebné očakávania	259
3.2. Hodnotenie prvých krokov vlády	260
3.3. Povolebné znepokojenia	262
4. Politická scéna	264
4.1. Dôveryhodnosť inštitúcií	264
4.2. Vývoj volebných preferencií	266
4.3. Aktuálne problémy politického vývoja	267
5. Postavenie a šance príslušníkov maďarskej menšiny	268
6. Názory na zahraničnopolitické témy	270
6.1. Vnímanie medzinárodného postavenia Slovenska	270
6.2. Členstvo v EÚ	272
6.3. Slovenská verejnosť a členstvo v NATO	276
6.4. Transatlantická spolupráca a USA	277
7. Záver	277

1. Autorky dakujú Mariánovi Velšicovi, ktorý prispel k tejto analýze štatistickým spracovaním vybraných dát.

Anotácia: Autorky analyzujú vývoj verejnej mienky na Slovensku v roku 2006. Opisujú spoločenskú klímu po parlamentných voľbách, mapujú, ktoré problémy vníma verejnosť ako najnaliehavejšie, ako vidí celkové smerovanie spoločnosti a ako hodnotí vývoj v sociálno-ekonomickej oblasti vrátane reforiem. Venujú sa vnímaniu povolebného vývoja – očakávaniam a znepokojeniam, ako aj hodnoteniu prvých krokov vlády. V časti *Politická scéna* sa zaoberajú dôverou občanov k politickým inštitúciám a vývojom politických preferencií. Autorky tiež analyzujú názory Slovákov a Maďarov na postavenie maďarskej menšiny a povolebnú situáciu. V záverečnej časti si všímajú verejnú mienku vo vzťahu k medzinárodnému účinkovaniu Slovenska a názory na rôzne aspekty členstva v Európskej únii a NATO, ako aj postoje k poskytovaniu rozvojovej pomoci a k politike demokratizácie.

Kľúčové slová: členstvo v EÚ a NATO, dôvera k inštitúciám, hodnotenie vlády, medzinárodné postavenie Slovenska, názory na zahraničnopolitické témy, percepčia spoločenských problémov a regionálnych nerovností, povolebné očakávania, spoločenská klíma, vnímanie ekonomických a sociálnych reforiem, vývoj volebných preferencií, postavenie a názory maďarskej menšiny.

1. ÚVOD

Kľúčovou udalosťou roka 2006 boli júnové parlamentné voľby. Hlasy 54,7 % oprávnených voličov umožnili víťazovi volieb uskutočniť úplnú výmenu moci a poslať do opozície politické strany, ktoré zohrali kľúčovú úlohu pri integrácii Slovenska do euroatlantických štruktúr a pri realizácii dôležitých sociálno-ekonomických reforiem. Zostavenie novej vlády v zložení Smer-SD – SNS – LS-HZDS otvorilo nielen otázku kontinuity či zmeny domácej a zahraničnej politiky SR, ale aj otázku, ako bude na prvé kroky novej vládnej garnitúry, na jej rétoriku i politický štýl reagovať verejná mienka.

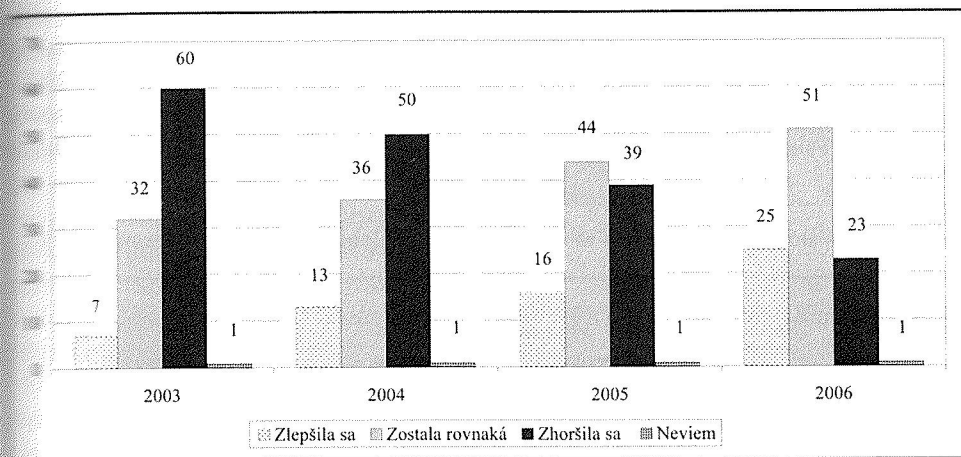
2. SPOLOČENSKÁ KLÍMA

2.1. CELKOVÁ BILANCIA

Celý rok 2006, a to v období pred voľbami i po nich, sa niesol v znamení ubúdania pesimistov – ľudí, ktorí nepriaznivo hodnotia vývoj svojej osobnej aj širšej spoločenskej situácie a vidia budúcnosť v pochmúrnych farbách. Oproti predchádzajúcim rokom sa zúžili rady ľudí, ktorí konštatovali, že sa za posledný rok zhoršila finančná situácia ich domácnosti a rozšíril sa okruh tých, čo ju vnímali skôr ako rovnakú, prípadne lepšiu (graf 1). Zároveň nastal aj pozitívny obrat v nazeraní na vyhliadky do budúcnosti (graf 2). Kým v rokoch 2004 a 2005 iba 27 % ľudí na Slovensku predpokladalo, že finančná situácia ich domácnosti sa zlepší a 31 % očakávalo zhoršenie, v súčasnosti je pomer optimistických ku pesimistickým očakávaniam 34 % : 15 %. Relatívne vysoký – až 20-percentný – zostáva podiel tých, čo finančné vyhliadky svojej domácnosti odhadnúť nevedia.²

2. Tento trend narastajúceho optimizmu počas celého volebného obdobia signalizoval aj porovnávací slovensko-poľsko-maďarský výskum názorov verejnosti (pozri *Porovnanie...*, júl 2006).

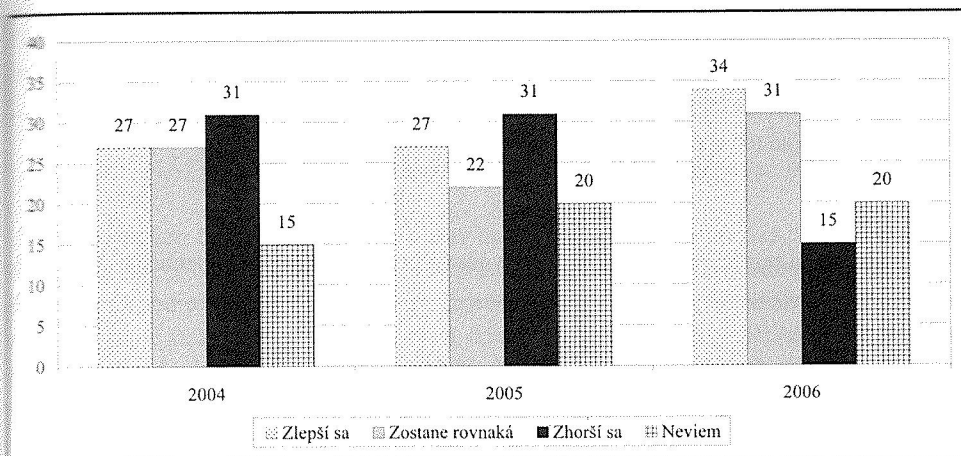
Graf 1 „Ako je finančná situácia Vašej domácnosti v porovnaní so situáciou pred rokom?“ (v %)

Zdroj: Inštitút pre verejné otázky 2003 – 2006.

Graf 2

Graf 2 „Ako bude finančná situácia Vašej domácnosti o päť rokov v porovnaní s dnešnou?“ (v %)

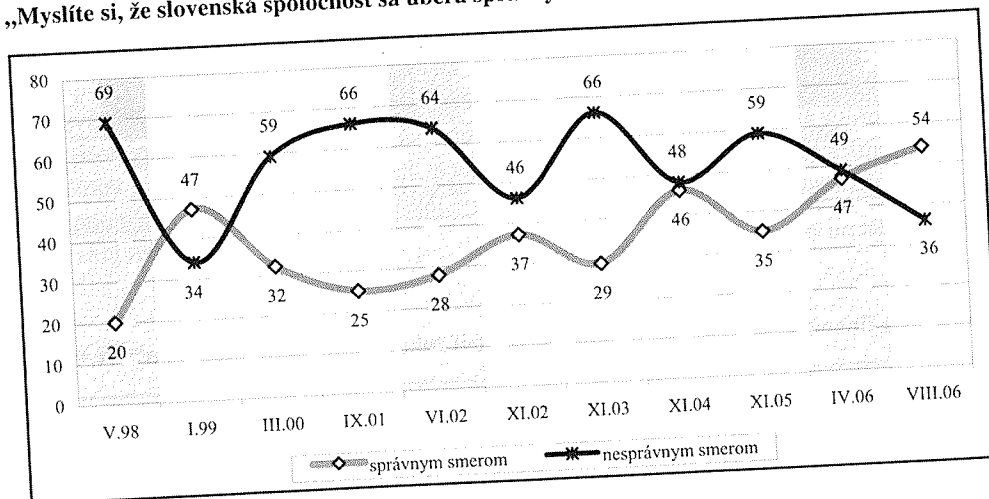

Zdroj: Inštitút pre verejné otázky, 2004 – 2006.

Názorová zmena počas roku 2006 sa však neodohrávala iba na mikroúrovni, t. j. nespočívala len v priaznivejšom hodnotení vývoja osobnej situácie. Výrazne sa zvýšila aj identifikácia občanov s celkovým smerovaním krajiny. Dva mesiace pred voľbami boli názory verejnosti na celkové smerovanie spoločnosti rozdelené na dve takmer rovnaké časti. Na kľúčovú „bilančnú otázku“, či sa spoločnosť ubera správny alebo nesprávny smerom, v apríli 2006 odpovedalo 47 % respondentov pozitívne a 49 % negatívne. Toto názorové rozloženie bolo oveľa priaznivejšie ako pred predchádzajúcimi dvoma parlamentnými voľbami – pomer kladných hodnotení k záporným pred voľbami v roku 1998 bol 20 % : 69 % a o štyri roky neskôr 28 % : 64 % (graf 3).

Okruh ľudí spokojných so smerovaním krajiny pred voľbami 2006 výrazne presahoval okruh potenciálnych voličov strán vtedajšej vládnej koalície. Bolo zjavné, že sa v tom odráža nielen retrospektívne priaznivé hodnotenie uplynulého obdobia najmä v očiach priaznivcov vtedajšej vládnej koalície a podporovateľov reforiem, ale aj narastajúce vedomie ľudí nespokojných s predchádzajúcim vývojom, že tentoraz – na rozdiel od volieb 2002 – ostane volebné víťazstvo v rukách najsilnejšej strany. Adekvátnosť takejto interpretácie potvrdzujú výsledky výskumu Inštitútu pre verejné otázky (IVO) z apríla 2006, podľa kto-

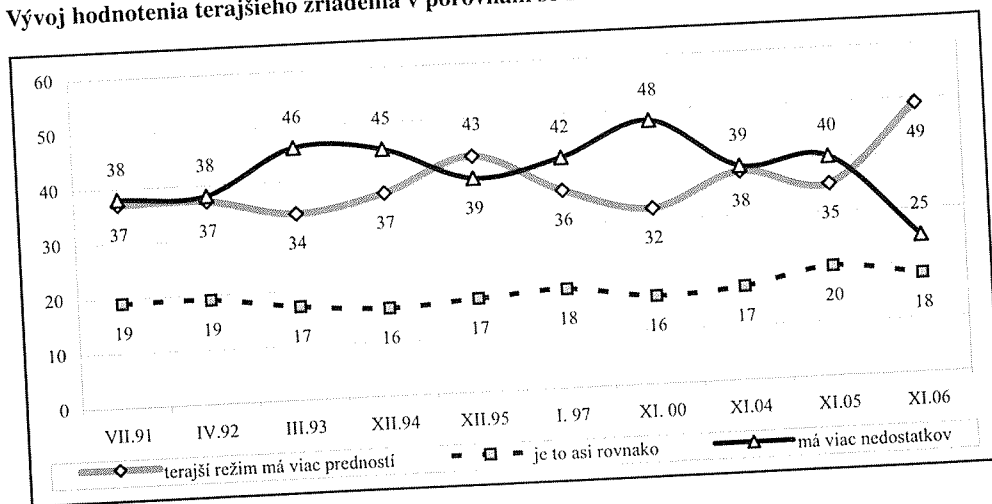
Graf 3
„Myslíte si, že slovenská spoločnosť sa ubera správny alebo nesprávnym smerom?“ (v %)

Poznámka: Zvyšok do 100 % tvoria odpovede „neviem“.

Zdroj: FOCUS 1998; MVK, november 2002; Inštitút pre verejné otázky, 1999 – 2006.

Graf 4
Vývoj hodnotenia terajšieho zriadenia v porovnaní so zriadením pred Novembrom 1989 (v %)

Poznámka: Zvyšok do 100 % tvoria odpovede „neviem“.

Zdroj: Ústav pre sociálnu analýzu UK, 1991; Centrum pre sociálnu analýzu, 1992 – 1993; FOCUS, 1993 – 1995; Inštitút pre verejné otázky 1997 – 2006.

rých pokladalo stranu Smer-SD za volebného favorita 62 % respondentov. Zároveň najväčšia – takmer polovičná (47 %) – časť občanov očakávala, že táto strana zostaví po voľbách vládu.

Výrazný posun v názoroch na správnosť smerovania krajiny, ktorý nastal po voľbách, túto interpretáciu potvrdzuje. Podiel odporcov smerovania krajiny sa redukoval na 36 %, kým podiel občanov, schvaľujúcich smerovanie krajiny, dosiahol rekordných 54 %, čo bola dokonca vyššia hodnota ako po historických voľbách 1998, ktoré priniesli porážku Vladimíra Mečiara.

Politický obrat priniesol aj zmeny v hodnotení ďalších skutočností. Výrazne sa zvýšila identifikácia občanov s ponovembrovým režimom. Po prvý raz od roku 1991 podiel priaznivých hodnotení terajšieho zriadenia dosiahol takmer polovicu a dvojnásobne prevýšil podiel kritických hodnotení (graf 4).

Vzrástla aj hrdosť občanov na to, čo Slovensko dokázalo za predchádzajúce obdobie samostatnosti (tabuľka 1). Tento trend silnejúcej emocionálnej identifikácie občanov so svojím štátom sa prejavoval už od roku 2003, no zdá sa, že po voľbách 2006 dostal ďalší impulz. Rady ľudí pociťujúcich hrdosť na Slovenskú republiku sa rozrástli zo 49 % v roku 2003 na 71 % v roku 2006, a až trojnásobne prevážili zužujúci sa okruh ľudí, ktorí si zachovávajú od svojej krajiny kritický odstup (43 % v roku 2003, no iba 23 % v roku 2006) (porovnaj Bútorová, 2004).

2.2. VÝVOJ NÁZOROVEJ POLARIZÁCIE PO VOLBÁCH

Charakteristickou črtou predvolebnej klímy na Slovensku bola názorová polarizácia, ktorá do značnej miery odrážala rozdiely v sociálnom postavení nositeľov jednotlivých názorov. Kľúčovou líniou tejto polarizácie bolo rozdelenie ľudí na tých, čo sociálno-ekonomickou transformáciou získali (tzv. víťazov) a tých, čo stratili (tzv. porazených). Ako ukázal porovnávací výskum z konca roka 2004, v slovenskej spoločnosti boli tieto názorové rozdiely strmšie ako v českej (Bútorová – Gyárfášová, 2005).

Životná spokojnosť, vnímanie finančnej situácie domácnosti či celkového smerovania krajiny, emocionálna identifikácia so štátom boli teda do značnej miery podmienené sociálnym profilom ich nositeľov. Spokojnejší a väčšmi identifikovaní s prebiehajúcimi spoločenskými zmenami boli najmä ľudia s vyšším vzdelaním; vykonávajúci kvalifikovanejšiu prácu; skôr mladšieho veku; obyvatelia väčších miest; ľudia, ktorí sa cítili byť príslušníkmi vyššej strednej alebo aj strednej vrstvy. Naopak ťažšie srdce na spoločenské zmeny mali starší ľudia; s nižším vzdelaním; dôchodcovia, nezamestnaní, ľudia vykonávajúci nekvalifikovanú manuálnu prácu; obyvatelia vidieka; ľudia, ktorí sa identifikovali s nižšími sociálnymi vrstvami.

Po voľbách 2006 sa však prejavili výrazné posuny v tom, ako svoju situáciu hodnotia jednotlivé sociálne skupiny. Ostrie kritiky a frustrácie sa otupilo predovšetkým v najslabších sociálnych skupinách, ako sú dôchodcovia, robotníci, nezamestnaní, ľudia s najnižším vzdelaním a pod. Zatiaľ čo v roku 2003 hodnotilo finančnú situáciu svojej domácnosti ako negatívnu až 83 % nezamestnaných, 71 % dôchodcov, 64 % robotníkov či 68 % ľudí s najnižším

Tabuľka 1

„Keby ste mali zhodnotiť, čo Slovensko dosiahlo za doterajšie obdobie svojej samostatnosti, súhlasili by ste s názorom, že občania SR môžu byť hrdí na svoju vlasť?“ (v %)

	2003	2005	2006
Určite a skôr áno	49	59	71
Určite a skôr nie	43	37	23
Nevie	8	4	6

Zdroj: Inštitút pre verejné otázky, 2003 – 2006.

vzdelaním, na konci roka 2006 ju takto hodnotilo 49 % nezamestnaných, 30 % dôchodcov, 24 % robotníkov a 29 % ľudí s najnižším vzdelaním (*Empirické...*, 2006d).

To, pravda, neznamená, že by sa úplne zotrel sociálne podmienené rozdiely vo vnímaní finančnej situácie a vyhliadok do budúcnosti. Ešte stále platí, že nadpriemerne optimisticky naladení sú predovšetkým ľudia z mladších vekových kategórií (18- až 34-roční), ľudia s vysokoškolským vzdelaním vykonávajúci kvalifikovanú duševnú prácu; študenti, podnikatelia a živnostníci či členovia domácností s nadpriemernými príjmami. Na druhej strane nadpriemerne pesimistické očakávania sú typické pre staršiu generáciu, najmä dôchodcov, pre členov domácností s najnižšími príjmami.

Podobne aj pocit hrdosti na úspechy Slovenska sa síce za posledný rok posilnil takmer vo všetkých sociálno-demografických skupinách i prostrediach, najvýraznejší však ostal u ľudí s vyšším vzdelaním (80 % respondentov s vysokoškolským vzdelaním); u živnostníkov (84 %); u ľudí pracujúcich v službách (81 %). O čosi slabší pocit hrdosti bol koncom roka 2006 medzi ľuďmi so základným vzdelaním (64 %); medzi nezamestnanými (54 %) a dôchodcami (51 %) – prevažoval však už aj tu. Podobne pocit hrdosti prevažoval vo všetkých vekových kategóriách, aj keď medzi mladšou a strednou generáciou bol silnejší.

Pod pozitívny vývoj vnímania osobnej i celospoločenskej situácie sa podpísali nielen objektívne výsledky rozsiahlych reforiem vlády M. Dzurindu, ale aj čiastočné rozptýlenie obáv z ich negatívneho vplyvu na obyvateľstvo. Na druhej strane tomuto trendu do istej miery pomohlo aj výrazné zlepšenie postojov prívržencov novej vládnej koalície (Smer-SD – SNS – LS-HZDS), ktorá sa ujala moci po parlamentných voľbách 2006. Prívrženci týchto strán boli totiž dlhoročnými kritikmi reforiem vlády Mikuláša Dzurindu, čo sa premietalo aj do ich negatívneho hodnotenia vlastnej životnej situácie. Napríklad: kým v roku 2003 hodnotilo finančnú situáciu svojej domácnosti kriticky až 66 % prívržencov Smeru, 68 % prívržencov HZDS a 51 % prívržencov SNS, v roku 2006 ju takto hodnotilo iba 19 % prívržencov Smeru-SD, 21 % prívržencov LS-HZDS a 19 % prívržencov SNS.

Po voľbách 2006 sa teda rozloženie postojov zmenilo. Kým v minulosti boli pri hodnotení svojej finančnej situácie nadpriemerne optimisticky naladení stúpenci SDKÚ-DS, ale aj ostatných strán vládnej koalície, po voľbách 2006 sú to najmä priaznivci strany Smer-SD a SNS. Postoje stúpencov ostatných parlamentných strán sa od priemeru celej populácie príliš neodlišujú.

Hrdosť na to, čo Slovensko dosiahlo za doterajšie obdobie svojej samostatnosti, prevažuje dnes medzi prívržencami všetkých relevantných politických strán. Za posledný rok však nastala zmena najmä v postojoch prívržencov terajšej vládnej koalície. Kým v roku 2005 bola hrdosť najvýraznejšia u prívržencov SDKÚ, SF a KDĽ, v súčasnosti sa k nim pridávajú aj stúpenci strán Smer-SD, LS-HZDS a SNS.

Tieto empirické zistenia svedčia v prospech hypotézy, ktorú formulovala Soňa Szomolányi, keď konštatovala, že „príchod k moci strán zastupujúcich tých voličov, ktorí doposiaľ mali pocit, že strácali, môže zvýšiť rozptýlenú podporu pre politický systém“ (Szomolányi, 2006, s. 41).

2.3. PERCEPCIA SPOLOČENSKÝCH PROBLÉMOV A REGIONÁLNYCH NEROVNOSTÍ

Napriek priaznivým posunom v hodnotení vývoja osobnej situácie i celkových vyhliadok spoločnosti sa vnímanie najpálčivejších spoločenských problémov vyznačuje pozoruhodnou zotrvačnosťou. Na prvých piatich priečkach rebríčka naliehavosti sa v novembri 2006 umiest-

nili tie isté problémy ako vlani a predvlani (tabuľka 2). Za najnaliehavejšie problémy občania pokladajú problém životnej úrovne a sociálnych istôt a problém nezamestnanosti, za ktorými so značným odstupom nasledujú problémy zdravotníctva; morálky a korupcie; kriminality a organizovaného zločinu. Na 6. až 8. mieste sa umiestnili problémy politiky a demokracie; ekonomiky a privatizácie; školstva a vzdelávania; na 9. až 10. mieste problémy bývania; súdnictva, legislatívy a právneho štátu. V prvom tucte naliehavých problémov sa umiestnili aj etnické problémy, ako aj fenomén xenofóbie, rasizmu, intolerancie a extrémizmu.

Oproti minulému roku nastali vo vnímaní problémov zaujímavé zmeny. Predovšetkým respondenti oveľa menej zdôrazňovali potrebu riešiť problém nezamestnanosti (pokles až o 9 bodov). Ako menej páľčivé však vnímajú aj problémy morálky a korupcie (pokles o 5 bodov); politiky a demokracie; ekonomiky a privatizácie (o 3 body). Naopak zvýšila sa citlivosť na problémy životnej úrovne a sociálnych istôt. To znamená, že do posudzovania tohto problému sa nepremietlo priaznivejšie hodnotenie finančnej situácie domácností. Ďalej sa zvýšilo vedomie naliehavosti problému kriminality a organizovaného zločinu (o 4 body); súdnictva, legislatívy a právneho štátu (o 3 body). Oproti vlaňajšku vystúpili väčšími do popredia etnické problémy (o 3 body).

Tabuľka 2

„Ktoré problémy pokladáte na Slovensku za najzávažnejšie?“ (v %)

	2002	2003	2004	2005	2006
Životná úroveň, sociálne istoty	59	66	80	76	79
Nezamestnanosť	65	58	59	62	53
Zdravotníctvo	33	46	36	34	33
Morálka, korupcia	31	28	22	29	24
Kriminalita, organizovaný zločin	18	14	17	18	22
Politika, demokracia	19	23	10	13	10
Ekonomika, privatizácia	21	21	16	13	10
Školstvo a vzdelávanie	8	5	16	9	10
Bývanie	9	5	5	5	6
Súdnictvo, legislatíva, právny štát	–	–	3	3	6
Etnické problémy	5	3	3	2	5
Xenofóbia, rasizmus, intolerancia, extrémizmus	–	–	–	5	4
Byrokracia, verejná správa	–	–	4	3	4
Ekológia	1	1	2	2	3
Regionálne a lokálne problémy	–	–	–	1	3
Únik mozgov	–	–	–	1	3
Drogy, alkohol	3	3	4	3	2
Zahraničná politika	1	1	0	0	1

Poznámka: Respondenti mohli v spontánnej odpovedi na otázku uviesť maximálne tri problémy.

Zdroj: Inštitút pre verejné otázky, jún 2002, september 2003, november 2004, november 2005, november 2006.

Počas roka 2006 sa zachovalo prevažne kritické vnímanie rozdielov v postavení a šanciach obyvateľov regiónov Slovenska. Podľa výskumu IVO z augusta 2006 až 59 % občanov pokladalo svoj región za znevýhodnený oproti priemeru Slovenska, kým 22 % konštatovalo rovnaké šance a 18 % lepšie možnosti. Oproti vlaňajšku sa zúžil okruh ľudí, ktorí majú pocit, že ich región sa neodlišuje od ostatných (v roku 2005 ich bolo 28 %), kým oba názorové póly sa rozšírili (v roku 2005 konštatovalo lepšie šance svojho regiónu 15 % a horšie šance 56 %, pozri Bútorová – Gyárfášová, 2005).

Obyvatelia jednotlivých regiónov však videli svoje šance dramaticky rozdielne (tabuľka 3). Na jednej strane prevažovalo vedomie lepších možností u obyvateľov Bratislavského kraja (77 %), ktoré sa oproti rokom 2004 a 2005 ešte posilnilo, na druhej tak-

Tabuľka 3
„Ako hodnotíte postavenie a šance obyvateľov Vášho kraja v porovnaní s priemerom Slovenska?“ (v %)

Kraj	Horšie	Rovnaké	Lepšie	Neviem
Bratislavský	9	14	77	1
Trnavský	31	40	26	3
Trenčiansky	35	52	12	1
Nitriansky	50	32	15	2
Žilinský	69	17	13	1
Banskobystrický	78	15	5	2
Košický	90	9	1	0
Prešovský	91	6	3	1
SR	59	22	18	1

Zdroj: Inštitút pre verejné otázky, august 2006.

mer maximálna deprivácia obyvateľov východného Slovenska (90 % obyvateľov Košického kraja a 91 % obyvateľov Prešovského kraja). Aj v tomto roku sa potvrdil vzorec z minulých rokov, že frustrácia obyvateľov stúpala smerom zo západu na východ, pričom do značnej miery (aj keď nie úplne) kopírovala rozdiely v objektívnych parametroch ekonomickej a sociálnej vyspelosti regiónov. Poradie jednotlivých krajov podľa miery frustrácie sa však nezmenilo³ (porovnaj Bútorová – Gyárfášová – Velšic, 2005).

2.4. HODNOTENIE REFORIEM DZURINDOVEJ VLÁDY

Aj keď parlamentné voľby priniesli „výmenu stráže“ vo vláde, predsa to nič nemení na skutočnosti, že tesne pred voľbami nemalá časť verejnosti priaznivo hodnotila uskutočnené sociálne a ekonomické reformy. Tento fakt treba vyzdvihnúť preto, lebo na začiatku predchádzajúceho volebného cyklu, v roku 2002, existoval výrazný kontrast medzi abstraktným uznaním potreby reforiem a medzi skutočnou podporou už začatých reformných krokov (Bútorová – Gyárfášová – Velšic, 2004). Značne rozšírené boli obavy zo sociálno-ekonomických dôsledkov prijatého ekonomického balíčka.⁴ Na konci volebného obdobia, v apríli 2006, však boli už kontúry dôsledkov reforiem jasnejšie a postoje občanov vyprofilovanejšie. Pri posudzovaní decentralizácie verejnej správy, daňovej reformy a dôchodkovej reformy bol najsilnejšie – približne polovicou hlasov – zastúpený názorový prúd, ktorý hodnotil tieto reformy ako v zásade dobré, ale vyžadujúce doladenie a zlepšenie detailov (tabuľka 4). Na druhej strane prúd zásadných kritikov bol najsilnejšie zastúpený pri posudzovaní zmeny v sociálnych dávkach (46 %) a úplne dominantný pri posudzovaní reformy zdravotníctva (72 %).

Tabuľka 4
Hodnotenie reforiem vlády M. Dzurindu pred voľbami 2006. „Je to...“ (v %)

	...dobrá reforma, mala by sa ponechať tak, ako je	...v zásade dobrá reforma, ale mala by sa doladiť, zlepšiť detaily	...zlá reforma, mala by sa zásadne zmeniť	Nevie
Decentralizácia verejnej správy	11	50	26	13
Daňová reforma	12	46	31	11
Dôchodková reforma	7	46	37	10
Zmeny v sociálnych dávkach	7	40	46	7
Reforma zdravotníctva	3	22	72	3

Zdroj: Inštitút pre verejné otázky, apríl 2006.

3. Prítom oproti roku 2005 sa v Nitrianskom kraji znížil podiel nespokojných: v Banskobystrickom, Žilinskom, Trnavskom kraji sa zvýšil podiel nespokojných i spokojných; a v Trenčianskom kraji sa zvýšil podiel nespokojných a klesol podiel spokojných.
4. Približne v polovici volebného obdobia, v apríli 2004, si podľa výskumu IVO viac ako polovica (55 %) dospeléj populácie neželala pokračovanie žiadnej zo šiestice najdôležitejších reforiem v doterajšom tempe či zameraní. Respondenti sa skôr prihovárali za ich spomalenie, nahradenie inou, lepšou reformou, prípadne za ich zastavenie a návrat k tomu, čo bolo predtým (Bútorová – Gyárfášová – Velšic, 2005).

Už pred voľbami tak bolo očividné, že politické strany budú súťažiť o dôveru voličov, či dokážu garantovať takú kombináciu continuity a zmeny vládnych politík, ktorá neohrozí priaznivý vývoj makroekonomických parametrov, ale zároveň vykompenzuje negatívne následky reforiem na vybrané skupiny populácie. Júnové voľby ukázali, že v tejto súťaži si dôveru väčšieho počtu voličov získali strany vtedajšej opozície, predovšetkým Smer-SD.

3. HODNOTENIE POVOLEBNÉHO VÝVOJA

3.1. POVOLEBNÉ OČAKÁVANIA

Po voľbách 2006 zavládli v značnej časti verejnosti priaznivé očakávania. Ako ukazuje tabuľka 5, približne dve pätiny občanov predpokladali zlepšenie v oblasti zamestnanosti, zdravotníctva a životnej úrovne; štvrtina verila v zlepšenie stavu demokracie a spravodlivosť. Okruh skeptikov, ktorí si mysleli, že sa nič nezmení, dominoval pri posudzovaní vyhliadok na vývoj životnej úrovne, demokracie a spravodlivosti v spoločnosti. Podiel respondentov predpokladajúcich zhoršenie bol vo všetkých oblastiach nižší ako podiel ľudí predpokladajúcich zlepšenie alebo zachovanie status quo.

V porovnaní s atmosférou po voľbách 2002 je latka očakávaní tentoraz nastavená oveľa vyššie. Pribudli optimisti, ktorí veria v priaznivý vývoj zamestnanosti, životnej úrovne a spravodlivosti v spoločnosti. Jediná oblasť, pre ktorú to neplatí, je stav demokracie na Slovensku.

Tabuľka 5

„Podľa Vášho názoru, ako sa môže počas nastávajúceho roka-dvoch zmeniť situácia v nasledujúcich oblastiach?“ (v %)

	Zlepší sa		Ostane rovnaká		Zhorší sa		Neviem	
	2002	2006	2002	2006	2002	2006	2002	2006
Zamestnanosť	30	41	43	36	20	15	7	8
Situácia v zdravotníctve	–	41	–	35	–	19	–	5
Životná úroveň Vás a Vašej rodiny	20	36	36	48	39	10	5	6
Stav demokracie na Slovensku	29	27	51	54	13	12	7	7
Spravodlivosť v spoločnosti	17	26	55	48	22	19	6	7

Poznámka: „–“ nezistovalo sa.

Zdroj: Inštitút pre verejnú otázku, november 2002 a november 2006.

Tabuľka 6

„Podľa Vášho názoru, ako sa môže v období nastávajúceho roka-dvoch zmeniť situácia v nasledujúcich oblastiach?“ (% odpovedí „zlepší sa“ : „ostane rovnaká“ : „zhorší sa“)

	Životná úroveň Vás a Vašej rodiny	Stav demokracie na Slovensku
Smer-SD	56 : 38 : 4	41 : 51 : 4
SNS	51 : 36 : 6	40 : 54 : 1
Celá populácia SR	36 : 48 : 10	27 : 54 : 12
ES-HZDS	34 : 55 : 9	28 : 65 : 4
KDH	31 : 50 : 15	23 : 54 : 21
Nerohodnutí	29 : 53 : 6	23 : 52 : 12
Nevoliči	25 : 50 : 15	16 : 61 : 8
SDKÚ-DS	24 : 68 : 9	15 : 61 : 22
SMK	24 : 57 : 17	20 : 31 : 43

Poznámka: Zvyšok do 100 % tvoria odpovede „neviem“.

Zdroj: Inštitút pre verejnú otázku, november 2006.

Povolené očakávania sú rovnomerne rozložené medzi ľuďmi rozdielneho veku, pohlavia či vzdelania. Výrazne skeptickejší sú občania maďarskej národnosti.

Keďže priaznivci strán, ktoré utvorili novú vládnu koalíciu, zaujímali k reformám Dzurindovej vlády kritickejší postoj (Bútorová – Gyárfášová, 2006a, s. 121), prirodzene privítali politickú zmenu, čo sa premietlo aj do priaznivejšieho posudzovania perspektív vývoja Slovenska pod taktovkou ich vlastných politikov. Nadštandardne optimistickí sú najmä prívrženci Smeru-SD. Ako sa dalo očakávať, väčšími skeptickí a pesimistickí sú prívrženci opozície, čo platí v najväčšej miere pre SDKÚ-DS a v najmenšej pre KDĽAP. Nadpriemerne veľa skeptikov a pesimistov je však aj medzi respondentmi, ktorí nevedia, koho by volili dnes, no najmä medzi potenciálnymi nevoličmi.

3.2. HODNOTENIE PRVÝCH KROKOV VLÁDY

Parlamentné voľby 2006 priniesli úplnú výmenu vládnej garnitúry. Nová vládna zostava Smer-SD – SNS – LS-HZDS vyvolala bezprostredne po voľbách nemalé rozpaky verejnosti: podľa výsledkov júlového výskumu IVO pokladala nové vládne zoskupenie za optimálne iba štvrtina občanov a iba 46 % voličov samotného Smeru-SD (Bútorová, 2006). V nasledujúcich týždňoch a mesiacoch sa však pozícia Smeru-SD a jeho lídra v očiach verejnosti neoslabil, ale naopak, posilnila. Ani preferencie ďalších dvoch koalíčných strán, SNS a LS-HZDS, nezaznamenali pokles. Táto skutočnosť nepriamo dokumentuje, že vládnej koalícii sa zatiaľ darí zvládnuť „manažment“ predvolebných sľubov. Bezprostrednejšie svedectvo o tom, ako ľudia hodnotia prvé kroky novej vlády, prinášajú odpovede respondentov novembrového výskumu IVO na otvorenú otázku, aký je najlepší a najhorší krok vlády Roberta Fica. Už prvý pohľad na grafy 5 a 6 naznačuje, že verejnosť ako celok sa prikláňa skôr k priaznivému hodnoteniu počínania vlády.

Ako ukazuje graf 5, až 60 % respondentov uviedlo nejaký konkrétny najlepší krok vlády. Naopak na nijaký priaznivý krok si nevedelo spomenúť 31 % respondentov a ďalších 9 % sa explicitne vyjadrilo, že žiadne priaznivé kroky nevidia, čo spolu predstavovalo 40 % respondentov – skeptikov či kritikov.

Spomedzi 60 % voľných odpovedí uvádzajúcich konkrétny najlepší krok novej vlády väčšinu tvorili priaznivé hodnotenia jej sociálno-ekonomickej politiky.⁵ Až 34 % respondentov si pochvaľovalo rozličné ekonomické a sociálne úľavy. Respondenti v spontánných odpovediach spomínali napríklad zrušenie poplatku 20 Sk pri návšteve lekára, 13. dôchodok pre skupiny s nízkym dôchodkom, zvýšenie príspevku pri narodení prvého dieťaťa, zvýšenie minimálnej mzdy a materských príspevkov, obnovenie invalidných dôchodkov. Niektorí oceňovali dokonca len samotnú snahu a zámery v sociálnej oblasti, čiže chválili aj kroky, ktoré vláda neurobila, resp ani nemohla urobiť – napríklad zvýšenie platov či zníženie nezamestnanosti. Ďalších 9 % respondentov pozitívne hodnotilo dôraz vlády na reguláciu cien a boj s monopolmi: pripisovali vláde zásluhu napríklad za zlacnený benzín, naftu či plyn, oceňovali jej boj proti energetickým monopolom, snahu zabrániť rastu cien energií a pod.⁶ Štyri percentá respondentov privítali zastavenie privatizácie (zrušenie privatizačných

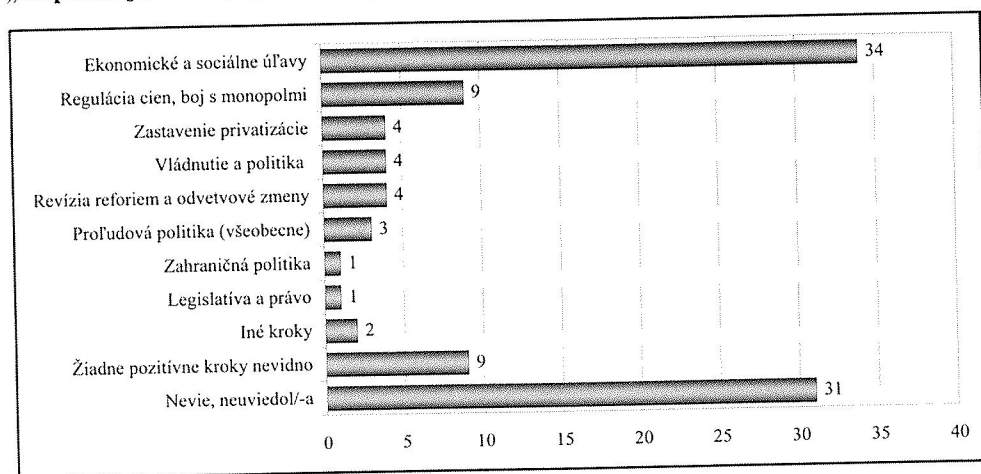
5. Ficovi a Smeru v udržaní a zvyšovaní popularity pomáha aj priaznivý vývoj slovenskej ekonomiky a koniec dlhého obdobia „utáhovania opaskov“. Ako pre TV Markíza konštatoval komentátor denníka *Sme* Marián Leško, práve Fico je totiž „prvý premiér, ktorý si mohol dovoliť ten opasok povoliť“ (Televízne noviny TV Markíza, 21. 1. 2007).

6. K pozitívnemu vnímaniu výrazne prispeli aj vonkajšie faktory, napríklad priaznivý vývoj svetových cien ropy a pod.

rozhodnutí predchádzajúcej vlády, zastavenie predaja strategických podnikov a pod.) a 4 % vyzdvihovali uskutočňovanú alebo pripravovanú revíziu reforiem – v školstve, dôchodkovom poistení či v zdravotníctve.

Iba jedno percento respondentov ako najlepší krok vlády uviedlo rozhodnutia v oblasti zahraničnej politiky, pričom im konvenovalo napríklad stiahnutie vojakov z Iraku, hľadanie trhov na východe, ale aj oslabenie proamerickej orientácie Slovenska v prospech Ruska.

Graf 5
„Čo považujete za najlepší krok tejto vlády?“ (v %)

Zdroj: Inštitút pre verejné otázky, november 2006.

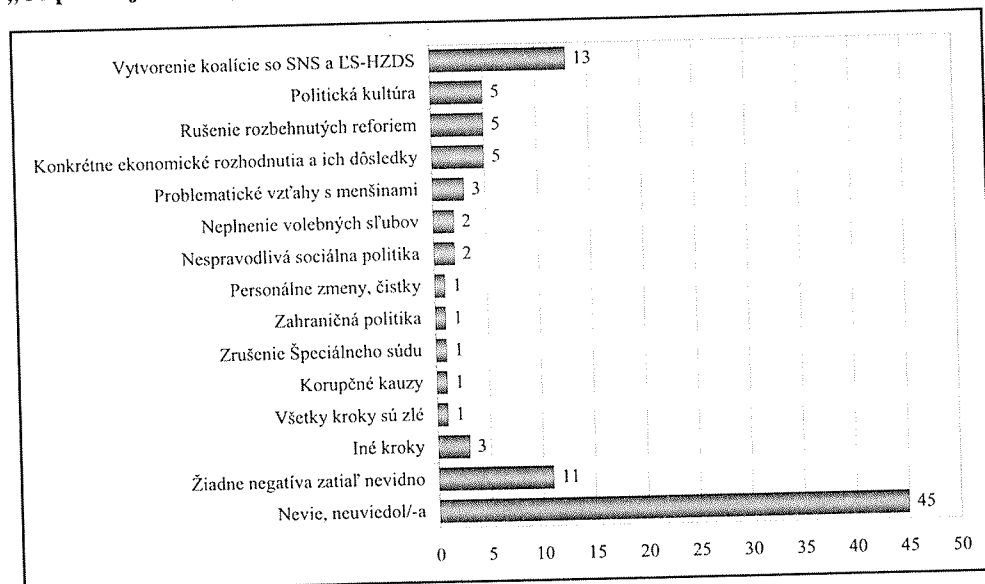
A kde vidí verejnosť slabé miesta v doterajšej práci vlády R. Fica? Z grafu 6 predovšetkým vyplýva, že najhorší krok vlády dokázalo uviesť iba 44 %, čo je o 16 percentuálnych bodov menej než 60 % respondentov, ktorí spomenuli nejaký najlepší krok. Väčšina respondentov (56 %) si buď nevedela vybaviť v pamäti nijaký najhorší krok vlády (45 %), alebo sa explicitne vyslovila, že zatiaľ nijaké negatíva nezaregistrovala (11 %).

Zloženie zvyšných 44 % kritických odpovedí je značne heterogénne. Iba menšiu časť z nich (14 %) tvorila kritika sociálno-ekonomickej politiky vlády. Päť percent respondentov kritizovalo rušenie rozbehnutých reforiem (zámer zrušiť druhý pilier dôchodkového sporenia; zmena daňového systému; zastavenie privatizácie a pod.); 5 % považovalo za zlé jednotlivé ekonomické kroky a ich dôsledky („miliónárska daň, ktorá má veľmi ďaleko k miliónu“, vianočný príspevok pre dôchodcov; „postupná likvidácia malého a stredného podnikania“ a pod.), 2 % odsudzovali nespravodlivú sociálnu politiku („dôchodcom dali vianočné, ale ženám na materskej dovolenke nedali nič“, nezvýšenie plátov pre robotníkov a pod.); 2 % neplnenie volebných sľubov (napríklad nezniženie DPH na potraviny, nezastavená privatizácia nemocníc atď.). Z odpovedí vidno, že kritika prichádza od tých, ktorí očakávali, že v revízii reforiem vláda pôjde ďalej, i od tých, pre ktorých aj realizované kroky boli priveľa.

Väčšina kritických odpovedí sa však týkala širšie chápaného politického štýlu novej vládnej koalície. Najmasívnejšie odsúdenie si vyslúžilo rozhodnutie Smeru-SD pribrať do koalície problematických partnerov (13 %). Ďalších 5 % respondentov kritizovalo politickú kultúru novej vládnej garnitúry, ktorej pripisovali populizmus, úsilie kumulovať moc, aroganciu, nezájum o ľudí. Tri percentá respondentov vnímali ako najväčšie negatívum

skomplikované vzťahy s menšinami (najmä zhoršenie slovensko-maďarských vzťahov). Kroky novej vlády v oblasti zahraničnej politiky pokladalo za najproblematickejšie z celého pôsobenia vlády 1 % respondentov, ktorí odsudzovali najmä sťahovanie vojakov zo zahraničných misií, zhoršené susedské vzťahy s Maďarskom a zhoršený imidž Slovenska vo svete.

Graf 6
„Čo považujete za najhorší krok tejto vlády?“ (v %)

Zdroj: Inštitút pre verejné otázky, november 2006.

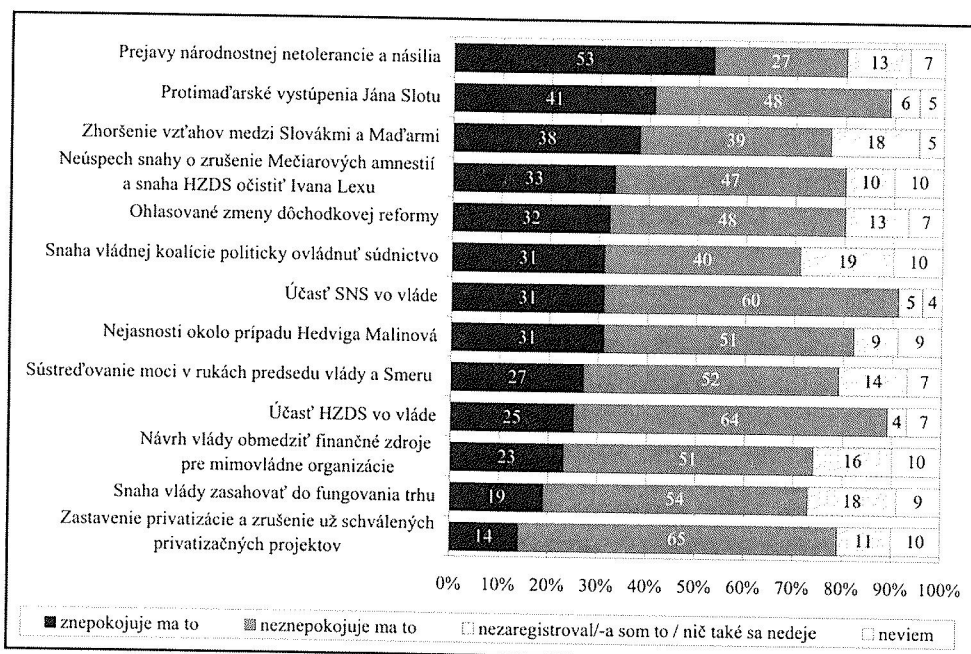
3.3. POVOLEBNÉ ZNEPOKOJENIA

Ak sa v predvolebnom období kľúčový politický zápas zameral na osud ekonomickej reformy, resp. na perspektívy zvyšovania životnej úrovne, bezprostredne po voľbách bolo zrejmé, že otázky nad perspektívami vývoja spoločnosti sa týkajú aj ďalších skutočností – spôsobu výkonu moci a udržania rámca fungovania občianskej spoločnosti a nezávislých inštitúcií, dodržiavania princípov ústavnosti a právneho štátu, rešpektovania ľudských práv, národnostnej znášanlivosti a tolerancie voči menšinám a ďalších skutočností. Ako tento vývoj vníma široká verejnosť?

Ako ukazuje graf 7, povolebný vývoj naplňa obavami iba menšiu časť populácie. Bezkonkurenčne najviac znepokojili občanov prejavy národnostnej netolerancie a násilia (53 % znepokojených). Značne negatívny ohlas, i keď nie väčšinový, mali aj protimaďarské vystúpenia Jána Slotu (41 %), zhoršenie vzťahov medzi Slovákmi a Maďarmi (38 %) a nejasnosti okolo prípadu Hedviga Malinová (31 %). Všetky tieto okolnosti priamo či nepriamo súvisia s tým, že súčasťou vládnej koalície sa stala SNS (31 % znepokojených), ktorá sa dlhodobo profiluje ako protimaďarská. Možno konštatovať, že to, čo SNS zasiala svojou hostilnou protimaďarskou rétorikou počas predvolebnej kampane, zožalo sa v podobe zhoršenej klímy etnickej tolerancie v povolebnom období.

Graf 7

„Na povolebnú situáciu majú ľudia rozličné názory. Aký je Váš názor na nasledujúce skutočnosti?“ (v %)

Zdroj: Inštitút pre verejné otázky, november 2006.

Ako sa dalo očakávať, spomedzi prívržencov politických strán najcitlivejšie reagujú na vývoj etnických vzťahov priaznivci SMK, ktorí sa ním cítia priamo ohrození. Aj pohľad prívržencov SDKÚ-DS a KDH je však oveľa kritickejší ako pohľad voličov vládnych strán. Prívrženci vládnej koalície sú pri hodnotení týchto skutočností jednotnejší, kým názory prívržencov opozície sú rozptýlenejšie. Osobitnú pozornosť si zasluhuje zistenie, že väčšinu prívržencov všetkých politických strán – koalíčných i opozičných – okrem SMK znepokojujú nejasnosti okolo prípadu Hedvivy Malinovej, kým pre väčšinu prívržencov SMK ide o prípad, ktorý nebol dostatočne osvetlený.

Nezanedbateľným zdrojom znepokojenia časti verejnosti je koncentrácia moci v rukách R. Fica (27 %) a účasť LS-HZDS na moci (25 %). Pritom je však symptomatické, že tieto okolnosti vyvolávajú vo verejnosti o čosi menší pocit ohrozenia ako účasť SNS vo vláde (31 %). Pohľad prívržencov vládnej koalície a opozície je, pochopiteľne, priam diametrálne odlišný, čo sa prejavuje najmä pri hodnotení kumulácie moci v rukách premiéra a predsedu Smeru-SD R. Fica. Kým prítomnosť LS-HZDS vo vláde naplňa znepokojením 49 % prívržencov opozície a 13 % prívržencov koalície, koncentrácia moci v rukách R. Fica trápi až 57 % prívržencov opozície a len 7 % prívržencov vládnej koalície.

Nové zloženie vlády zväčšilo šance LS-HZDS dosiahnuť očistenie Ivana Lexu, čo súvisí aj s neúspešnou snahou o zrušenie Mečiarových amnestií. Tento vývoj trápi 33 % občanov (51 % prívržencov opozície a 26 % koalície). Zároveň 31 % občanov cíti znepokojenie zo snahy vládnej koalície politicky ovládnuť súdnicstvo (51 % prívržencov opozície a 26 % koalície). Návrh vlády na obmedzenie finančných zdrojov pre mimovládne organizácie vyvolal znepokojenie 23 % občanov (46 % prívržencov opozície a 15 % koalície).

Zaujímavé je pomerne slabé znepokojenie občanov z uskutočnených alebo avizovaných ekonomických rozhodnutí novej vlády. Ohlasované zmeny dôchodkovej reformy trápia 32 % respondentov (50 % spomedzi priaznivcov opozície : 25 % priaznivcov vládnej koalície), snaha vlády zasahovať do fungovania trhu 19 % (41 % priaznivcov opozície: 10 % priaznivcov vládnej koalície), zastavenie privatizácie a zrušenie už schválených privatizačných projektov 14 % (29 % priaznivcov opozície: 7 % priaznivcov vládnej koalície). Kým pohľad prívržencov vládnych strán je podobný, medzi priaznivcami opozície sú väčšie názorové rozdiely. Najkritickejšie sa k uvedeným skutočnostiam stavajú prívrženci SDKÚ-DS, najmenej kriticky prívrženci KDH.

Tabuľka 7

„Na povolebnú situáciu majú ľudia rozličné názory. Aký je Váš názor na nasledujúce skutočnosti?“ (Názory prívržencov strán vládnej koalície a parlamentnej opozície – % znepokojených : % neznepokojených)

	Prívrženci koalície	Prívrženci opozície
Ohlasované zmeny dôchodkovej reformy	25 : 57	50 : 35
Účasť SNS vo vláde	11 : 84	63 : 30
Neúspech snahy o zrušenie Mečiarových amnestií a snaha HZDS očistiť I. Lexu	26 : 59	51 : 30
Zastavenie privatizácie a zrušenie už schválených privatizačných projektov	7 : 79	29 : 51
Protimaďarské vystúpenia Jána Slotu	23 : 64	69 : 26
Návrh vlády obmedziť finančné zdroje pre mimovládne organizácie	15 : 60	46 : 34
Sústredovanie moci v rukách predsedu vlády a Smeru	7 : 72	57 : 31
Účasť HZDS vo vláde	13 : 81	49 : 43
Nejasnosti okolo prípadu Hedviga Malinová	31 : 53	41 : 46
Snaha vládnej koalície politicky ovládnuť súdnictvo	21 : 51	53 : 28

Poznámka: Zvyšok do 100 % tvoria odpovede „nezaregistroval/a som, nič také sa nedeje“ a „neviem“.

Zdroj: Inštitút pre verejné otázky, november 2006.

4. POLITICKÁ SCÉNA

4.1. DÔVERYHODNOSŤ INŠTITÚCIÍ

Po parlamentných voľbách nastala vo vnímaní dvoch najvyšších ústavných inštitúcií – vlády a parlamentu – výrazná zmena. Kým vláde M. Dzurindu dôverovala v novembri 2005 – teda viac ako pol roka pred voľbami – približne pätina občanov, novej vláde na čele s R. Ficcom dôverovalo v auguste 45 % opýtaných a v novembri 2006 sa dôvera ešte posilnila na 54 %, čo je porovnateľné s dôverou k širokej „protimečiarovskej“ vládnej koalícii po voľbách 1998.

Podobným vývojom prešla v roku 2006 dôvera občanov k parlamentu – z 24 % v novembri 2005 stúpila na 50 % v novembri 2006 (tabuľka 8).

Miera a dynamika dôveryhodnosti súčasnej vlády kontrastuje s nízkym kreditom predchádzajúcej vlády a parlamentu nielen v závere volebného obdobia, ale aj krátko po voľbách 2002. Vláda M. Dzurindu sa od začiatku predchádzajúceho volebného cyklu opierala o dôveru približne tretiny spoločnosti, a keď sa obsahom vládnej politiky stalo uskutočňovanie avizovaných reforiem, kapitál dôvery sa ešte väčšmi zúžil. Necelý rok pred voľbami, v novembri 2005, podľa výskumu IVO vláde dôverovalo 21 % občanov a NR SR 24 %. Kritický odstup od vlády zaujímali najmä sociálne slabšie vrstvy a ľudia, ktorí sa cítili dotknutí transformáciou.

Parlamentné voľby neovplyvnili zásadným spôsobom nazeranie verejnosti na inštitúciu prezidenta – dôvera vysoko prevažuje nad nedôverou a na jeseň 2006 sa ešte posilnila. Ústavný súd SR si dlhodobo zachováva vyrovnaný pomer dôverujúcich a nedôverujúcich, na jeseň 2006 s miernou prevahou tých prvých.

Tabuľka 8

Vývoj dôvery k najvyšším ústavným inštitúciám SR (% dôverujúcich : % nedôverujúcich)

	November 2002	September 2003	Január 2004	November 2004	Apríl 2005	November 2005	August 2006	November 2006
Prezident SR	38 : 60	44 : 53	38 : 60	69 : 27	66 : 32	73 : 25	67 : 24	76 : 22
Vláda SR	32 : 66	18 : 80	17 : 81	29 : 69	24 : 74	21 : 77	45 : 43	54 : 42
NR SR	31 : 65	25 : 72	19 : 79	32 : 66	24 : 74	24 : 73	43 : 45	50 : 45
Ústavný súd SR	–	40 : 47	47 : 45	45 : 46	46 : 48	46 : 48	–	51 : 46

Poznámka: Zlúčené varianty odpovedí „úplne + skôr dôverujem“ a „skôr + vôbec nedôverujem“. Zvyšok do 100 % tvoria odpovede „neviem“.

„–“ Porovnateľné údaje nie sú k dispozícii.

Zdroj: Inštitút pre verejné otázky, september 2003, november 2004, november 2005, august a november 2006; OMV SRo, november 2002; Štatistický úrad SR, január 2004 a apríl 2005.

Dôvera k vláde R. Fica je výrazne stranícky polarizovaná. Vláda má vysokú dôveru najmä v prostredí priaznivcov koalíčných strán, predovšetkým Smeru-SD (83 % dôverujúcich), ale aj SNS (78 %) a LS-HZDS (72 %). Na druhej strane vláde dôveruje len menšina podporovateľov opozičných strán. Podobné – i keď oveľa menej polarizované – je aj rozloženie dôvery k NR SR (tabuľka 9). Prezident SR má naďalej väčšinovú dôveru v prostredí prívržencov koalíčných a opozičných strán (najviac dôverujúcich je medzi priaznivcami Smeru-SD – 88 %), takže možno konštatovať, že dôvera k tejto inštitúcii má nadstranícky charakter.

Spomedzi vybraných politických a spoločenských inštitúcií je stabilná dôveryhodnosť miestnych samospráv, ktorým dôveruje vyše 50 % opýtaných (dôveryhodnosť regionálnych zastupiteľstiev je podstatne nižšia, v novembri 2006 dosahovala len 27 %; pozri Bútorová – Gyárfášová, 2006b). Postavenie miestnych samospráv sa prejavilo aj pomerne vysokou volebnou účasťou v komunálnych voľbách v decembri 2006.⁷

K relatívne dôveryhodným inštitúciám patria mimovládne organizácie (MVO). V porovnaní s rokom 2003 sa ich dôveryhodnosť mierne zvýšila, stále však ostáva pomerne vysoké percento tých, ktorí ich nevedia posúdiť (15 %), čo znamená, že MVO nie sú pre nich dostatočne známe a viditeľné. Odbory už dlhší čas vyvolávajú prevažujúcu nedôveru a situácia sa nezmenila ani v roku 2006. Len málo ľudí dôveruje politickým stranám. Mierny nárast v porovnaní s predchádzajúcimi rokmi súvisí predovšetkým s nárastom dôvery k politickým stranám u stúpenčov strán súčasnej vládnej koalície.

7. Na voľbách do miestnych samospráv začiatkom decembra 2006 sa zúčastnilo 47,7 % oprávnených voličov, oproti 49,5 % voličov v roku 2002. Na rozdiel od parlamentných volieb teda nenastal medzivolebný prepád účasti. Podrobnejšie pozri kapitolu *Voľby v roku 2006* v tejto publikácii.

Tabuľka 9

Dôvera k vláde a NR SR (% dôverujúcich medzi prívržencami strán)

	Vláda SR	NR SR
Smer-SD	83	69
SNS	78	65
LS-HZDS	72	59
Celá populácia SR	54	50
KDH	45	46
SMK	29	37
SDKÚ-DS	25	42

Zdroj: Inštitút pre verejné otázky, november 2006.

Tabuľka 10
Dôveryhodnosť vybraných inštitúcií (% dôverujúcich : % nedôverujúcich)

	September 2003	September 2004	November 2004	Apríl 2005	November 2005	November 2006
Miestna samospráva	54 : 38	48 : 50	56 : 39	49 : 49	54 : 41	58 : 27
Mimovládne organizácie	42 : 40*	–	–	–	49 : 39	47 : 38
Odbory	38 : 49	34 : 56	–	30 : 59	–	34 : 54
Politické strany	11 : 83*	–	16 : 80	–	11 : 84	24 : 69

Poznámky: Zlúčené varianty odpovedí „úplne + skôr dôverujem“ a „skôr + vôbec nedôverujem“. Zvyšok do 100 % tvoria odpovede „neviem“.

„–“ Porovnateľné údaje nie sú k dispozícii.

* Údaj je z novembra 2003.

Zdroj: Inštitút pre verejné otázky, september 2003, november 2004, november 2005, november 2006; Štatistický úrad SR, apríl 2005; IRI/FOCUS/IVO, november 2003.

4.2. VÝVOJ VOLEBNÝCH PREFERENCIÍ

Tabuľka 11 zachytáva vývoj volebných preferencií v roku 2006 zarámcovaný voľbami 2002 a 2006. Z porovnania výsledkov volieb 2002 a 2006 je zrejme, že v medzivolebnom období sa najviac posilnila pozícia víťaza volieb 2006, strany Smer-SD. Volebné preferencie tejto strany sa výrazne zvýšili už zopár mesiacov po voľbách 2002, a to najmä v dôsledku kritiky avizovaných reforiem vládnej koalície. Úroveň 30 % prekročil Smer-SD v roku 2005, v období už evidentne oslabenej LS-HZDS. Na rozdiel od volieb 2002 si Smer-SD podporu deklarovanú vo výskumoch udržal aj v reálnom volebnom výsledku. Po voľbách a zostavení vlády preferencie Smeru-SD stúpili nad úroveň volebného zisku. Tento efekt je spôsobený aj tým, že k najsilnejšej strane sa priklonili i tí, ktorí Smer v júni 2006 nevolili. Z výsledkov výskumu IVO z novembra 2006 vyplýva, že na súčasnej podpore Smeru-SD sa 29 percentami podieľajú aj nevoliči, resp. tí, ktorí neuviedli, či a koho volili, ako aj tí, čo nemali v čase volieb 18 rokov. Samotní voliči Smeru-SD z júna 2006 tvoria 60 % dnešných sympatizantov Smeru-SD (*Empirické...*, 2006d). Rast podpory Smeru-SD je výrazom popularity vládnej koalície, spokojnosti s povolebným vývojom a zadostučinienia časti verejnosti zo zmeny vládnej garnitúry.⁸

Odlišnou trajektóriou prešli preferencie LS-HZDS. Postupný pokles podpory počas celého volebného obdobia, ktorý nadviazal na pokles už vo volebnom období 1998 – 2002, sa nakrátko zastavil v čase prezidentských volieb na jar 2004, ale neskôr pokračoval, takže LS-HZDS skončilo vo voľbách so svojim historicky najsilším výsledkom. Takáto nízka úroveň podpory sa udržala aj po voľbách.

SNS, ktorá sa vo voľbách 2002 nedostala do parlamentu najmä v dôsledku svojho rozštiepenia, sa dokázala v medzivolebnom období zjednotiť a z volieb 2006 vyšla výrazne posilnená. Krátko po voľbách sa jej podpora ešte o niečo posilnila a ďalej sa udržuje približne na úrovni volebného výsledku.

8. Po voľbách 2006 ÚVVM Štatistického úradu SR zistoval sympatie k politickým stranám otázkou: „Povedzte, prosím, s ktorou stranou, hnutím, koalíciou v súčasnosti najviac sympatizujete?“ Výsledky ďalej prepočítali postupom obvyklým pre zisťovanie volebných preferencií iba z rozhodnutých voličov, čiže sympatie boli vyrátané iba spomedzi sympatizujúcich, a nie zo všetkých opýtaných respondentov. Týmto postupom upútal pozornosť verejnosti najmä výskum ÚVVM z januára 2007, keď sympatie pre Smer-SD dosiahli hodnotu 47,7 %, hoci pri zohľadnení tých, ktorí nesympatizujú so žiadnou stranou, išlo „iba“ o hodnotu 34,6 % (*Informatívne...*, január 2007). Pravda, to však nič nemení na skutočnosti, že Smer-SD je najpopulárnejšou stranou, pričom popularita bola začiatkom roka 2007 stále na vzostupe.

Rozloženie podpory pre tri strany parlamentnej opozície ostáva bez výrazných výkyvov. SDKÚ-DS – podobne ako pred voľbami 2002 – dokázala na poslednú chvíľu mobilizovať svojich priaznivcov a dosiahnuť lepší výsledok, ako avizovali predvolebné výskumy. Po voľbách jej podpora mierne klesla a udržiava sa na úrovni 14 % – 16 %.

Bez väčších výkyvov v priebehu volebného obdobia bola podpora pre KDH a SMK. Obe strany sú aj po voľbách podporované približne rovnako početnou skupinou priaznivcov.

Politické strany, ktoré sa nedostali do parlamentu – KSS, Slobodné fórum, ANO, ale aj ďalšie ešte menšie strany – sú po voľbách v zložitej pozícii a ich možnosti zviditeľniť sa a osloviť verejnosť sú marginálne. Ich podpora ostáva hlboko pod hranicou 5 %.

Tabuľka 11

Vývoj volebných preferencií od volieb 2002 do volieb 2006 (% z rozhodnutých potenciálnych voličov)

Strana	Voľby 9/02	II/06	IV/06	V/06	VI/06	Voľby 6/06	IX/06	X/06	XI/06	XII/06
		a	a	a	b		a	a	c	a
Smer-SD	13,5	31,8	32,6	31,7	28,5	29,1	34,0	36,8	36,7	33,7
SDKÚ-DS	15,1	8,7	8,1	9,5	12,7	18,4	15,2	14,6	13,6	16,4
SMK	11,2	10,3	9,3	9,8	10,3	11,7	10,0	9,3	11,1	10,8
SNS	3,3	8,1	8,5	8,1	9,7	11,7	13,4	12,8	11,7	11,8
LS-HZDS	19,5	11,4	12,1	11,1	12,9	8,8	8,1	8,5	7,8	9,2
KDH	8,3	10,3	9,8	9,7	8,9	8,3	8,4	8,1	7,5	8,1
KSS	6,3	7,0	6,4	5,5	5,1	3,9	4,0	3,8	3,3	4,0
Slobodné fórum	x	7,6	6,4	6,0	4,6	3,5	3,4	2,5	3,0	2,6
ANO	8,0	1,5	2,6	3,4	2,3	1,4	2,5	1,7	1,8	0,6

Poznámka: Preferencie sú vyrátané z potenciálnych rozhodnutých voličov. Uvádzame len tie politické strany, ktoré vo voľbách 2006 získali viac ako 1 % voličských hlasov.

Zdroj: a – FOCUS; b – ŠÚ SR; c – Inštitút pre verejné otázky.

4.3. AKTUÁLNE PROBLÉMY POLITICKÉHO VÝVOJA

Smer-SD je členom Strany európskych socialistov (PES). Toto zoskupenie európskych ľavicových strán po voľbách viackrát deklarovalo nespokojnosť s tým, že Smer-SD vstúpil do vlády s nacionalistickou stranou SNS. Keď v októbri 2006 PES rozhodla o pozastavení členstva Smeru-SD na dobu 10 mesiacov,⁹ takmer polovica obyvateľstva pokladala tento krok za neoprávnený. Ďalšia štvrtina ho považovala za oprávnený a štvrtina sa k nemu nevedela vyjadriť.

Ako sa dalo očakávať, názory prívržencov strán vládnej koalície na pozastavenie členstva Smeru-SD v PES boli prevažne odmietavé. Pritom miera nesúhlasu bola u priaznivcov SNS a Smeru-SD o čosi vyššia ako u sympatizantov LS-HZDS, ktorí častejšie zaujímali vyhybavé stanovisko. Výrazné roz-

Tabuľka 12

„Po tom, ako Smer-SD vytvoril vládnú koalíciu so SNS, Strana európskych socialistov pozastavila na desať mesiacov členstvo Smeru v tejto organizácii. Čo myslíte, bolo toto rozhodnutie oprávnené?“ (% odpovedí „áno“ : „nie“ : „neviem“)

SNS	9 : 75 : 16
LS-HZDS	13 : 67 : 20
Smer-SD	14 : 73 : 13
Celá populácia SR	26 : 49 : 25
KDH	43 : 35 : 22
SDKÚ-DS	57 : 23 : 19
SMK	75 : 11 : 14

Zdroj: Inštitút pre verejné otázky, november 2006.

9. Podrobnejšie pozri kapitolu *Vnútropolitický vývoj a systém politických strán* v tejto publikácii.

diely sa prejavili i medzi prívržencami opozičných strán. Súhlas s rozhodnutím PES síce prevažoval vo všetkých troch stranách, ale bol najslabší u priaznivcov KDH a najsilnejší u priaznivcov SMK.

Kritici rozhodnutia PES sa zhodovali najmä v názore, že rozhodnutie Strany európskych socialistov je „neprimerané zasahovanie do vnútorných záležitostí Slovenska“ (90 % z nich) a že „PES vytrestala Smer-SD za to, že robí politiku pre ľudí a proti monopolom a nezobral Stranu maďarskej koalície do vládnej koalície“ (62 %). Na druhej strane tí, čo postup PES pokladali za oprávnený, zastávali názor, že „sociálnodemokratická strana by nemala uzatvárať koalíciu s nacionalistami“ (81 % z nich). Väčšina z nich tiež inklinovala k názoru, že „pozastavenie členstva Smeru-SD v Strane európskych socialistov oslabí pozíciu Slovenska v rámci Európskej únie“ (56 %). Naopak 58 % kritikov pozastavenia členstva Smeru-SD v PES bolo presvedčených, že to pozíciu Slovenska v EÚ neoslabí (*Empirické...*, 2006d).

Tabuľka 13

„Rozhodnutie Strany európskych socialistov pozastaviť členstvo Smeru-SD si rôzni ľudia vysvetľujú rôzne. Do akej miery súhlasíte alebo nesúhlasíte s nasledujúcimi výroky?“
(% odpovedí úplne + skôr súhlasím)

	Sympatizanti Smeru-SD	Celá populácia SR
Rozhodnutie Strany európskych socialistov je neprimerané zasahovanie do vnútorných záležitostí Slovenska.	83	58
Strana európskych socialistov vytrestala Smer-SD za to, že robí politiku pre ľudí a proti monopolom a že nezobral Stranu maďarskej koalície (SMK) do vládnej koalície.	55	40
Pozastavenie členstva Smeru-SD v Strane európskych socialistov oslabí pozíciu Slovenska v rámci Európskej únie.	32	33
Rozhodnutie Strany európskych socialistov bolo oprávnené, lebo sociálnodemokratická strana by nemala uzatvárať koalíciu s nacionalistami.	14	30

Zdroj: Inštitút pre verejné otázky, november 2006.

A ktoré argumenty v prospech a neprospech rozhodnutia PES najviac akceptujú prívrženci Smeru-SD? Ako ukazuje tabuľka 13, je to najmä poukazovanie na „zvrchovanosť“ Slovenska (83 %). Nepriamu kritiku PES za to, že neoceňuje prosociálnosť Smeru-SD a nadřza Maďarom, ktorý zaznel aj z úst hovorkyne premiéra, však akceptovalo iba 55 % z nich. Negatívne následky pozastavenia členstva Smeru-SD v PES na pozíciu Slovenska v rámci EÚ si uvedomuje iba tretina prívržencov Smeru-SD. A iba 14 % súhlasilo s kritikou Smeru-SD za to, že sa spojil s nacionalistickou stranou, ktorou PES zdôvodnila pozastavenie členstva Smeru-SD. Možno teda konštatovať, že prívrženci Smeru-SD stoja za Ficovou voľbou SNS a nacionalistický profil ich koaličného partnera ani negatívne následky tejto voľby pre pozíciu Slovenska v EÚ im neprekážajú.

5. POSTAVENIE A ŠANCE PRÍSLUŠNÍKOV MAĎARSKEJ MENŠINY

Júnovými parlamentnými voľbami sa skončilo osemročné obdobie, počas ktorého bola SMK súčasťou vládnej koalície a jej prostredníctvom sa príslušníci maďarskej menšiny podieľali na rozhodovaní o vývoji Slovenska. Napriek tomu však aj na konci tohto obdobia príslušníci maďarskej menšiny vnímali svoje postavenie a šance oveľa kritickejšie ako Slováci (tabuľka 14). Kým medzi Slovákami dlhodobo prevažuje názor, že Maďari majú rovnaké podmienky (v roku 2006 si to myslelo 58 % respondentov slovenskej národnosti), medzi Maďarmi takto uva-

žuje iba 37 %. Svoje postavenie a šance pokladá za horšie až 58 % Maďarov. Spomedzi Slovákov si to myslí iba 14 %. Viac ako pätina Slovákov pokladá maďarskú menšinu za zvýhodnenú v porovnaní so slovenskou majoritou. Medzi Maďarmi je takýto názor ojedinelý (2 %).

Počas roka 2006 sa otázka postavenia a práv maďarskej menšiny a slovensko-maďarských vzťahov dostala väčšmi do popredia. K tomu významne prispela predvolebná kampaň SNS vedená v ostro protimaďarskom duchu, ktorá zatlačila SMK do obranných pozícií, pričom nevyvolala dostatočne odmietavú reakciu ostatných slovenských politických strán. Rozhodnutie Roberta Fica a víťazného Smeru-SD začleniť SNS do vládnej koalície vyvolalo nielen odsúdenie v zahraničí, ale premietlo sa aj do kritickejšieho vnímania postavenia a šanci maďarskej menšiny na Slovensku. Ak v novembri 2005 hodnotilo 51 % maďarských respondentov podmienky maďarskej menšiny v porovnaní so Slovákmi ako horšie a 44 % ako rovnaké, v auguste 2006 konštatovalo svoje horšie šance 58 % a rovnaké šance 37 % maďarských respondentov. Zároveň nastal posun aj v názoroch väčšinovej slovenskej populácie: pribudli Slováci, ktorí konštatujú horšie šance Maďarov, a najmä ubudli tí, čo sa predtým domnievali, že Maďari sú zvýhodnení.

Tabuľka 14

„Aké postavenie a šance má maďarská menšina v porovnaní so Slovákmi?“ (v %)

	Pohľad Maďarov				Pohľad Slovákov			
	2003	2004	2005	2006	2003	2004	2005	2006
Horšie	68	59	51	58	8	7	8	14
Rovnaké	26	37	44	37	55	55	55	58
Lepšie	6	3	5	2	33	35	34	22
Neviem	0	1	0	3	4	3	3	6

Zdroj: Inštitút pre verejnú otázku, september 2003, november 2004, november 2005 a august 2006.

Po utvorení vládnej koalície Smer-SD – SNS – LS-HZDS sa zásadne zmenil pohľad príslušníkov maďarskej menšiny na stav a vyhliadky spoločnosti. Kým v predchádzajúcich rokoch (porovnaj Bútorová – Gyárfášová, 2005; Bútorová – Gyárfášová – Velšic, 2004) hodnotili maďarskí respondenti v porovnaní so slovenskými priaznivejšie dôveryhodnosť vlády SR a NR SR, po voľbách 2006 je to presne naopak: vládne dôveruje 25 % maďarských a 57 % slovenských respondentov a parlamentu 35 % maďarských a 51 % slovenských respondentov (tabuľka 15). Príslušníci maďarskej menšiny sa vyznačujú aj nižšou dôverou k ďalším inštitúciám, napríklad k prezidentovi, Ústavnému súdu SR či miestnemu zastupiteľstvu. Jedinou inštitúciou, ktorej Maďari dôverujú viac ako Slováci, sú mimovládne organizácie.

Tabuľka 15

Názory Maďarov a Slovákov na vybrané politické inštitúcie (% odpovedí „áno + skôr áno“, „nie + skôr nie“ a „neviem“)

	Pohľad Maďarov	Pohľad Slovákov
Dôverujete prezidentovi?	58 : 37 : 4	78 : 20 : 2
Dôverujete Národnej rade SR?	35 : 60 : 5	51 : 44 : 5
Dôverujete vláde SR?	25 : 73 : 2	57 : 38 : 5
Dôverujete Ústavnému súdu SR?	43 : 41 : 16	47 : 46 : 7
Dôverujete miestnemu zastupiteľstvu?	54 : 41 : 5	58 : 37 : 5
Dôverujete mimovládny organizáciám?	58 : 23 : 19	46 : 40 : 14
Súhlasíte s členstvom Slovenska v EÚ?	95 : 2 : 3	84 : 13 : 3
Súhlasíte s členstvom Slovenska v NATO?	70 : 19 : 11	49 : 46 : 5

Zdroj: Inštitút pre verejnú otázku, november 2006.

Podobne ako v predchádzajúcom období, podporujú Maďari vo vyššej miere ako Slováci členstvo SR v EÚ i NATO.

Kým ešte v roku 2005 sa príslušníci maďarskej menšiny zásadne neodlišovali od slovenskej väčšiny názormi na sociálno-ekonomický vývoj a smerovanie spoločnosti, teraz sú oveľa väčšmi znepokojení a zneistení. Pritom zdrojom ich väčšej nepohody nie sú ani tak perspektívy vývoja ekonomiky či riešenia sociálnych otázok, ako skôr podoba novej vládnej koalície, najmä prítomnosť SNS v nej, a od toho sa odvíjajúca celková politická klíma v spoločnosti, v ktorej je väčšmi cítiť nielen politickú polarizáciu, ale aj etnické predsudky až nevráživosť (tabuľka 16).

Tabuľka 16

„Aký je Váš názor na nasledujúce skutočnosti?“ (% odpovedí „znepokojuje ma to“ : „neznepokojuje ma to“ : „nezaregistroval/a som to, nič také sa nedeje, resp. neviem“)

	Pohľad Maďarov	Pohľad Slovákov
Účasť SNS vo vláde	73 : 9 : 18	25 : 67 : 8
Zhoršenie vzťahov medzi Slovákmi a Maďarmi	59 : 21 : 20	36 : 41 : 23
Nejasnosti okolo prípadu Hedviga Malinová	56 : 20 : 24	28 : 54 : 18
Účasť IS-HZDS vo vláde	39 : 43 : 18	24 : 67 : 9

Zdroj: Inštitút pre verejné otázky, november 2006.

Oproti roku 2005 sa teda mnohé zmenilo. Kým vlni sme mohli konštatovať, že „vo vnímaní samotných Maďarov sa oslabila váha úzko etnickej perspektívy, ktorá má veľký zjednocovací potenciál najmä vtedy, ak sa napája na frustráciu z neuspokojenia národnostných požiadaviek“ (Bútorová – Gyárfášová, 2006a, s. 221), po júnových parlamentných voľbách to už neplatí. Nová mocenská konštelácia radikálne predefinovala „problémovú situáciu“ príslušníkov maďarskej menšiny a posilnila v nich vedomie ohrozenia a zraniteľnosti. Preto neprekvapuje, že na rozdiel od Slovákov väčšina z nich schvaľuje rozhodnutie Strany európskych socialistov pozastaviť Smeru-SD členstvo a nevníma ho ako zasahovanie do vnútorných záležitostí Slovenska. Naopak, oceňuje na ňom snahu „tlačiť“ Smer-SD k prehodnoteniu svojho rozhodnutia o vytvorení koalície s nacionalistickou SNS (tabuľka 17).

Tabuľka 17

Názory Maďarov a Slovákov na rozhodnutie Strany európskych socialistov pozastaviť členstvo Smeru (% odpovedí „áno + skôr áno“, „nie + skôr nie“ a „neviem“)

	Pohľad Maďarov	Pohľad Slovákov
Bolo toto rozhodnutie oprávnené?	68 : 12 : 20	22 : 54 : 24
Súhlasíte s názorom, že „rozhodnutie Strany európskych socialistov bolo oprávnené, lebo sociálnodemokratická strana by nemala uzatvárať koalíciu s nacionalistami“?	71 : 12 : 17	25 : 53 : 22
Súhlasíte s názorom, že „rozhodnutie Strany európskych socialistov je neprimerané zasahovanie do vnútorných záležitostí Slovenska“?	17 : 66 : 17	64 : 20 : 16

Zdroj: Inštitút pre verejné otázky, november 2006.

6. NÁZORY NA ZAHRANIČNOPOLITICKÉ TÉMY

6.1. VNÍMANIE MEDZINÁRODNÉHO POSTAVENIA SLOVENSKA

Slovenská verejnosť – podobne ako verejnosti v iných krajinách – nevníma zahraničnú politiku a medzinárodné účinkovanie svojej krajiny ako prioritu, ako závažný problém, a teda ani ako faktor pri rozhodovaní, koho voliť. Prevláda skôr sústredenie na sociálno-ekonomické

Tabuľka 18

Ktorý z týchto názorov je Vám bližší?

„A. Slovensko je malá krajina, a preto by si v zahraničnej politike nemalo páliť prsty s problémami iných, ale malo by myslieť najmä na svoje vlastné záujmy.“

B. „Aj keď je Slovensko malá krajina, môže v zahraničnej politike zohrávať dôležitú úlohu, ak nebude myslieť len na svoje vlastné záujmy, ale podporovať rozvoj demokracie vo svete.“
(podľa prívržencov politických strán, v %)

	Súhlas s výrokom „A“	Súhlas s výrokom „B“
SDKÚ-DS	31	65
SMK	35	62
KDH	54	42
Celá populácia SR	58	37
Smer-SD	63	36
SNS	66	34
LS-HZDS	68	24

Poznámka: Zvyšok do 100 % predstavujú odpovede „neviem“.

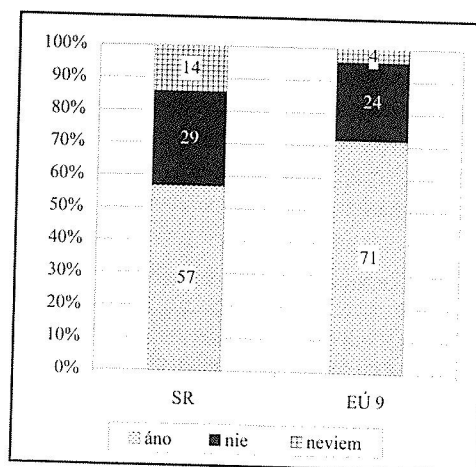
Zdroj: Inštitút pre verejné otázky, apríl 2006.

otázky a politiky v takých oblastiach, ako je školstvo a zdravotníctvo (*Transatlantické...*, 2005). Na Slovensku sa však „deprioritizácia“ týchto tém opiera aj o historickú skúsenosť a hlboko zakorenené pocity malosti a bezvýznamnosti (podrobnejšie pozri napríklad Gyárfášová et al., 2001; Bútorá, 2006). V rokoch, keď sa Slovensko usilovalo o vstup do EÚ a NATO, a v čase, keď Slovensko dostalo isté medzinárodné uznanie za politiku na domácej i medzinárodnej scéne, sa aj vo verejnosti posilnil pocit sebavedomia a vzrástla podpora aktívneho účinkovania Slovenska. Podľa výskumu IVO z apríla 2006 si vo veľmi všeobecnej rovine takmer dve tretiny (63 %) občanov SR myslia, že pre budúcnosť ich krajiny bude lepšie, ak sa bude aktívne zúčastňovať na dani vo svete. Štvrtina (26 %) sa prikláňa k alternatíve zachovať odstup od medzinárodných udalostí (*Empirické...*, 2006a). V tejto otázke nastal od roku 2004 posun v prospech proaktívnych postojov, i keď na Slovensku je ich podiel ešte stále menší ako v iných – väčších a starších – krajinách EÚ (Bútorová – Gyárfášová, 2006b).

Pravda, pestrejší a kontroverznejší obraz o názoroch slovenskej verejnosti odhaľujú menej všeobecné otázky. Keď si mali respondenti vybrať jeden z dvojice výrokov: „Slovensko je malá krajina, a preto by si v zahraničnej politike nemalo páliť prsty s problémami iných, ale malo by myslieť najmä na svoje vlastné záujmy“ a „aj keď je Slovensko malá krajina, môže v zahraničnej politike zohrávať dôležitú úlohu, ak nebude myslieť len na svoje vlastné záujmy, ale podporovať rozvoj demokracie vo svete“ priklonili sa k prvému, „národno-egoistickému“ stanovisku, a to v pomere 58 % : 38 % (*Empirické...*, 2006a). Podobné je aj rozloženie názorov na účasť slovenskej armády na misiách v iných kraji-

Graf 8

„Malo, alebo nemalo by byť úlohou EÚ pomáhať budovať demokraciu v iných krajinách?“
(v %)

Zdroj: *Transatlantické trendy*, 2006.

nách. S názorom, že táto účasť „by sa mala čo najviac obmedziť“, súhlasilo 59 % a nesúhlasilo 35 % respondentov. Vidno teda, že proaktívna, medzinárodne zodpovedná a solidárna časť slovenskej verejnosti je o niečo menej početná ako tá, ktorá preferuje uzavretosť a sústredenie na vlastné problémy. Názory sú výrazne polarizované podľa straníckych orientácií (tabuľka 18).

S medzinárodnou politikou úzko súvisia aj otázky rozvojovej pomoci a presadzovania demokracie vo svete. Podľa zistení výskumu *Transatlantické trendy 2006* (graf 8) má síce tento politický cieľ na Slovensku väčšinovú podporu verejnosti, ale nedosahuje priemer za skúmaných deväť členských krajín EÚ:¹⁰ vyslovilo sa zaň 57 % respondentov, na rozdiel od 71 % v deviatich skúmaných krajinách EÚ.

6.2. ČLENSTVO V EURÓPSKEJ ÚNII

6.2.1. Celkové hodnotenie

Ako konštatujú viaceré výskumy, slovenská verejnosť je veľmi spokojná s členstvom v Európskej únii a tento pocit sa za posledné dva roky posilnil. V novembri 2006 podporovalo členstvo v EÚ 85 % respondentov (*Empirické...*, 2006d), kým pred dvoma rokmi ich bolo 79 % (Bútorová – Gyárfášová – Veľšic, 2004, s. 322). Rovnaký trend dokumentuje aj Eurobarometer 66.¹¹ Členstvo v EÚ považovalo v roku 2006 za dobrú vec 61 % opýtaných, čo je o 16 percentuálnych bodov viac ako na jar 2004, krátko pred vstupom do EÚ, a o 8 % bodov viac ako priemer za 25 členských krajín EÚ v roku 2006. Presvedčenie o členstve ako o „dobrej veci“ sa opiera o vnímanie jeho výhodnosti, o čom bolo v roku 2006 presvedčených až 71 % respondentov, kým na jar 2004 ich bolo 57 % (*Národná správa...*, 2006).

Aj v rámci stredoeurópskeho regiónu a skupiny V4 patrí Slovensko – spolu s Poľskom – k eurooptimistickejšim krajinám. Výhody členstva v Únii vidí len 41 % obyvateľov Maďarska, ale až 66 % obyvateľov ČR, 71 % obyvateľov Slovenska a 73 % Poliakov. Podobné je aj rozloženie názorov na iné otázky, napríklad na imidž EÚ, ale aj rozloženie dôvery k európskym inštitúciám (*Eurobarometer...*, 2006).

Spokojnosť s členstvom v EÚ súvisí s viacerými okolnosťami. Predovšetkým sa po vstupe nenaplnili negatívne scenáre, ktoré predpovedali dramatické zvýšenie cien potravín, služieb a pod. Práve naopak – od roku 2004 výkonnosť slovenskej ekonomiky rastie, zvýšili sa reálne mzdy, inflácia bola nízka, klesá nezamestnanosť a pod. Hoci tento priaznivý makroekonomický vývoj nenastal len pod vplyvom členstva v EÚ, a navyše sa odohrával v podmienkach pretrvávajúcich regionálnych a sociálnych disparít, predsa spolu s ďalšími výhodami neekonomického charakteru prispel k pozitívnemu hodnoteniu členstva v EÚ.

Pozitívne vnímanie členstva v EÚ je pomerne rovnomerne zastúpené v regiónoch Slovenska i v obciach rôznej veľkosti, čiže nezodpovedá územnému rozloženiu sociálnej frustrácie na Slovensku.

6.2.2. Členstvo v EÚ ako každodenná realita

Štruktúrovanejší pohľad na vývoj vnímania výhod a nevýhod (a v spätnom pohľade aj očakávaní pred vstupom) poskytuje tabuľka 19. Zatiaľ čo po prvom roku členstva v EÚ sa pre-

10. Do výskumu boli zahrnuté: Nemecko, Francúzsko, Taliansko, Holandsko, Poľsko, Portugalsko, Španielsko, Veľká Británia a Slovensko.

11. Výskumy Eurobarometer používajú výskumnú vzorku populácie od 15 rokov na rozdiel od štandardných výskumov slovenských agentúr, kde výskumnú vzorku predstavujú respondenti od 18 rokov.

svedčenie občanov o štyroch z piatich najdôležitejších výhod členstva markantne posilnilo, v ďalšom období už vo vnímaní väčšiny výhod nenastali výraznejšie posuny. Výnimku tvorí percepčia „čerpania finančných prostriedkov z fondov EÚ“, ktorého výhodnosť si v roku 2006 uvedomovalo 33 % občanov, na rozdiel od 24 % v roku 2005. Tým sa tento faktor posunul na štvrtú priečku v percepcii najdôležitejších výhod členstva v EÚ. Bezkonkurenčne najčastejšie uvádzanou výhodou ostáva možnosť pracovať v zahraničí. Jej prínos narastá s pribúdajúcimi otvorenými pracovnými tržmi. Obyvatelia Slovenska túto možnosť využívajú, i keď model pracovnej migrácie sa postupne mení.¹²

Druhú stranu mince – vnímané nevýhody – predstavuje predovšetkým využívanie lacnej pracovnej sily na Slovensku, odchod odborníkov a mladých ľudí zo Slovenska a obavy zo

Tabuľka 19

„Aké výhody z členstva Slovenska v EÚ očakávate? (apríl 2004, v %)

Aké výhody Slovensko z členstva v EÚ získava?“ (máj 2005, november 2006, v %)

	Apríl 2004	Máj 2005	November 2006
Možnosť pracovať v zahraničí	48	59	59
Možnosť cestovať bez pasu/víz	40	46	42
Viac možností pre mladých ľudí	44	40	41
Možnosť čerpať finančné prostriedky z fondov EÚ	20	24	33
Príchod zahraničných investorov, tvorba nových pracovných miest	28	34	30
Akceptácia Slovenska v Európe a vo svete	12	14	13
Zvýšenie životnej úrovne obyvateľstva	19	8	12
Domáci výrobcovia môžu vyvážať svoje výrobky na trhy krajín EÚ	13	8	11
Posilnenie demokracie	7	7	9
Zvýšenie konkurencie	9	10	8
Zvýšenie bezpečnosti Slovenska	8	8	8
Zjednotenie právnych predpisov SR s predpismi EÚ	7	3	4

Poznámka: Respondenti mohli vybrať tri najdôležitejšie výhody, preto je súčet percent v tabuľke vyšší ako 100 %.
Zdroj: FOCUS, 2004, 2005; Inštitút pre verejné otázky, november 2006.

Tabuľka 20

„Aké nevýhody z členstva Slovenska v EÚ očakávate? (apríl 2004, v %)

Aké nevýhody má Slovensko z členstva v EÚ?“ (máj 2005, november 2006, v %)

	Apríl 2004	Máj 2005	November 2006
Využívanie lacnej pracovnej sily na Slovensku	52	46	42
Odchod odborníkov a mladých ľudí zo Slovenska (brain drain)	43	37	42
Zníženie životnej úrovne obyvateľstva	39	33	31
Zníženie bezpečnosti Slovenska (zvýšenie kriminality, terorizmu...)	21	23	26
Náš trh zaplavia výrobky z iných krajín EÚ	27	29	24
Príchod cudzincov z iných krajín EÚ	24	17	20
Nárast byrokracie	15	23	18
Preberanie „západného“ životného štýlu	13	16	18
Strata niektorých rozhodovacích právomocí – strata nezávislosti Slovenska	15	15	18
Budeme musieť dodržiavať zákony, predpisy a smernice EÚ	10	16	13
Zvýši sa nezamestnanosť	9	12	13
Zvýši sa konkurencia	7	6	7

Poznámka: Respondenti mohli vybrať tri najdôležitejšie nevýhody, preto je súčet percent v tabuľke vyšší ako 100 %.
Zdroj: FOCUS, 2004, 2005; Inštitút pre verejné otázky, november 2006.

12. Podľa odhadov Eurusu pracovalo už v krajinách EÚ vyše 200 000 obyvateľov Slovenska, pričom najčastejšími destináciami sú Česká republika, Veľká Británia a Írsko. Štatistiky však dokumentujú začínajúci pokles záujmu o prácu v zahraničí, najmä medzi vysokoškolsky vzdelanými ľuďmi (*Vysokoškolskí... 2007, s. 6*).

zníženia životnej úrovne obyvateľstva. Tu vo väčšine oblastí nastala stabilizácia, alebo aj mierny ústup obáv. Príznačné je, že oslabli aj obavy z nárastu byrokracie a z harmonizácie predpisov. Priamy kontakt s európskymi inštitúciami teda nenaplnil pôvodnú mieru obáv. Oproti roku 2005 mierne vzrástlo znepokojenie z odchodu mladých kvalifikovaných ľudí, čo odráža reálnu pracovnú migráciu zo Slovenska, zatiaľ nekompenzovanú viditeľnejšou vlnou návratov.

6.2.3. Názory na niektoré témy európskej agendy

Pre rok 2005 bolo charakteristické zintenzívnenie politickej diskusie na európske témy, pričom rezonovali najmä tri agendy: ďalšie rozširovanie EÚ, a v tejto súvislosti najmä možné prijatie Turecka; euroústava a proces jej ratifikácie; v závere roka rozpočtová perspektíva na roky 2007 – 2013 a v tejto súvislosti aj samotné rozpočtové pravidlá Únie (pozri Bútorová – Gyárfášová, 2006b). V roku 2006 však európske i ďalšie zahraničnopolitické témy ustúpili domácej politike a v predvolebnom diskurze mali veľmi nevýrazné miesto.¹³

Téma euroústavy bola po neúspešných referendách vo Francúzsku a Holandsku odsunutá nabok v rámci celej EÚ. Ani na Slovensku diskusia na túto tému nepokračovala, hoci ratifikačný proces nebol ukončený a Ústavný súd SR doteraz nedoriešil podanie skupiny občanov z roku 2005.¹⁴

Ďalšou horúcou témou európskej politiky bolo rozširovanie EÚ, ku ktorému sa politické strany v rámci svojich predvolebných programov vyslovili len veľmi okrajovo a všeobecne (Strážay – Korba, 2006). V agende ďalšieho rozširovania je rozdeľujúcou témou vstup Turecka. Dlhodobou konzistentným a opatrným postoj prezentuje KDĽ, ktoré pre Turecko – podľa vzoru nemeckej CDU/CSU – navrhuje štatút privilegovaného partnerstva.

Slovenská verejnosť sa všeobecne stavia k rozširovaniu EÚ pozitívne. So 69-percentnou podporou ďalšieho rozširovania sa Slovensko umiestnilo v rámci EÚ 25 na štvrtiej priečke, a to za Poľskom (76 %), Slovinskom (74 %) a Gréckom (71 %) (*Eurobarometer...*, 2006).

Spomedzi možných kandidátskych krajín¹⁵ slovenská verejnosť najviac podporuje prístupenie Chorvátska, za ktoré sa prihovára 84 % respondentov, čo je až o 34 percentuálnych bodov viac ako priemer za EÚ 25. Najnižšiu podporu má rozšírenie EÚ o Turecko: na Slovensku dosahuje 33 %, pričom priemer za EÚ 25 je iba 28 % (*Eurobarometer...*, 2006).

Podľa výskumu *Transatlantické trendy 2006*¹⁶ v posledných rokoch klesol podiel Európanov, ktorí majú kladný postoj k členstvu Turecka v EÚ, a to v priemere z 30 % v roku 2004 na 21 % v roku 2006. Najväčšími zastúpené sú však ešte vždy ambivalentné postoje: 40 %

13. Predvolebnú súťaž politických strán profilovali štyri politické témy či spory, ktoré sa stali kľúčovou agendou politických strán: osud reforiem a princípy fungovania štátu a ekonomiky; postavenie a práva národnostných menšín; kultúrno-civilizačná agenda; štýl politiky, problémy zneužívania moci. V prvých parlamentných voľbách po vstupe Slovenska do EÚ a NATO paradoxne takmer úplne absentovali témy súvisiace s členstvom SR v EÚ a s vnútorným vývojom EÚ. Zo zahraničnopolitických tém sa objavila len otázka stiahnutia slovenskej jednotky z Iraku, ktorú otvoril tesne pred voľbami Smer-SD.

14. Skupina občanov zastúpená Ondrejom Dostálom namietala, že Národná rada SR porušila ich právo zúčastňovať sa na správe vecí verejných. Podľa nich na základe ústavného zákona o vstupe Slovenska do zväzku s inými štátmi musí byť euroústava schválená v referende. Národná rada SR v máji 2005 ratifikovala návrh ústavy s tým, že referendum o vstupe do EÚ bolo postačujúce. Ústavný súd SR v tejto veci zatiaľ nerozhodol.

15. Spomedzi všetkých krajín sa najvyššou podporou vyznačuje Švajčiarsko a Nórsko.

16. Projekt *Transatlantické trendy* realizuje od roku 2002 German Marshall Fund Spojených štátov a jeho európski partneri. V roku 2006 sa výskum uskutočnil v Spojených štátoch, v deviatich krajinách Európskej únie (Nemecko, Francúzsko, Veľká Británia, Taliansko, Holandsko, Poľsko, Portugalsko, Slovensko, Španielsko a Slovensko), v prístupujúcom Rumunsku a Bulharsku a v Turecku. Slovensko je do projektu zaradené od roku 2004 (ďalšie informácie a výsledky sú dostupné na <http://www.transatlantictrends.org> a <http://www.ivo.sk>).

európskej verejnosti si myslí, že členstvo Turecka v EÚ by nebolo ani dobré, ani zlé, a mnohí na túto kontroverznú otázku odpovedajú vyhýbavým „neviem“. Aj slovenská verejnosť čoraz výraznejšie odmieta Turecko ako možného člena EÚ: od roku 2004 sa podiel odmietavých postojov zvýšil viac ako trojnásobne (graf 9), pričom tento nárast bol výraznejší ako v iných krajinách EÚ¹⁷ (*Transatlantické...*, 2006). Ambivalentné a nevyhranené postoje dosahujú na Slovensku až 60 %. Podľa výskumu Eurobarometer dôvodom odmietavých postojov sú najmä obavy z kultúrnych rozdielov a imigrácie (*Národná...*, 2006, s. 47).

Viacere komparatívne i národné výskumy ukazujú, že slovenská verejnosť zaujíma k EÚ mimoriadne pozitívne postoje, najmä ak majú všeobecnú deklaratívnu podobu (napríklad priaznivejšie emócie k EÚ pocitovali zo skúmaných krajín len Španieli; pozri *Transatlantické...*, 2006). Na druhej strane ľudia na Slovensku oproti európskemu priemeru menej podporujú posilnenie EÚ ako aktéra medzinárodnej politiky. Rovnako slabší ohlas nachádza na Slovensku aj presvedčenie, že cieľom európskej politiky by malo byť presadzovanie podpory demokracie (*Transatlantické...*, 2006).

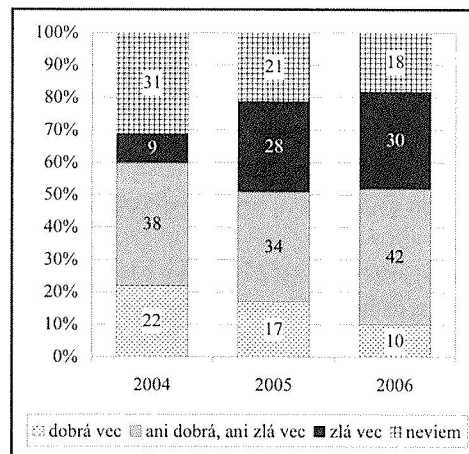
Zaujímavý vzorec sa vynára vo vzťahu k harmonizácii konkrétnych politík. Na jednej strane sa slovenská verejnosť vyznačuje vysokým stupňom odmietania harmonizácie v oblasti daňovej politiky (Slovensko sa v tomto ohľade umiestňuje hneď po Fínsku, Luxembursku, Švédsku a Dánsku a na rovnakej úrovni ako vo Veľkej Británii), na druhej strane naopak intenzívne podporuje spoločný postup EÚ v oblasti obrannej a zahraničnej politiky, ako aj v oblasti boja proti terorizmu.

Vysvetlenie výraznejšieho nesúhlasu slovenskej verejnosti s daňovou harmonizáciou možno hľadať v jej pozitívnych skúsenostiach s daňovou reformou na Slovensku: hoci sa radoví občania neorientujú vo všetkých nuansách daňových otázok, predsa si osvojili názor, že daňová reforma bola jedným z kľúčových faktorov naštartovania ekonomiky a prílevu zahraničných investícií. Preferencia harmonizácie v oblasti boja proti terorizmu, v obrannej a bezpečnostnej politike je zrejme reakciou na globálnosť týchto hrozieb, a do istej miery odráža aj skutočnosť, že slovenská verejnosť preferuje v otázkach bezpečnosti EÚ pred NATO.

Ďalšou charakteristickou črtou vzťahu slovenskej verejnosti k EÚ je vysoká deklaratívna podpora integrácii, ako aj vysoká dôvera k európskym inštitúciám a demokracii na európskej úrovni vo všeobecnosti, ktorá sa kombinuje s mierne podpriemernou znalosťou mechanizmu fungovania EÚ, s podpriemernou vierou v to, že „môj hlas v EÚ niečo znamená“

Graf 9

„Aký je Váš názor na vstup Turecka do EÚ? Bola by to dobrá vec; ani dobrá, ani zlá vec; zlá vec?“ (vývoj názorov občanov SR – v %)

Zdroj: *Transatlantické trendy 2004 – 2006.*

17. Okrem iného na túto dynamiku vplýval aj faktor „oneskorenej diskusie“: na Slovensku diskusia o európskej perspektíve Turecka prebehla až koncom roka 2004 – teda neskôr ako vo väčšine „starých“ členských krajín EÚ15, kde táto téma rezonovala v kampaniach pred voľbami do Európskeho parlamentu v júni 2004.

i s podpriemerným zapájaním sa do európskych záležitostí.¹⁸ Tento vzorec dokumentuje pomerne pasívne pristupovanie občanov SR k členstvu v EÚ, zdôrazňujúce len tie stránky, ktoré bezprostredne súvisia s ekonomickými a sociálnymi benefitmi. Na druhej strane však treba mať na pamäti, že proces zžívania sa s členstvom v EÚ má dlhodobý charakter. Trendové dáta z pravidelných výskumov Eurobarometer svedčia o postupnom priaznivom vývoji: podiel tých, ktorí rozumejú fungovaniu EÚ, vzrástol z 33 % na jar 2004 na 40 % na jeseň 2006, a podiel ľudí presvedčených, že ich hlas v EÚ niečo znamená, stúpol v rovnakom čase z 22 % na 31 % (*Národná...*, 2006, s. 50).

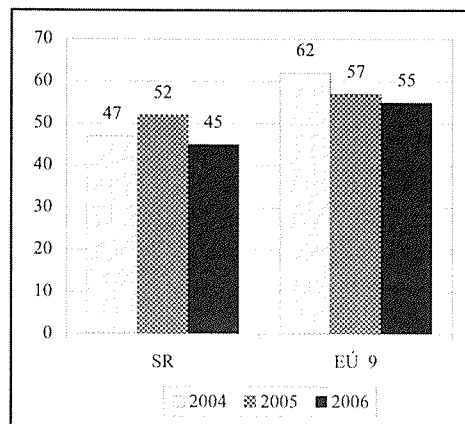
6.3. SLOVENSKÁ VEREJNOSŤ A ČLENSTVO V NATO

Postoje občanov SR k členstvu v NATO ostávajú aj naďalej rezervovanejšie ako k EÚ. Podobne ako v roku 2004, keď SR získala plnohodnotné členstvo v NATO, podpora medzi občanmi je síce väčšinová, ale nie dominantná. V novembri 2006 členstvo v Aliancii podporovalo 51 % obyvateľov a nesúhlasilo s ním 43 %. Zvyšných 6 % nevedelo zaujať stanovisko (*Empirické...*, 2006d). Ako ukazuje graf 10, Alianciu považuje za dôležitú pre bezpečnosť krajiny menej ako polovica slovenskej verejnosti (45 %, oproti 57 % v priemere 9 skúmaných krajín EÚ), pričom 28 % zastáva opačný názor a 21 % nemá vyhranený názor (*Transatlantické...*, 2006). V európskych krajinách, ktoré sú dlhoročnými členmi NATO, je však podiel ľudí považujúcich Alianciu za dôležitú vyšší: napríklad v Holandsku, Portugalsku a Veľkej Británii dosahuje 66 %. Na druhej strane v Poľsku, ktoré je členom NATO od roku 1999, dosahuje podiel kladných odpovedí len 48 %.

Treba však upozorniť, že v posledných rokoch sa v starších krajinách NATO odohráva pokles vnímanej relevantnosti Aliancie. Najvýraznejšie sa to prejavilo v Nemecku (pokles zo 74 % v roku 2002 na 59 % v roku 2006) a v Taliansku (pokles zo 68 % na 52 %). Na Slovensku za rok 2005 mierne stú-

Graf 10

„Potrebujeme NATO pre bezpečnosť našej krajiny, alebo nie?“ (podiel kladných odpovedí v %)

Zdroj: *Transatlantické trendy 2004 – 2006*.

Tabuľka 21

Súhlas s členstvom v NATO v apríli a novembri 2006 podľa stranických preferencií (% odpovedí úplne + skôr súhlasím)

	Apríl 2006	November 2006
SDKÚ-DS	88	77
SMK	75	70
KDH	55	61
Celá populácia SR	55	51
Smer-SD	56	49
ES-HZDS	45	47
SNS	44	39

Zdroj: Inštitút pre verejné otázky, apríl a november 2006.

18. Konštatujú to samotní slovenskí respondenti. Výrok: „Mám dojem, že sa veľmi zapájam do európskych záležitostí“ pokladalo za výstižný iba 10 % opýtaných, pričom priemer za EÚ 25 je 19 % (*Národná...*, 2006, s. 52). Svedčí o tom však aj rekordne nízka volebná účasť v prvých voľbách do Európskeho parlamentu v júni 2004, keď prišlo k urnám iba 17 % oprávnených voličov.

pol podiel tých, ktorí NATO považujú za dôležité (zo 47 % na 52 %), v roku 2006 však klesol na 45 % (*Transatlantické...*, 2004 – 2006).

Otázka členstva Slovenska v NATO je značne polarizujúca, najmä podľa straníckych afilácií. Podpora dlhodobo dominuje v prostredí voličov SDKÚ-DS a SMK, najnižšia je medzi priaznivcami SNS (tabuľka 21). Podpora členstva Slovenska v NATO je vyššia vo vzdelanejšom a mladšom prostredí.

6.4. TRANSATLANTICKÁ SPOLUPRÁCA A USA

Medzinárodný výskum *Transatlantické trendy* zaznamenal v roku 2005 na Slovensku mierne nárast pozitívnych názorov na Spojené štáty, ich medzinárodnú politiku a líderské postavenie. V roku 2006 sa však názory vrátili na úroveň roku 2004 – teda bližšie k názorom ostražitejšej časti Európy. Konkrétne: zahraničnú politiku prezidenta Busha schvaľovalo 23 % respondentov, kým v roku 2005 ich bolo 35 %; vedúcu rolu Spojených štátov považovalo za žiaducu 19 % opýtaných, hoci v roku 2005 ich bolo 33 %. Zatiaľ čo k výsledkom za rok 2005 mohla prispieť návšteva prezidenta Busha, celkovo pokojná a priaznivá atmosféra i doznievanie integračnej eufórie; v roku 2006 sa výskum realizoval v čase predvolebnej kampane, v ktorej popri požiadavke stiahnutia slovenskej jednotky z Iraku zaznievali aj výroky kritizujúce politiku USA, resp. „proamerickú“ politiku Dzurindovej vlády.

7. ZÁVER

Rok 2006 priniesol nielen úplnú výmenu vládnej garnitúry, ale aj viaceré závažné posuny vo verejnej mienke. Niektoré z nich boli bezprostrednou reakciou na politický obrat, ktorý predstavovali parlamentné voľby. Iné naopak znamenali pokračovanie trendov z predchádzajúcich rokov, ktoré sa po voľbách 2006 nielenže nezvrátili, ale sa naopak ešte posilnili.

Diskontinuitu oproti predchádzajúcemu vývoju znamenal predovšetkým výrazný nárast dôveryhodnosti vlády a parlamentu, ktorý nastal okamžite po výmene vládnej koalície. Vo verejnosti zavládli pomerne priaznivé očakávania, ktoré sa týkali najmä perspektív vývoja zamestnanosti, zdravotníctva a životnej úrovne. Latka očakávaní bola po voľbách 2006 nastavená vyššie ako pred štyrmi rokmi. To vyvoláva otázku, ako bude nová vládna koalícia zvládať „manažment sľubov“ a ako naloží s kapitálom dôvery a popularity, ktorý jej v prvom polroku vládnutia rozhodne nechýbal. Vysokú popularitu novej vládnej koalície dokumentuje fakt, že v druhom polroku 2006 vzrástla podpora pre najsilnejšiu stranu – Smer-SD a neklesla ani podpora pre SNS a LS-HZDS, čo sa premietlo do celkového posilnenia pozície strán vládnej koalície oproti stranám parlamentnej opozície.

Na druhej strane počas roka 2006 pokračovali viaceré trendy z predchádzajúcich rokov. Takým bol na mikroúrovni ústup donedávna príslovečného pesimizmu ľudí na Slovensku pri hodnotení vývoja osobnej situácie a finančných vyhliadok do budúcnosti. Na makroúrovni počas roka 2006 zosilnelo presvedčenie ľudí o správnosti celkového smerovania krajiny a vzrástla aj ich emocionálna identifikácia so Slovenskou republikou, prejavujúca sa hrdosťou na úspechy, ktoré krajina počas svojej samostatnosti dosiahla.

výarfášová

ntuje po-
ky, ktoré
šak treba
Trendové
n vývoji:
na jeseň
kom čase

našej kra-
vedí (%)

a novem-
í (%) od-

číslo 2006
77
70
61
51
49
47
39

číslo 2006.

í* poklada-
aj rekordne
ých voličov.

Prevažne optimistická atmosféra po parlamentných voľbách sa premietla aj do priaznivejšieho hodnotenia ponovembrového režimu. Tento posun sa výraznejšie prejavil u tej časti obyvateľstva, ktorá sa donedávna cítila byť skôr obeťou ekonomických reforiem a spoločenský vývoj hodnotila cez prizmu osobnej frustrácie a ukrivdenosti. Víťazstvo politickej reprezentácie, ktorá deklaruje zámer obhajovať záujmy ľudí dotknutých ekonomickou transformáciou, tak pre túto časť populácie prinieslo oslabenie pocitu politickej marginalizácie a otvorilo jej možnosť väčšmi sa stotožniť s ponovembrovým politickým systémom. Bude zaujímavé sledovať, či títo občania budú podporovať demokratickú transformáciu aj vtedy, keď sa oslabí ich identifikácia so súčasnou vládou garnitúrou.

Rast spokojnosti a pozitívneho hodnotenia vývoja spoločnosti je dlhodobjším trendom, ktorý zodpovedá dynamickému vývoju ekonomiky a zlepšujúcim sa makroekonomickým ukazovateľom, napríklad znižovaniu nezamestnanosti, rastu priemernej mzdy a kúpyschopnosti obyvateľstva. Hoci priaznivý vývoj ekonomiky naštartovala predchádzajúca vláda politikou reforiem a zvyšovania medzinárodného kreditu Slovenska, ukazuje sa, že priaznivci strán novej vládnej trojky majú tendenciu pripisovať všetky pozitívne zmeny novej koalícii. Tieto empirické zistenia opäť raz ukazujú, akú dôležitú úlohu pri celkovom vnímaní a hodnotení spoločenskej reality hrá interpretácia osobnej situácie.

Rok 2006 však priniesol nielen rast sociálno-ekonomického optimizmu, ale aj zvýšenie obáv z ďalšieho vývoja pomerov na Slovensku. Tie sa primárne netýkajú uskutočnených alebo avizovaných ekonomických rozhodnutí, ale skôr politického štýlu či politickej kultúry novej vládnej garnitúry. Medzi povolebnými obavami dominovalo znepokojenie z prejavov národnostnej netolerancie a násillia, z protimaďarskej rétoriky predsedu jednej z vládnych strán, J. Slotu, a zo zhoršenia slovensko-maďarských vzťahov. Voľby 2006 znamenali významný predel pre príslušníkov maďarskej menšiny, ktorí sa cítia väčšmi zraniteľní a hodnotia svoje postavenie kritickejšie než pred rokom. Nemalú časť verejnosti, najmä z opozičného tábora, znepokojuje prítomnosť SNS a LS-HZDS vo vláde, ako aj sústredovanie moci v rukách jej predsedu a Smeru-SD.

V roku 2006 pokračovalo posilňovanie mimoriadne vysokej identifikácie občanov s členstvom v Európskej únii založenej na oceňovaní výhod, ktoré toto členstvo pre ľudí prináša. Na druhej strane však vo verejnosti pretrvávajú nízky záujem o dianie v EÚ i slabá zorientovanosť v jej fungovaní. Špecifickú oblasť verejnej mienky predstavujú názory na zahraničnú politiku a medzinárodné účinkovanie Slovenska. Hoci je táto oblasť dlhodobo skôr na okraji pozornosti širokej verejnosti, predsa vo verejnosti v posledných rokoch – najmä v súvislosti s integráciou do EÚ a NATO – narastalo vedomie, že domáce a zahraničnopolitické dianie spolu úzko súvisia a nemožno ich od seba oddeľovať. V porovnaní s rokom 2005, keď vo verejnosti vzrástlo vedomie záväzkov vyplývajúcich z členstva Slovenska v širšom spoločenstve demokratických krajín, však v roku 2006 nastala vo viacerých ohľadoch stagnácia alebo dokonca regres.

Pravda, zžívanie sa širokej verejnosti s členstvom Slovenska v Európskej únii a v transatlantickej komunite je dlhodobý proces, ku ktorému môže výdatne prispieť práve domáca politická elita. Niektoré kroky vlády, slovné vyjadrenia či zahraničnopolitické „iniciatívy“ premiéra však naznačujú riziko, že by sa zahraničná politika mohla stať arénou na pestovanie populistickej rétoriky. Tieto tendencie by mohli oslabiť ešte stále iba krehké vedomie verejnosti o medzinárodnej spoluzodpovednosti Slovenska a o dôležitosti rešpektovania demokratických hodnôt aj v zahraničnej politike.

LITERATÚRA

1. Bútora, M.: *Kým môžu byť Slováci v Európskej únii*. In: *Kto sú Slováci? História – Kultúra – Identita*. Krakow, Miedzinarodowe centrum kultury 2006.
2. Bútorová, Z.: *Rozdelenie ČSFR a prvé desaťročie samostatnosti očami verejnosti*. In: Mesežnikov, G. – Gyárfášová, O.: *Slovensko: desať rokov samostatnosti a rok reforiem*. Bratislava, Inštitút pre verejné otázky 2004.
3. Bútorová, Z.: *Nová vláda nemá podporu väčšiny verejnosti*. *Sme*, 26. 7. 2006, s. 31.
4. Bútorová, Z. – Gyárfášová, O.: *Slováci a Česi 1994 – 2004: názorovo bližšie ako po nežnom rozvode*. In: *Domino fórum*, č. 18, 2005.
5. Bútorová, Z. – Gyárfášová, O.: *Trendy vo verejnej mienke a volebnom správaní*. In: Mesežnikov, G. – Gyárfášová, O. – Kollár, M. (ed.): *Slovenské voľby '06. Výsledky, príčiny, súvislosti*. Bratislava, Inštitút pre verejné otázky 2006a.
6. Bútorová, Z. – Gyárfášová, O.: *Verejná mienka*. In: Kollár, M. – Mesežnikov, G. – Bútora, M. (ed.): *Slovensko 2005. Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava, Inštitút pre verejné otázky 2006b.
7. Bútorová, Z. – Gyárfášová, O. – Velšic, M.: *Verejná mienka*. In: Kollár, M. – Mesežnikov, G. (ed.): *Slovensko 2003. Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava, Inštitút pre verejné otázky 2004.
8. Bútorová, Z. – Gyárfášová, O. – Velšic, M.: *Verejná mienka*. In: Kollár, M. – Mesežnikov, G. (ed.): *Slovensko 2004. Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava, Inštitút pre verejné otázky 2005.
9. Gyárfášová, O.: *Aký bol slovenský rok 2006*. *Mosty*, č. 1, 2007a.
10. Gyárfášová, O.: *Rozširovanie Európskej únie? Pomaly, prosím!* In: *Zahraničná politika*, č. 1, 2007b.
11. Gyárfášová, O. – Bútorová, Z.: *Transatlantické trendy 2006: zotrvačnosť a zmena*. In: *Zahraničná politika*, č. 4, 2006, s. 8 – 10.
12. Gyárfášová, O. – Krivý, V.: *Electoral behaviour – persistent volatility or clear sign of consolidation? Case of Slovakia 2006*. <http://ispo.fss.muni.cz/uploads/2download/v4/V4-Gyarfasova-Krivy.pdf>
13. Gyárfášová, O. – Krivý, V. – Velšic, M. et al.: *Krajina v pohybe. Správa o politických názoroch a hodnotách ľudí na Slovensku*. Bratislava, Inštitút pre verejné otázky 2001.
14. *Empirické údaje zo sociologického výskumu IVO*. Bratislava, Inštitút pre verejné otázky, apríl 2006a.
15. *Empirické údaje zo sociologického výskumu IVO*. Bratislava, Inštitút pre verejné otázky, júl 2006b.
16. *Empirické údaje zo sociologického výskumu IVO*. Bratislava, Inštitút pre verejné otázky, august 2006c.
17. *Empirické údaje zo sociologického výskumu IVO*. Bratislava, Inštitút pre verejné otázky, november 2006d.
18. *Eurobarometer 66. Public Opinion in the European Union*. European Commission, December 2006.
19. *Informatívne správy Štatistického úradu SR*, január 2007. www.statistics.sk
20. Krastev, I.: *NATO in the Age of Populism*. Riga Papers, Riga, November 27-29, 2006. www.gmfus.org
21. *Národná správa. Slovenská republika. Eurobarometer 66. Verejná mienka v Európskej únii, jeseň 2006*.
22. *Porovnanie vnímania ekonomickej situácie (SR, Poľsko, Maďarsko) – júl 2006*. www.focus-research.sk
23. Strážay, T. – Korba, M.: *Zahraničná, bezpečnostná a obranná politika*. In: Mesežnikov, G. – Kollár, M. (ed.): *Voľby 2006. Analýza volebných programov politických strán a hnutí*. Bratislava, Inštitút pre verejné otázky 2006.
24. Szomolányi, S.: *Parlamentné voľby 2006 a stabilita demokracie na Slovensku*. In: Mesežnikov, G. – Gyárfášová, O. – Kollár, M. (ed.): *Slovenské voľby '06. Výsledky, príčiny, súvislosti*. Bratislava, Inštitút pre verejné otázky 2006.
25. *Transatlantické trendy 2004 – 2006. Výskum GMF a partnerov*. www.transatlantictrends.org
26. Velšic, M.: *Zmena režimu na Slovensku v perspektíve verejnej mienky*. Doktorandská práca. Bratislava, FiF UK 2000.
27. *Vysokoškooláci ostávajú doma*. *Sme*, 18. 1. 2007, s. 6.

Zahraničná politika – hlavné trendy, dvojstranné vzťahy a regionálna spolupráca

JURAJ MARUŠIAK – ZUZANA BATES – ALEXANDER DULEBA –
TOMÁŠ STRÁŽAY – JANA ŽEMLOVÁ-SHEPPERD

(Autorom časti 3.3. a 6.3. je **Tomáš Strážay**, autorkou časti 5.1. je **Jana Žemlová-Shepperd**, autorkou časti 5.2. je **Zuzana Bates**, autorom častí 5.5. a 7.5. je **Alexander Duleba**. Autorom ostatných častí je **Juraj Marušiak**.)

Oponent: **Doc. PhDr. Martin Bútora**
Inštitút pre verejné otázky

1. Úvod	282
2. Voľby do NR SR a zahraničná politika Slovenskej republiky	283
2.1. Zahraničná politika SR v predvolebnom diskurze politických strán	283
2.2. Koaličná zmluva a Programové vyhlásenie vlády SR	285
2.3. Vývoj na Slovensku po voľbách do NR SR a reakcia zahraničia	286
3. Vnútropolitická dimenzia zahraničnej politiky SR	288
3.1. Rozvojová pomoc a úloha mimovládnych organizácií v zahraničnej politike SR	288
3.2. Pôsobenie SR v Iraku a bezpečnostná politika vo vnútropolitickej rozprave	290
3.3. Diskusia o naplnení zahraničnej politiky po zmene vlády	292
4. Slovensko v medzinárodných inštitúciách	293
4.1. Organizácia spojených národov (OSN)	293
4.2. Rada Európy	296
4.3. OBSE	297
4.4. OECD	297
5. Vzťahy Slovenska s USA, európskymi krajinami, Ruskom a Izraelom	298
5.1. USA	298
5.2. Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska	301
5.3. Nemecko	303
5.4. Francúzsko	305
5.5. Ruská federácia	306
5.6. Ostatné európske štáty	311
5.7. Izrael	318
6. Regionálna spolupráca	318
6.1. Visegrádska spolupráca	318
6.2. Stredoeurópska iniciatíva, regionálne partnerstvo a stretnutie prezidentov... ..	321
6.3. Slovensko a juhovýchodná Európa	322
7. Vzťahy so susednými štátmi	327
7.1. Česká republika	327
7.2. Poľsko	330
7.3. Rakúsko	332
7.4. Maďarsko	335
7.5. Ukrajina	338
8. Otvorené otázky vývoja zahraničnej politiky SR po voľbách 2006	342
9. Záver	344

Anotácia: Autori analyzujú hlavné trendy v zahraničnej politike Slovenskej republiky. Venujú pozornosť úlohe jednotlivých aktérov, problematike rozvojovej pomoci a úlohe ľudských práv v zahraničnej politike SR. Zaoberajú sa tiež zahraničnou politikou v kontexte vnútro-politického diania, najmä parlamentných volieb v júni 2006. Analyzujú pôsobenie SR v medzinárodných organizáciách, bilaterálne vzťahy SR s kľúčovými západnými štátmi, Ruskom a susednými krajinami, visegrádsku spoluprácu a účasť v regionálnych iniciatívach vrátane angažovanosti SR pri riešení problémov juhovýchodnej Európy.

Kľúčové slová: bilaterálne vzťahy, Česká republika, Európska únia, Maďarsko, medzinárodné vzťahy, Ministerstvo zahraničných vecí SR, multilaterálne vzťahy, NATO, Nemecko, OBSE, oficiálna pomoc, OSN, Poľsko, regionálna spolupráca, rozvojová pomoc, Rakúsko, Rusko, Stredoeurópska iniciatíva, Ukrajina, USA, Veľká Británia, Visegrádska štvorka, voľby do NR SR 2006, zahraničná politika, západný Balkán.

1. ÚVOD

Vývoj zahraničnej politiky Slovenskej republiky (SR) bol v priebehu roku 2006 poznačený predovšetkým júnovými voľbami do Národnej rady SR (NR SR). Tie priniesli po ôsmich rokoch zmenu: namiesto politickej garnitúry, ktorá aj napriek čiastočným zmenám svojho zloženia prispela k prekonaniu hroziacej medzinárodnej izolácie Slovenska pred rokom 1998 a pod vedením ktorej sa Slovensku podarilo naplniť zásadné zahraničnopolitické priority – vstup do Európskej únie (EÚ) a Severoatlantickej aliancie (NATO) – prišla nová vládna koalícia.

Na rozdiel od parlamentných volieb v rokoch 1998 a 2002 zahraničná politika zohrávala vo volebnej kampani iba obmedzenú úlohu. Medzi relevantnými politickými silami panoval v zásade konsenzus z hľadiska jej strednodobých priorít, predovšetkým v otázke členstva Slovenska v EÚ a NATO. Počas celého obdobia pôsobenia Mikuláša Dzurindu na poste predsedu vlády práve oblasť zahraničnej politiky bola analytikmi, ale aj občanmi vnímaná ako najúspešnejšia (Bútora, 2006).

Bilaterálnu spoluprácu Slovenska v uplynulom roku poznačili parlamentné voľby a následne politické krízy v susedných štátoch. Zároveň však rok 2006 prebiehal v znamení postupného posilňovania pozícií Slovenska v euroatlantických integračných zoskupeniach. Medzi hlavné témy slovenskej diplomacie na európskej úrovni patrili otázky budúcnosti EÚ, predovšetkým v súvislosti s ratifikáciou Ústavnej zmluvy EÚ. Premiér Mikuláš Dzurinda a jeho Slovenská demokratická a kresťanská únia – Demokratická strana (SDKÚ-DS), ale aj opozičné strany ako Smer – sociálna demokracia (Smer-SD) či Ludová strana – Hnutie za demokratické Slovensko (LS-HZDS) podporovali pokračovanie ratifikačného procesu, kým Kresťanskodemokratické hnutie (KDH), podobne ako v predchádzajúcich rokoch, projekt ústavnej zmluvy odmietalo. Osobitý postoj zaujímal prezident SR Ivan Gašparovič. Na jednej strane hovoril o nutnosti pokračovať v procese ratifikácie, súčasne sa však vyslovoval za prijatie nového zmluvného dokumentu, ktorý by upravoval vzájomné vzťahy medzi inštitúciami EÚ a umožnil jej ďalšie rozširovanie.

Podobne ako v predchádzajúcich rokoch súčasťou agendy slovenskej diplomacie ostávala otázka voľného pohybu pracovných síl. Kým bezprostredne po rozšírení EÚ v máji 2004 svoj pracovný trh občanom nových členských štátov otvorili iba Veľká Británia, Írsko a Švéd-

sko, v máji 2006 prechodné obmedzenia zrušili Fínsko, Grécko, Portugalsko a Španielsko; v júli 2006 tak urobilo Taliansko. Čiastočné uvoľnenie prístupu občanom nových členských štátov avizovali aj Francúzsko a Rakúsko. Zároveň sa však aj Slovensko prejavilo ako krajina európskej solidarity, keď súhlasilo s otvorením svojho pracovného trhu občanom Bulharska a Rumunska, ktoré rozšírili EÚ od 1. januára 2007 (TASR, 17. 10. 2006).

Ďalšou témou „európskej“ politiky Slovenska bola otázka rozšírenia Schengenského priestoru. Slovensko, podobne ako ďalšie nové členské štáty, presadzovalo dodržanie pôvodného termínu vstupu v októbri 2007. V prebiehajúcej diskusii susedia (Rakúsko a ČR) označili Slovensko za najhoršie pripraveného kandidáta na vstup do Schengenu po technickej stránke. Napokon sa aj vďaka tlaku celej Visegrádskej štvorky podarilo odvrátiť hroziace oddialenie „Schengenu“ až o dva roky a prijal sa kompromisný dátum 31. december 2007.

Po „plynovej kríze“ medzi Ruskom a Ukrajinou začiatkom roku 2006 zaujala dôležité miesto otázka energetickej bezpečnosti, t. j. zaistenia alternatívnych zdrojov ropy a plynu. Uvedená otázka sa znova dostala do popredia po tom, keď v dôsledku sporov o ceny dodávok ropy, resp. o výšku dovozných a tranzitných ciel v januári 2007 zastavila Ruská federácia dodávky a tranzit ropy cez územie Bieloruska.

Bilaterálne vzťahy SR, ako aj kontakty na vyšších úrovniach ovplyvnilo členstvo Slovenska v Bezpečnostnej rade OSN. Súčasťou agendy bilaterálnych rokovaní slovenských predstaviteľov sa tak stávali otázky globálnej bezpečnosti, napríklad vývoj situácie na Blízkom východe.

2. VOLBY DO NR SR A ZAHRANIČNÁ POLITIKA SR

2.1. ZAHRANIČNÁ POLITIKA SR V PREDVOLEBNOM DISKURZE POLITICKÝCH STRÁN

Azda s výnimkou Komunistickej strany Slovenska (KSS), požadujúcej rozpustenie NATO, ktoré v jej ponímaní zostáva „agresívnym vojenským blokom,“ v predvolebnom období sa neobjavila žiadna politická strana, ktorá by zásadne spochybňovala zahraničnopolitickú orientáciu SR, resp. priority definované v *Strednodobej stratégii zahraničnej politiky SR*, prijatej v roku 2004. Ani KSS však nenastolovala vo svojom programe jednostranné vystúpenie SR z Aliancie. Podobne napríklad SNS, v minulosti vystupujúca proti členstvu SR v NATO, sa vo svojom volebnom programe identifikovala s členstvom SR v euroatlantických štruktúrach. Hoci v rovine verejného diskurzu zahraničná politika stratila prioritné postavenie, v porovnaní s voľbami 2002 sa programy politických strán v názoroch na viaceré aspekty pôsobenia SR na pôde euroatlantických štruktúr – resp. vo vzťahu k susedom – odlišovali výraznejšie.

Prekvapujúco málo výrazný bol zahraničnopolitický program vládnej SDKÚ-DS, hoci práve táto strana sa profilovala ako zoskupenie, ktoré má zásadný podiel na vstupe SR do NATO a EÚ. V oblasti zahraničnej politiky pôsobili dvaja predstavitelia tejto strany, ktorí podstatne formovali jej imidž – šéf diplomacie Eduard Kukan a štátna tajomníčka rezortu Magda Vášáryová. SDKÚ-DS vystupovala v prospech prijatia Ústavnej zmluvy EÚ, ale zároveň podpredseda strany Ivan Mikloš v niektorých výrokoch označoval jej prijatie za kontraproduktívne pre slovenskú ekonomiku.

Rozdielne názory zastávali politické strany na rôzne aspekty európskej integrácie. Strana maďarskej koalície (SMK) napríklad pripomínala, aby sa európska integrácia sústreďovala

viac na riešenie spoločných problémov než na svoje inštitucionálne aspekty. Z tohto hľadiska SMK podporovala jej prehĺbenie napríklad v oblasti rozvoja výskumu, boja proti terorizmu, diverzifikácie energetických zdrojov, ochrany životného prostredia, spoločnej konzulárnej a vízovej politiky a angažovania sa v krízových oblastiach. Aj SDKÚ-DS sa v programe sústreďovala skôr na aktuálne aspekty fungovania EÚ (vstup SR do schengenského priestoru, finančná perspektíva EÚ) než na koncepčné definovanie jej budúcnosti.

Kým SMK presadzovala koncepciu „Európy občanov“ a budovania spolupráce členských štátov zdola nahor, SNS a KDH otvorene hovorili o „Európe národných štátov“. Prijatie Ústavnej zmluvy EÚ podmieňovala SNS referendum a za svoju prioritu definovala „uchovanie zvrchovanosti slovenského územia a jeho územnej celistvosti“. Namiesto posilňovania multilaterálneho rozmeru EÚ strana uprednostňovala vo volebnom programe bilaterálne kontakty. SDKÚ-DS, KDH a SNS zdôrazňovali vo volebných programoch umožnenie voľného pohybu kapitálu, služieb a pracovných síl, pričom SNS hovorila aj o zjednodušovaní mechanizmov fondov EÚ. V otázke voľného pohybu pracovných síl pre občanov nových členských štátov EÚ panoval medzi politickými stranami konsenzus.

Medzi politickými stranami panoval konsenzus aj v otázke podpory ďalšieho rozširovania EÚ. Týkalo sa to predovšetkým SDKÚ-DS, ale aj KDH a SMK. Uvedené strany sa dokázali zhodnúť v otázke budúceho členstva Chorvátska a štátov západného Balkánu. V otázke prípadného členstva Turecka však zastávalo KDH negatívne stanovisko.

Strany sa rozchádzali v otázke budúcnosti Kosova. Kým národno-konzervatívne zoskupenia, ako KDH a SNS jeho nezávislosť explicitne odmietali a SNS deklarovalo jednoznačnú podporu záujmom Srbska, SMK sa vyslovovala v prospech postupného smerovania tohto regiónu k nezávislosti, pričom žiadala poskytnúť širokú autonómiu pre kosovských Srbov.

Predovšetkým strany bývalej vládnej koalície (SDKÚ-DS, SMK, KDH) deklarovali podporu proeurópskemu smerovaniu Ukrajiny a demokratickému smerovaniu Bieloruska; program SDKÚ-DS hovoril v tejto súvislosti aj o Moldavsku. KDH zdôrazňovalo podporu i demokratickým silám na Kube, čo je dlhodobou súčasťou jeho agendy.

Spolupráci s USA venovali pozornosť vo svojich programoch predovšetkým SDKÚ-DS, SMK a KDH, ktoré argumentovali zdieľaním spoločných hodnôt. V prípade KDH však nešlo o jednoznačnú podporu – táto strana sa rozchádzala s SDKÚ v otázke zotrvania slovenských jednotiek v Iraku (pozri príslušnú časť).

Pomerne malá pozornosť bola v programoch strán venovaná regionálnej spolupráci, čo prekvapilo v prípade SDKÚ-DS, vzhľadom na angažovanosť jej predstaviteľky M. Vášáryovej v otázke podpory V4. Visegrádska spolupráca zostala aj mimo pozornosti KDH, a to napriek tomu, že SR prevzala v druhom polroku 2006 funkciu predsedníckeho štátu V4. SNS sa vyslovovala za rozšírenie visegrádskeho zoskupenia, kým SMK deklarovala podporu zblíženia V4 s Regionálnym partnerstvom. Táto strana navrhovala budovanie spoločných zahraničných zastupiteľstiev krajín V4. V názoroch na dvojstranné vzťahy so susednými štátmi SNS zdôrazňovala význam spolupráce s Českou republikou, kým SMK vzhľadom na regionálnu distribúciu svojich voličov sa vyslovovala v prospech posilňovania cezhraničnej spolupráce s Maďarskom. LS-HZDS zas osobitne vyzdvihla budovanie vzťahov s Rakúskom a Ukrajinou.

Kultúrnu, resp. civilizačnú dimenziu zahraničnej politiky SR zdôrazňovala predovšetkým SMK, vyslovujúca sa za „spolunažívanie kresťanskej a islamskej kultúry na zásadách vzájomného rešpektu“, ale aj SNS. Tá však, naopak, zdôrazňovala partikulárne aspekty presadzovaním „nadštandardných a intenzívnych vzťahov so štátmi slovanských národov“. Slo-

vanská vzájomnosť by podľa SNS mala plniť ochrannú funkciu vo vzťahu k anglosaskej a moslimskej kultúre. SNS sa vyslovovala za prijatie tzv. štátnej doktríny SR a akcentovala aj problematiku vzťahov s krajanmi žijúcimi v zahraničí.

Iba okrajovo venovali politické strany pozornosť otázkam inštitucionálneho zabezpečenia zahraničnej politiky; za svoju prioritu vyzdvihla úpravu postavenia diplomatov LS-HZDS, bez uvedenia konkrétnych návrhov na zmeny.

Najsilnejšia strana vtedajšej opozície Smer-SD venovala zahraničnej politike a vonkajšej bezpečnosti iba minimálnu pozornosť. Potvrdila tak názor, že jej vznik bol motivovaný predovšetkým vnútropolitickými problémami Slovenska. Príčinou mohli byť aj rozpory vnútri strany, ktoré vyústili do rezignácie tieňovej ministerky zahraničných vecí Moniky Beňovej z volebnej kandidátky i na prípadné kandidovanie na post šéfy diplomacie po voľbách v marci 2006 (Beňová..., 2006). Svoju kampaň v oblasti zahraničnej politiky Smer-SD formuloval predovšetkým negatívne, keď konštatoval, že aj napriek zahraničnopolitickým úspechom Slovensko nevyjednaním optimálnych podmienok pri vstupe do EÚ stratilo. Strana však svoje výhry nekonkretizovala. Ďalej hovorila o stagnácii v oblasti zahraničnej politiky. Zvlášť ne vyznelo konštatovanie, že „svet má štyri svetové strany“ a deklarácie o potrebe rozvíjania zahraničnej politiky „smerom na západ a rovnako i smerom na východ, sever a juh“ mohli implikovať spochybenie doterajšieho smerovania zahraničnej politiky SR.

Diskusie o zahraničnej politike Smeru-SD vyvolávali predovšetkým Ficove slová z roku 2005, keď kritizoval jednostrannú orientáciu Slovenska na americkú administratívu a ignoráciu vzťahov s Ruskom. Fico sa vo februári 2005 v súvislosti s konaním summitu Bush – Putin v Bratislave vyslovoval za posilnenie aktivít v rámci spoločnej zahraničnej politiky EÚ i za zaujatie „vlastných postojov“ k štátom ako Ukrajina, Kuba, Bielorusko či Vietnam – bez toho, aby ich konkretizoval (TASR, 23. 2. 2005). Pochybnosti vyvolávali predovšetkým kontakty predsedu strany R. Fica s oficiálnymi bieloruskými predstaviteľmi v roku 2005, hoci na druhej strane napríklad podpredsedníčka Smeru-SD Monika Beňová deklarovala podporu bieloruskej opozícii (Euractiv.sk, 27. 10. 2005).

V priebehu roku 2006 líder Smeru-SD svoje vyjadrenia vo vzťahu k Bielorusku modifikoval; po prezidentských voľbách v tejto krajine, ktoré EÚ, Rada Európy i OBSE odmietli uznať, deklaroval súhlas s postojom EÚ (SITA, 28. 3. 2006). Na rozdiel od podpredsedu strany Roberta Kaliňáka (Sme, 27. 3. 2006) sa však vyhol explicitnému odsúdeniu praktík vlády Aleksandra Lukašenka.

2.2. KOALIČNÁ ZMLUVA A PROGRAMOVÉ VYHLÁSENIE VLÁDY SR

Obavy zahraničia a časti domácej verejnosti z pozvania SNS a LS-HZDS do vlády viedli k tomu, že základné princípy zahraničnej politiky novej vlády SR kodifikovala už *Koaličná zmluva medzi Smerom-SD, LS-HZDS a SNS*. Všetky tri strany sa zaviazali podporovať integráciu SR v bezpečnostných a nadnárodných politických štruktúrach, akými sú Severoatlantická aliancia a Európska únia. Zároveň sa zaviazali rešpektovať „dosiahnutú úroveň ochrany práv príslušníkov národnostných menšín“. Aj napriek programovej orientácii SNS na posilňovanie národného štátu koalíčná dohoda zakotvila ako svoju prioritu „rozširovanie a prehĺbovanie procesov integrácie v rámci EÚ s dôrazom na vstup do Európskej menovej únie“. V obavách pred možnými separátnymi iniciatívami SNS koalíčná dohoda ustanovila, že vláda SR je viazaná iba Programovým vyhlásením vlády SR, a nie programami koalíčných strán.

Programové vyhlásenie vlády SR, prijaté v NR SR 4. augusta 2006, potvrdilo kontinuitu zásadného smerovania zahraničnej politiky SR z hľadiska prehĺbenia partnerstva a strategickej spolupráce v rámci NATO a EÚ, ako aj rešpektovania záväzkov vyplývajúcich z členstva v oboch zoskupeniach. Vláda deklarovala oddanosť rešpektovaniu ľudských práv a osobných slobôd – vrátane práv osôb patriacich k menšinám – a odmietla akékoľvek prejavy rasizmu, netolerancie, xenofóbie, extrémizmu a antisemitizmu. V oblasti EÚ sa vyslovila za pokračovanie ratifikačného procesu Zmluvy o Ústave pre Európu. Programový dokument sa vyslovuje za posilnenie demokratizácie EÚ a za uplatňovanie dobrých vzťahov v rámci európskej susedskej politiky. Prvkom kontinuity zostáva podpora dobudovania jednotného vnútorného trhu EÚ a postupné odstraňovanie bariér na európskom trhu práce i služieb, ako aj energetiky. Vláda SR deklarovala ako svoju prioritu skrátenie prechodných období voľného pohybu pracovných síl.

Podporila ďalšie rozširovanie EÚ, ako aj „politiku otvorených dverí NATO“, nekonkretizovala však, o ktoré krajiny by sa mali uvedené zoskupenia prioritne rozšíriť.

V otázkach regionálnej spolupráce programové vyhlásenie venovalo primárnu pozornosť rozvoju visegrádskej spolupráce a vzťahov s ČR, ktoré charakterizovala ako „strategické partnerstvo“. Za svoj záujem označila doriešenie problematiky Sústavy vodného diela Gabčíkovo-Nagymaros. Medzi priority zahraničnej politiky SR zaradila podporu krajanov v zahraničí.

Z hľadiska inštitucionálnej dimenzie zahraničnej politiky SR sa vláda SR vyslovila za posilnenie ekonomického rozmeru diplomacie. Avizovala zjednotenie politickej a ekonomickej diplomacie a vytvorenie jednotnej zahraničnej služby, podobne ako jej predchodkyňa, ktorá však deklarované zámery nerealizovala. Počas jej funkčného obdobia má byť zároveň pripravený zákon o zahraničnej službe.

Prvkom diskontinuity je menšia pozornosť problematike ľudských práv, na rozdiel od predchádzajúcej vlády, ktorá naopak venovala značnú pozornosť problematike demokracie na Ukrajine, v Bielorusku, na Kube i v krajinách západného Balkánu. Súčasný kabinet vníma túto tému predovšetkým v kontexte EÚ, resp. Rady Európy, a svoje predsedníctvo vo Výbore ministrov Rady Európy (november 2007 – máj 2008) chce venovať predovšetkým problematike postavenia etník Roma, Sinti a Kalles. Časť o poskytovaní rozvojovej pomoci sa zmieňuje iba o štátoch západného Balkánu a rozvojových štátoch a nevyjadruje sa k otázkam vzťahov s krajinami bývalého ZSSR.

Na druhej strane vláda R. Fica deklaruje záujem o aktivizáciu vzťahov s Ruskou federáciou. Málo konkrétne je v programovom vyhlásení rozpracované aj ďalšie pôsobenie SR v Iraku, Afganistane a na Blízkom východe, čo zrejme má súvislosť aj s rozhodnutím Smeru-SD stiahnuť príslušníkov Ozbrojených síl SR z Iraku.

2.3. VÝVOJ NA SLOVENSKU PO VOLBÁCH DO NR SR A REAKCIA ZAHRANIČIA

V období bezprostredne po parlamentných voľbách, po ktorých vládnu koalíciu zostavili – okrem najsilnejšieho Smeru-SD – aj SNS, označovaná za nacionalistickú a xenofóbnu, a populistické LS-HZDS, sa nielen na domácej pôde, ale aj na medzinárodnej úrovni otvorila otázka kontinuity demokratického vývoja vnútri krajiny i kontinuity zahraničnej politiky. Tieto obavy boli prezentované predovšetkým na úrovni politických strán.

Ešte pred parlamentnými voľbami pred vytvorením takejto vládnej koalície varoval minister financií a podpredseda SDKÚ-DS Ivan Mikloš, pričom podľa jeho slov by podobná vláda uvrhla Slovensko do izolácie, ohrozila by jeho vstup do eurozóny a prispela by k rastu etnického napätia (SITA, 5. 6. 2006). Predstavitelia LS-HZDS, podobne ako SNS, uvedené obavy odmietali. Bezprostredne po vzniku vlády sa však prvé negatívne reakcie zahraničia objavili. Ako prví na začiatok koalíčných rokovaní so SNS reagovali zástupcovia Strany európskych socialistov (PES), ktorej členom bol Smer-SD od mája 2005. Jej predseda Paul Nyrup Rasmussen v liste adresovanom lídrovi Smeru a designovanému premiérovi Ficovi tlmočil obavy v otázke dodržiavania ľudských práv, predovšetkým práv národnostných menšín, ako aj v otázke oddanosti demokracii, európskej integrácii a európskym hodnotám. V tomto i v ďalšom liste pohrozil možnosťou vylúčenia Smeru-SD z PES (PES, 2006). Napokon poslanci EP za PES 4. júla 2006 jednomyselne schválili návrh na pozastavenie členstva Smeru-SD v tejto európskej straníckej štruktúre (*Socialist Group...*, 2006).

Znepokojenie tlmočili aj zástupcovia najsilnejšej frakcie Európskeho parlamentu – Európskej ľudovej strany – Európskych demokratov (EPP-ED). Jej predseda Hans-Gert Pöttering konštatoval: „Napĺňa ma úžasom, že najextrémistickejšia xenofóbna strana bude súčasťou budúcej vlády. Tento vývoj sa nedá ospravedlniť nedostatkom vhodných partnerov v slovenskom parlamente a môže to iba poškodiť skutočným záujmom Slovenska.“ (TASR, 30. 6. 2006) Poslanci EP zo slovenských pravicových strán SDKÚ-DS, KDH a SMK v reakcii na vytvorenie novej koalície za účasti SNS požiadali EPP-ED, aby vytvorila „monitorovaciu skupinu, ktorá by sledovala vývoj politickej situácie na Slovensku“. Signatári výzvy pripomenuli, že „aktivity HZDS a SNS v nedávnej minulosti poškodili Slovensko vo všetkých oblastiach života. Bezprávie, porušovanie ľudských práv a práv menšín, vysoká miera korupcie i celková politická orientácia zabrzдили snahy Slovenska o integráciu do EÚ a NATO“ (SITA, 6. 7. 2006). Návrh na monitorovanie podporila v EP aj Maďarská kresťanskodemokratická ľudová strana. Uvedené vyhlásenie odmietli nielen europoslanci za LS-HZDS a Smer-SD, ale aj prezident I. Gašparovič, ktorý ho označil za „krátkodobé konjunkturalistické konanie podľa hesla: Čím horšie, tým lepšie“.

Reakcie premiéra R. Fica, ktorý vyjadrenia predstaviteľov PES označil za „objednané“, a vyjadrenia typu „v socialistickej frakcii v Europarlamente pôsobia maďarskí poslanci, ktorí mali záujem, aby vo vláde sedela SMK“ (TASR, 9. 7. 2006), pripomínali výroky predstaviteľov vládnej garnitúry spred roku 1998, ktorá obviňovala Maďarsko, resp. zahraničných aktérov z neúspechov Slovenska (TASR, 9. 7. 2006).

Viacere sociálnodemokratické strany v Európe, napríklad belgickí socialisti či Maďarská socialistická strana verejne avizovali prerušenie zahraničných kontaktov so Smerom-SD. Líder Smeru-SD Fico naďalej pokračoval v konfrontačnom tóne voči lídrom PES a obviňoval ich z podliehania záujmom nadnárodných podnikateľských štruktúr, resp. strán bývalej vládnej koalície (TA3, 9. 7. 2006).

Možno sa domnievať, že práve obavy zahraničia a malá pozornosť, akú Smer-SD a jeho koalíční partneri venovali pred parlamentnými voľbami zahraničnej politike, vyústili do nominácie kariérneho diplomata Jána Kubiša za ministra zahraničných vecí. Nový minister má skúsenosti z pôsobenia na poste generálneho tajomníka Organizácie pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe (1999 – 2005), ako aj neskôr na poste osobitného predstaviteľa EÚ pre Strednú Áziu. Do funkcie ho nominoval Smer-SD, nie je však členom žiadnej politickej strany.

Hoci *Programové vyhlásenie vlády SR* a každodenná politika novej koalície a diplomatické aktivity nového ministra zahraničných vecí Kubiša prispeli k určitému rozptýleniu obáv

z recidívy neo-autoritatívneho režimu na Slovensku, Predsedníctvo PES prijalo 12. októbra 2006 rozhodnutie dočasne do júna 2007 pozastaviť členstvo Smeru-SD. Vedenie PES má pôsobenie Smeru-SD preskúmať opätovne v júni 2007 (PES, 12. 10. 2006). Takáto reakcia európskych socialistov bola motivovaná tým, že 5. kongres PES v roku 2001 možnosť koalície medzi sociálnymi demokratmi a krajinou pravicou vylúčil. Zároveň vznik podobnej aliancie je v dejinách európskej sociálnej demokracie precedensom. V každom prípade však rozhodnutie PES viedlo nielen k medzinárodnej izolácii najsilnejšej strany slovenskej vládnej koalície, ale aj k oslabeniu medzinárodnej prestíže SR. Dôsledkom môže byť horšia negociačná pozícia SR pri rokovaní so zahraničnými partnermi. Aj preto sa jednou z hlavných tém prvých zahraničných ciest nového šéfa diplomacie, ale aj ďalších slovenských predstaviteľov, vrátane premiéra či prezidenta, stalo ubezpečovanie zahraničných partnerov o kontinuite a proeurópskej orientácii demokratického vývoja a zahraničnej politiky SR. Minister zahraničných vecí zároveň opakovane zdôrazňoval, že vyjadrenia jednotlivých stranických predstaviteľov, konkrétne predovšetkým SNS, nezodpovedajú názorom vlády SR a sú iba ich súkromnými názormi.

Hoci SDKÚ-DS a KDH napokon od návrhu na vytvorenie monitorovacej skupiny v EP ustúpili, rokovanie v EP 5. septembra ukázalo, že vývoj národnostného napätia vyvolal medzi europoslancami obavy. Líder Európskej liberálnej, demokratickej a reformnej strany Graham Watson hovoril doslova o „slovenských gangoch, ktoré v krčmách útočia na maďarsky hovoriacich ľudí“. Naopak, líder Európskej strany zelených Daniel Cohn-Bendit, historický vodca a antifašistický aktivista, pre agentúru SITA varoval pred maďarským nacionalizmom (SITA, 5. 9. 2006).

3. VNÚTROPOLITICKÁ DIMENZIA ZAHRANIČNEJ POLITIKY SR

3.1. ROZVOJOVÁ POMOC A ÚLOHA MIMOVĽADNYCH ORGANIZÁCIÍ V ZAHRANIČNEJ POLITIKE SR

Výdavky Slovenska na oficiálnu rozvojovú pomoc zaznamenali značný nárast predovšetkým v rokoch 2003 – 2005, keď dosiahli objem 1,739 mld. Sk. Celkový podiel rozvojovej pomoci na hrubom domácom produkte krajiny tak predstavoval 0,12 %. Aj napriek výraznému rastu SR zaostáva za plnením cieľov stanovených Radou EÚ v júni 2005, podľa ktorej by jej podiel mal dosiahnuť výšku 0,17 % v roku 2010 a 0,33 % HDP v roku 2015. K rastu v roku 2005 prispelo odpustenie dlhu niektorým rozvojovým krajinám postihnutým vojnovými konfliktmi, konkrétne Afganistanu (88 mil. Sk), Sudánu (1 106 mil. Sk) a Iraku (35,2 mil. Sk), teda v celkovej výške 1, 229 mld. Sk.

Suma určená na rozvojovú pomoc sa v štátnom rozpočte na rok 2006 nezvýšila, ba dokonca jej podiel klesol. Štátny rozpočet na rok 2006 predpokladal prostriedky na oficiálnu rozvojovú pomoc v celkovej výške 1,6 mil. Sk. Uvedené prostriedky boli prioritne určené pre Srbsko a Čiernu Horu, Keňu, Sudán, Kirgizsko, Kazachstan, Ukrajinu a Bielorusko. Približne 40 mil. Sk bolo určených na rozvojovú pomoc pre Afganistan, Bosnu a Hercegovinu, Kambodžu, Mongolsko, Mozambik a Senegal. Na európske rozvojové aktivity bol určený príspevok SR vo výške 748 mil. Sk. V prípade Ukrajiny a Bieloruska bola oficiálna pomoc určená na podporu demokratického vývoja (*Národný program...*, 2006).

Z hľadiska financovania sa situácia zásadnejšie nezmenila ani v štátnom rozpočte na rok 2007, keď na rozvojovú pomoc bola schválená suma 169 mil. Sk. Platforma mimovlád-

nych rozvojových organizácií (PMVRO), združujúca 25 riadnych členov a šesť pozorovateľov, sa usilovala presadiť navýšenie tejto sumy na 320 mil. Sk. Aj napriek tomu, že jej predstaviteľ Marián Čaučík mal 22. novembra 2006 možnosť vystúpiť pred poslancami Zahraničného výboru NR SR, poslanci vládnej koalície uvedený návrh odmietli. Slovensko sa tak vzdialilo perspektíve naplnenia cieľov EÚ; podľa predstaviteľov rozvojových organizácií je to dôsledok chýbajúcej „vôle naplnenia vyššie uvedených záväzkov a rozvíjania potenciálu Slovenskej republiky ako donora v oblasti rozvojovej spolupráce“ (*List poslancom...*, 2006).

V priebehu roka 2006 sa však uskutočnili viaceré systémové zmeny v oblasti rozvojovej pomoci. V súlade so svojimi záväzkami vytvoril nevyhnutné finančné, legislatívne a organizačné podmienky na efektívne poskytovanie rozvojovej pomoci, vyplývajúcimi z *Programového vyhlásenia vlády SR*, Ministerstvo zahraničných SR zriadilo k 1. januáru 2007 Slovenskú agentúru pre medzinárodnú rozvojovú spoluprácu ako svoju rozpočtovú organizáciu. Jej riaditeľom sa stal kariérny diplomat, veľvyslanec Vladimír Halgaš (MZV SR, 28. 12. 2006). Zároveň minister zahraničných vecí J. Kubiš avizoval v septembri 2006 vypracovanie samostatného zákona o rozvojovej pomoci, ktorý by mal byť prijatý do konca roka 2007 (SITA, 26. 9. 2006; pozri tiež kapitolu *Zahraničná ekonomická – politika SR* v tejto publikácii).

Vágnny charakter *Programového vyhlásenia vlády SR* v oblasti politiky voči krajinám bývalého ZSSR, kde popri deklarovanom zámere novej vlády „aktivizovať vzťahy s RF“ nebola uvedená žiadna zmienka o otázkach vzťahov s Ukrajinou, resp. o ďalšej podpore demokracii v Bielorusku, prispel k mobilizácii mimovládnych organizácií (MVO) zaoberajúcich sa problematikou ľudských práv. Výsledkom bolo vydanie *Výzvy na udržanie demokratickej solidarity v slovenskej zahraničnej politike*, pod ktorú sa podpísali predstavitelia deviatich MVO. Vyslovili sa za zachovanie dovtedajšieho národného konsenzu slovenských demokratických síl v zahraničnej politike, ktorého súčasťou je aj podpora zápasu o demokraciu a slobodu, ľudské práva a budovanie občianskej spoločnosti vo viacerých krízových a diktátorských krajinách, ako je napríklad Ukrajina, Bielorusko, Kuba, Irak, Afganistan a ďalšie, v ktorých pôsobia slovenské mimovládne organizácie. V týchto krajinách MVO naďalej vidia priestor na uplatnenie jedinečnej skúsenosti Slovenska z procesu transformácie a budovania demokratických inštitúcií. Osobitne poukázali na porušovanie ľudských práv v Ruskej federácii, s ktorou sa nová vláda zaviazala aktivizovať politické vzťahy. Obavy mimovládnych organizácií sa týkali najmä toho, aby tento krok nevedol k oslabeniu slovenskej podpory rozvoja demokracie a občianskej spoločnosti na Ukrajine a v Bielorusku.

Na uvedenú výzvu reagovala štátna tajomníčka MZV Diana Štrofová (LS-HZDS) vyhlásením, v ktorom potvrdila kontinuitu podpory demokratických procesov v krajinách východnej Európy. Odmietla obavy MVO, pričom poukázala na fakt, že „ľudské práva a demokracia sú jedným z profilujúcich faktorov slovenskej zahraničnej politiky a ich realizáciu chceme presadzovať aj v spolupráci s mimovládnym sektorom“. Výzvu označila za „vylamovanie otvorených dverí“ a potvrdila odhodlanie rezortu pokračovať v politike podpory demokratických zmien na Ukrajine a v Bielorusku (*Sme*, 12. 8. 2006). Platnosť jej slov overí najbližšia budúcnosť.

Novým impulzom na oživenie diskusie o problematike Bieloruska sa stala návšteva kandidáta na post prezidenta tejto krajiny v prezidentských voľbách v marci 2006 Alexandra Milinkieviča v Bratislave, načasovaná na 10. december 2006, t. j. na Deň ľudských práv. Návšteva sa uskutočnila z iniciatívy Nadácie Pontis. Milinkievič navštívil Bratislavu počas cesty do Štrassburgu, kde mu poslanci Európskeho parlamentu udelili Cenu Andreja Sacha-

rova za zápas o dodržiavanie ľudských práv. Nadácia Pontis sa snažila, aby ho prijal predseda parlamentu Pavol Paška (Smer-SD), ktorý sa však ospravedlnil pre nedostatok času. Skúsenosti s kontaktmi R. Fica s predstaviteľmi oficiálneho bieloruského establishmentu spôsobili, že organizátori z Nadácie Pontis sa na premiéra neobrátili (SITA, 8. 12. 2006).

Napokon líder bieloruskej opozície absolvoval stretnutie s predstaviteľom vlády SR – ministrom zahraničných vecí Jánom Kubišom a s predsedami Zahraničného výboru NR SR Borisom Zalom (Smer-SD) a Výboru NR SR pre ľudské práva a národnosti Lászlóm Nagyom, pričom zástupca Smeru-SD B. Zala deklaroval podporu demokratizácii Bieloruska. Opozičné zoskupenia potvrdili svoj záujem o demokratické Bielorusko: A. Milinkievič sa stretol s lídrami troch opozičných, pravicovo-centristických strán Mikulášom Dzurindom (SDKÚ-DS), Pavlom Hrušovským (KDH) a Bélom Bugárom (SMK) (TASR, 10. 12. 2006).

Úspešný priebeh Milinkievičovej návštevy, sprevádzaný záujmom médií, predsa len prispel k posilneniu konsenzu medzi vládnymi a opozičnými stranami v „bieloruskej otázke“. Po jeho odchode odsúdili prenasledovanie politickej opozície v Bielorusku poslanci Zahraničného výboru NR SR a Výboru NR SR pre ľudské práva a národnosti, ktorí vyzvali k prepusteniu tamojších politických väzňov. S ich vyhlásením sa 14. decembra 2006 stotožnilo aj plénum NR SR, pričom iniciátorom prijatia tohto vyhlásenia bol predseda parlamentu P. Paška (NR SR, 14. 12. 2006).

Návšteva A. Milinkieviča v Bratislave poukázala na určité napätia medzi mimovládnymi organizáciami a novou vládnu koalíciou. Zároveň však potvrdila autoritu mimovládnych organizácií pôsobiacich v oblasti zahraničnej politiky a ich schopnosť ovplyvňovať nielen verejnú mienku, ale do istej miery aj správanie politických elít.

3.2. PÔSOBENIE SR V IRAKU A BEZPEČNOSTNÁ POLITIKA VO VNÚTROPOLITICKEJ ROZPRAVE

V predvolebnej kampani sa do politickej rozpravy vrátila otázka stiahnutia slovenských vojenských jednotiek z Iraku. Účast slovenských jednotiek v Iraku jednoznačne odmietali KSS a SNS. V máji 2006 sa k nim pripojilo aj KDH. Jeho predstavitelia však túto otázku neformulovali ultimatívne – podľa volebného programu strany a vyjadrení jej predsedu Pavla Hrušovského sa odchod slovenských jednotiek mal uskutočniť do konca ďalšieho volebného obdobia, t. j. do roku 2010.

Vyhlásenie predsedu Smeru-SD Roberta Fica z 2. júna 2006, že po vstupe do novej vlády okamžite rozhodne o stiahnutí slovenských vojakov z Iraku, vyvolalo určité prekvapenie, keďže volebný program tejto strany podobnú požiadavku neobsahoval. Zdôvodňoval to tým, že Smer-SD účasť Slovenska vo vojne proti Iraku vždy odmietal a použitie vojenskej sily v tejto krajine považuje za porušenie medzinárodného práva. Treba dodať, že téma Iraku bola súčasťou negatívnej kampane Smeru-SD voči vláde M. Dzurindu, čo potvrdzujú Ficove slová, podľa ktorých „vojenská akcia v Iraku bola odôvodnená klamstvami, na ktorých šírení sa priamo zúčastňoval aj predseda vlády SR, v skutočnosti Bushov lokaj pán Dzurinda a ďalší ministri jeho vlády“. Ficovo predvolebné vyhlásenie však znamenalo zmenu v dovtedajšej politike Smeru, keďže v septembri 2004 za návrh KSS na ukončenie pôsobenia slovenských vojakov v Iraku hlasovali iba ôsmi poslanci za Smer-SD.

Iniciatíva Smeru-SD, predovšetkým však spôsob, akým bola prezentovaná, sa stretla s negatívnou reakciou väčšiny ostatných politických síl. Aj prezident SR Ivan Gašparovič varo-

val pred separátnymi krokmi: „Slovensko má uzatvorené medzinárodné zmluvy a v ich rámci musí koordinovať svoje postupy. Individuálne rozhodnutia by vniesli do prítomnosti medzinárodných vojsk v Iraku zmätok.“ (TASR, 2. 6. 2006) Pred unáhlenými rozhodnutiami varoval aj P. Hrušovský; Slobodné fórum sa vyslovilo za plnenie záväzkov v rámci NATO a potrebu konzultácií podobných rozhodnutí so spojencami. Obdobne ako KDĽ sa za postupný odchod vyslovila aj LS-HZDS. Predseda SMK Béla Bugár označil Ficove slová za „strielenie bez toho, že by niekto mieril“ a odchod z Iraku odmietol. Rovnako negatívne zareagovala aj SDKÚ-DS. Minister obrany Martin Fedor konštatoval, že ide o „hrmotné silácke vyjadrenia, ktoré nemajú reálny základ“ (Kern, 2006b). Podpredseda Smeru-SD Robert Kaliňák toto nečakané rozhodnutie zdôvodňoval o. i. najnovšími správami o zastrelení 24 irackých civilistov, vrátane žien a detí, v meste Hadísa, ale aj rozhodnutím Senátu USA, podľa ktorého sa chystané zrušenie vízovej povinnosti má týkať iba tých štátov EÚ, ktoré do Afganistanu, resp. Iraku vyslali viac než 300 vojakov, čo Slovensko nespĺňalo. Voči spomínanému rozhodnutiu Senátu sa Kaliňák ohradil nezvyčajne ostro (*Hospodárske noviny*, 5. 6. 2006).

Pôvodné vyhlásenia, ktoré by sa dali interpretovať aj ako avízo okamžitého odchodu z Iraku, Smer-SD po vytvorení novej vlády modifikoval. Azda aj negatívne reakcie prezidenta SR a väčšiny ostatných politických síl prispeli k tomu, že *Programové vyhlásenie vlády SR* síce deklarovalo zámer predložiť „jasný harmonogram stiahnutia vojenskej jednotky z Iraku“, avšak už „na základe dialógu so zúčastnenými partnermi a irackou vládou“. Na základe dohody s predstaviteľmi Iraku a USA bol stanovený ako termín začiatku sťahovania prelom januára a februára 2007. Podľa prieskumu agentúry MVK z prvej polovice októbra 2006 malo uvedené rozhodnutie podporu väčšiny obyvateľstva. Zotrvanie slovenských vojakov v Iraku podporovala len o niečo viac ako šestina (17,2 percenta) obyvateľov Slovenska, zatiaľ čo s ich odchodom súhlasilo 56,8 percenta respondentov. Zotrvanie vojakov nemalo podporu nadpolovičnej väčšiny priaznivcov žiadnej z politických strán (*Sme*, 13. 11. 2006).

Predmetom sporu medzi novým ministrom obrany SR Františkom Kašickým (Smer-SD) a bývalým šéfom rezortu Jurajom Liškom (SDKÚ-DS) bola aj otázka podoby slovenskej misie v Afganistane. NATO od Slovenska požadovalo, aby sa jeho vojaci presunuli do oblasti Kandaháru, ktorá je považovaná za najnebezpečnejší región v tejto krajine. Kašický zastával názor, že pre vládu je prvoradé bezpečnostné hľadisko, kým podľa Lišku by vláda SR mala požiadavke NATO vyhovieť (SITA, 22. 10. 2006). Diskusie pokračovali aj neskôr, keď predseda vlády Robert Fico vyhlásil, že nijaké apely, ani apel generálneho tajomníka NATO, ho neprinúti zmeniť jeho rozhodnutie – totiž vyslať slovenských vojakov do oblasti Kandaháru na juhu Afganistanu iba vtedy, keď NATO vytvorí dostatočné záruky ich bezpečného pôsobenia. V čase kompletizácie tohto príspevku ešte definitívne rozhodnutie nepadlo, aj keď v tomto prípade možno očakávať, že Slovensko sa napokon rozhodne nielen v súlade s požiadavkami na bezpečnosť svojho kontingentu, ale aj v súlade s potrebami Aliancie.

Predvolebné vyjadrenia R. Fica, v ktorých kritizoval „proamerickú“ orientáciu zahraničnej politiky Dzurindovej vlády a vyslovoval sa za tesnejšiu spoluprácu s Nemeckom a Francúzskom v rámci spoločnej zahraničnej politiky EÚ; jeho predvolebné výroky i neskoršie rozhodnutie vlády SR o odchode vojenskej jednotky z Iraku; a napokon aj rétorika sprevádzajúca pôsobenie slovenských ženístov v Afganistane – to všetko môže prispieť k určitému oslabeniu doterajších úzkych vzťahov medzi Slovenskom a USA.

3.3. DISKUSIA O NAPŔNANÍ ZAHRANIČNEJ POLITIKY PO ZMENE VLÁDY

Oblasť zahraničnej politiky bola jednou z mála, v ktorých sa aj po zásadnej zmene v zložení vládnej koalície po júnových voľbách očakávala kontinuita. Závazky vyplývajúce z členstva SR v EÚ, NATO, OECD, Rade Európy, OSN i ďalších medzinárodných organizáciách, ako aj dlhodobé vymedzenie priorít slovenskej zahraničnej politiky (*Strednodobá stratégia...*, 2004) už vopred významne obmedzovali možnosť radikálnych zmien.

Podľa svojho programového vyhlásenia chce vláda nadviazať na „všetko pozitívne, čo bolo v tejto oblasti dosiahnuté“, zároveň však vyslovila zámer „prostredníctvom jednotnej zahraničnej služby riadenej centrálné dôraznejšie ako doteraz klásť dôraz na hospodárske záujmy SR“ (*Programové...*, 2006). Je pravda, že práve posilnenie ekonomickej dimenzie diplomacie zostalo jedným z nesplnených predsavzatí predchádzajúcej vlády. Aktuálnou tiež stále zostáva otázka reformy zahraničnej služby, ako aj príprava zákona o zahraničnej službe. Vláda chce pri jeho tvorbe „vychádzať z princípu jednotnosti štátnej služby a osobitosti jej dlhodobého výkonu v zahraničí“ i z potreby „efektívnejšieho vynakladania prostriedkov“. Posledná zo spomínaných potrieb je v súlade so zámerom vlády redukovať štátnu správu za súčasného zvyšovania jej efektivity. Šesť mesiacov je krátka doba na hodnotenie napĺňania programového vyhlásenia vlády; môžeme sa teda sústrediť iba na niektoré aspekty.

S efektizáciou zahraničnej služby a zlepšením chodu ministerstva súvisí aj potreba vykonať vnútorný audit, ktorý je naplánovaný na začiatok roka 2007, pričom skončiť by sa mal na jeseň. Avizované škrtky v oblasti výdavkov v rezorte zahraničia budú mať s najväčšou pravdepodobnosťou za dôsledok aj zníženie stavu zamestnancov. Podľa vyjadrenia ministra Jána Kubiša to však neznamená, že sa počet zamestnancov MZV SR zníži o rovnaké percento ako plánované výdavky, pri ktorých je plánovaná úspora až 20 % (*Sme*, 3. 1. 2007).

Za prejav kontinuity v oblasti zahraničnej politiky možno považovať aj formálne vyjadrenú vôľu vlády pokračovať v spolupráci medzi oficiálnou a verejnou diplomaciou, uskutočňovanou prostredníctvom spolupráce MZV SR s mimovládnyimi aktérmi. Ako sme však už pripomenuli vyššie, samotné programové vyhlásenie vlády u predstaviteľov viacerých mimovládnych organizácií participujúcich na upevňovaní občianskeho rozmeru diplomacie vyvolalo dojem, že táto spolupráca medzi MZV SR a mimovládnyim sektorom, a najmä kontinuita slovenskej zahraničnej politiky v niektorých oblastiach považovaných za prioritné, nie je dostatočne zdôraznená (pozri už citovanú *Výzvu na udržanie demokratickej solidarity v slovenskej zahraničnej politike*). Vyjadrenie štátnej tajomníčky MZV SR Diany Štrofovej reagujúce na túto výzvu síce potvrdilo hodnotové aspekty v slovenskej zahraničnej politike i konkrétne regionálne priority (*Sme*, 12. 8. 2006), možno však konštatovať, že bez jej doplňujúceho vyhlásenia by predmetná kapitola v *Programovom vyhlásení vlády SR* pôsobila nejednoznačne.

S deklarovanou centralizáciou štátnej služby súvisí aj zámer sústrediť rozvojovú pomoc SR do kompetencie rezortu zahraničia. Na predvianočnom brífingu informovala štátna tajomníčka MZV SR Oľga Algayerová prítomných predstaviteľov diplomatického zboru, ako aj zástupcov medzinárodných organizácií a mimovládneho sektora o zriadení Slovenskej agentúry pre medzinárodnú rozvojovú spoluprácu (Slovak Aid). Do programov rozvojovej pomoci by sa mali zapájať mimovládne organizácie, akademický sektor, podnikateľské subjekty, ako aj štátna a verejná správa (*Sme*, 28. 12. 2006). Agentúra má nahradiť dve doterajšie administratívne a kontraktčné jednotky Oficiálnej rozvojovej pomoci, fungujúce pod správou Rozvojového programu OSN a Nadácie na podporu občianskych aktivít. Posúdenie efektívnosti takéhoto kroku bude možné až v priebehu roka 2007.

Najväčší záujem verejnosti a médií v oblasti zahraničnej služby však spôsobil zámer vlády vymeniť politických nominantov bývalej vlády, pôsobiacich na diplomatických postoch, za profesionálov. Minister J. Kubiš adresoval všetkým veľvyslancom listy, aby v prípade, že sa cítia byť nominovaní niektorou politickou stranou bývalej vládnej koalície, sami rezignovali zo svojho postu. V opačnom prípade spomenul ich odvolanie. Spomedzi veľvyslancov, ktorí boli adresámi tejto výzvy a ktorí zareagovali, v troch prípadoch podal Ján Kubiš návrh na odvolanie v súvislosti s ukončením riadnej doby vyslania. V jednom prípade, konkrétne pri veľvyslancovi SR vo Švédsku Alojzovi Meszárosovi, nominantovi SMK, ktorého prezident I. Gašparovič vymenoval iba v roku 2006, minister predložil návrh na predčasné odvolanie z funkcie (*Vyhlasenie MZV...*, 2006).

Hoci stiahnutie politických nominantov za pôsobenia novej vlády bolo možné očakávať, nevôľu v radoch opozície vyvolal spôsob ich výmeny a na strane vládnej koalície a MZV SR zasa prílišná medializácia tohto kroku. Ako neštandardnú a „nevhodnú“ označil komunikáciu šéfa rezortu s veľvyslancami bývalý šéf diplomacie Eduard Kukan (www.pravda.sk, 26. 10. 2006). Za „zlý“ a „neprofesionálny“ krok považoval odvolanie štyroch veľvyslancov aj bývalý štátny tajomník MZV SR József Berényi, argumentujúc dokonca tým, že odvolaním nominanta SMK minister Kubiš opätovne otvoril citlivé otázky postavenia Maďarov na Slovensku (www.pravda.sk, 23. 11. 2006). Ján Kubiš naopak poznamenal, že cieľom jeho výzvy nebolo plošné odvolávanie, ale profesionalizácia, depolitizácia a transparentnosť procesu, pričom v žiadnom prípade nemalo ísť o narušenie kontinuity (MZV SR, 14. 11. 2006). Hoci nízky počet odvolaných veľvyslancov, z ktorých bol iba jeden odvolaný predčasne, spochybnil tvrdenia o plošných politických čistkách, minister Kubiš politické nominácie strán súčasnej vládnej koalície nevylúčil. Preto je pravdepodobné, že diskusie na túto tému sa budú v rôznych variáciách v slovenskom zahraničnopolitickom diskurze objavovať aj v budúcnosti.

4. SLOVENSKO V MEDZINÁRODNÝCH INŠTITÚCIÁCH

Rok 2006 priniesol v multilaterálnej dimenzii zahraničnej politiky SR viacero dôležitých výziev. V prvom rade Slovensko sa od 1. januára 2006 stalo nestálym členom Bezpečnostnej rady OSN (BR OSN). Udalosti v domácej politike zas boli predmetom záujmu Parlamentného zhromaždenia Rady Európy (PZ RE). V krátkosti budeme venovať pozornosť aj pôsobeniu SR vo Organizácii pre ekonomickú spoluprácu a rozvoj (OECD).

4.1. ORGANIZÁCIA SPOJENÝCH NÁRODOV (OSN)

Pri voľbách nestálych členov BR OSN na roky 2006 – 2007 vo Valnom zhromaždení OSN Slovensko získalo 185 hlasov, čím výrazne prekročilo potrebné dvojtretinové kvórum zo 192 členských štátov. Výsledok tejto voľby bol završením dlhoročného diplomatického úsilia SR. Slovensko sa pri nástupe do tejto funkcie deklarovalo ako krajina, ktorá sa hlási k hodnotám a záujmom, predstavovaným EÚ a NATO a cieľavedome sa angažuje v prospech mieru a stability vo svete. Zároveň vychádza z toho, že je relatívne malou krajinou bez veľmocenských záujmov a nie je priamo zainteresované v niektorom z regionálnych konfliktov, ktoré sú v agende BR OSN. Ako oblasti svojho prioritného záujmu SR definovala riešenie situá-

cie v oblasti západného Balkánu (predovšetkým otázka budúceho štatútu Kosova), Cypru, východnej Európy a Blízkeho východu.

Z hľadiska tzv. prierezových priorít sa Slovensko zameriava predovšetkým na reformu bezpečnostného sektora OSN. Za svoj prvoradý záujem definovalo, aby BR OSN bola schopná efektívnejšie a flexibilnejšie reagovať na meniace sa bezpečnostné prostredie a aktuálne bezpečnostné hrozby a výzvy. Za najväčšiu hrozbu označuje možnosť prístupu teroristických skupín, resp. zlyhávajúcich štátov k zbraňam hromadného ničenia. V bezpečnostnej oblasti chce SR venovať pozornosť aj problematike boja proti terorizmu (*Základný rámec...*, 2006). Z uvedených otázok vychádzajú aj priority predsedníctva SR v BR OSN vo februári 2007, kde sa Slovensko zameria na reformu bezpečnostného sektora, nešírenie zbraní hromadného ničenia a riešenie budúceho štatútu Kosova (MZV SR, 23. 1. 2007).

Medzi najvýznamnejšie udalosti z hľadiska pôsobenia SR v BR OSN v roku 2006 patrila účasť premiéra Roberta Fica v sprievode ministra zahraničných vecí Jána Kubiša na jesennej časti 61. zasadnutia Valného zhromaždenia OSN v septembri 2006. Fico sa v New Yorku zameril na problematiku reformy OSN. Počas pracovnej večere uviedol, že táto organizácia nie je spôsobilá včas a vhodne reagovať na najzávažnejšie situácie, ktoré vznikajú na celom svete. Zároveň konštatoval, že obraz OSN ako medzinárodnej organizácie nie je najlepší (SITA, 21. 9. 2006). Vo všeobecnej rozprave počas rokovania VZ OSN za prvoradú označil reformu BR OSN, ktorá by mala zvýšiť svoju schopnosť konať preventívne a pristúpiť k ráznym a včasným krokom na zabránenie konfliktov. Rozšírená BR OSN by sa mala stať reprezentatívnejšou, efektívnejšou a transparentnejšou. O týchto otázkach rokoval aj s generálnym tajomníkom OSN Kofim Annanom. Annan ocenil doterajšie aktivity Slovenska v otázke Kosova. Fico na stretnutí zdôraznil, že problematiku Kosova treba rozhodnúť tak, aby ani Srbsko ani Kosovo nemali pocit absolútneho víťazstva alebo absolútnej porážky.

Premiér Fico podpísal aj Opčný protokol k Dohovoru o bezpečnosti personálu Organizácie Spojených národov a pridruženého personálu, ktorého účelom je rozšíriť rozsah právnej ochrany poskytovanej personálu. SR je presvedčená o nevyhnutnosti efektívneho režimu, ktorý zabezpečí, aby páchatelia útokov na personál OSN a pridružený personál boli odovzdaní spravodlivosti. Podľa dohovoru sa zvýši ochrana personálu, ktorý sa podieľa na operáciách OSN (TASR, 24. 9. 2006).

Šéf rezortu diplomacie J. Kubiš v New Yorku na verejnej schôdzi BR OSN prezentoval pozíciu SR k riešeniu situácie na Blízkom a Strednom východe v duchu tzv. cestovnej mapy prezidenta USA Georgea Busha a príslušných rezolúcií OSN, ktoré majú vyústiť do vytvorenia dvoch suverénnych štátov Izraela a Palestíny, žijúcich bok po boku v mieri a bezpečí (SITA, 22. 9. 2006). Štátna tajomníčka MZV SR Diana Štrofová zas na rokovaní BR OSN 12. decembra apelovala na rýchle riešenie situácie na Blízkom východe a obnovenie mierového procesu podľa „cestovnej mapy“ (SITA, 12. 12. 2006).

Slovensko sa tiež angažovalo v otázke iránskeho jadrového programu, kde sa usilovalo o obnovenie negociácií a spolupráce Iránu s Medzinárodnou agentúrou pre atómovú energiu (ČTK, 1. 2. 2006). Na riešení situácie v Libanone sa spoločne s Dánskom, Francúzskom, USA a Veľkou Britániou podieľalo na prijatí rezolúcie č. 1680 zo 17. mája 2006, ktorá vyzvala Sýriu, aby pri odchode svojich jednotiek z územia krajiny spolupracovala s vládou Libanonu na doriešení otázok určenia spoločnej hranice medzi oboma štátmi a recipročného zriadenia diplomatických zastúpení (MZV SR, 18. 5. 2006). Aktívne stanovisko SR zaujala počas konfliktu v Libanone, kde na verejnom rokovaní BR OSN 30. júna vyzvala za-

interesované strany na zdržanlivosť v snahe zabrániť ďalšej eskalácii, utrpeniu a stratám na ľudských životoch.

Slovensko tiež vyzvalo Palestínsku samosprávu, aby zabránila teroristickým útokom voči Izraelu a zároveň apelovalo na Izrael, aby na teroristické útoky reagoval primerane a zabránil stratám medzi civilistami, resp. deštrukcii civilnej infraštruktúry (MZV SR, 3. 7. 2006). V júli 2006 sa SR zdržala pri hlasovaní v Bezpečnostnej rade spolu s ďalšími tromi členmi BR OSN – Veľkou Britániou, Dánskom a Peru – pri hlasovaní o návrhu rezolúcie, predloženej Katarom na návrh arabských štátov (rezolúcia mala reagovať na situáciu, ktorá vznikla po tom, čo palestínske teroristické organizácie začali ostreľovať z Gazy Izrael, čo vyvolalo odvetné akcie izraelskej armády; rezolúcia nebola schválená v dôsledku veta USA). Stály predstaviteľ SR pri OSN Peter Burian sa zúčastnil aj misie členov BR OSN v Afganistane 11. – 17. novembra 2006 (MZV SR, 13. 11. 2006).

Ešte v prvom polroku 2006 bolo prejavom angažovanosti SR ako člena BR OSN pri riešení problematiky západného Balkánu stretnutie ministra zahraničných vecí E. Kukana s mimoriadnym vyslancom generálneho tajomníka OSN pre budúci štatút Kosova Marttim Ahtisaarim v Bratislave. Vtedajší šéf slovenskej diplomacie zdôraznil nestranný postoj Slovenska, Ahtisaari naopak zdôraznil potenciál SR prispieť užitočnými radami vzhľadom na svoje skúsenosti z regiónu (SITA, 21. 4. 2006). Kontinuitu záujmu o riešenie problematiky Kosova potvrdila návšteva osobitného vyslanca generálneho tajomníka OSN a vedúceho misie UNMIK v Kosove, Joachima Rückera, ktorého sprevádzal predseda kosovskej vlády Agim Ceku v novembri (MZV SR, 6. 11. 2006, podrobnejšie pozri časť 6.3. *Slovensko a juhovýchodná Európa* v tejto kapitole).

V súvislosti s reformou bezpečnostného sektora OSN rezort diplomacie usporiadal v spolupráci s Ministerstvom obrany SR dva medzinárodné expertné workshopy. Prvý sa konal 7. júla 2006 v Bratislave a bol usporiadaný v spolupráci s Ženevským centrom pre demokratickú kontrolu ozbrojených síl, druhý pripravila Stála misia SR pri OSN v spolupráci s kanadskými partnermi 8. decembra 2006 v New Yorku (MZV SR, 6. 7. 2006; 7. 12. 2006).

Ako nestály člen BR OSN Slovensko predsedá Výboru BR OSN zriadenému na základe rezolúcie č. 1540, ktorý sa zaoberá otázkami nešírenia zbraní hromadného ničenia. Spoločne s ostatnými protiteroristickými výbormi patrí medzi najvýznamnejšie a zároveň najnáročnejšie pomocné orgány BR OSN. V spolupráci s USA Slovensko od 27. apríla 2006 viedlo Výbor BR OSN pre revíziu mandátov, v roku 2007 funkciu spolupredseda zdieľa s Juhoafrickou republikou. P. Burian sa zároveň ako zástupca SR stal 23. októbra 2006 predsedom sankčného výboru pre dohľad na implementáciu rezolúcie BR OSN č. 1718, ktorou sa zaviedlo embargo na dovoz zbraní a luxusného tovaru do Kórejskej ľudovodemokratickej republiky. BR OSN ďalej 19. januára 2007 poverila Slovensko vedením pracovnej skupiny pre dokumentáciu a procedúry. Od augusta do konca roku 2006 Slovensko zastávalo predsednícku funkciu v ženevskej konferencii o odzbrojení. Pre nesúhlas Číny však Slovensko v roku 2007 už nebude riadiť výbor OSN dohliadajúci nad dodržiavaním sankcií uvalených na Severnú Kóreu a pre odpor Ruska nebude SR mať zastúpenie vo výbore, ktorý monitoruje sankcie proti Iránu (pozri viac Leško, 2007).

Slovenský diplomat Štefan Morávek bol v máji 2006 zvolený na obdobie dvoch rokov za predsedu Komisie OSN pre vedu, technológie a pokrok (CSTD UNCTAD). Prioritou komisie počas jeho predsedníctva bude „zmierňovanie technologických rozdielov medzi rozvinutými a rozvojovými krajinami“, s dôrazom na využívanie moderných informačných a komunikačných technológií (MZV SR, 22. 5. 2006).

4.2. RADA EURÓPY

Obavy z kontinuity demokratického vývoja a z narastajúceho napätia v slovensko-maďarských vzťahoch v letných mesiacoch boli hlavnými „témami“ pôsobenia SR na pôde tejto najstaršej európskej regionálnej organizácie v priebehu roku 2006. Predseda Parlamentného zhromaždenia Rady Európy (PZ RE) sa v súvislosti s násilným útokom proti slovenskej študentke maďarskej národnosti Hedvige Malinovej 31. augusta 2006 vyslovil proti prejavom neznášanlivosti a xenofóbie na Slovensku. Podľa jeho slov podobný vývoj je „vážnym dôvodom na znepokojenie“ a „xenofóbia a neznášanlivosť sú nezlučiteľné so základnými hodnotami demokracie“. Uvítal, že slovenské úrady odsúdili extrémistické činy, zároveň však vyzval slovenských politikov, aby „v súlade so záväzkami členských štátov Rady Európy rešpektovať práva národnostných menšín odsúdili rovnako všetky prejavy nenávisť“ (PACE, 31. 8. 2006). V podobnom duchu sa 6. septembra vyslovil Výbor PZ RE, ktorý vyzval slovenskú vládu na zintenzívnenie boja proti nenávisťným prejavom (PACE, 6. 9. 2006).

Situáciou na Slovensku sa mal 14. septembra 2006 zaoberať aj Výbor pre rešpektovanie povinností a záväzkov členských štátov (tzv. Monitorovací výbor) PZ RE. Po prijatí vyhlásenia v NR SR, odsudzujúceho prejavy extrémizmu a rasovej neznášanlivosti 6. septembra 2006 a po liste predsedu NR SR Pavla Pašku predsedovi PZ RE René van der Lindenovi, v ktorom ho ubezpečil, že nie je dôvod, aby Európa mala akékoľvek obavy z vývoja na Slovensku (TASR, 11. 9. 2006), však diskusia o situácii v SR bola presunutá na rokovanie výboru v októbri 2006. Vzhľadom na ďalší vývoj sa už potom rokovanie 5. októbra obmedzilo iba na výmenu názorov s predstaviteľmi slovenskej delegácie.

Koncom septembra 2006 skupina poslancov PZ RE v súvislosti s očakávanou návštevou maďarského premiéra Ferenc Gyurcsány predložila návrh, aby sa na situáciu na Slovensku zaoberalo aj plénum PZ RE. Výbor pre politické záležitosti však tento bod programu nezaradil do rokovania (SITA, 2. 10. 2006). Otázku národnostného napätia na Slovensku definitívne uzavrela návšteva R. van der Lindena 10. novembra 2006 v Bratislave. Zdôraznil, že dôvodom jeho znepokojenia nebolo zloženie vlády SR, ale konkrétne udalosti, ktoré sa na Slovensku v letných mesiacoch odohrali: „Ak by skutky a fakty ktorejkoľvek vlády protirečili hodnotám a smerovaniu Rady Európy, vždy sa ozvem... ak by sa na Slovensku zopakoval národnostne motivovaný útok, odsúdime ho rovnako ako pred časom.“ (SITA, 10. 11. 2006)

V máji 2006 SR podpísala dva dohovory Rady Európy, týkajúce sa bezpečnostnej problematiky – o predchádzaní terorizmu a o boji proti obchodovaniu s ľuďmi (SITA, 19. 5. 2006). Predmetom kritiky RE však bolo postavenie slovenských Rómov. Konštatovala to správa o plnení Dohovoru RE na ochranu národnostných menšín, ktorú vypracoval Výbor ministrov RE. Dokument odporúčal prijatie princípu pozitívnej diskriminácie s cieľom zabezpečiť zastúpenie menšín v štátnej službe a účinnosť opatrení v prospech Rómov. Uplatňovanie uvedeného princípu však v roku 2005 zakázal Ústavný súd SR. Rada Európy vidí nedostatky aj v nedostatočných zákonoch na ochranu národnostných menšín. SR by mala prijať pravidlá financovania menšinových kultúr, vzdelávania v menšinových jazykoch a rozšíriť jazykové práva na členov menšín, ktorí nie sú slovenskými občanmi. Značné znepokojenie vyvoláva pokračujúca segregácia pri vzdelávaní najmä rómskych detí. Vláda by sa podľa dokumentu mala zaoberať dopadom decentralizácie na rómskych žiakov, ako aj nedávnych sociálnych opatrení na rómske rodiny. Správa o plnení Dohovoru RE na Slovensku upozornila aj na rastúci počet rasovo motivovaných trestných činov, poukázala na sťažnosti na násilie

polície voči Rómom. Táto menšina sa podľa RE naďalej stretáva s prekážkami pri zamestnávaní, bývaní aj zdravotníckej starostlivosti (SITA, 7. 11. 2006).

4.3. OBSE

Na pôde OBSE sa aktivita Slovenska prejavila predovšetkým formou účasti jeho zástupcov v pozorovateľských misiách, ktorých účelom bolo monitorovanie prezidentských volieb v Bielorusku a parlamentných volieb na Ukrajine 19., resp. 26. marca 2006. Okrem skupiny krátkodobých pozorovateľov sa bieloruských prezidentských volieb ako pozorovatelia zúčastnili aj predseda Výboru NR SR pre ľudské práva László Nagy a poslankyňa NR SR za KSS Dagmar Bollová. Kým L. Nagy v súlade s názormi misie OBSE priebeh volieb odsúdil, D. Bollová v rozhovore pre bieloruskú televíziu fakticky podporila režim prezidenta Lukašenka (SITA, 21. 3. 2006). Okrem tímu krátkodobých pozorovateľov pôsobil v riadiacom tíme misie OBSE aj expert slovenskej mimovládnej organizácie MEMO 98 Marek Mračka.

Do pozorovateľskej misie OBSE počas parlamentných volieb na Ukrajine bolo zapojených celkovo 36 krátkodobých pozorovateľov a štyria dlhodobí. Hoci z hľadiska počtu pozorovateľov a ich koncentrácie prevažne na Zakarpatskú oblasť Slovensko nemalo najpočetnejšiu misiu, jeho úlohu posilňuje to, že slovenský diplomat Lubomír Kopaj sa stal vedúcim celej misie OBSE. Obe pozorovateľské misie boli príkladom úspešnej spolupráce rezortu diplomacie a mimovládneho sektora. Zástupcovia mimovládnych organizácií na Ukrajinu vyslali dokonca dve misie. Jednu sformovala organizácia Občianske oko, druhá sa realizovala v rámci siete ENEMO (Európskej siete volebných pozorovateľských organizácií). Vedúcim pozorovateľskej misie ENEMO sa stal zástupca Občianskeho oka Peter Novotný, čo možno považovať za uznanie kvalifikovanej expertízy slovenských mimovládnych organizácií v tejto oblasti (TASR, 16. 3. 2006).

4.4. OECD

Na pôde OECD sa Slovensko aktívne zapájalo o. i. do riešenia problematiky rozvojovej pomoci. Štátny tajomník MZV SR József Berényi sa 4. – 5. apríla 2006 zúčastnil rokovania Výboru OECD pre rozvojovú pomoc v Paríži. Predmetom rokovania bola diskusia o zvyšovaní a efektívnosti pomoci, revízii zoznamu príjemcov a spolupráci s novými donorskými krajinami (MZV SR, 3. 4. 2006). Na ďalšom rokovaní tohto výboru 20. októbra Slovensko podporilo návrh väčšiny členských štátov na začlenenie ľudských práv do rozvojovej spolupráce, najmä v podmienkach tzv. krehkých štátov, kde sú neraz porušované, kým USA, podporované Austráliou, vyslovovali voči nemu výhrady (MZV SR, 20. 10. 2006). Na rokovaní expertov pre trvalo udržateľný rozvoj 13. – 14. septembra 2006 zameranom na prepojenie ekonomických, sociálnych a environmentálnych aspektov zástupca SR Pavol Jusko z Úradu vlády SR zdôraznil potrebu venovať sa v budúcnosti predovšetkým sociálnemu pilieru (MZV SR, 14. 9. 2006). Zástupcovia OECD ponúkli počas rokovaní s ministrom výstavby a regionálneho rozvoja SR Mariánom Januškom rezortu delegovať svojho zástupcu do medzinárodných štruktúr tejto organizácie, pričom ocenili aktivity ministerstva v oblasti regionálneho rozvoja (SITA, 31. 8. 2006).

Štátna tajomníčka MZV SR Oľga Algayerová sa 2. – 3. novembra 2006 zúčastnila 100. zasadnutia Výkonného výboru OECD v Paríži. Na programe bola súčasná ekonomická situácia v členských krajinách OECD a niektorých tretích krajinách, procesy starnutia populácie a s tým spojené tlaky na udržateľnosť verejných financií v budúcnosti, správa generálneho tajomníka OECD A. Gurríu o pokroku v rokovaní o rozširovaní organizácie, vplyv Číny na svetové hospodárstvo a spolupráca OECD s krajinami G8, konkrétne s Ruskou federáciou (MZV SR, 2. 11. 2006).

Slovensko tiež 6. decembra 2006 navštívili zástupcovia politickej misie OECD na čele s hlavným ekonómom OECD a riaditeľom ekonomického direktoriátu OECD Jean-Philippe Cotisom. Počas rokovania s O. Algayerovou ocenili stabilný makroekonomický vývoj v SR a diskutovali o perspektívach budúceho vývoja slovenskej ekonomiky, najmä vzhľadom na očakávané prijatie eura v roku 2009 (MZV SR, 7. 12. 2006).

5. VZŤAHY SLOVENSKA S USA, EURÓPSKYMÍ KRAJINAMI, RUSKOM A IZRAELOM

5.1. USA

Vo vzťahoch medzi Slovenskou republikou (SR) a Spojenými štátmi americkými (USA) sa rok 2006 vyznačil viacerými míľnikmi. V prvej polovici roka, v súlade s programovým vyhlásením, ako aj so Zameraním zahraničnej politiky na rok 2006, boli kroky vedúce k všestrannému rozvoju vzťahov s USA jednou z hlavných priorít bilaterálnej diplomacie vlády Mikuláša Dzurindu (*Zameranie...*, 2005, s. 20). Výsledkom tejto politiky i potvrdením vysokej úrovne dvojstranných vzťahov bolo oficiálne prijatie predsedu vlády SR prezidentom USA vo Washingtone, ktoré sa uskutočnilo 13. marca 2006. Slovensko, v USA vnímané ako mladá demokracia vo východnej Európe, upútalo pozornosť USA, najväčšej svetovej veľmoci, predovšetkým vďaka svojmu atlanticistickému postojú v zahraničnej a bezpečnostnej politike, liberálnemu prístupu k daňovej politike a vysokému ekonomickému rastu. Slovensko bolo na strane USA v boji proti terorizmu od začiatku tejto kampane v roku 2001 a v rámci svojich možností sa zapojilo do operácií v Afganistane a Iraku.

Júnové parlamentné voľby v SR mali za následok zmenu pozícií kľúčových aktérov na politickej scéne – strany doterajšej koalície a opozície si vymenili úlohy v parlamente. Súčasná vláda, ktorú zostavil Robert Fico, sa skladá zo strán, pre ktoré boli vzťahy s USA citlivou otázkou. HZDS a SNS boli v rokoch 1994 – 1998 súčasťou vlády, ktorá priviedla SR do medzinárodnej izolácie a oddialila šance krajiny na vstup do NATO a EÚ. Robert Fico ešte ako opozičný politik a líder populárnej strany Smer otvorene kritizoval Dzurindovu vládu pre jej rozhodnutie vyslať slovenskú vojenskú jednotku do Iraku a vo svojej predvolebnej kampani avizoval jej skoré stiahnutie, čo americké politické, vojenské a bezpečnostné kruhy nepochybne zaregistrovali.

Zmienka o vzťahoch s USA v programovom vyhlásení novej vlády je v porovnaní s vyhlásením predošlej vlády badateľne strohejšia a potvrdzuje intencie Ficovej vlády riešiť vzťahy SR – USA predovšetkým v rámci multilaterálnych fór: „Vláda SR považuje NATO za hlavného garanta euroatlantickej bezpečnosti. Bude rešpektovať a plniť záväzky vyplývajúce z členstva SR v NATO. Bude pokračovať v posilňovaní transatlantickej väzby a partnerstva medzi členskými štátmi Aliancie a rozvíjať svoje vzťahy s USA.“ (*Programové ...*, 2006, s. 55) „Vzhľadom na strategické priority sa bude vláda zameriavať na všestranný

7.4. MAĎARSKO

Politické vzťahy medzi Slovenskom a Maďarskom zaznamenali v priebehu roka 2006 negatívne tendencie, ktoré však boli do určitej miery pokračovaním trendov z predchádzajúcich rokov. Ich vyhrotenie v sledovanom období súviselo s parlamentnými voľbami v oboch štátoch a s tendenciou využívať nevyriešené otázky vzájomných vzťahov vo vnútropolitických konfliktoch vo svojich krajinách, čo bolo charakteristické pre politické reprezentácie oboch krajín. Vzťahy na úrovni vládnych špičiek sa vyznačovali napätím. V tejto súvislosti si pozornosť zaslúži fakt, že hoci obe susedné krajiny patria do rovnakých medzinárodných zoskupení (EÚ, NATO) a udržiavajú intenzívne ekonomické vzťahy, posledné dvojstranné stretnutie predsedov vlád sa uskutočnilo v roku 2003.

Určitú výnimku predstavovali vzťahy na úrovni prezidentov, ktoré nahrádzali chýbajúce kontakty na úrovni premiérov. Prezident SR Ivan Gašparovič sa 23. októbra 2006 zúčastnil na oslavách 50. výročia maďarskej revolúcie (*Prezident SR*, 23. 10. 2006). Možno konštatovať, že napriek svojej minulosti z rokov 1994 – 1998 vystupoval v slovensko-maďarských vzťahoch ako konštruktívny aktér. V duchu dohody uzavretej s maďarským prezidentom Lászlóom Sólyomom počas jeho prvej oficiálnej návštevy Slovenska v decembri 2005 sa obe hlavy štátov stretli s maďarskými a slovenskými univerzitnými študentmi a prezentovali pred nimi svoje názory na otázky slovensko-maďarských vzťahov. Prvé stretnutie sa uskutočnilo 16. novembra 2006 na Fakulte politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. Kým maďarský prezident sa vo svojom prejave zameriaval na otázky spoločnej minulosti, pričom poukazoval na jej pozitívne aspekty, I. Gašparovič poukazoval na jej rozdielne vnímanie. Na druhej strane však namiesto pojmu „vyrovnanie“, resp. „zmierenie“ navrhol používať pojem „pochopenie“. Vyslovil sa za posilnenie spolupráce v oblasti vedy, umenia, kultúry a ekonomiky. Zdôraznil, že konfrontácia neprospieva žiadnej strane. Za konštruktívne možno označiť vyjadrenie Sólyoma, keď zdôraznil svoju hrdosť na maďarskú komunitu na Slovensku, ale zároveň poukázal na potrebu, aby Maďari na Slovensku ovládali štátny jazyk a kultúru štátotvorného národa (*Prezident SR*, 17. 11. 2006). Prezidenti oboch krajín svojím príkladom potvrdili, že existuje možnosť diskutovať o problémoch vo vzájomných vzťahoch aj dôstojne, bez eskalácie politických konfliktov.

Napätie v slovensko-maďarských vzťahoch predznamenal ešte pred voľbami incident v Bratislave, keď polícia zadržala dvoch maďarských turistických sprievodcov a jedného turistu za to, že sa pri kontrole nepreukázali oprávnením sprevádzať turistické výpravy, pričom dvaja z nich boli stredoškolskí učitelia, ktorí po Bratislave sprevádzali svojich žiakov. Zároveň jedného z nich obvinili z údajného napadnutia kontrolóra, ktorý privolal policajnú hliadku. Napokon ich po intervencii maďarského konzula prepustili. Maďarská strana prípad označila za policajný prechmat, hovorila dokonca o „zverstve“ (*TASR*, 25. 5. 2006). Vyšetrowanie polície uzavrela konštatovaním, že maďarskí turisti zákon neporušili (*SITA*, 13. 7. 2006). Odohralo sa to však v čase, keď celá kauza už nadobúdala politický charakter a bola aj predmetom rokovaní šéfov diplomacie oboch krajín (*ČTK*, 12. 7. 2006).

Slovensko-maďarské vzťahy pred voľbami rozbúrili aj výroky poslanca Miklósa Duraya za SMK, ktorý pri príležitosti znovuodhalenia pamätníka obetiam prvej svetovej vojny v maďarskej Tatabányi uviedol, že „holokaust založený na triednej, rasovej a národnej nenávisti zorganizovali tí istí komunisti, fašisti a nacisti, ktorí projektovali versaillský a trianonský svetový poriadok“ (*TASR*, 7. 6. 2006).

Vytvorenie vládnej koalície, ktorej súčasťou sa stala nacionalistická Slovenská národná strana, okamžite vyvolalo v Maďarsku negatívne reakcie. Maďarský premiér Ferenc Gyurcsány počas rokovaní s rakúskym spolkovým kancelárom Wolfgangom Schüsselom 11. júla 2006 vo Viedni vyjadril obavy v súvislosti s vyjadreniami Jána Slotu v minulosti (TASR, 11. 7. 2006). Predseda parlamentného výboru pre záležitosti EÚ Mátyás Eörsi, označovaný za jedného z najústretovejších maďarských politikov voči Slovensku, uviedol v súvislosti so Slotovými výroky: „Všetky strašné zločiny v Európe sa začali slovami. Musíme dať jasne najavo, že politika Jána Slotu nespĺňa európske štandardy.“ (STV, 12. 7. 2006)

Negatívne skúsenosti z politiky vlády Vladimíra Mečiara v rokoch 1994 – 1998 voči maďarskej menšine i Slotove výroky boli dôvodom, prečo maďarská ministerka zahraničia Kinga Gönczová žiadala slovenskú vládu, aby sa v budúcnosti od protimaďarských výrokov distancovala. Minister Ján Kubiš, ktorého prvá zahraničná cesta viedla zámerne práve do Budapešti, na túto požiadavku reagoval slovami, že slovenskú vládu treba posudzovať podľa jej programu a činov, a nie podľa zloženia vládnej koalície (ČTK, 12. 7. 2006). Kubiš zároveň navrhol rozšíriť agendu bilaterálnych rokovaní o problémy EÚ, otázky vzťahov s jej východnými susedmi či balkánskymi štátmi.

V mesiacoch júl – september 2006 vzájomné vzťahy poškodili viaceré incidenty, ktoré začali prerastať rozmery „vojny slov“ a nadobúdali násilný charakter. Protesty maďarských predstaviteľov vyvolali vyjadrenia predsedu SNS Slotu, keď v odpovedi na otázku denníka *Lidové noviny* „Takže vy si myslíte, že Česi majú šťastie, že sudetských Nemcov na základe Benešových dekrétov vyhnali?“ uviedol: „Ja radšej nič nehovorím. Ja našim českým priateľom, bratom prajem, že sú v takej pohode, v akej sú, aby teraz mohli robiť veľké ramená. Ja im závidím.“ Kontroverzný rozhovor navyše vyšiel pod titulkom „Vyhnanie Nemcov vám závidím“ (*Lidové noviny*, 22. 7. 2006).

Maďarská ministerka Gönczová na Slotove výroky reagovala listom, v ktorom žiadala, aby vláda podnikla kroky, ktorými zabráni znepokojivým „otvoreným protimaďarským prejavom“. Slotove výroky však jednoznačne odsúdil iba prezident I. Gašparovič, kým premiér R. Fico a predseda NR SR P. Paška zdôraznili, že dôležité sú kroky, ktoré podniká vláda. Fico o obsahu jej listu odmietol diskutovať slovami: „Viete, listov chodí toľko všetkých po celom svete, dôležité pre nás je, že vzťahy sú normálne... Máme záujem na dobrých všestranných vzťahoch s Maďarskou republikou, a ja dnes nevidím žiadny problém.“

Začiatkom augusta 2006 zas maďarské ministerstvo zahraničných vecí oficiálne intervenovalo proti zverejneniu amatérskeho videozáznamu, na ktorom slovenskí nacionalisti verbálne hanobili maďarský národ a pálili maďarskú vlajku, na internetovom serveri YouTube.com, registrovanom v USA. Slovenská polícia tento čin začala vyšetrovať, MZV SR uvedený záznam odsúdilo. Zároveň však vyjadrilo prekvapenie, že sa tento incident stal predmetom medzištátnych vzťahov (MZV SR, 8. 8. 2006).

O niekoľko dní neskôr, 9. augusta, zas neznámi páchatelia nasprejovali na plot Veľvyslanectva SR v Budapešti červenou farbou nápis „Nezabúdame“. Štátna tajomníčka maďarského MZV sa za incident ospravedlnila (SITA, 9. 8. 2006). Následne sa objavili fotografie transparentov s nápisom „Ján Slotu musí zomrieť“ v anglickom jazyku, ktoré držali fanúšikovia budapeštianskeho futbalového klubu Ferencváros, ako aj ďalšie fotografie s nacionalistickým obsahom na maďarských internetových serveroch (*Nový Čas*, 22. 8. 2006). Kým však vytvorenie a distribúcia protimaďarského videa je na Slovensku predmetom trestného stíhania, maďarské úrady podobné aktivity nestíhajú, pretože podľa tamojšieho zákonodarstva nie sú trestným činom.

Ku koncu augusta 2006 verbálne útoky prerástli do násilných incidentov. Prvým bolo dosiaľ nevyjasnené prepadnutie maďarskej študentky v Nitre 25. augusta 2006, ktoré neskôr slovenská polícia označila za vykonštruované, druhý sa odohral ďalší deň v Sládkovičove, kde výtržníci napadli mladého človeka za to, že hovoril po maďarsky. V noci z 29. na 30. augusta 2006 zas v Maďarsku boli poškodené tabule so slovenskými názvami dvoch obcí v Maďarsku (Mlynky a Senváclav) a označenie sídla slovenskej menšinovej samosprávy v 17. okrese v Budapešti. K eskalácii napätia prispel aj predseda zahraničného výboru maďarského parlamentu Zsolt Németh z opozičnej strany Fidesz, ktorý slovenskú vládu označil za polofašistickú.

Uvedené incidenty vyvolali vážne znepokojenie slovenských politických elít. Jeho prejavom bolo odvolanie slovenského veľvyslanca v Budapešti Juraja Migaša z dovolenky. V rokovaniach s maďarským štátnym tajomníkom rezortu zahraničia Lászlóom Szökom tlmočil odhodlanie slovenskej vlády prijať tvrdé opatrenia proti prejavom extrémizmu a neznášanlivosti na území SR (MZV SR, 31. 8. 2006). Prejavy extrémizmu odsúdili všetky parlamentné politické strany, ako aj poslanci slovenského parlamentu (*Spoločné vyhlásenie...*, 2006).

Extrémistické sily v Maďarsku, napríklad hnutie 64 žúp, zorganizovali nacionalistické demonštrácie pred Veľvyslanectvom SR. Líder hnutia László Toroczka sa pokúsil 16. septembra zorganizovať demonštráciu aj v Bratislave, bol však z územia SR vyhostený (ČTK, 16. 9. 2006).

Negatívny vývoj v slovensko-maďarských vzťahoch vyvolal potrebu ich hlbšej intelektuálnej i politickej reflexie. Týka sa to napríklad listov porozumenia, ktoré si vymenili v mene katolíckeho episkopátu predstavitelia Konferencie biskupov Slovenska a Maďarskej biskupskej konferencie na sviatok svätých Petra a Pavla v maďarskom Ostrihome František Tondra a kardinál Péter Erdő. Hlavným motívom listov bolo zmierenie a porozumenie medzi oboma národmi v duchu zásady „Odpúšťame a prosíme o odpustenie“. Stretnutie pozdravil aj pápež Benedikt XVI., ktorý prostredníctvom listu Štátneho sekretára Angela Sodana vyjadril radosť z toho, že oba národy hľadajú a nachádzajú cestu spoločného porozumenia (TK KBS, 23. 6. 2006). Mládežnícka organizácia koalície Zväzu slobodných demokratov zas navrhla usporiadať spoločnú slovensko-maďarskú demonštráciu na Moste Márie Valérie medzi Štúrovom a Ostrihomom, ktorá by symbolizovala mier, toleranciu a pokojné spolunažívanie (TASR, 31. 8. 2006). Na Slovensku vzbudili ohlas medializované výzvy veľkých skupín občanov (niekoľko sto podpisov, vrátane známych mien intelektuálov, umelcov, občianskych aktivistov či bývalých politikov), ktorí sa na prelome augusta a septembra vyslovili tak proti eskalácii násillia, ako aj za kritickú reflexiu v oboch krajinách. Na jednu z výziev pozitívne zareagoval aj minister J. Kubiš, ktorý skupinu signatárov prijal vo svojom úrade a diskutoval s nimi o ďalších vhodných krokoch na zmiernenie napätia. Občianski aktivisti rôzneho profesijného zamerania prezentovali ministrovi svoje názory na príčiny a dôsledky nacionalistického podnecovania národnostnej nevraživosti. Ako informoval tlačový odbor Ministerstva zahraničných vecí SR obe strany sa zhodli v tom, že boj proti extrémizmu a etnickej neznášanlivosti je potrebné aktívne viesť spoločným úsilím najvyšších ústavných činiteľov, médií a všetkých zodpovedných občanov. (*MZV: Minister Kubiš prijal signatárov...*, 2006)

Podpredseda vlády SR Dušan Čaplovič zas navrhol slovensko-maďarskú deklaráciu o vzájomnej minulosti a vzťahoch na pôde parlamentov, pričom sa netajil inšpiráciou francúzsko-nemeckým, resp. česko-nemeckým zmierením. Pri príležitosti maďarského štátneho sviatku dňa sv. Štefana adresoval veľvyslancovi Maďarska v SR blahoprajný list v maďarčine a vy-

zval ho, aby sa aj on zasadil o začiatok vzájomného dialógu (TASR, 29. 8. 2006). Hoci Čaplovičovu iniciatívu si maďarské médiá všimli, na úrovni politických elít sa so zásadnejším ohlasom nestretla.

Myšlienka deklarácie bola pravdepodobne pochovaná po rokovaní šéfov diplomacie Slovenska a Maďarska v Bratislave 5. septembra 2006, ktorí sa rozhodli riešiť problémy vzájomných vzťahov štandardnými mechanizmami. Zároveň minister Kubiš odmietol internacionalizáciu problémov vo vzájomných vzťahoch a označil ju za protislovenskú kampaň (SITA, 5. 9. 2006). Stretnutie premiérov oboch krajín, ktoré malo byť súčasťou dialógu dohodnutého na stretnutí ministrov zahraničných vecí, sa však neuskutočnilo. Počas summitu V4 v maďarskom Visegráde 10. októbra ho odriekol maďarský premiér F. Gyurcsány a odvodnil ho rozdielnym nazeraním na účasť extrémistov vo vláde: „Ak niekto pustí do blízkosti svojej vlády nacionalizmus, legitimizuje tým nacionalistické sily, ktoré sú inak prítomné v každej spoločnosti.“ Podľa neoficiálnych informácií dôvodom zrušenia stretnutia bola podmienka maďarskej strany, aby sa R. Fico dištancoval od extrémne nacionalistických a protimaďarských vyjadrení niektorých členov vládnej koalície, čo slovenskí predstavitelia označili za neprijateľné (Morvay, 2006a). Naopak, R. Fico pragmaticky deklaroval, že je pripravený rokovať o praktických otázkach spolupráce, napríklad pri budovaní dopravnej infraštruktúry, a o dobrých susedských vzťahoch.

Gyurcsányov krok, ktorý bol v rozpore s dohodou šéfov diplomacie, bolo možné vnímať aj ako snahu odlákať pozornosť maďarskej verejnosti od nepopulárnych opatrení v sociálnej oblasti, ktoré prijala jeho vláda, a od nepokojov, ktoré vypukli v Budapešti po uverejnení kompromitujúcej videonahrávky, v ktorej sa priznal, že jeho strana pred voľbami nehovorila občanom pravdu. Slovensko-maďarské vzťahy však inštrumentálne využíva vo svoj prospech aj slovenský premiér R. Fico, keď v reakcii na prvé návrhy na pozastavenie členstva Smeru – SD v Strane európskych socialistov (PES) vyhlásil, že ide o výsledok maďarského lobingu, čo predstavitelia PES okamžite odmietli (TASR, 11. 7. 2006), aj keď Maďarská socialistická strana sa vyslovovala za tvrdší postup voči Smeru.

Hoci v oboch krajinách vládu po parlamentných voľbách vytvorili strany s podobným politickým zameraním, vzájomné vzťahy sa v priebehu roka 2006 zhoršili. Situáciu na Slovensku i v Maďarsku poznačil vzostup nacionalizmu. Hoci strany, ktorých predstavitelia sa dopúšťali protimenšinových výrokov, sa na Slovensku dostali do vládnej koalície, budapeštianske udalosti v septembri a októbri 2006 potvrdili nezanedbateľný potenciál extrémnych nacionalistov aj v Maďarsku. Emotívne reakcie maďarskej diplomacie na nacionalistické incidenty na Slovensku bez adekvátnej reflexie podobných negatívnych tendencií v Maďarsku svedčia o tom, že aj umiernené politické sily v tejto krajine podliehajú tlakom extrémistov, resp. využívajú nacionalistické tendencie na posilňovanie svojho vplyvu. Nemožno vylúčiť, že najmä z vnútropolitických dôvodov nacionalistická „karta“ nezmizne z agendy medzištátnych vzťahov.

7.5. UKRAJINA

Vzťahy SR s Ukrajinou boli v roku 2006 poznačené zmenou vládnych garnitúr na obidvoch stranách. Dzurindova vláda vyhlásila v roku 2004 vzťahy s Ukrajinou a pomoc pri jej euroatlantickej integrácii za prioritu zahraničnej politiky SR (pozri Marušiak a kol., 2006). Až do predčasných parlamentných volieb na Slovensku v júni 2006 hlavnou témou vo vzťahoch